

ТРОХИ ПРО ПРИВАТНЕ ПРАВО В СУДОВІЙ ПРАКТИЦІ

АВТОР ІДЕЇ ТА РЕДАКТОР
ВАСИЛЬ КРАТ

Трохи про приватне право в судовій практиці

Київ
2021

Трохи про приватне право в судовій практиці (за матеріалами публікацій в соціальній мережі Facebook за 2021 рік) / Редактор та упорядник В. І. Крат. – Київ, 2021. 233 с.

Збірка створена за матеріалами публікацій В. І. Крата в соціальній мережі Facebook. Для зручності користування всі посилання на судові рішення Верховного Суду доповнені QR-кодами. Також додані посилання на первинні публікації в соціальній мережі Facebook, завдяки чому читач може ознайомитись із живим публічним обговоренням відповідних судових рішень Верховного Суду. Звісно, що збірка містить короткий витяг із окремих судових рішень Верховного Суду. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Для суддів, адвокатів, нотаріусів, юристів-практиків, науковців, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, та всіх хто цікавиться приватним правом.

Зауваги до збірки

Судді Верховного Суду активно комунікують з суспільством не тільки через офіційні інформаційні канали Верховного Суду, а й використовують власні сторінки в соціальних мережах.

З урахуванням важливості та ефективності такої форми спілкування, в 2021 році мною були розпочато публікації на власній сторінці в Facebook витягів судових рішень Верховного Суду дотичних до тих чи інших питань із сфери приватного права. Такий формат забезпечив можливість швидкого інформування представників юридичної спільноти та всіх хто цікавиться проблематикою приватного права про висновки Верховного Суду в цій сфері.

Цілком умовно публікації згруповані по окремим параграфам: загальні положення; особисті немайнові права; об'єкти, речі, речові права; виключні права; зобов'язальне та договірне право; спадкове право; сімейне право; трудове право; процесуальні питання.

В збірці упорядковані не тільки витяги з судових рішень, а й зроблені посилання на самі публікації в соціальній мережі Facebook. Для зручності користування посилання на публікації в соціальній мережі Facebook та посилання на повний текст судових рішень, оприлюднені в Єдиному державному реєстрі судових рішень, доповнені QR-кодами (для перегляду публікації чи повного тексту судового рішення достатньо скористатись камерою смартфона).

З повагою,
Василь Крат

ЗМІСТ

§ 1. Загальні положення	10
§ 1.1. Принципи приватного права	10
Трохи про добросовісність.....	10
Добросовісність та згода співвласників.....	12
Трохи про venire contra factum proprium	13
Трохи про кондицію та суперечливу поведінку.....	15
Трохи про розумність	17
§ 1.2. Про акти цивільного законодавства	18
Трохи про акти цивільного законодавства	18
Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та Інструкція про вчинення нотаріальних дій нотаріусами України не є актами цивільного законодавства.....	21
§ 1.3. Зловживання правом.....	23
Судова практика з питань оспорювання правочинів і застосування судом норми статті 13 ЦК про зловживання правом	23
Трохи про зловживання приватно-правовим інструментарієм	26
Застосування конструкції недійсність акту та/або реституції не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим	28
Ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора над іншим є недопустимим.....	29
Трохи про виконавчий напис	30
§ 1.4. Правочини та недійсність правочину	32
Мовчання як вираз волі	32
Трохи про форму правочину та її відмінність від державної реєстрації.....	33
Трохи про державну реєстрацію правочину до 01.01.2013 та статтю 4 ЦК.....	34
Трохи про тлумачення правочину та договору	37
Згода як односторонній правочин.....	39
«Відмова від договору» як односторонній правочин	41
«Відмова від договору» як односторонній правочин (друга публікація)	42
Особливості розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними	44

Фраудаторні правочини	47
Справи у спорах щодо визнання односторонніх правочинів недійсними (Огляд) ..	49
Трохи про rescisорний позов	49
Хто може оспорювати заповіт на підставі статті 225 ЦК	50
Які правочини кваліфікуються як нікчемні на підставі статті 224 ЦК	51
Кваліфікація як нікчемного правочину вчиненого мовчанням	53
Трохи про нововиявлені обставини та недійсність правочину	55
Трохи про правові наслідки недійсності правочину	57
Про конвалідацію правочинів	59
Стаття 625 ЦК і недійсність правочину	61
Посвідчення заповіту поза межами нотаріального округу	63
Трохи про переважні права	65
Трохи про довіреність керівника відокремленого підрозділу	70
Трохи про правонаступництво	71
Трохи про позовну давність	76
§ 2. Особисті немайнові права	79
Трохи про особисті немайнові права	79
§ 3. Об'єкти. Речі. Речові права	86
Трохи про речі і об'єкти	86
Трохи про стипендію	89
Трохи про спільну часткову власність	94
Трохи про спільну сумісну власність	99
Про віндикацію предмета іпотеки	103
§ 4. Виключні права	105
Трохи про виключні права	105
Трохи про договори щодо розпоряджання майновими правами інтелектуальної власності	108
Трохи про недійсність реєстрації в сфері інтелектуальної власності	109
Про добросовісність та недійсність свідоцтва України на знак для товарів і послуг	110

§ 5. Зобов'язальне право. Договірне право	111
Виконання зобов'язань у практиці Касаційного цивільного суду.....	111
Трохи про неустойку.....	114
Стягнення штрафу за попереднім договором	117
Трохи про прострочення кредитора	119
Трохи про припинення зобов'язання	120
Трохи про договір.....	126
Трохи про договір купівлі-продажу	129
Трохи про договір дарування	133
Трохи про розірвання договору довічного утримання	137
Трохи про договір найму (оренди).....	138
Форма договору найму нежитлового приміщення вчиненого на три роки і більше	145
Трохи про ризики в договорі найму	146
Трохи про договори про надання послуг	147
Страхові спори в практиці Верховного Суду	155
Трохи про обов'язковість умов договору страхування.....	158
Невиконання страховиком свого обов'язку щодо подання інформації про укладений договір до централізованої бази даних не зумовлює його нікчемність	160
Трохи про стягнення боргу.....	161
Трохи про внесення інформації про особу до Єдиного реєстру боржників.....	167
Трохи про кондикцію	168
Користування чужим майном (майном потерпілого) як безпідставно набуте майно	173
Трохи про делікти.....	174
Компенсація моральної шкоди в судовій практиці	178
§ 6. Спадкове право	184
Трохи про спадкування.....	184
Ще трохи про спадкування.....	188

Несвоєчасне здійснення державної реєстрації посвідченого заповіту не зумовлює його недійсність.....	194
Значення усиновлення для спадкування	194
Трохи про пред`явлення кредитором вимог до спадкоємців боржника.....	195
Трохи про дію в часі ЦК України та відумерлість спадщини.....	197
§ 7. Сімейне право	198
Трохи про сімейне право	198
Трохи про аліменти.....	200
Використання подружжям приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню недопустиме	205
Належні відповідачі у справах про визначення способів участі у вихованні дитини	207
Трохи про недійсність шлюбу.....	208
§ 8. Трудове право	209
Трохи про трудове право.....	209
Недійсність в трудовому праві.....	211
§ 9. Процесуальні питання	212
Трохи про забезпечення позову до відкриття провадження в справі	212
Трохи про судовий збір і споживача бібліотечних послуг	213
Трохи про судовий збір у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров`я при здійсненні судового контролю за виконанням судових рішень	214
Трохи про процедуру компенсації судового збору за рахунок держави на користь сторони, яка понесла такі витрати, у разі звільнення протилежної сторони від такого обов`язку.....	215
Трохи про перегляд заочного рішення	217
Трохи про зупинення провадження в справі на підставі пункту б частини першої статті 251 ЦПК України	218
Трохи про апеляційне оскарження особою, яка не брала участі в справі	219
Ухвала суду першої інстанції про відмову у задоволенні клопотання про витребування доказів не може бути оскаржена в апеляційному порядку	226

Ухвала суду першої інстанції про повернення зустрічної позовної заяви (позову) підлягає апеляційному оскарженню	227
Ухвала про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення, може бути оскаржена в апеляційному порядку.....	228
Трохи про закриття провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України	230
Трохи про письмове провадження в апеляційному суді.....	231
Трохи про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, яка підтверджена судовим рішенням	232

§ 1. Загальні положення

§ 1.1. Принципи приватного права

Трохи про добросовісність

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5389795667715580/?d=n>

Постанова ВП ВС від 02.11.2021 у справі № 925/1351/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101829977>

6.43. Добросовісність є однією із загальних засад цивільного законодавства (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України). На необхідність оцінювати наявність або відсутність добросовісності зареєстрованого володільця нерухомого майна неодноразово звертала увагу Велика Палата Верховного Суду (пункт 51 постанови від 26 червня 2019 року у справі № 669/927/16-ц (провадження № 14-192цс19), пункт 46.1 постанови від 1 квітня 2020 року у справі № 610/1030/18 (провадження № 14-436цс19)).

6.44. Судові рішення, постановлені за відсутності перевірки добросовісності/недобросовісності набувача, що має важливе значення як для застосування положень статей 387, 388 ЦК України, так і для визначення критерію пропорційності втручання у право набувача майна, не можуть вважатися такими, що відповідають нормам справедливого судового розгляду згідно зі статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка є частиною національного законодавства України.

6.45. Якщо спірне майно є об'єктом нерухомості, то для визначення добросовісності його набувача крім приписів статті 388 ЦК України слід застосовувати спеціальну норму пункту 1 частини першої статті 2 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», відповідно до якої державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень - офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. Отже, добросовісна особа, яка придбаває нерухоме майно у власність або набуває інше речове право на нього, вправі покладатися на відомості про речові права інших осіб на нерухоме майно та їх

обтяження (їх наявність або відсутність), що містяться у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно.

6.46. Тому за відсутності в цьому реєстрі відомостей про права інших осіб на нерухоме майно або їх обтяжень особа, яка добросовісно покладалася на ці відомості, тобто не знала і не мала знати про існування таких прав чи обтяжень, набуває право на таке майно вільним від незареєстрованих прав інших осіб та обтяжень. Такі висновки сформульовані у постановою Великої Палати Верховного Суду від 23 жовтня 2019 року у справі № 922/3537/17 (провадження № 12-127гс19, пункти 37, 38), від 1 квітня 2020 року у справі № 610/1030/18 (провадження № 14-436цс19, пункти 46.1, 46.2), від 15 червня 2021 року у справі № 922/2416/17 (провадження № 12-44гс20, пункти 7.15, 7.16).

6.47. У цій справі суд першої інстанції не встановлював обставин, які могли би свідчити про недобросовісність відповідача, а натомість його добросовісність не поставив під сумнів.

6.50. Крім того, на час укладення договору купівлі-продажу від 25 липня 2018 року було запроваджено Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, відомості з якого презюмуються правильними, доки не доведено протилежне, тож добросовісний набувач не повинен перевіряти історію придбання нерухомості та робити висновки щодо правомірності попередніх переходів майна, а може діяти, покладаючись на такі відомості, за відсутності обставин, які з точки зору розумного спостерігача можуть викликати сумнів у достовірності цих відомостей.

6.51. Задовольняючи позов про витребування спірного нерухомого майна з підстав, передбачених статтею 388 ЦК України, господарські суди попередніх інстанцій наведеного не врахували, поклавши на відповідача додатковий обов'язок, крім відомостей, що містяться у Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно, перевіряти та аналізувати також обставини правомірності попередніх переходів майна, зокрема, обставини вибуття майна з володіння позивача.

6.52. Велика Палата Верховного Суду не погоджується з такими висновками судів та звертає увагу, що за встановленими у цій справі обставинами спірне нерухоме майно було предметом продажу на прилюдних торгах. При оцінці добросовісності/недобросовісності набувача майна слід враховувати, що прилюдні торги у межах здійснення виконавчого провадження мають виступати найбезпечнішим способом набуття майна, публічна процедура реалізації якого гарантує невідворотність результатів торгів та «юридичне очищення» майна, придбаного у такий спосіб.

6.53. Добросовісний набувач не може відповідати у зв'язку із порушеннями інших осіб, допущеними в рамках процедур, спеціально призначених для запобігання шахрайства при вчиненні правочинів з нерухомим майном. Конструкція, за якої добросовісний набувач втрачає такий статус всупереч приписам статті 388 ЦК України, а, відтак, втрачає майно і сам змушений шукати способи компенсації своїх втрат, є неприйнятною та покладає на добросовісного набувача індивідуальний та надмірний тягар.

Добросовісність та згода співвласників

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4927202503974901/?d=n>

Постанова ВП ВС від 29.06.2021 в справі № 916/2813/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98531899>

8.64. З аналізу зазначених норм закону в їх взаємозв'язку можна зробити висновок, що презумпція розпорядження спільним майном одним з подружжя за згодою другого з подружжя встановлена саме на користь добросовісного набувача прав на таке майно.

8.65. Тому укладення одним з подружжя договору щодо розпорядження спільним майном без згоди другого з подружжя може бути підставою для визнання такого договору недійсним лише в тому разі, якщо суд встановить, що третя особа (контрагент за таким договором) діяла недобросовісно, зокрема знала чи за обставинами справи не могла не знати про те, що майно належить подружжю на праві спільної сумісної власності і що той з подружжя, хто укладає договір, не отримав згоди на це другого з подружжя.

8.66. Подібні правові висновки викладені в постанові Верховного Суду України від 22.06.2017 у справі № 6-3058цс16. Водночас із зазначеної постанови випливає, що для визнання договору недійсним суду слід також встановити недобросовісність того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна. Велика Палата Верховного Суду вважає, що положення частини другої статті 369 ЦК України та частини другої статті 65 СК України з урахуванням пункту 6 статті 3 ЦК України спрямовані на захист прав саме добросовісного набувача, а тому саме в разі його недобросовісності договір може бути визнаний недійсним. Тому Велика Палата Верховного Суду відступає від зазначеного висновку, викладеного в постанові Верховного Суду України від 22.06.2017 у справі № 6-3058цс16.

8.67. Сформульовані вище висновки частково не узгоджуються з висновком, викладеним у постанові Великої Палати Верховного Суду від 21.11.2018 у справі № 372/504/17 (провадження № 14-325цс18), що закон не пов'язує наявність чи відсутність згоди всіх співвласників на укладення договору ні з добросовісністю того з подружжя, який уклав договір щодо спільного майна, ні третьої особи - контрагента за таким договором і не ставить питання оскарження договору в залежність від добросовісності сторін договору. Тому Велика Палата Верховного Суду відступає від висновку,

наведеного в зазначеній постанові, шляхом уточнення, що можливість визнання недійсним договору щодо розпорядження майном, яке перебуває в спільній власності, залежить від встановлення недобросовісності третьої особи - контрагента за таким договором.

Трохи про *venire contra factum proprium*

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4988649987830152&id=100000556016168

Постанова ОП КЦС ВС від 10.04.2019 по справі № 390/34/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81263995>

Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), базується ще на римській максимі- «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці). В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності.

Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Постанова КЦС ВС від 07.10.2020 у справі № 450/2286/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173296>

Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), базується ще на римській максимі - «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці). В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності.

Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них. Якщо особа,

яка має право на оспорення документу (наприклад, свідоцтва про право на спадщину) чи юридичного факту (зокрема, правочину, договору, рішення органу юридичної особи), висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що не буде реалізовувати своє право на оспорення, то така особа пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом.

Спроба особи згодом здійснити право на оспорення суперечитиме попередній поведінці такої особи і має призводити до припинення зазначеного права.

Постанова КЦС ВС від 30.07.2020 у справі № 357/7734/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90740041>

Застосування доктрини *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки) є засобом для недопущення недійсності оспорюваного правочину всупереч принципу добросовісності, а не підставою для визнання його недійсним.

Постанова КЦС ВС від 07.08.2019 в справі № 496/1561/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/83665996>

Тлумачення частини першої та третьої статті 212 ЦК України дозволяє зробити висновок, що в самому тексті закону з метою характеристики сутності умови в правочині вжито термін «обставина», а не «подія», що дозволяє вважати, що законодавець не обмежує коло умов виключно подіями. Тому допустимим є вчинення умовних правочинів, в яких умовою є дія/дії та/або волевиявлення сторін правочину і третіх осіб. Це слідує також із загальноцивілістичного принципу свободи договору - якщо сторони бажають домовитися саме про таку умову в правочині, то немає жодних підстав їх в цьому обмежувати. Звісно, за винятком загальних обмежень свободи договору як такої. Для сторони, яка недобросовісно перешкоджає настанню обставини, передбачено правовий наслідок у вигляді настання обставини.

Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), базується ще на римській максимі - «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці). В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них».

У справі, яка переглядається, очевидно, що дії відповідача, який отримав від ОСОБА_1 грошові кошти в сумі 85 000,00 дол США для будівництва будинку на АДРЕСА_1, та погодився повернути кошти після продажу будинку, а згодом не вчиняє дій по реалізації вказаного будинку суперечить його попередній поведінці (отриманню коштів та встановленню обов'язку їх повернути після продажу будинку) і є недобросовісним.

Суд першої інстанції встановив, що відповідач не виконує та не намагається виконати свого обов'язку по виконанню зобов'язання або поверненню коштів.

За таких обставин, з врахуванням змісту частини третьої статті 212 ЦК України та того, що відповідач будинок не продав, реальних дій щодо його продажу не здійснив, і йому це не вигідно, колегія суддів вважає, що у відповідача існує обов'язок по поверненню отриманих грошових коштів і тому суд першої інстанції ухвалив правильне по суті рішення про їх стягнення, хоча й не застосував пункт 3 статті 6, статтю 212 ЦК України. Натомість апеляційний суд скасував обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

Трохи про кондицію та суперечливу поведінку

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4978546308840520/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 04.08.2021 в справі № 185/446/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881542>

Європейський суд з прав людини зауважує, що національні суди мають вибирати способи такого тлумачення, які зазвичай можуть включати акти законодавства, відповідну практику, наукові дослідження тощо (VOLOVIK v. UKRAINE, № 15123/03, § 45, ЄСПЛ, 06 грудня 2007 року).

У пункті VII.-2:101 Принципів, визначень і модельних правил європейського приватного права вказано, що збагачення є безпідставним, за винятком таких випадків: особа, яка збагатилася, має право на отримання збагачення за рахунок потерпілого в силу договору чи іншого юридичного акту, судового рішення або норми права; або потерпілий вільно і без помилки погодився на настання не вигідних для себе наслідків.

Тлумачення як статті 3 ЦК України загалом, так і пункту 6 статті 3 ЦК України, свідчить, що загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, в першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в

тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах цивільного законодавства.

У постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 10 квітня 2019 року у справі № 390/34/17 (провадження № 61-22315сво18) зазначено, що: «добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) – це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), базується ще на римській максимі – «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці). В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них».

При визначенні того чи підлягають безпідставно набуті грошові кошти потерпілій особі слід враховувати, що акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад, зокрема, добросовісності. Безпідставно набуті грошові кошти не підлягають поверненню якщо потерпіла особа знає, що в неї відсутнє зобов'язання (відсутній обов'язок) для сплати коштів, проте здійснює таку сплату, тому що вказана особа поводить себе суперечливо, якщо згодом вимагає повернення сплачених коштів.

У справі, що переглядається:

при відмові в задоволенні позовних вимог про стягнення коштів у розмірі 1 200 000 грн апеляційний суд вказав, що кошти позивачем перераховувались на рахунок відповідача добровільно та без зазначення призначення платежу для ведення спільного бізнесу, придбання товару, тощо, а тому кошти в розмірі 1 200 000,00 грн не є отриманими відповідачем безпідставно у розумінні статті 1212 ЦК України та не є такими, що підлягають поверненню;

апеляційний суд не врахував, що в основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них;

апеляційний суд не звернув уваги, що безпідставно набуті грошові кошти не підлягають поверненню, якщо потерпіла особа знає, що в неї відсутнє зобов'язання (відсутній обов'язок) для сплати коштів, проте здійснює таку сплату, оскільки вказана особа поводить себе суперечливо, якщо згодом вимагає повернення сплачених коштів. Позивач, перераховуючи кошти відповідачу, які сторони спільно витрачали, знав, що між ними відсутнє зобов'язання (відсутній обов'язок), а тому поведінка позивача є суперечливою (тобто, потерпіла особа вільно і без помилки погодилася на настання

невигідних для себе наслідків). За таких обставин відсутні підстави для задоволення позовних вимог стягнення коштів в розмірі 1 200 000 грн;

суд апеляційної інстанції зробив правильний висновок про відмову у задоволенні позовних вимог про стягнення коштів в розмірі 1 200 000 грн, проте помилився щодо мотивів такої відмови. Тому постанову апеляційного суду в частині відмови у задоволенні позовних вимог про стягнення коштів в розмірі 1 200 000 грн належить змінити в мотивувальній частині.

Трохи про розумність

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4846666438695175&id=100000556016168

Постанова КЦС ВС від 16.06.2021 в справі № 554/4741/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903488>

Тлумачення як статті 3 ЦК України загалом, так і пункту 6 статті 3 ЦК України, свідчить, що загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, в першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах цивільного законодавства.

Строк як часова категорія характеризується не тільки початковим, а й кінцевим моментом.

Для правильного обчислення різних видів строків важливе значення має визначення початок їх перебігу. Перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. Тобто день, в якому безпосередньо мав місце момент початку перебігу строку, при обчисленні останнього не враховується.

Положення статті 253 ЦК України поширюються й на інші випадки встановлення початку перебігу строків. Колегія суддів, з урахуванням принципу розумності, враховує, що в окремих положеннях ЦК міститься правило про визначення перебігу строку «від дня» чи «з часу», а не «від наступного дня». Такий прийом законодавчої техніки

законодавець застосував, керуючись принципом економії нормативного матеріалу, проте він жодним не змінює загального правила передбаченого в статті 253 ЦК України. Тому початок перебіг строку для прийняття спадщини починається з наступного дня після відповідної календарної дати, тобто строк для прийняття спадщини має обчислюватись з наступного дня після дня смерті особи або оголошення її померлою.

При визначенні кінцевого дня строку слід ураховувати, що правила частини п'ятої статті 254 ЦК України поширюються на будь-які сфери цивільно-правового регулювання і стосуються будь-яких суб'єктів цивільних правовідносин. Тому коли останній день строку припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, що визначений відповідно до закону у місці вчинення певної дії, днем закінчення строку є перший за ним робочий день.

§ 1.2. Про акти цивільного законодавства

Трохи про акти цивільного законодавства

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4913812418647243&id=100000556016168

Постанова КЦС ВС від 06.11.2019 у справі № 490/7017/16-ц

<https://reestr.court.gov.ua/Review/85493183>

Тлумачення статті 4 ЦК України свідчить, що у ній встановлено повний перелік нормативно-правових актів, якими можуть регулюватися цивільні відносини. Крім Конституції України, ЦК України та інших законів України, цивільні відносини можуть регулюватися, за загальним правилом, лише такими підзаконними актами, як: акти Президента України, видані у випадках, установлених виключно Конституцією України; постанови Кабінету Міністрів України, що не суперечать положенням ЦК України та інших законів України. Якщо постанова Кабінету Міністрів України суперечить положенням ЦК України, або іншому закону, мають застосовуватися відповідні положення ЦК або іншого закону. Інші органи державної влади України та органи влади Автономної Республіки Крим можуть видавати нормативні акти, що регулюють цивільні відносини, лише у випадках і в межах, установлених Конституцією України та законом.

Таким чином можливість видання актів цивільного законодавства на підзаконному рівні для зазначених органів суттєвим чином обмежена.

На рівні Конституції України та закону не передбачено можливості Міністерства аграрної політики України приймати нормативні акти, які встановлюють переважне право автора сорту на набуття майнових прав інтелектуальної власності та обов'язок суб'єкта майнових прав інтелектуальної власності на сорт повідомляти автора сорту про їх передачу іншій особі. Натомість в нормах ЦК України, Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (в редакції чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не закріплено переважного права автора сорту на набуття майнових прав інтелектуальної власності на сорт та обов'язку суб'єкта майнових прав інтелектуальної власності на сорт повідомляти автора сорту про їх передачу іншій особі.

Постанова КЦС ВС від 11.06.2020 у справі № 281/129/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89824663>

Тлумачення частини першої статті 203 ЦК України свідчить, що під змістом правочину розуміється сукупність умов, викладених в ньому.

Зміст правочину, в першу чергу, має відповідати вимогам актів цивільного законодавства, перелічених в статті 4 ЦК України. Втім більшість законодавчих актів носять комплексний характер, і в них поряд із цивільно-правовими можуть міститися норми різноманітної галузевої приналежності. За такої ситуації необхідно вести мову про те, що зміст правочину має не суперечити вимогам, встановленим у цивільно-правовій нормі, хоча б вона містилася в будь-якому нормативно-правовому акті, а не лише акті цивільного законодавства.

Під вимогами, яким не повинен суперечити правочин, мають розумітися ті правила, що містяться в імперативних нормах.

Постанова КЦС ВС від 02.09.2020 у справі № 757/5252/17-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91433287>

У пунктах 41-42 постанови Великої Палати Верховного Суду від 15 травня 2019 року у справі №331/5054/15-ц (провадження № 14-164цс19) зроблено висновок, що «відповідно до частин першої і третьої статті 698 ЦК України за договором роздрібної купівлі-продажу продавець, який здійснює підприємницьку діяльність з продажу товару, зобов'язується передати покупцеві товар, що звичайно призначається для особистого,

домашнього або іншого використання, не пов'язаного з підприємницькою діяльністю, а покупець зобов'язується прийняти товар і оплатити його. До відносин за договором роздрібної купівлі-продажу з участю покупця-фізичної особи, не врегульованих цим кодексом, застосовується законодавство про захист прав споживачів. Отже, у законодавстві України щодо регулювання договору роздрібної купівлі-продажу встановлений пріоритет ЦК України перед актами законодавства про захист прав споживачів (див. постанову Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 10 жовтня 2018 року у справі № 362/2159/15-ц).

У постанові Верховного Суду у складі Касаційного цивільного суду від 10 жовтня 2018 року у справі № 362/2159/15-ц (провадження № 61-28712св18) зроблено висновок по застосуванню частини третьої статті 698 ЦК України та вказано, що «законодавець встановив пріоритет ЦК України в регулюванні договору роздрібної купівлі-продажу; у випадку відсутності регулювання на рівні ЦК України застосовується законодавство про захист прав споживачів».

По своїй юридичній суті договір купівлі-продажу є імперативно оплатним. Сторони договору купівлі-продажу можуть домовитися про ціну або про спосіб її визначення, або ж буде застосовуватися механізм передбачений статтею 632 ЦК України.

За встановлених апеляційним судом обставин цієї справи, відсутні підстави стверджувати, що позивач та відповідач досягли згоди про укладення договору купівлі-продажу. Проте апеляційний суд відмовив з інших мотивів, зокрема вважаючи допустимим «безоплатний продаж» та відсутність спеціальних норм, що регулюють електронну комерцію, а тому оскаржене рішення апеляційного суду підлягає зміні, шляхом викладення його мотивувальної частини в редакції цієї постанови.

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 по справі № 522/9893/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235794>

Стосовно заповіту і в контексті спірного у цій справі питання, що аналізується, слід звернути увагу на вимогу частини першої статті 203 ЦК України, за якою зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Отже, звертає на себе увагу те, що тут йдеться, по-перше, про зміст правочину, а не про його форму та порядок посвідчення; по-друге, про невідповідність змісту не законам, а саме актам цивільного законодавства.

При цьому вивчення змісту спірного заповіту та текстів судових рішень не дали жодних доводів для визначення актів цивільного законодавства, яким би суперечив зміст заповіту.

Посилання на вимоги статті 13-1 Закону України «Про нотаріат», пункту 2 глави 1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусом України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5, є недоречним виходячи з такого.

По-перше, наведені нормативно-правові акти не є актами цивільного законодавства у розумінні статті 4, частини першої статті 203 ЦК України.

По-друге, недотримання і порушення правових норм, що в них містяться, не може нести будь-яких негативних наслідків для особи, яка такого порушення не вчиняла, оскільки таке застосування норм права було б порушенням принципу розумності, добросовісності та справедливості (стаття 3 ЦК України).

Правове регулювання порядку посвідчення нотаріусом правочинів лежить поза сферою ЦК України і не є матеріальним правом.

Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та Інструкція про вчинення нотаріальних дій нотаріусами України не є актами цивільного законодавства

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5228636820498133/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 20.10.2021 у справі № 219/11149/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100544645>

Аналіз статті 203 ЦК України свідчить, що під змістом правочину розуміється сукупність умов, викладених в ньому. Зміст правочину, в першу чергу, має відповідати вимогам актів цивільного законодавства, перелічених в статті 4 ЦК України. Під вимогами, яким не повинен суперечити правочин, мають розумітися ті правила, що містяться в імперативних нормах.

У справі, що переглядається:

суди при задоволенні позовних вимог про визнання довіреностей недійсними вважали, що вони суперечать Закону України «Про нотаріат», Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та Інструкції про вчинення нотаріальних дій

нотаріусами України, оскільки, зокрема, нотаріуси під час видачі довіреностей не забезпечили йому перекладу таких довіреностей на зрозумілу для нього мову, не відобразили в посвідчувальному написі обставини, що позивач в даному випадку володів та розумів українську мову;

суди не звернули увагу, що під змістом правочину розуміється сукупність умов, викладених в ньому. Зміст правочину, в першу чергу, має відповідати вимогам актів цивільного законодавства, перелічених в статті 4 ЦК України. Під вимогами, яким не повинен суперечити правочин, мають розумітися ті правила, що містяться в імперативних нормах.

суди не врахували, що вказані акти (Закон України «Про нотаріат», Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України та Інструкція про вчинення нотаріальних дій нотаріусами України) не є актами цивільного законодавства у розумінні статті 4, частини першої статті 203 ЦК України, а тому в них не можуть міститися вимоги до змісту правочину. За таких обставин, відсутні підстави для визнання недійсними оспорюваних довіреностей;

при задоволенні позовної вимоги про визнання недійсним договору купівлі-продажу квартири НОМЕР_1: суд першої інстанції вважав, що підставою недійсності є те, що фактично позивач не надавав відповідних повноважень представнику; апеляційний суд, не змінюючи рішення суду першої інстанції, зазначив, що ОСОБА_5 всупереч вимогам частини 3 статті 238 ЦК України вчинила правочин від імені особи, яку вона представляла, у своїх інтересах;

з урахуванням того, що підстави для визнання оспорюваних довіреностей відсутні, ОСОБА_5 не діяла при вчиненні договору від 04 січня 2010 року купівлі-продажу квартири НОМЕР_1 як представник, то і підстави для визнання недійсним договору від 04 січня 2010 року відсутні. Вимога про повернення ОСОБА_5 у власність ОСОБА_1 квартиру НОМЕР_1 є похідною від вимоги про визнання недійсним договору купівлі-продажу квартири НОМЕР_1;

тому судові рішення в частині задоволення позовних вимог про визнання недійсними довіреностей, договору купівлі-продажу квартири АДРЕСА_1 від 04 січня 2010 року, укладеного між ОСОБА_1, від імені якого діяв ОСОБА_3, та ОСОБА_5, зобов'язання ОСОБА_5 повернути у власність ОСОБА_1 квартиру НОМЕР_1 належить скасувати та в задоволенні цих позовних вимог відмовити.

§ 1.3. Зловживання правом

Судова практика з питань оспорювання правочинів і застосування судом норми статті 13 ЦК про зловживання правом

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4640304459331375/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 06.03.2019 по справі № 317/3272/16-ц.
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80363827>

Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу

2) Постанова ОП КЦС ВС від 05.09.2019 по справі № 638/2304/17.
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84152558>

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або створення преюдиційного рішення суду для публічних відносин

3) Постанова КЦС ВС від 18.09.2019 по справі № 200/4202/14-ц.
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84746670>

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, ініціювання третейського розгляду не для захисту прав та інтересів) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником

4) Постанова КЦС ВС від 02.10.2019 по справі № 521/5435/16-ц.
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84898614>

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, поділ спільного майна та визнання права на частку в спільному майні) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або створення преюдиційного рішення суду для публічних відносин.

5) Постанова КЦС ВС від 03.06.2020 по справі № 318/89/18.
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89675396>

Слід розмежовувати зловживання процесуальними правами та зловживання матеріальними (цивільними) правами. Вказані правові конструкції відрізняються як по суті, так і за правовими наслідки щодо їх застосування судом. При зловживанні процесуальними правами суд має право залишити без розгляду або повернути скаргу, заяву, клопотання, позов, чи застосувати інші заходи процесуального примусу. Натомість правовим наслідком зловживання матеріальними (цивільними) правами може бути, зокрема, відмова у захисті цивільного права та інтересу, тобто відмова в позові.

6) Постанова КЦС ВС від 07.10.2020 по справі № 755/17944/18.
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315178>

Договором, що вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір. Застосування конструкції «франдаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься: момент укладення договору; контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична

особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника.

7) Постанова КЦС ВС від 18.11.2020 по справі № 569/6427/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053362>

Тлумачення статті 220 ЦК України свідчить, що рішення суду про визнання договору дійсним при недодержанні сторонами вимоги закону про нотаріальне посвідчення договору «зцілює» тільки таку ваду як відсутність нотаріального посвідчення договору. І, відповідно, не виключається визнання договору недійсним, який був визнаний дійсним внаслідок відсутності його нотаріального посвідчення, як такого, що вчинений на шкоду кредиторю (франдаторний договір). Приватно-правовий інструментарій (зокрема, визнання договору дійсним внаслідок відсутності його нотаріального посвідчення) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили.

Постанова Верховного Суду від 24 лютого 2021 року у справі № 757/33392/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95213197>

Правочином, що вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторним правочином), може бути як односторонній, так і двосторонній чи багатосторонній правочин. Застосування конструкції «франдаторності» при односторонньому правочинові має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати односторонній правочин як такий, що вчинений на шкоду кредиторю. До таких обставин, зокрема, відноситься те, що внаслідок вчинення одностороннього правочину відбувається унеможливлення звернення стягнення на майно боржника чи зменшується обсяг майна.

9) Постанова Верховного Суду від 10 лютого 2021 року у справі № 754/5841/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94938438>

Про зловживання правом і використання приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що: особа (особи) «використовувала/використовували право на зло»; наявні негативні наслідки (різного прояву) для інших осіб (негативні наслідки являють собою певний стан, до якого потрапляють інші суб'єкти, чії права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка ними зловживає; цей стан не задовольняє інших суб'єктів; для здійснення ними своїх прав не вистачає певних фактів та/або умов; настання цих фактів/умов безпосередньо залежить від дій іншої особи інша особа може перебувати у конкретних правовідносинах з цими особами, які «потерпають» від зловживання нею правом, або не перебувають); враховується правовий статус особи /осіб (особа перебуває у правовідносинах і як їх учасник має уявлення не лише про обсяг своїх прав, а і про обсяг прав інших учасників цих правовідносин та порядок їх набуття та здійснення; особа не вперше перебуває у цих правовідносинах або ці правовідносини є тривалими, або вона є учасником й інших аналогічних правовідносин).

Трохи про зловживання приватно-правовим інструментарієм

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5250633844965097/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 27.10.2021 в справі № 522/2736/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100704345>

Встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкта незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні як приватно-правові категорії покликані забезпечити визначеність в приватних відносинах, захист прав та інтересів. Натомість ініціювання спору про встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкта незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні не для захисту прав та інтересів є недопустимим.

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкта незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні) не повинен

використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення, судові рішення стосуються прав та/або інтересів особи на користь якої постановлено таке судові рішення.

У справі, що переглядається:

апеляційний суд не врахував, що встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні, як приватно-правові категорії, покликані забезпечити визначеність в приватних відносинах та захист прав та інтересів. Натомість ініціювання спору про встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні не для захисту прав та інтересів є недопустимим;

апеляційний суд не звернув увагу, що приватно-правовий інструментарій (зокрема, встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення, судові рішення стосуються прав та/або інтересів особи, на користь якої постановлено таке судові рішення;

апеляційний суд не врахував, що: позов в цій справі пред'явлено в 2016 році, після звернення з позовом та ухвалення рішення в справі № 2-218/11; відповідач ОСОБА_2, який був також відповідачем і в справі № 2-218/11, позовні вимоги визнав. Тому апеляційний суд не надав належної оцінки рішення Приморського районного суду м. Одеси від 20 грудня 2012 року в справі № 2-218/11, яке набрало законної сили, та обставинам які встановлені в справі № 2-218/11 з позицій унеможливлення чи уникнення виконання рішення в справі № 2-218/11 внаслідок задоволення позову в цій справі, та, що внаслідок судовим рішенням в цій справі вирішено питання про права та інтереси ОСОБА_3;

за таких обставин, апеляційний суд не перевірів доводи апеляційної скарги та зробив неправильний висновок про залишення рішення суду першої інстанції без змін.

Застосування конструкції недійсність акту та/або реституції не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5247340128627802/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 27.10.2021 в справі № 346/6034/13-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100704340>

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. Учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору (в тому числі, й мирової угоди) здійснювати кваліфікацію певного договору як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину, домовлятися про застосування реституції. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину. По своїй суті застосування конструкції недійсність акту та/або реституції не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим.

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, затвердження мирової угоди із застосуванням реституції, визнання недійсним акту) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення чи унеможливлення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу, судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора.

У справі, що переглядається:

апеляційний суд при закритті апеляційного провадження вважав, що у ТОВ «Галицька торгова компанія» відсутнє порушене суб'єктивне право чи майновий інтерес, оскільки за результатом розгляду спору не вирішено питання про їх права та обов'язки. Товариством необґрунтовано належними правовими підставами, що рішення в даній справі впливає на реалізацію його прав, як стягувача. Окрім цього, мирову угоду затверджено в листопаді 2013 році. Матеріали апеляційної скарги не містять жодних належних та допустимих доказів, що ОСОБА_4 на даний час не має іншого майна і не працює, доходів не отримує;

аналіз матеріалів справи свідчить, що при обґрунтуванні права на апеляційне оскарження ухвали суду першої інстанції ТОВ «Галицька торгова компанія» зазначала, що: судом першої інстанції постановлено ухвалу без врахування майнових інтересів як

кредитора; згідно рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 31 серпня 2011 року, яке набрало законної сили, ОСОБА_4 є боржником ТОВ «Галицька торгова компанія» (а. с. 109 - 113). На підтвердження надано: рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 31 серпня 2011 року в справі № 5010/1550/2011-27/71; наказ в справі № 5010/1550/2011-27/71 інформацію про виконавче провадження (а. с. 121-127; 132-135);

апеляційний суд не врахував, що недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. Учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору (в тому числі, й мирової угоди) здійснювати кваліфікацію певного договору як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину, домовлятися про застосування реституції. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину. По своїй суті застосування конструкції недійсність акту та/або реституції не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим;

апеляційний суд не звернув уваги, що у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу, судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора;

за таких обставин, апеляційний суд не перевірів доводи апеляційної скарги та зробив неправильний висновок про закриття апеляційного провадження.

Ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора над іншим є недопустимим

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5323868994308248/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 17.11.2021 в справі № 361/2679/21
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240427>

Завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси власне порушені, а учасники цивільного обороту використовують цивільне судочинство для такого захисту.

По своїй суті ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора перед іншим в процедурі виконавчого провадження є недопустимим. При цьому, у разі ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора перед іншим в процедурі виконавчого провадження судове рішення стосується прав та/або інтересів кредитора.

У справі, що переглядається:

апеляційний суд не звернув уваги, що у разі ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора перед іншим в процедурі виконавчого провадження судове рішення стосується прав та/або інтересів кредитора;

апеляційний суд не врахував, що задоволення подання приватного виконавця про визначення розміру частки боржника ОСОБА_2 у спільному майні подружжя, при наявності шлюбного договору, у відповідності до умов якого земельна ділянка (що є предметом подання приватного виконавця) є особистою приватною власністю ОСОБА_3, порушує майнові інтереси ОСОБА_4, який є стягувачем у виконавчому провадженні № 61564286, де боржником виступає ОСОБА_3;

за таких обставин, апеляційний суд не перевінив доводи апеляційної скарги та зробив неправильний висновок про закриття апеляційного провадження.

Трохи про виконавчий напис

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5206850739343408/?d=n>

Постанова ВП ВС від 21.09.2021 в справі № 910/10374/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100428590>

77. Відповідно до статті 18 ЦК України нотаріус здійснює захист цивільних прав шляхом вчинення виконавчого напису на борговому документі у випадках і в порядку, встановлених законом.

78. Згідно зі статтею 87 Закону України «Про нотаріат» для стягнення грошових сум або витребування від боржника майна нотаріуси вчиняють виконавчі написи на документах, що встановлюють заборгованість. Перелік документів, за якими стягнення заборгованості провадиться у безспірному порядку на підставі виконавчих написів, встановлюється Кабінетом Міністрів України.

79. Постановою № 662 Перелік документів доповнено після розділу «Стягнення заборгованості за нотаріально посвідченими договорами» новим розділом такого змісту: «Стягнення заборгованості з підстав, що впливають з кредитних відносин 2. Кредитні договори, за якими боржниками допущено прострочення платежів за зобов'язаннями. Для одержання виконавчого напису додаються: а) оригінал кредитного договору; б) засвідчена стягувачем виписка з рахунка боржника із зазначенням суми заборгованості та строків її погашення з відміткою стягувача про непогашення заборгованості».

80. Постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2017 року у справі № 826/20084/14 постанову № 662 визнано незаконною та нечинною в частині, зокрема, доповнення Переліку документів розділом «Стягнення заборгованості з підстав, що впливають з кредитних відносин».

81. Ухвалами Вищого адміністративного суду України від 06 березня та 04 квітня 2017 року виконання постанови Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2017 року зупинено до закінчення касаційного розгляду.

82. Ухвалою Вищого адміністративного суду України від 01 листопада 2017 року постанову Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2017 року у справі № 826/20084/14 залишено без змін.

83. Таким чином, оскільки у судовому порядку постанову № 662 визнано незаконною та нечинною у вказаній вище частині, кредитний договір, який не є нотаріально посвідченим, не входить до переліку документів, за якими може бути здійснено стягнення заборгованості у безспірному порядку на підставі виконавчого напису нотаріуса.

88. Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що виконання судового рішення про присудження полягає у вчиненні певних дій або в утриманні від певних дій, передбачених судовим рішенням. Наприклад, за судовим рішенням про стягнення коштів відповідач повинен сплатити позивачу відповідну суму; за рішенням про припинення дії, яка порушує право, відповідач повинен утриматись від відповідних дій тощо. Водночас інші судові рішення, зокрема рішення про визнання права, про зміну правовідношення, виконанню не підлягають, оскільки такі судові рішення безпосередньо створюють відповідний правовий ефект: призводять до усунення правової невизначеності, змінюють правовідношення.

89. Безпосередній правовий ефект створює і судові рішення про визнання незаконним та нечинним нормативно-правового акта: такий акт втрачає чинність з моменту набрання законної сили судовим рішенням. Указане судові рішення не потребує його виконання.

92. Таким чином, вчиняючи 22 травня 2017 року виконавчі написи № 779 та № 780, приватний нотаріус Авдієнко О. В. неправомірно керувалася пунктом 2 Переліку документів у редакції постанови № 662, яка на той час уже була нечинною згідно з постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2017 року у

справі № 826/20084/14, резолютивна частина якої була опублікована в інформаційному бюлетені «Офіційний вісник України» від 21 березня 2017 року № 23.

93. Подібна позиція наведена у постанові Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15 квітня 2020 року у справі № 158/2157/17, в якій, зокрема, суд зазначив: «Оскаржений виконавчий напис вчинений нотаріусом 27 березня 2017 року, тобто після набрання законної сили постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 22 лютого 2017 року у справі № 826/20084/14. Укладений між банком та позивачем кредитний договір, який був наданий нотаріусу для вчинення виконавчого напису, не був посвідчений нотаріально, тому наявні підстави для визнання виконавчого напису нотаріуса таким, що не підлягає виконанню, у зв'язку з недотриманням умов вчинення виконавчого напису щодо подання стягувачем документів на підтвердження безспірної заборгованості боржника».

94. Зазначене вище дає підстави для визнання спірних виконавчих написів № 779 та № 780 такими, що не підлягають виконанню, у зв'язку із недотриманням приватним нотаріусом під час їх вчинення вимог статей 87, 88 Закону України «Про нотаріат» та Переліку документів.

95. Порушення нотаріусом порядку вчинення виконавчого напису є самостійною і достатньою підставою для визнання виконавчого напису таким, що не підлягає виконанню.

§ 1.4. Правочини та недійсність правочину

Мовчання як вираз волі

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5201834133178402/?d=n>

Постанова від 06.10.2021 в справі № 263/11275/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100352102>

Аналіз статті 205 ЦК України свідчить, що волевиявлення учасника(-ів) правочину може виражатися в певних діях; мовчанні; усній формі; письмовій (електронній) формі. Мовчання слід вважати вираженням волі сторони правочину, коли воно при конкретній ситуації може бути підданим оцінці як прояв волі, направленої на вчинення правочину. Законодавець передбачає можливість вираження волі сторони правочину мовчанням

тільки в разі якщо це встановлено договором або законом (частина третя статті 205 ЦК України). Традиційним прикладом такого випадку виступає конструкція поновлення договору найму (*tacite reconduction*). Якщо наймач продовжує користуватися річчю після закінчення строку договору найму, то за відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором (стаття 764 ЦК України).

Трохи про форму правочину та її відмінність від державної реєстрації

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5316959428332538/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 17.11.2021 в справі № 172/1159/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240426>

Під формою правочину розуміється спосіб вираження волі сторони (сторін) та/або його фіксація. Значення форми правочину полягає не тільки в забезпеченні його достовірності, сприйняття іншими особами, що має істотне значення під час вирішення спорів, а часто і його чинності. Законодавець передбачив тільки дві форми правочинів – усну та письмову (електронну);

під державною реєстрацією правочину розуміється офіційне визнання та підтвердження державою факту вчинення правочину. Варто розрізняти форму правочину і його державну реєстрацію. Державна реєстрація правочину не є різновидом його форми;

з урахуванням змісту абзацу 4 частини першої статті 635 ЦК України та статті 14 Закону України «Про оренду землі» (в редакції чинній на момент укладення попередніх договорі оренди землі від 27 лютого 2019 року) попередній договір оренди землі мав бути вчинений у письмовій формі. Станом на 27 лютого 2019 року в законодавстві була відсутня вимога про необхідність проведення державної реєстрації попереднього договору оренди землі.

Трохи про державну реєстрацію правочину до 01.01.2013 та статтю 4 ЦК

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4919310951430723&id=100000556016168

Ухвала КЦС ВС від 16.12.2020 в справі № 334/3161/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708781>

Тлумачення вказаних норм дає підстави для висновку, що до 01 січня 2013 року: державна реєстрація права власності на нерухоме майно не була безумовною умовою виникнення права власності у набувача такого майна за договором купівлі-продажу;

договір купівлі-продажу нерухомого майна підлягав нотаріальному посвідченню і державній реєстрації. Право власності на нерухоме майно виникало з моменту здійснення державної реєстрації договору купівлі-продажу (частина четверта статті 334 ЦК України в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин);

для визначення того, яка норма підлягає застосуванню (ЦК України чи Закон № 1952-IV), слід застосовувати частину другу статті 4 ЦК України, що закріплює пріоритет норм ЦК України над нормами інших законів. Причому, що такий спосіб вирішення колізії норм ЦК України із нормами інших законів, із констатацією пріоритету норм ЦК України над нормами інших законів, підтримувався як Конституційним Судом України (рішення від 13 березня

2012 року у справі № 5-рп/2012), так і Верховним Судом України (постанова Верховного Суду України від 30 жовтня 2013 у справі № 6-59цс13, постанова Верховного Суду України від 16 грудня 2015 у справі № 6-2023цс15). Відповідно до статті 4 ЦК України Закон № 1952-IV не міг встановлювати інші правила, аніж передбачено ЦК України.

Постанова ВП ВС від 22.06.2021 в справі № 334/3161/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98483113>

15. Відтак хоч Закон № 1952-IV прийнятий пізніше, проте статтею 4 ЦК України встановлено, що інші закони України приймаються відповідно до Конституції України та

ЦК України, а на суб`єкта законодавчої ініціативи, що подає до Верховної Ради проект закону, який регулює цивільні відносини інакше, ніж ЦК України, покладено обов`язок одночасно подати до Верховної Ради проект закону про внесення змін до ЦК України, які мають розглядатися одночасно.

16. Оскільки на момент виникнення спірних правовідносин відповідні зміни до ЦК України подані не були, то з огляду на положення статті 4 ЦК України та позицію Конституційного Суду України застосування колізійного принципу *lex posterior derogat priori* (лат. «пізніший закон скасовує попередній») у цій ситуації неможливе.

17. Отже, зазначення у ЦК України про необхідність прийняття інших законів відповідно до цього Кодексу є достатньою підставою вважати, що норма ЦК України превалює над однопредметною нормою іншого нормативно-правового акта, який має юридичну силу закону України.

18. Спеціальні норми закону можуть містити уточнюючі положення, проте не можуть прямо суперечити положенням ЦК України.

31. Ураховуючи вищевикладене, Велика Палата Верховного Суду вважає, що особа, яка здійснила державну реєстрацію правочину відповідно до норм статей 334, 657 ЦК України, набула титул власника майна. У свою чергу необхідність реєстрації права на нерухоме майно (на момент виникнення спірних правовідносин - до 01 січня 2013 року) не впливала на виникнення в покупця нерухомості прав власника на це майно.

33. Ураховуючи, що: Закон № 1952-IV як акт цивільного законодавства повинен був прийматися відповідно до ЦК України; сторони, укладаючи договір купівлі-продажу нерухомого майна, не можуть відступити від положень ЦК України; ЦК України як основний акт цивільного законодавства (на момент виникнення спірних правовідносин) містив чіткі та зрозумілі положення щодо визначення умов та моменту виникнення права власності у набувача нерухомого майна за відповідним правочином, які в повній мірі відповідають принципу правової визначеності та принципу легітимних (законних) очікувань; ЦК України (на момент виникнення спірних правовідносин) не передбачав необхідності державної реєстрації права на нерухоме майно та відповідно не містив відсилочної норми на положення Закону № 1952-IV, - Велика Палата Верховного Суду дійшла висновку про необхідність відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в її постанові від 13 листопада 2019 року у справі № 755/9215/15-ц (провадження № 14-382цс19).

42. Спірні правовідносини у справі виникли 21 листопада 2011 року (дата укладення позивачем відповідного договору купівлі-продажу спірної квартири).

43. Станом на вказану дату питання виникнення у набувача права власності на нерухоме майно у разі його відчуження за договором було врегульовано досить суперечливо:

- в ЦК України містилися норми як про державну реєстрацію прав, так і правочинів (частина друга статті 182, статті 210, 657),

- за Законом України № 1952-IV, який на вказану дату був чинний у редакції Закону України від 11 лютого 2010 року № 1878-VI «Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та інших законодавчих актів України», державна реєстрація речових прав на нерухоме майно ще не здійснювалася й почала проводитись лише з 01 січня 2013 року (1878-VI пункт 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1878-VI).

44. Істотно, що частиною третьою статті 3 Закону № 1952-IV (у редакції Закону № 1878-VI) передбачалося, що права на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації відповідно до цього Закону, виникають з моменту такої реєстрації. Причому таке конститутивне значення державної реєстрації для виникнення речових прав на нерухоме майно не може вважатись елементом порядку здійснення державної реєстрації прав, через ще юридична сила цієї норми закону не може бути паралізована посиланням на пункт 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України № 1878-VI від 11 лютого 2010 року.

45. Водночас стаття 182 ЦК України у відповідній редакції не містила вказівки на такий конститутивний ефект державної реєстрації речових прав на нерухоме майно й допускала визначення законом лише порядку державної реєстрації, тобто виключно процедурних норм, до яких приписи частини третьої статті 3 Закону № 1952-IV (у редакції Закону № 1878-VI) не належали.

46. Крім того, чинна станом на 21 лютого 2011 року редакція частини четвертої статті 334 ЦК України передбачала виникнення права власності у набувача майна за договором, який підлягав державній реєстрації, саме з моменту такої реєстрації договору. Прив'язка моменту виникнення прав на нерухоме майно, які підлягають державній реєстрації, саме до моменту такої реєстрації прав була здійснена в редакції частини четвертої статті 334 ЦК України, яка набрала чинності з 01 січня 2013 року (підпункт 4 пункту 3 розділу I, пункт 1 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 1878-VI).

47. Таким чином, на дату укладення позивачем договору купівлі-продажу спірної квартири дійсно існувала очевидна суперечність між одночасно чинними нормами частини третьої статті 3 Закону № 1952-IV (у редакції Закону № 1878-VI) та частини четвертої статті 334 ЦК України щодо того ж самого питання: коли виникає право власності в набувача нерухомого майна за договором купівлі-продажу.

48. З огляду на викладені вище висновки Великої Палати Верховного Суду у цій постанові, зазначену суперечність слід вирішувати на користь пріоритетності норм ЦК України.

49. Таким чином, до 01 січня 2013 року право власності у набувача нерухомого майна за договором купівлі-продажу виникало за правилами частини четвертої статті 334 ЦК України - з моменту державної реєстрації такого договору як правочину.

50. Відтак особа, яка до 01 січня 2013 року придбала нерухоме майно за договором купівлі-продажу, державну реєстрацію якого було належним чином

здійснено, стала власником такого нерухомого майна з моменту державної реєстрації відповідного договору купівлі-продажу незалежно від того, чи здійснила ця особа в подальшому державну реєстрацію свого права власності.

75. Якщо ЦК України та інший нормативно-правовий акт, що має юридичну силу закону України, містять однопредметні норми, що мають різний зміст, то пріоритетними є норми ЦК України.

76. Суперечність між одночасно чинними нормами частини третьої статті 3 Закону № 1952-IV (у редакції Закону № 1878-VI) та частини четвертої статті 334 ЦК України (у редакції, чинній до 01 січня 2013 року) слід вирішувати на користь норми ЦК України: до 01 січня 2013 року право власності в набувача нерухомого майна за договором купівлі-продажу виникало за правилами частини четвертої статті 334 цього Кодексу - з моменту державної реєстрації такого договору як правочину.

77. Особа, яка до 01 січня 2013 року придбала нерухоме майно за договором купівлі-продажу, державну реєстрацію якого було належним чином здійснено, стала власником такого нерухомого майна з моменту державної реєстрації відповідного договору купівлі-продажу незалежно від того, чи здійснила ця особа в подальшому державну реєстрацію свого права власності.

Трохи про тлумачення правочину та договору

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4917236924971459/?d=n>

1) Постанова ОП КЦС ВС від 18.04.2018 по справі № 753/11000/14-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73500675>

відповідно до частини першої статті 637 ЦК України тлумачення умов договору здійснюється відповідно до статті 213 ЦК України. У частинах третій та четвертій статті 213 ЦК України визначаються загальні способи, що застосовуватимуться при тлумаченні, які втілюються в трьох рівнях тлумачення. Перший рівень тлумачення здійснюється за допомогою однакових для всього змісту правочину значень слів і понять, а також загальноприйнятих у відповідній сфері відносин значення термінів. Другим рівнем тлумачення (у разі, якщо за першого підходу не вдалося витлумачити зміст правочину) є порівняння різних частин правочину як між собою, так і зі змістом правочину в цілому, а також з намірами сторін, які вони виражали при вчиненні правочину, а також з чого вони виходили при його виконанні. Третім рівнем тлумачення

(при без результативності перших двох) є врахування: (а) мети правочину, (б) змісту попередніх переговорів, (в) усталеної практики відносин між сторонами (якщо сторони перебували раніш в правовідносинах між собою), (г) звичаїв ділового обороту; (ґ) подальшої поведінки сторін; (д) тексту типового договору; (е) інших обставин, що мають істотне значення. Таким чином, тлумаченню підлягає зміст правочину або його частина за правилами, встановленими статтею 213 ЦК України.

У разі, якщо з'ясувати справжній зміст відповідної умови договору неможливо за допомогою загальних підходів до тлумачення змісту правочину, передбачених у частинах третій та четвертій статті 213 ЦК України, слід застосовувати тлумачення *contra proferentem*.

Contra proferentem (лат. *verba chartarum fortius accipiuntur contra proferentem* - слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав). Особа, яка включила ту або іншу умову в договір, повинна нести ризик, пов'язаний з неясністю такої умови. При цьому це правило застосовується не тільки в тому випадку, коли сторона самостійно розробила відповідну умову, але й тоді, коли сторона скористалася стандартною умовою, що була розроблена третьою особою.

Це правило підлягає застосуванню не тільки щодо умов, які «не були індивідуально узгоджені» (*no individually negotiated*), але також щодо умов, які хоча і були індивідуально узгоджені, проте були включені в договір «під переважним впливом однієї зі сторін» (*under the dominant influence of the party*).

2) Постанова КЦС ВС від 26.06.2019 у справі № 126/3476/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82797809>

Аналіз положень статті 213 ЦК України свідчить, що тлумачення правочину - це з'ясування змісту дійсного одностороннього правочину чи договору (двостороннього або багатостороннього правочину), з тексту якого неможливо встановити справжню волю сторони (сторін). Потреба в тлумаченні виникає в разі різного розуміння змісту правочину його сторонами, зокрема при невизначеності і незрозумілості буквального значення слів, понять і термінів змісту.

3) Постанова КЦС ВС від 10.03.2021 в справі № 607/11746/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532879>

З урахуванням принципів цивільного права, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо дійсності, чинності та виконуваності договору (правочину) повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконуваності.

Перекваліфікація відповідного договору може мати місце, зокрема, при: (а) недійсності договору (зокрема, удаваності договору); (б) тлумаченні змісту договору. Перекваліфікація договору можлива тільки в тих випадках, коли вона відбувається в межах спору, що стосується такого договору. Саме такий висновок зумовлений тим, що по своїй суті перекваліфікація направлена на з'ясування справжньої волі сторін договору, який перекваліфіковується в інший. А це, відповідно, можливо зробити тільки в рамках спору щодо такого договору.

Згода як односторонній правочин

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4956340487727769/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 23.06.2021 у справі № 537/3100/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97966791>

Правочин є найбільш розповсюдженим юридичним фактом, за допомогою якого набуваються, змінюються, або припиняються права та обов'язки в учасників цивільних правовідносин. До односторонніх правочинів, зокрема, відноситься: видача довіреності, відмова від права власності, складання заповіту, публічна обіцянка винагороди, прийняття спадщини, згода іншого співвласника на розпорядження спільним майном. При вчиненні одностороннього правочину воля виражається (виходить) від однієї сторони. Між цим така сторона може бути представлена декількома особами, прикладом чого може виступати видання довіреності двома та більше особами, спільний заповіт подружжя та ін. Аналіз розуміння як правочину, так і одностороннього правочину свідчить, що односторонні правочини: є вольовими діями суб'єкта; вчиняються суб'єктами для здійснення своїх цивільних прав і виконання обов'язків; спрямовані на настання правових наслідків (набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків).

Оспорюваний правочин визнається недійсним судом, якщо одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом (частина третя статті 215 ЦК України). Правочин, недійсність якого не встановлена

законом (оспорюваний правочин), породжує правові наслідки (набуття, зміну або припинення прав та обов'язків), на які він був направлений до моменту визнання його недійсним на підставі рішення суду. Оспорювання правочину відбувається тільки за ініціативою його сторони або іншої заінтересованої особи шляхом пред'явлення вимог про визнання правочину недійсним (позов про оспорювання правочину, rescisorний позов).

Натомість нікчемним є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його недійсним не вимагається рішення суду (частина друга статті 215 ЦК України). Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. Така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним». Нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, не створює юридичних наслідків, тобто, не «породжує» (змінює чи припиняє) цивільних прав та обов'язків.

Тлумачення статей 215, 216 ЦК України свідчить, що для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є: пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не визнається або оспорюється) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду. Як наявність підстав для визнання оспорюваного правочину недійсним, так і порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, має встановлюватися саме на момент вчинення оспорюваного правочину.

У справі, що переглядається: матеріали справи не містять належних і допустимих доказів відмови ОСОБА_1 від одностороннього правочину від 25 лютого 2013 року на підставі статті 214 ЦК України; такий односторонній правочин не визнаний недійсним та відсутні підстави його нікчемності. За таких обставин підстав уважати, що договір купівлі-продажу будинку від 16 грудня 2016 року укладений без згоди позивача відсутні. Відповідно немає підстав для визнання оспорюваного договору недійсним. За таких обставин оскаржені судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення про відмову в задоволенні позову ОСОБА_1 .

«Відмова від договору» як односторонній правочин

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5083673671661116/?d=n>

Постанова від 08.09.2021 в справі № 727/898/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99522004>

Правочин є найбільш розповсюдженим юридичним фактом, за допомогою якого набуваються, змінюються, або припиняються права та обов'язки в учасників цивільних правовідносин. До односторонніх правочинів, зокрема, відноситься: видача довіреності, відмова від права власності, складання заповіту, публічна обіцянка винагороди, прийняття спадщини, згода іншого співвласника на розпорядження спільним майном. При вчиненні одностороннього правочину воля виражається (виходить) від однієї сторони. Між цим така сторона може бути представлена декількома особами, прикладом чого може виступати видання довіреності двома та більше особами, спільний заповіт подружжя та ін. Аналіз розуміння як правочину, так і одностороннього правочину свідчить, що односторонні правочини: є вольовими діями суб'єкта; вчиняються суб'єктами для здійснення своїх цивільних прав і виконання обов'язків; спрямовані на настання правових наслідків (набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків).

У цивільному законодавстві закріплено конструкцію «розірвання договору» (статті 651 - 654 ЦК України). Вона охоплює собою розірвання договору: за згодою (домовленістю) сторін; за рішенням суду; внаслідок односторонньої відмови від договору. У спеціальних нормах ЦК України досить часто використовується формулювання «відмова від договору» (наприклад, у статтях 665, 739, 766, 782). Односторонню відмову від договору в тих випадках, коли вона допускається законом або договором, слід кваліфікувати як односторонній правочин, оскільки вона є волевиявленням особи, спеціально спрямованим на припинення цивільних прав та обов'язків.

Тлумачення статті 629 ЦК України свідчить, що в ній закріплено один із фундаментів на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: (1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірванні договору в судовому порядку; (3) відмові від

договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду).

У справі, що переглядається:

суди не звернули увагу, що тлумачення змісту договору оренди від 06 березня 2012 року, зокрема шляхом порівняння різних частин правочину як між собою, так і зі змістом правочину в цілому, свідчить, що пункт 4.1 встановлює право на відмову від договору будь-якої із його сторін в будь-який час, а не тільки при продовженні строку договору;

суди не врахували, що односторонню відмову від договору в тих випадках, коли вона допускається законом або договором, слід кваліфікувати як односторонній правочин, оскільки вона є волевиявленням особи, спеціально спрямованим на припинення цивільних прав та обов'язків. 24 вересня 2019 року ОСОБА_2 направив орендарю ОСОБА_1 повідомлення про розірвання договору оренди з 1 листопада 2019 року на підставі пункту 4.1. договору, тобто відмовився від договору;

суди не звернули увагу, що не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом;

за таких обставин, оскільки ОСОБА_2 відмовився від договору, то в позивача відсутнє суб'єктивне цивільне право, яке б підлягало захисту в судовому порядку. Тому судові рішення належить скасувати та ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позову.

«Відмова від договору» як односторонній правочин (друга публікація)

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5303735949654886/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 10.11.2021 в справі № 756/2312/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101179574>

Залежно від сприйняття волі сторони одностороннього правочину такі правочини, відповідно, поділяються на: суворо односторонні - не адресовані нікому та без потреби в прийнятті їх іншою (іншими) особами. До них відноситься, зокрема, відмова від права

власності, відмова від спадщини, прийняття спадщини; такі, що розраховані на їх сприйняття іншими особами, до яких можливо віднести, зокрема, оголошення конкурсу, публічну обіцянку винагороди, відмову від спадщини на користь іншої особи, видачу довіреності, видачу векселя, розміщення цінних паперів, односторонню відмову від договору.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 08 вересня 2021 року в справі № 727/898/19 (провадження № 61-7157св20) зазначено, що «у цивільному законодавстві закріплено конструкцію «розірвання договору» (статті 651 - 654 ЦК України). Вона охоплює собою розірвання договору: за згодою (домовленістю) сторін; за рішенням суду; внаслідок односторонньої відмови від договору. У спеціальних нормах ЦК України досить часто використовується формулювання «відмова від договору» (наприклад, у статтях 665, 739, 766, 782). Односторонню відмову від договору в тих випадках, коли вона допускається законом або договором, слід кваліфікувати як односторонній правочин, оскільки вона є волевиявленням особи, спеціально спрямованим на припинення цивільних прав та обов'язків».

Вчинення стороною договору такого одностороннього правочину як відмова від договору, за відсутності рішення суду про визнання його недійсним або підставнікчемності, зумовлює необхідність з'ясувати чи зумовив такий правочин припинення цивільних прав та обов'язків (тобто чи є підстави для односторонньої відмови від договору передбачені договором та/або законом). Це обумовлено тим, що одностороння відмова від договору, як вид одностороннього правочину, належить до тих, які розраховані на їх сприйняття іншими особами. У разі, якщо встановлена відсутність підстав для односторонньої відмови від договору, то такий правочин не зумовлює розірвання договору.

Відмова від виконання обов'язку не є тотожною відмові від зобов'язання чи відмові від договору. Тому навіть у тому разі, якщо суб'єкт зустрічного виконання правомірно відмовився від виконання свого зустрічного обов'язку повністю чи частково, відповідне зобов'язальне правовідношення не припиняється до того моменту, коли таке припинення відбудеться в загальному порядку (статті 525, 598-609, 651, 652 ЦК України).

Особливості розгляду цивільних справ про визнання правочинів

недійсними

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5071370506224766&id=100000556016168

1) Постанова ОП КЦС ВС від 05 вересня 2019 року у справі № 638/2304/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84152558>

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. По своїй суті ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим. Завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси власне порушені, а учасники цивільного обороту використовують цивільне судочинство для такого захисту. Приватно-правовий інструментарій (зокрема, ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або створення преюдиційного рішення суду для публічних відносин.

2) Постанова ВП ВС від 10 квітня 2019 року у справі № 463/5896/14-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82065661>

Недійсним є правочин, якщо його недійсність встановлена законом (нікчемний правочин). У цьому разі визнання такого правочину недійсним судом не вимагається (абзац перший частини другої статті 215 ЦК України).

Отже, якщо недійсність певного правочину встановлена законом, тобто якщо цей правочин нікчемний, позовна вимога про визнання його нікчемним не є належним способом захисту права чи інтересу позивача.

За наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, одна зі сторін якого чи інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та у мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину.

3) Постанова КЦС ВС від 09 січня 2019 року у справі № 759/2328/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79231916>

Тлумачення частини другої статті 215 ЦК України свідчить, що нікчемним є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його недійсним не вимагається рішення суду (частина друга статті 215 ЦК України). Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. З позицій юридичної техніки така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним».

4) Постанова ОП КЦС ВС від 23 січня 2019 року у справі № 355/385/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79472438>

Тлумачення статей 215 та 216 ЦК України свідчить, що учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору здійснювати його кваліфікацію як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину.

5) Постанова КЦС ВС від 10 березня 2021 року у справі № 753/731/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95502347>

Тлумачення пункту 3 частини першої статті 989 ЦК України свідчить, що переддоговірний обов'язок страхувальника надати страховику достовірні відомості про об'єкти страхування і фактори ризику є проявом найвищої добросовісності (доктрина *uberrima fides*) і пов'язаний з ризиковим характером договору страхування.

По суті страховику потрібна інформація для оцінки страхового ризику.

Нікчемність другого договору страхування пов'язується із невиконанням переддоговірною обов'язку, який має суттєве значення для виконання майбутнього договору страхування.

Цивільне законодавство не містить вказівки про те, який стандарт розкриття інформації майбутнім страхувальником має бути застосований. З урахуванням принципів цивільного права, слід зробити висновок, що для розкриття інформації майбутнім страхувальником потрібно застосувати конструкцію «розумного повідомлення про ризик», тобто, майбутній страхувальник повинен надати інформацію, яку він знає або повинен знати щодо об'єкта, який страхується.

У справі, що переглядається, відповідно до даних із централізованої бази даних МТСБУ станом на момент укладення договору страхування від 15 березня 2014 року № АС/7858283 в ній містилася інформація про різні автомобілі BMW X5 державний номер НОМЕР_1 і різних страхувальників.

Очевидно, що розумна і обачна людина не може допустити існування ситуації, за якої різні транспортні засоби (BMW X5) належні різним власникам мають однакові державні номерні знаки. З урахуванням саме таких обставин та застосовуючи конструкцію «розумного повідомлення про ризик» слід констатувати, що страхувальник не міг повідомити страховика про те, що стосовно його об'єкта страхування укладені інші договори страхування.

Тому суди зробили обґрунтований висновок про те, що страхувальник не порушував вимоги частини 1 пункту 3 статті 989 ЦК України, відсутні підстави для констатації нікчемності договору страхування від 15 березня 2014 року № АС/7858283 та задовольнили позов.

б) Постанова КЦС ВС від 10 березня 2021 року у справі № 607/11746/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532879>

З урахуванням принципів цивільного права, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо дійсності, чинності та виконуваності договору (правочину) повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконуваності.

Аналіз цивільного законодавства свідчить, що перекваліфікація відповідного договору може мати місце, зокрема, при: (а) недійсності договору (зокрема, удаваності договору); (б) тлумаченні змісту договору. Перекваліфікація договору можлива тільки в тих випадках, коли вона відбувається в межах спору, що стосується такого договору. Саме такий висновок зумовлений тим, що по своїй суті перекваліфікація направлена на

з'ясуванні справжньої волі сторін договору, який перекваліфіковується в інший. А це, відповідно, можливо зробити тільки в рамках спору щодо такого договору.

7) Постанова КЦС ВС від 22 червня 2020 року в справі № 177/1942/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90051213>

Тлумачення статей 215, 216 ЦК України та статей 651 - 653 ЦК України свідчить, що законодавець розмежує конструкції «недійсність договору» та «розірвання договору», як за підставами, так і за своїми правовими наслідками. Наявність підстав для визнання договору недійсним має встановлюватися судом на момент його укладення. Тобто, недійсність договору має існувати в момент його укладення, а не в результаті невиконання чи неналежного виконання зобов'язань, що виникли на підставі укладеного договору. Невиконання чи неналежне виконання зобов'язань, що виникли на підставі оспорюваного договору не є підставою для його визнання недійсним.

8) Постанова КЦС ВС від 24.02.2021 у справі № 405/1018/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95241427>

Перебіг позовної давності за вимогами про застосування наслідків нікчемного правочину починається від дня, коли почалося його виконання (частина третя статті 261 ЦК України).

Аналіз частини третьої статті 261 ЦК України свідчить, що перебіг позовної давності пов'язується саме з початком виконання нікчемного правочину, незалежно від того, чи був такий нікчемний правочин виконано повністю і яка зі сторін здійснила виконання. Причому такий початок перебігу стосується будь-яких наслідків нікчемного правочину

Фраудаторні правочини

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4743885955639891/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 19.05.2021 у справі № 693/624/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97103755>

Дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Приватноправовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили.

Договором, що вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір. Застосування конструкції «франдаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься: момент укладення договору; контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника).

У справі, що переглядається:

очевидно, що учасники цивільних відносин (сторони оспорюваних договорів купівлі-продажу) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (оспорювані договори купівлі-продажу) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника;

встановлені судами обставини, дозволяють зробити висновок, що оспорювані договори купівлі продажу є франдаторними, тобто вчиненими на шкоду кредитору;

до обставин, які дозволяють кваліфікувати оспорювані договори як франдаторні відноситься:

момент вчинення договорів (30 квітня 2016 року та 11 травня 2016 року, тобто після відкриття провадження, відмови в забезпеченні позову і до першого судового засідання в справі № 439/506/16-ц);

контрагент з яким боржник вчинив оспорювані договори (ТОВ «Автобастіон» вчинило оспорювані договори купівлі-продажу з ОСОБА_2, який був учасником ТОВ «Автобастіон» на момент їх вчинення);

ціна в оспорюваних договорах купівлі-продажу (транспортний засіб марки DAF, модель FA 95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, чорного кольору, шасі № НОМЕР_5, за ціною, яка складає 15 000 грн; транспортний засіб марки DAF, модель FA

95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, червоного кольору, шасі № НОМЕР_6 , за ціною, яка складає 100 грн; транспортний засіб марки SCHMITZ, модель SKI 24, 1999 року випуску, тип ТЗ причіп фургон ізотерм-Е, сірого кольору, шасі № НОМЕР_8 , за ціною, яка складає 100 грн);

боржник (ТОВ «Автобастіон»), який відчужує майно (транспортні засоби) на підставі договорів купівлі-продажу на користь свого учасника (ОСОБА_2) після пред`явлення до нього позову про стягнення заборгованості, діє очевидно недобросовісно та зловживає правами, оскільки вчинив оспорювані договори купівлі-продажу, які порушують майнові інтереси кредитора і направлені на недопущення звернення стягнення на майно боржника.

Справи у спорах щодо визнання односторонніх правочинів недійсними
(Огляд)

https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/KCS_26_01_2021.pdf?fbclid=IwAR1Y6WjAF5H1q30jXGjpFf4FJZK8hVtJeKDRRXAS8egQx24Xknngbg25SRM

Огляд практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду у справах щодо визнання односторонніх правочинів недійсними / Упоряд.: правове управління (IV) департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду, суддя КЦС ВС, к.ю.н, доцент В. І. Крат / Київ, 2021. 41 с. – Київ, 2021.

Трохи про rescisоrний позов

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4849720491723103/?d=n>

Постанова ДП КЦС ВС від 17.06.2021 в справі № 761/12692/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97926353>

У приватному праві недійсність (нікчемність чи оспорюваність) може стосуватися або «вражати» договір, правочин, акт органу юридичної особи, державну реєстрацію чи документ.

В ЦК України закріплений підхід, при якому оспорюваність правочину конструюється як загальне правило. Навпаки, нікчемність правочину має місце тільки у разі, коли існує пряма вказівка закону про кваліфікацію того або іншого правочину як нікчемного.

Недійсність правочину, договору, акту органу юридичної особи чи документу як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. По своїй суті ініціювання спору про недійсність правочину, договору, акту органу юридичної особи чи документу не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим

Для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є: пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не визнається або оспорюється) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду.

Як наявність підстав для визнання оспорюваного правочину недійсним, так і порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, має встановлюватися саме на момент вчинення оспорюваного правочину.

Хто може оспорювати заповіт на підставі статті 225 ЦК

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5400059170022563&id=100000556016168

Постанова КЦС ВС від 08.12.2021 у справі № 752/18370/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101913101>

Для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є: пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не

визнається або оспорується) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду. Як наявність підстав для визнання оспорюваного правочину недійсним, так і порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, має встановлюватися саме на момент вчинення оспорюваного правочину.

Аналіз статті 225 ЦК України дозволяє зробити висновок, що до інших осіб, чії цивільні права або інтереси порушені, не може належати набувач за договором довічного утримання (догляду) з яким спадкодавець (відчужувач) вчинив цей договір. Оспорювання спадкоємцем відчужувача договору довічного утримання (догляду) не свідчить про порушення заповітом спадкодавця (відчужувача) цивільних прав або інтересів набувача.

У справі, що переглядається:

суди не врахували, що для визнання судом оспорюваного правочину недійсним необхідним є: пред'явлення позову однією із сторін правочину або іншою заінтересованою особою; наявність підстав для оспорення правочину; встановлення, чи порушується (не визнається або оспорується) суб'єктивне цивільне право або інтерес особи, яка звернулася до суду. Як наявність підстав для визнання оспорюваного правочину недійсним, так і порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, має встановлюватися саме на момент вчинення оспорюваного правочину;

суди не звернули увагу, що до інших осіб, чії цивільні права або інтереси порушені, не може належати набувач за договором довічного утримання (догляду) з яким спадкодавець (відчужувач) вчинив цей договір. Оспорювання спадкоємцем відчужувача договору довічного утримання (догляду) не свідчить про порушення заповітом спадкодавця (відчужувача) цивільних прав або інтересів набувача;

за таких обставин, з урахуванням того, що відсутнє порушення суб'єктивного цивільного права або інтересу особи, яка звернулася до суду, то судові рішення належить скасувати та ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позову про визнання заповіту недійсним.

Які правочини кваліфікуються як нікчемні на підставі статті 224 ЦК

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5159983397363476/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 29.09.2021 у справі № 761/3977/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100108996>

Нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, не створює юридичних наслідків, тобто, не «породжує» (змінює чи припиняє) цивільних прав та обов'язків. Якщо недійсність певного правочину встановлена законом, тобто якщо цей правочин нікчемний, позовна вимога про визнання його нікчемним не є належним способом захисту права чи інтересу позивача. За наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, одна зі сторін якого чи інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та у мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину. Натомість нікчемним є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його недійсним не вимагається рішення суду (частина друга статті 215 ЦК України). Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. Така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним». Нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, не створює юридичних наслідків, тобто, не «породжує» (змінює чи припиняє) цивільних прав та обов'язків. Тлумачення абзацу 2 частини п'ятої статті 216 ЦК України свідчить, що суду надається можливість самостійно застосувати правові наслідки недійсності тільки нікчемного правочину.

У справі, що переглядається, суди зробили, з посиланням на положення статей 71, 224 ЦК України, висновок про нікчемність договору купівлі-продажу квартири від 26 вересня 2014 року, оскільки вважали, що в квартирі на момент її продажу була зареєстрована малолітня донька позивачки, а згоди органу опіки і піклування на відчуження нерухомості, право користування якою має дитина, сторони правочину не отримали.

Як нікчемні на підставі частини першої статті 224 ЦК України можуть бути кваліфіковані правочини, вчинені саме опікуном або піклувальником без згоди органу опіки та піклування. Сферою дії статті 71 ЦК не охоплюються правочини, вчинені батьками малолітніх дітей.

У справі, що переглядається: суди не врахували, що як нікчемні на підставі частини першої статті 224 ЦК України можуть бути кваліфіковані правочини, вчинені саме опікуном або піклувальником без згоди органу опіки та піклування. Сферою дії статті 71 ЦК не охоплюються правочини, вчинені батьками. Тому суди помилково вважали договір купівлі-продажу квартири, вчинений матір'ю малолітньої дитини без згоди органу опіки та піклування, нікчемним; суди не звернули увагу, що суду надається

можливість самостійно застосувати правові наслідки недійсності тільки нікчемного правочину. Оскільки відсутні підстави для кваліфікації договору купівлі продажу як нікчемного, то немає й підстав для зобов'язання ОСОБА_4 повернути у власність ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 квартиру АДРЕСА_1. За таких обставин судові рішення в частині зобов'язання ОСОБА_4 повернути квартиру у власність ОСОБА_1, ОСОБА_2 та ОСОБА_3 підлягають скасуванню. При цьому підстави для направлення справи на новий розгляд в цій частині відсутні, оскільки вимог про повернення квартири ОСОБА_1 не пред'являла;

Кваліфікація як нікчемного правочину вчиненого мовчанням

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5201834133178402/?d=n>

Постанова від 06.10.2021 в справі № 263/11275/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100352102>

Аналіз статті 205 ЦК України свідчить, що волевиявлення учасника(-ів) правочину може виражатися в: певних діях; мовчанні; усній формі; письмовій (електронній) формі. Мовчання слід вважати вираженням волі сторони правочину, коли воно при конкретній ситуації може бути підданим оцінці як прояв волі, направленої на вчинення правочину. Законодавець передбачає можливість вираження волі сторони правочину мовчанням тільки в разі якщо це встановлено договором або законом (частина третя статті 205 ЦК України). Традиційним прикладом такого випадку виступає конструкція поновлення договору найму (*tacite reconduction*). Якщо наймач продовжує користуватися річчю після закінчення строку договору найму, то за відсутності заперечень наймодавця протягом одного місяця договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором (стаття 764 ЦК України).

Сутність поновлення договору найму полягає в тому, що договір найму автоматично поновлюється на той же самий строк за умови, що: (а) наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму; (б) відсутні заперечення наймодавця протягом одного місяця. При поновленні договору відбувається продовження договірних зв'язків після закінчення строку договору найму, коли наймач продовжує користуватися майном і відсутні заперечення наймодавця

протягом одного місяця. Цей договір поновлюється на той же строк та з умовами, що були передбачені у договорі.

Правочин щодо відчуження іпотекодавцем переданого в іпотеку майна або його передачі в наступну іпотеку, спільну діяльність, лізинг, оренду чи користування без згоди іпотекодержателя є недійсним (частина третя статті 12 Закону України «Про іпотеку»).

Нікчемним є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його недійсним не вимагається рішення суду (частина друга статті 215 ЦК України).

Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. Така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним».

Нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, не створює юридичних наслідків, тобто, не «породжує» (змінює чи припиняє) цивільних прав та обов'язків.

У справі, що переглядається:

ОСОБА_4 посилався на те, що приміщення АДРЕСА_1 передано ОСОБА_2 в іпотеку на підставі договору від 08 грудня 2016 року, а тому поновлення договору оренди 01 липня 2018 року на підставі пункту 4.2. договору оренди є нікчемним правочином відповідно до частини третьої статті 12 Закону України «Про іпотеку», оскільки таке поновлення відбулося без його згоди як іпотекодержателя;

суди не звернули увагу, що: мовчання слід вважати вираженням волі сторони правочину, коли воно при конкретній ситуації може бути підданим оцінці як прояв волі, направленої на вчинення правочину; при поновленні договору він поновлюється на той же строк та з умовами, що були передбачені у договорі; поновлення договору найму (стаття 764 ЦК) відбувається внаслідок вчинення правочину мовчанням, і такий правочин також може бути кваліфікований як нікчемний;

з урахуванням того, що ОСОБА_4 як іпотекодержатель не надавав свою згоду на поновлення договору оренди, то поновлення договору оренди на строк до 01 липня 2020 року є нікчемним та не створює жодних юридичних наслідків. Тому договір оренди припинився 30 червня 2018 року. В задоволенні позовних вимог ОСОБА_7 слід відмовити внаслідок того, що у неї відсутнє право чи інтерес, які б підлягали захисту. Також відсутні підстави для задоволення вимог ОСОБА_2 про розірвання договору, оскільки такий договір припинено. За таких обставин, судові рішення підлягають скасуванню з ухваленням нового рішення у справі про відмову в задоволенні первісного та зустрічного позовів.

Трохи про нововиявлені обставини та недійсність правочину

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4920108201350998&id=100000556016168

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 у справі № 752/4995/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98483124>

17. 17 березня 2021 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду передав справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду. Мотивував так:

17.1. Необхідно відступити від висновку про те, що «нововиявлену обставину визначає не саме судове рішення, тобто подія у вигляді рішення, яке ухвалено після рішення у справі, яка переглядається, а обставини, які у цьому рішенні встановлені» (див. постанови Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 2 липня 2018 року у справі № 922/3388/15, від 12 листопада 2020 року у справі № 910/23892/16, а також постанову Верховного Суду у складі колегії суддів об'єднаної палати Касаційного господарського суду від 3 серпня 2018 року у справі № 19/5009/1481/11).

17.2. Суд касаційної інстанції по-різному оцінює судові рішення, ухвалені після рішення, що є предметом перегляду за нововиявленими обставинами.

34. Процедура перегляду остаточного судового рішення за нововиявленими обставинами не є тотожною новому розгляду справи та не передбачає повторної оцінки всіх доводів сторін. Суд має переглянути раніше ухвалене рішення лише в межах нововиявлених обставин. Підставою такого перегляду є не недоліки розгляду справи судом (незаконність та (або) необґрунтованість судового рішення, постанови чи ухвали, неправильне застосування судом норм матеріального права, порушення норм процесуального права), а те, що на час ухвалення рішення суд не мав можливості врахувати істотну обставину, яка могла суттєво вплинути на вирішення справи, оскільки її учасники не знали про цю обставину та, відповідно, не могли підтвердити її у суді. Тобто перегляд справи у зв'язку з нововиявленими обставинами спрямований не на усунення судових помилок, а на перегляд судового рішення у вже розглянутій справі з урахуванням обставини, про існування якої стало відомо після ухвалення такого рішення (див. постанову Великої Палати Верховного Суду у справі № 19/028-10/13 від 30 червня 2020 року (пункти 7.4-7.5)).

34.1.1. Нововиявлені обставини - це юридичні факти, які мають істотне значення для розгляду справи, існували на час її розгляду, але не були і не могли бути відомі заявнику, а також обставини, які виникли після набрання судовим рішенням законної сили та віднесені законом до нововиявлених обставин. Питання про те, які обставини вважати істотними, є оціночним. Суд вирішує його у кожному конкретному випадку з урахуванням того, чи ці обставини могли спростувати факти, покладені в основу судового рішення, та вплинути на висновки суду під час його ухвалення так, що якби вказана обставина була відома особам, які беруть участь у справі, то зміст судового рішення був би іншим (див. постанову Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21 жовтня 2020 року у справі № 726/938/18).

35. Згідно з пунктом 1 частини другої статті 423 ЦПК України нововиявленими є обставини, які: входять до предмета доказування у відповідній справі; обґрунтовують вимоги або заперечення сторін; можуть вплинути на висновки суду про права й обов'язки її учасників або мають інше істотне значення для правильного вирішення спору; існували на час розгляду справи, рішення в якій переглядається; спростовують фактичні дані, покладені в основу такого рішення; не були встановлені, коли суд ухвалював це рішення; не були та не могли бути відомі на час розгляду справи особі, яка звертається із заявою про перегляд рішення; стали відомими тільки після його ухвалення (див. постанову Великої Палати Верховного Суду у справі № 127/10129/17 від 22 січня 2019 року (пункт 26)).

36. Не є нововиявленою обставина, яка ґрунтується на переоцінці доказів, які вже оцінив суд у процесі розгляду справи. Крім того, судові рішення не можна переглядати у зв'язку з нововиявленими обставинами у разі, якщо обставини, передбачені частиною другою статті 423 ЦПК України, відсутні, а також якщо обставини, визначені частиною другою статті 423 ЦПК України, були або могли бути відомі заявникові на час розгляду справи (див. зазначену постанову у справі № 127/10129/17 (пункти 27, 28)).

37. Не належать до нововиявлених нові обставини, які виникли або змінилися після ухвалення судом рішення, новий доказ або нове обґрунтування позовних вимог чи заперечень проти позову. Не може вважатися нововиявленою обставина, яка ґрунтується на переоцінці тих доказів, які вже оцінювали суди під час розгляду справи (див. постанову Великої Палати Верховного Суду у справі № 9901/819/18 від 14 квітня 2021 року (пункт 6.38)).

42. Отже, розглядаючи заяву про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами, суди двох інстанцій правильно вказали, що ті обставини, які позивач вважає нововиявленими (підроблення довіреності та відсутність у представника повноважень на укладення від імені позивача договору купівлі-продажу), були йому відомі ще на дату подання позовної заяви. Тобто вони не є нововиявленими. Тому рішення чеського суду не є доказом, що підтверджує нововиявлені обставини, а могло би бути доказом обставин, які стали підставами позову. Проте цього доказу не існувало

під час первинного розгляду справи у судах першої й апеляційної інстанцій. А у процедурі перегляду судового рішення за нововиявленими обставинами суд для підтвердження тих обставин, що слугували підставами позову і які перевіряли суди під час первинного розгляду справи, нові докази не досліджує.

43. Більше того, позивач подав рішення чеського суду ще до суду касаційної інстанції під час первинного розгляду справи. Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 16 грудня 2019 року пояснив, чому не приймає рішення чеського суду, а саме тому, що такого рішення не було на час, коли ухвалили рішення суди першої й апеляційної інстанцій, і такий доказ не може прийняти та дослідити касаційний суд.

47. Велика Палата Верховного Суду звертає увагу на те, що рішення чеського суду у цій справі не є доказом нововиявлених обставин, тобто не підтверджує їхню наявність, а є новим доказом, що може підтверджувати ті самі обставини, які були відомими позивачеві з моменту звернення з позовом до суду в Україні. Подання такого доказу спрямоване на переоцінку тих доказів, які вже дослідили суди першої й апеляційної інстанцій під час первинного розгляду справи. Тому правильними є висновки судів про відмову у задоволенні заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами. Жодних підстав для перегляду остаточних судових рішень, які ухвалили суди під час первинного розгляду справи, немає.

53. Велика Палата Верховного Суду вважає, що оскільки нововиявленою обставиною є не факт ухвалення судового рішення, не саме це рішення як юридичний факт, а обставина, яку у ньому встановив суд, то підстави для відступу від означених висновків немає.

Трохи про правові наслідки недійсності правочину

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5055801057781711&id=100000556016168

Постанова КЦС ВС від 29.05.2019 у справі № 761/12901/13-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82419620>

Тлумачення абзацу 2 частини п'ятої статті 216 ЦК України свідчить, що суду надається можливість самостійно застосувати правові наслідки недійсності тільки

нікчемного правочину, проте у статті 225 ЦК України не передбачено нікчемності правочину.

Постанова КЦС ВС від 27.11.2019 у справі № 396/29/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86400669>

Системне тлумачення абзацу 1 частини першої статті 216 ЦК України та пункту 1 частини третьої статті 1212 ЦК України свідчить, що:

(а) законодавець не передбачив можливість здійснення односторонньої реституції;

(б) правила абзацу 1 частини першої статті 216 ЦК України застосовуються тоді, коли відбувається саме двостороння реституція;

(в) в тому разі, коли тільки одна із сторін недійсного правочину здійснила його виконання, то для повернення виконаного підлягають застосуванню положення глави 83 ЦК України.

Постанова ОП КЦС ВС від 01.03.2021 у справі № 473/1878/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95904937>

Тлумачення статті 216 та 1254 ЦК України свідчить, що частина четверта статті 1254 ЦК України стосується тільки тих випадків, за яких новий заповіт визнано недійсним через дефект волі заповідача на підставі статті 225 ЦК України (заповідач у момент вчинення заповіту не усвідомлював значення своїх дій та (або) не міг керувати ними) чи статті 231 ЦК України (заповіт вчинено під впливом насильства), дія попереднього заповіту відновлюється; частина четверта статті 1254 ЦК України розрахована тільки на визначення правових наслідків недійсності оспорюваного заповіту (відповідно до статей 225 і 230 ЦК України) і не регулює впливу нікчемності заповіту на відновлення попереднього заповіту; частина четверта статті 1254 ЦК України не може регулювати правові наслідки нікчемності заповіту, оскільки нікчемний заповіт не породжує будь-який правовий результат. При нікчемності другого заповіту слід вести мову не про відновлення чинності першого заповіту, а про те, що вчинення наступного нікчемного заповіту, не може скасовувати попередній заповіт; положення частини четвертої статті 1254 ЦК України є виключенням із загального правила про наслідки недійсності правочину, а отже, за аналогією застосовані бути не можуть. Також немає підстав застосовувати аналогію закону (частина перша статті 8 ЦК України),

оскільки питання наслідків нікчемності правочину (у тому числі й заповіту, як одностороннього правочину) врегульовані частинами першою та другою статті 216 ЦК України.

Постанова КЦС ВС від 21.04.2021 у справі № 552/6997/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96484121>

Тлумачення статті 216 ЦК України свідчить, що слід відмежовувати правові наслідки недійсності правочину і правові наслідки виконання недійсного правочину; до правових наслідків недійсності правочину належить те, що він не створює юридичних наслідків. Окрім цього якщо у зв'язку із вчиненням недійсного правочину другій стороні або третій особі завдано збитків та моральної шкоди, вони підлягають відшкодуванню винною стороною; правові наслідки виконання двостороннього недійсного правочину охоплюють собою двосторонню реституцію; законом можуть бути встановлені особливі умови застосування наслідків визначених в статті 216 ЦК або особливі правові наслідки окремих видів недійсних правочинів. Наприклад, особливим правовим наслідком недійсного заповіту при їх множинності може бути відновлення чинності попереднього заповіту (частина четверта статті 1254 ЦК України). Тобто законодавець лише в окремих випадках передбачає таку конструкцію як відновлення чинності правочину.

Про конвалідацію правочинів

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5041422085886275/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 18.08.2021 в справі № 305/1468/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99250624>

Визнання дійсним дво- чи багатостороннього правочину (конвалідація) на підставі частини другої статті 218 ЦК України норми допускається тільки для нікчемних правочинів (тобто для яких недотримання письмової форми без нотаріального посвідчення зумовлює їх нікчемність). Конвалідація, згідно частини другої статті 218 ЦК України, можлива за наявності таких умов: 1) вчинення однією стороною правочину дії,

зокрема спрямованої на виконання правочину; 2) підтвердження вчинення цієї дії іншою стороною, зокрема шляхом прийняття виконання. Визнання дійсним дво- чи багатостороннього правочину (конвалідація) на підставі частини другої статті 218 ЦК України є окремим способом захисту і висновок суду про визнання дійсним має міститися і як в мотивувальній, так і в резолютивній частині судового рішення.

Визнання дійсним договору (конвалідація) на підставі частини другої статті 220 ЦК України допускається тільки для нікчемних правочинів (тобто для яких недотримання письмової форми пов'язується саме з відсутністю нотаріального посвідчення і це зумовлює їх нікчемність). Конвалідація, згідно частини другої статті 220 ЦК України, можлива за наявності таких умов: досягнення між сторонами згоди щодо усіх істотних умов договору; наявність письмових доказів досягнення домовленості щодо всіх істотних умов договору; повне або часткове виконання договору; ухилення однією зі сторін від його нотаріального посвідчення. Визнання договору (конвалідація) на підставі частини другої статті 220 ЦК України є окремим способом захисту і висновок суду про визнання дійсним має міститися і як в мотивувальній, так і в резолютивній частині судового рішення.

У справі, що переглядається:

при частковому задоволенні позовних вимог суди вважали, що у спірних правовідносинах має місце дефект (недотримання) форми правочину у частині спільної діяльності та купівлі-продажу. Суд першої інстанції констатував в мотивувальній частині судового рішення про визнання дійсним договорів, при цьому в резолютивній частині не вказав висновок щодо таких позовних вимог. Суд першої інстанції, з яким частково погодився апеляційний суд, саме як похідні (від вимоги про визнання дійсними договорів) частково задовольнили такі вимоги як визнання права власності, припинення права власності та стягнення коштів;

суди не врахували, що визнання дійсним дво- чи багатостороннього правочину (конвалідація) на підставі частини другої статті 218 ЦК України норми допускається тільки для нікчемних правочинів (тобто для яких недотримання письмової форми без нотаріального посвідчення зумовлює їх нікчемність). Визнання дійсним дво- чи багатостороннього правочину (конвалідація) на підставі частини другої статті 218 ЦК України є окремим способом захисту і висновок суду про визнання дійсним має міститися і як в мотивувальній, так і в резолютивній частині судового рішення;

суди не звернули увагу, що визнання договору (конвалідація) на підставі частини другої статті 220 ЦК України є окремим способом захисту і висновок суду про визнання дійсним має міститися і як в мотивувальній, так і в резолютивній частині судового рішення;

суди не врахували, що похідними від вимоги про визнання дійсними договорів є вимоги про визнання права власності, припинення права власності та стягнення коштів;

за таких обставин суди зробили передчасний висновок про часткове задоволення позовних вимог.

Стаття 625 ЦК і недійсність правочину

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5030261973668953/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 11.08.2021 у справі № 344/2483/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037677>

У приватному праві недійсність (нікчемність чи оспорюваність) може стосуватися або «вражати» договір, правочин, акт органу юридичної особи, державну реєстрацію чи документ.

Усталеним в судовій практиці та цивілістичній доктрині є поділ недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані.

В ЦК України закріплений підхід, при якому оспорюваність правочину конструюється як загальне правило. Навпаки, нікчемність правочину має місце тільки у разі, коли існує пряма вказівка закону про кваліфікацію того або іншого правочину як нікчемного.

Оспорюваний правочин визнається недійсним судом, якщо одна із сторін або інша заінтересована особа заперечує його дійсність на підставах, встановлених законом (частина третя статті 215 ЦК України). Правочин, недійсність якого не встановлена законом (оспорюваний правочин), породжує правові наслідки (набуття, зміну або припинення прав та обов'язків), на які він був направлений до моменту визнання його недійсним на підставі рішення суду. Оспорювання правочину відбувається тільки за ініціативою його сторони або іншої заінтересованої особи шляхом пред'явлення вимог про визнання правочину недійсним (позов про оспорювання правочину, rescisорний позов).

Натомість нікчемним є той правочин, недійсність якого встановлена законом і для визнання його недійсним не вимагається рішення суду (частина друга статті 215 ЦК України). Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. Така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним». Нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, не створює юридичних наслідків, тобто, не «породжує» (змінює чи припиняє) цивільних прав та обов'язків.

Якщо недійсність певного правочину встановлена законом, тобто якщо цей правочин нікчемний, позовна вимога про визнання його нікчемним не є належним

способом захисту права чи інтересу позивача. За наявності спору щодо правових наслідків недійсного правочину, одна зі сторін якого чи інша заінтересована особа вважає його нікчемним, суд перевіряє відповідні доводи та у мотивувальній частині судового рішення, застосувавши відповідні положення норм матеріального права, підтверджує чи спростовує обставину нікчемності правочину.

Правочин є правомірним, якщо його недійсність прямо не встановлена законом або якщо він не визнаний судом недійсним (стаття 204 ЦК України).

Презумпція правомірності правочину означає те, що вчинений правочин вважається правомірним, тобто таким, що зумовлює набуття, зміну чи припинення породжує, змінює або припиняє цивільних прав та обов'язків, доки ця презумпція не буде спростована. Таким чином, до спростування презумпції правомірності правочину всі права, набуті сторонами за ним, можуть безперешкодно здійснюватися, а створені обов'язки підлягають виконанню. Спростування презумпції правомірності правочину відбувається тоді: коли недійсність правочину прямо встановлена законом (тобто має місце його нікчемність); якщо він визнаний судом недійсним, тобто існує рішення суду, яке набрало законної сили (тобто оспорюваний правочин визнаний судом недійсним).

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 16 травня 2018 року у справі № 686/21962/15-ц (провадження № 14-16цс18) зроблено висновок, що «у статті 625 ЦК України визначені загальні правила відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання незалежно від підстав його виникнення. Приписи цієї статті поширюються на всі види грошових зобов'язань, якщо інше не передбачено договором або спеціальними нормами закону, який регулює, зокрема, окремі види зобов'язань».

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 18 березня 2020 року у справі № 760/6938/16-ц (провадження № 61-22875св19) зазначено, що «дія статті 625 ЦК України поширюється на всі види грошових зобов'язань незалежно від підстав їх виникнення (договір чи делікт), у тому числі й на позадоговірне грошове зобов'язання, що виникло на підставі статті 1212 ЦК України. Унаслідок чого у разі прострочення виконання зобов'язання, зокрема щодо повернення безпідставно одержаних чи збережених грошей, нараховуються 3 % річних та інфляційні нарахування від простроченої суми відповідно до частини другої статті 625 ЦК України».

У справі, що переглядається:

звертаючись до суду з позовом, ОСОБА_1 зазначав, що з ТОВ «Альянс-ІФ» підлягають стягненню на його користь проценти за користування чужими грошовими коштами, а також інфляційні втрати та три проценти річних від простроченої суми за період з моменту його вчинення (23 лютого 2015 року) до моменту його повернення, оскільки договір вважається недійсним з моменту його вчинення, а не з моменту ухвалення судом рішення про визнання його недійсним;

при відмові в задоволенні позовних вимог стягнення інфляційних втрат та 3 % річних за прострочення виконання грошового зобов'язання за період до 29 березня 2017

року апеляційний суд вважав, що обов'язок відповідача з повернення позивачу грошових коштів виник з часу набрання судовим рішенням про визнання недійсним договору купівлі-продажу/поставки автомобіля законної сили;

з урахуванням того, що договір купівлі-продажу/поставки автомобіля № 915930 від 23 травня 2015 року був правомірним до моменту визнання його судом недійсним, у ТОВ «Альянс-ІФ» виник обов'язок з повернення коштів ОСОБА_1 з моменту набрання законної сили рішенням суду про визнання правочину недійсним.

Враховуючи викладене, правильними є висновки апеляційного суду про відмову в задоволенні позовних вимог стягнення інфляційних втрат та 3 % річних за прострочення виконання грошового зобов'язання за період до 29 березня 2017 року.

Посвідчення заповіту поза межами нотаріального округу

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4895376543824164/?d=n>

Постанова ВП ВС від 25.05.2021 по справі № 522/9893/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98235794>

18 листопада 2020 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду ухвалив передати справу на розгляд Великої Палати Верховного Суду з підстави, передбаченої підпунктом 7 пункту 1 розділу XIII «Перехідні положення» Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК України).

Ухвала обґрунтована тим, що визнання заповіту недійсним із мотивів розширеного розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення порушить принцип свободи заповіту. За відсутності дефектів волі та волевиявлення заповідача при складанні і посвідченні заповіту кваліфікація останнього як недійсного з підстав, що прямо не передбачені ані статтею 1257 ЦК України, ані взагалі нормами глави 85 ЦК України, по суті скасовує вільне волевиявлення заповідача без можливості виразити свою волю шляхом складення іншого заповіту у зв'язку з його смертю. Тому колегія суддів вважала за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в постанові Верховного Суду України від 20 лютого 2013 року у справі № 6-2цс13, та вказати, що нотаріальне посвідчення нотаріусом заповіту поза межами свого нотаріального округу й недотримання статті 13-1 Закону України «Про нотаріат» не зумовлює недійсність (нікчемність чи оспорюваність) такого правочину, як вчинення заповіту.

Аналіз норм Книги шостої ЦК України свідчить, що її нормами визначені вимоги до особи заповідача (стаття 1234 ЦК України), змісту заповіту (статті 1236-1240, 1246 ЦК України), загальні вимоги до форми заповіту (стаття 1247 ЦК України), порядку його посвідчення нотаріусом (статті 1248, 1249, 1253 ЦК України), для яких законодавцем визначені і наслідки їх порушення.

Так, у частині першій статті 1257 ЦК України встановлено правило про нікчемність заповіту, складеного з порушенням вимог ЦК України щодо особи заповідача, а також заповіту, складеного з порушенням вимог щодо його форми та посвідчення.

При цьому, враховуючи, що за розташуванням вказана стаття є останньою у главі 85 ЦК України про спадкування за заповітом, за правилами розміщення правових норм стаття 1257 встановлює правові наслідки саме тих вимог, які викладені до форми та посвідчення заповіту у главі 85 ЦК України.

Форма заповіту має бути письмова, а порядок його посвідчення - різний: насамперед нотаріусом з додержанням вимог статей 1248, 1249 ЦК України, посадовою особою органів місцевого самоврядування (стаття 1251 ЦК України); іншими посадовими особами, зазначеними у частинах першій-шостій статті 1252 ЦК України, з додержанням вимог частини сьомої цієї статті.

Як наслідок, немає жодних підстав вважати, що посвідчення нотаріусом правочину поза межами свого нотаріального округу тягне нікчемність заповіту.

Відтак, якщо нотаріус посвідчив заповіт особи не в межах свого нотаріального округу, це не впливає на форму правочину і не підпадає під ті вимоги про порядок його посвідчення, які містяться в ЦК України та тягнуть нікчемність заповіту відповідно до частини першої статті 1257 ЦК України.

Це може бути додатково обґрунтовано такими обставинами.

По-перше, у цивільному законодавстві нікчемність правочинів передбачена у випадках, встановлених законом, підстав для чого у наведеній ситуації не вбачається.

По-друге, недійсність заповіту з мотивів розширювального розуміння вимог до форми і порядку його посвідчення, про які згадується у частині першій статті 1257 ЦК України, матиме наслідком порушення принципу свободи заповіту.

Стосовно заповіту і в контексті спірного у цій справі питання, що аналізується, слід звернути увагу на вимогу частини першої статті 203 ЦК України, за якою зміст правочину не може суперечити цьому Кодексу, іншим актам цивільного законодавства, також інтересам держави і суспільства, його моральним засадам. Отже, звертає на себе увагу те, що тут йдеться, по-перше, про зміст правочину, а не про його форму та порядок посвідчення; по-друге, про невідповідність змісту не законам, а саме актам цивільного законодавства.

При цьому вивчення змісту спірного заповіту та текстів судових рішень не дали жодних доводів для визначення актів цивільного законодавства, яким би суперечив зміст заповіту.

Посилання на вимоги статті 13-1 Закону України «Про нотаріат», пункту 2 глави 1 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусом України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5, є недоречним виходячи з такого.

По-перше, наведені нормативно-правові акти не є актами цивільного законодавства у розумінні статті 4, частини першої статті 203 ЦК України.

По-друге, недотримання і порушення правових норм, що в них містяться, не може нести будь-яких негативних наслідків для особи, яка такого порушення не вчиняла, оскільки таке застосування норм права було б порушенням принципу розумності, добросовісності та справедливості (стаття 3 ЦК України).

Правове регулювання порядку посвідчення нотаріусом правочинів лежить поза сферою ЦК України і не є матеріальним правом.

Законодавство про нотаріат і нотаріальну діяльність не може чинити негативний вплив на матеріальне право - встановлювати підстави нікчемності правочину, якщо саме таких підстав для його нікчемності матеріальне право не містить.

Як приклад негативних наслідків, які містить нотаріальне законодавство, можна навести статтю 9 Закону України «Про нотаріат», яка передбачає наслідок заборон, що в ньому міститься, «недійсність нотаріальних дій». При всій вразливості такої правової конструкції вона вочевидь призводить до відсутності нотаріального посвідчення правочину.

Відтак правочин, посвідчений всупереч статті 9 вказаного Закону, буде вважатися укладеним з порушенням форми, і тому є нікчемним (стаття 219 ЦК України).

Нічого подібного не існує в разі порушення нотаріусом припису закону про діяльність у межах свого нотаріального округу.

У зв'язку із зазначеним та з урахуванням наведеної в цій постанові позиції Великої Палати Верховного Суду для вирішення подібної категорії спорів колегія суддів вважає за необхідне відступити від висновку про застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в постанові Верховного Суду України у справі № 6-2цс13 від 20 лютого 2013 року

Трохи про переважні права

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5237962889565526/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 29.05.2019 у справі № 362/3810/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82499438>

Тлумачення статті 362 ЦК України свідчить, що переважне право є організаційним, відносним та вторинним.

Переважне право є співвласника на купівлю частки є організаційним, оскільки завдяки йому створюється передумова для набуття його носієм права на частку в праві спільної часткової власності внаслідок створення можливості для укладення договору купівлі-продажу. Саме по собі переважне право учасника спільної власності не надає його суб'єктові будь-яких майнових прав (речових, зобов'язальних та ін.), які зумовлювали б виникнення або перехід права власності. Причому відповідне майнове право виникає тільки завдяки укладенню договору купівлі продажу частки або в результаті переведення прав та обов'язків за договором купівлі-продажу. У свою чергу, конструкція переважного права дозволяє організувати відносини учасників спільної часткової власності, створивши передумови для суб'єкта переважного права укласти договір купівлі-продажу частки.

Відносність переважного права співвласника полягає в тому, що це право реалізується в організаційних відносинах, учасники яких є персоніфікованими. Тобто в будь-якому разі чітко визначеними є суб'єкти правовідносин спільної власності. Однак його характеристика як відносного не позбавляє переважного права співвласника й певних абсолютних властивостей, які полягають в абсолютності захисту переважного права. Під абсолютністю захисту розуміється можливість носія переважного права пред'явити позов про переведення прав та обов'язків за договором купівлі-продажу частки до будь-якої іншої особи - не учасника спільної власності.

Вторинність переважного права проявляється в тому, що його виникнення зумовлене «перебуванням» у відносинах спільної власності, завдяки чому особа має статус учасника спільної часткової власності. Тобто переважне право є вторинним до права учасника на частку. За умови припинення права на частку або правовідносин спільної часткової власності припиняється й переважне право.

при визнанні недійсним договору купівлі продажу, який порушує переважне право, жодним чином не відновлюються інтереси особи, переважне право якої порушене. Переважне право за таких умов і не може бути захищеним, оскільки, визнання правочину недійсним вчиненого з порушенням переважного права не

відновлює порушеного переважного права, тому що договір купівлі-продажу не завжди є наслідком реалізації переважного права і немає будь-яких передумов для зобов'язання співвласника для укладення договору. Також відсутні гарантії для покупця частки (депозит при переведенні прав та обов'язків) щодо отримання сплачених коштів.

2) Постанова КЦС ВС від 06.11.2019 у справі № 490/7017/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85493183>

Усталеним є розуміння переважного права як такого суб'єктивного цивільного право, яке надає його носієві можливість пріоритетно перед іншими особами набути інше або здійснити існуюче суб'єктивне право.

Законодавець розмежує конструкції «відмова від майнового права» і «передача майнового права». Правовим наслідком відмови від майнового права інтелектуальної власності на сорт рослин є те, що цей сорт стає суспільним надбанням і його може вільно використовувати будь-яка особа. Тобто, при відмові від майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин не відбувається їх передачі іншому суб'єктові. Натомість при укладенні договору про передачу майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин відбувається передача (перехід) від одного суб'єкта до іншого. Відмінність правових конструкцій «відмова від майнового права» і «передача майнового права» впливає і на вибір правових норм, які регулюють відносини при відмові від майнового права і при передачі (переході) майнового права.

3) Постанова КЦС ВС від 21.04.2021 у справі № 727/4168/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96628904>

У статті 822 ЦК України передбачено, що у разі продажу житла, яке було предметом договору найму, наймач має переважне перед іншими особами право на його придбання.

При оцінці обраного позивачем способу захисту потрібно враховувати його ефективність, тобто спосіб захисту має відповідати змісту порушеного права, характеру правопорушення, та забезпечити поновлення порушеного права. Ефективним способом захисту, який забезпечуватиме відновлення порушеного переважного права, є позов про переведення прав та обов'язків покупця, який потрібно застосовувати за аналогією закону (статті 8, 362 ЦК України).

Обрання позивачем неналежного способу захисту своїх прав є самостійною підставою для відмови у позові, тому немає підстав надавати оцінку іншим аргументам касаційної скарги.

4) Ухвала КЦС ВС від 21.04.2021 у справі № 143/591/20
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96484122>

Сутністю переважного права є укладення договору найму на новий строк, з встановленням умов за домовленістю сторін. Тобто переважне право стосується укладення нового договору найму на новий строк і з новими умовами.

Метою встановлення переважного права наймача на укладення договору є створення конструкції в цивільному законодавстві, за допомогою якої наймач матиме додаткові механізми, спрямовані на забезпечення стабільного користування річчю.

При реалізації переважного права наймача умови договору найму на новий строк встановлюються за домовленістю сторін. У разі недосягнення домовленості щодо плати та інших умов договору переважне право наймача на укладення договору припиняється. Переважне право наймача припиняється у випадку, якщо предмет найму необхідний для потреб його власника.

Порушення переважного права може мати місце при укладенні власником договору найму:

- із новим наймачем при отриманні письмового повідомлення попереднього наймача про бажання реалізувати переважне право;

- у випадку недосягнення згоди щодо плати за майбутнім договором та інших умов з іншим наймачем на більш сприятливих умовах, ніж ті, що пропонувалися при реалізації переважного права;

- із новим наймачем, за умови повідомлення попереднього наймача про необхідність використовувати предмет договору найму для власних потреб.

При оцінці обраного позивачем способу захисту потрібно враховувати його ефективність, тобто спосіб захисту має відповідати змісту порушеного права, характеру правопорушення, та забезпечити поновлення порушеного права. При визнанні недійсним договору оренди, який порушує переважне право, жодним чином не відновлюються інтереси особи, переважне право якої порушене. Оскільки визнання правочину недійсним спрямоване на захист та відновлення майнових прав особи. Визнання правочину недійсним вчиненого з порушенням переважного права не поновлює порушеного переважного права, тому що договір не завжди є наслідком здійснення переважного права і немає будь-яких передумов для зобов'язання власника земельної ділянки (орендодавця) укласти договір оренди із суб'єктом переважного

права (орендарем). За цих підстав, закономірною є неприйнятність та неефективність такого способу для захисту переважного права. Натомість ефективним способом захисту, який забезпечуватиме відновлення порушеного переважного правана укладення договору оренди на новий строк, є позов про переведення прав та обов`язків наймача, який потрібно застосовувати за аналогією закону (статті 8, 362 ЦК України).

Тому колегія суддів вважає за необхідне відступити від висновку щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленій постанові Верховного Суду України від 15 квітня 2015 року в справі № 6-55цс15 та вказати, що визнання правочину недійсним вчиненого з порушенням переважного права на укладення договору оренди на новий строк не поновлює порушеного переважного права, а тому такий спосіб неефективний для захисту переважного права. Ефективним способом захисту, який забезпечуватиме відновлення порушеного переважного права на укладення договору оренди на новий строк, є позов про переведення прав та обов`язків наймача, який потрібно застосовувати за аналогією закону (статті 8, 362 ЦК України).

5) Постанова ОП КЦС ВС від 15.06.2020 у справі № 430/1281/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90143648>

При розгляді спорів про відчуження одним із подружжя спільного майна без згоди іншого з подружжя слід передусім визначитись з об`єктом, тобто з тим, що відчужується. Предмет правочину є іншою правовою категорією, а саме - об`єктом, а не його частиною. Відчуження спільного майна відбувається за згодою співвласників, а відчуження частки - лише за її наявності (після зміни правового режиму спільного майна подружжя зі спільної сумісної на спільну часткову). В такому разі співвласник вправі самостійно розпорядитися своєю часткою, але з додержанням вимог статті 362 ЦК України про переважно право купівлі частки (якщо відчуження частки відбувається на підставі договору купівлі-продажу). Якщо об`єкт належить на праві спільної сумісної власності кільком особам, то право власності кожного із співвласників у спільній сумісній власності поширюється на весь об`єкт, відтак передати у власність можна лише об`єкт в цілому.

Трохи про довіреність керівника відокремленого підрозділу

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4824451734249979/?d=n>

Постанова ОП КЦС ВС від 14.06.2021 в справі № 760/32455/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97771626>

У ЦК України не встановлюється спеціальних вимог щодо довіреності керівника відокремленого підрозділу. Підставою видачі такої довіреності буде виступати акт органу юридичної особи про призначення фізичної особи керівником філії або представництва. Довіреність керівника відокремленого підрозділу має комплексний характер. У частині першій статті 237 ЦК України прямо передбачено, що представник має право або зобов'язаний вчиняти тільки правочини (хоча, наприклад, допускаються винятки відносно, отримання заробітної плати, представництва акціонерів). Всі інші дії не охоплюються цивільним законодавством і регулюються іншими нормами, або взагалі позбавлені такого. До них відносяться й дії щодо процесуального представництва. Від імені юридичних осіб має право виступати керівник відокремленого підрозділу, а не сам підрозділ, адже поміж керівником і юридичною особою існують відносини представництва і його повноваження підтверджуються довіреністю юридичної особи. Процесуальні повноваження керівника відокремленого підрозділу мають бути вказані у довіреності юридичної особи. З урахуванням цивільно-правового положення філій та представництв недопустимою є участь відокремлених підрозділів у певних процесуальних відносинах, оскільки це суперечить цивільно-правовій природі відокремленого підрозділу, як складової частини юридичної особи, що його створила.

Філії та представництва, які не є юридичними особами, не наділені цивільною процесуальною дієздатністю та не можуть виступати стороною у цивільному процесі. Тому справи, в яких відповідачем виступає філія чи представництво, не підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, у зв'язку з відсутністю сторони у цивільному процесі, до якої пред'явлено позов, а отже неможливістю вирішення цивільного спору.

Трохи про правонаступництво

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5214793865215762/?d=n>

1)Постанова ОП КЦС ВС від 14.09.2020 у справі № 296/443/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91571871>

ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій» не має достатньої інституційної та операційної незалежності від держави. Саме держава прийняла рішення про приєднання ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій» до Житомирського державного технологічного університету та його нереалізовувала протягом значного періоду часу. У статтях 104 ЦК та 107 ЦК України не визначається момент переходу прав та обов'язків від юридичної особи, яка припиняється шляхом приєднання. Такий момент не може пов'язуватися із внесення запису до державного реєстру про припинення юридичної особи, яка приєднується. При реорганізації шляхом приєднання немає значення, чи вказано в передавальному акті про правонаступництво щодо певного майна, прав чи обов'язків. Внаслідок приєднання правонаступником є лише одна особа і будь-який розподіл прав та обов'язків при такому виді реорганізації неможливий. З урахуванням того, що згідно пункту 3 наказу Міністерства освіти і науки України від 15 вересня 2015 року № 933 Житомирський державний технологічний університет є правонаступником всього майна, всіх прав та обов'язків ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій» та не пов'язується з державною реєстрацією припинення ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій» датою виникнення універсального правонаступництва Житомирського державного технологічного університету щодо ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій», який припиняється шляхом приєднання, слід вважати дату видання наказу № 933 - 15 вересня 2015 року, з якої він є правонаступником ДП «Житомирський державний центр науково-технічної інформації та інновацій».

2)Постанова КЦС ВС від 25.04.2018 у справі № 667/933/14-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73657731>

Як свідчить тлумачення статей 520, 521 ЦК України при заміні боржника первісний боржник вибуває із зобов'язання і замінюється новим боржником. Для породження переведенням боргу правових наслідків необхідним є існування двох складових: по-перше, вчинення двостороннього правочину між новим та первісним боржниками, причому такий правочин має вчинятися у такій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання; по-друге, надання кредитором згоди на переведення боргу.

Тлумачення частини другої статті 1047 ЦК України дозволяє зробити висновок, що розписка не є формою договору, а може лише підтверджувати укладення договору позики. По своїй суті розписка позичальника є тільки заміником письмової форми договору позики, оскільки вона підписується тільки позичальником. Відповідно для переведення боргу, з урахуванням суми позики, необхідним є укладення в письмовій формі договору між новим та первісним боржниками про переведення боргу.

3) Постанова КЦС ВС від 08.09.2021 у справі № 1522/12471/12
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99555862>

по своїй суті процесуальне правонаступництво - це заміна сторони або третьої особи іншою особою (правонаступником) у зв'язку з вибуттям із процесу відповідного суб'єкта, за якої до правонаступника переходять усі процесуальні права та обов'язки правопередника і він продовжує в цивільному судочинстві участь останнього. Підставами процесуального правонаступництва можуть бути лише юридичні факти, які виникли під час судового провадження у справі, а не до його початку. Процесуальне правонаступництво тісно пов'язане з матеріальним правонаступництвом, оскільки воно може мати місце в тих випадках, коли права та/або обов'язки одного із суб'єктів спірного матеріального правовідношення внаслідок тих чи інших юридичних фактів переходять до правонаступника. При цьому незалежно від підстав матеріального правонаступництва процесуальне правонаступництво допускається лише після заміни сторони в матеріальних правовідносинах. У частині першій статті 514 ЦК України регулюються відносини між первісним кредитором і новим кредитором, та визначається який саме обсяг прав та на яких умовах переходить до нового кредитора. Тобто частина перша статті 514 ЦК України присвячена саме матеріальному правонаступництву, а не процесуальному.

4) Постанова КЦС ВС від 30.01.2019 у справі № 645/9648/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79744917>

Тлумачення частини першої статті 512 ЦК України дозволяє стверджувати, що відступлення права вимоги є одним із випадків заміни кредитора в зобов'язанні, яке відбувається на підставі правочину. Відступлення права вимоги не є окремим видом договору, це правочин, який опосередковує перехід права. Відступлення права вимоги може відбуватися, зокрема, внаслідок укладення договору: (а) купівлі-продажу чи міни (частина третя статті 656 ЦК України); (б) дарування (частина друга статті 718 ЦК України); (в) факторингу (глава 73 ЦК України). Тлумачення статті 1082 ЦК України дозволяє зробити висновок, що законодавець альтернативно визначає суб'єктів, що можуть направити повідомлення боржнику про відступлення права грошової вимоги. Таким суб'єктом може бути як клієнт, так і фактор. У повідомленні про відступлення права грошової вимоги має міститися визначення: (1) грошової вимоги, яка підлягає виконанню. У повідомленні потрібно вказати грошову вимогу, що була відступлена фактору і має бути виконана (зокрема, її розмір, на підставі якого договору виникла); (2) фактора, якому має бути здійснений платіж. В повідомленні має бути ідентифікований фактор, який набув грошову вимогу (зокрема, шляхом вказівки його найменування, місцезнаходження).

5) Постанова КЦС ВС від 23.06.2021 у справі № 748/582/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98000214>

Залежно від способу визначення суб'єкта сервітуту вони поділяються на земельні та особисті. Вказаний критерій дозволяє відобразити специфіку суб'єктів сервітуту, тобто осіб, на користь яких встановлений сервітут. Під земельним сервітутом варто розуміти речове право користування чужим майном у тому чи іншому відношенні. Тобто, земельний сервітут представляє собою право здійснювати один або декілька певних видів «користування» чужою земельною ділянкою. Земельному сервітуту притаманна властивість слідування. Сутність слідування полягає в тому, що перехід права власності на земельну ділянку до іншої особи не є підставою для припинення сервітуту. Тобто, сервітут немовби «приєднаний» до земельної ділянки, слідує за нею при зміні власника незалежно від волі останнього.

6) Постанова КЦС ВС від 24.06.2019 у справі № 757/44011/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82635907>

Тлумачення глави 73 ЦК України свідчить, що за договором факторингу може відступатися право грошової вимоги до будь-якого боржника. Тобто, додаткових вимог щодо правового статусу боржника не закріплюється, а тому ним може бути будь-який учасник цивільних відносин.

7) Постанова ОП КЦС ВС від 09.12.2019 по справі № 2-3627/09
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87115041>

Положення пункту 28 частини першої статті 353 ЦПК України поєднанні з пунктом 2 частини першої статті 389 ЦПК України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду слід розуміти так, що у цивільному процесі підлягають оскарженню в апеляційному та касаційному порядку судові рішення як про заміну сторони у справі (процесуальне правонаступництво) або сторони виконавчого провадження, так і про відмову у заміні сторони.

8) Постанова КЦС ВС від 03.05.2018 у справі № 304/1648/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73868576>

В основі спадкування за законом знаходиться принцип черговості, який полягає у встановленні пріоритету прав одних спадкоємців за законом перед іншими. Кожна черга - це визначене коло осіб, з урахуванням ступеня їх близькості спадкодавцеві, яке встановлене законом на підставі припущення про те, що спадкодавець залишив би своє майно найближчим родичам, членам сім'ї, утриманцям і (або) іншим родичам до шостого ступеня споріднення.

Системне тлумачення положень статей 1258, 1259 та інших положень книги 6 ЦК України дозволяє стверджувати про необхідність розмежовувати такі правові конструкції як «одержання права на спадкування наступною чергою» (частина друга статті 1258 ЦК України) та «зміну суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом». «Одержання права на спадкування наступною чергою» (частина друга статті 1258 ЦК України) стосується другої - п'ятої черг і пов'язується із такими негативними юридичними фактами як: відсутність спадкоємців попередньої черги; усунення спадкоємців попередньої черги від права на спадкування; неприйняття спадкоємцями попередньої черги спадщини; відмова від прийняття спадщини.

На «зміну суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом» в межах певної черги впливають так юридичні факти як: зміна черговості на

підставі договору або рішення суду (стаття 1259 ЦК України); застосування правил про право представлення (стаття 1266 ЦК України); відмова спадкоємця від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за законом (частина друга статті 1274 ЦК України); спадкова трансмісія (стаття 1276 ЦК України); збереження правового зв'язку при усиновленні (частина третя статті 1260 ЦК України). Зміна суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом стосується першої - п'ятої черги.

9) Постанова КЦС ВС від 20.06.2018 по справі № 643/1216/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75068671>

Тлумачення абзацу 2 частини першої статті 1265 ЦК України дозволяє зробити висновок, що ступінь споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа. Ступінь є свого роду одиницею вимірювання споріднення поміж родичами за походженням. Він надає можливість встановити «відстань» між спорідненими особами (родичами за походженням). Причому така «відстань» може характеризувати як більш близьке споріднення, так і віддалене. Як наслідок чим далі біологічно особи знаходяться одна від одної, тим більший порядковий ступінь споріднення їх пов'язує.

10) Постанова КЦС ВС від 07.04.2020 у справі № 456/2628/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88692181>

Аналіз статті 1268 та книги 6 ЦК України свідчить, що спадковому праву характерний принцип універсальності спадкового правонаступництва, який проявляється у тому, що на стадії прийняття спадщини вона розглядається як єдине ціле, незалежно від підстави спадкування. Тобто особа реалізує свої права як спадкоємця, приймаючи спадщину, незалежно від підстави спадкування (за законом чи за заповітом). За своєю сутністю прийняття спадщини - це односторонній правочин, який спрямований на набуття спадкового майна (спадщини). Для прийняття спадщини властивий універсальний характер, оскільки воно поширюється на всю спадщину, з чого б вона не складалася і де б вона не знаходилася, тобто на всі спадкові активи і пасиви. Прийняття може мати місце лише стосовно всієї спадщини як єдиного цілого. Відповідно прийняття частини спадщини означає прийняття всієї спадщини.

Трохи про позовну давність

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5163211807040635/?d=n>

1) Постанова ОП КЦС ВС від 06.03.2019 по справі № 757/44680/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80783101>

Тлумачення частини першої статті 509, частини першої статті 267, статті 625 ЦК України свідчить, що:

(1) натуральним є зобов'язання вимога в якому, не може бути захищена в судовому (примусовому) порядку, але добровільне виконання якої не є безпідставно набути майном;

(2) конструкція статті 625 ЦК України щодо нарахування 3 % річних та інфляційних втрат розрахована на її застосування до такого грошового зобов'язання, вимога в якому може бути захищена в судовому (примусовому) порядку;

(3) кредитор в натуральному зобов'язанні не має права на нарахування 3 % річних та інфляційних втрат, оскільки вимога в такому зобов'язанні не може бути захищена в судовому (примусовому) порядку.

2) Постанова КЦС ВС від 01.08.2018 у справі № 641/76/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75691297>

У цивільному законодавстві закріплено об'єктивні межі застосування позовної давності. Об'єктивні межі застосування позовної давності встановлюються:

(а) прямо (стаття 268 ЦК України). Серед переліку вимоги, на які позовна давність не поширюється (стаття 268 ЦК України) відсутня вимога про стягнення надмірно виплаченої субсидії.

(б) опосередковано (із врахуванням сутності заявленої вимоги). Зокрема, у пункті 96 Постанови Великої Палати Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 653/1096/16-ц зроблено висновок про незастосування позовної давності до негаторного позову. Не поширюється позовна давність на вимогу про визнання нікчемного правочину недійсним, оскільки рішення суду прийняте за таким позовом тільки констатує нікчемність правочину, адже його нікчемність встановлена в нормі закону.

Натомість сутність вимоги про стягнення надмірно виплаченої субсидії не виключає застосування до неї позовної давності.

3) Постанова КЦС ВС від 26.06.2019 у справі № 521/19151/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82769239>

У пункті 139 постанови Великої Палати Верховного Суду від 14 листопада 2018 року у справі № 183/1617/16-ц (провадження № 14-208цс18) зроблено висновок, що «у спорі з декількома належними відповідачами, в яких немає солідарного обов'язку (до яких не звернута солідарна вимога), один з них може заявити суду про застосування позовної давності тільки щодо тих вимог, які звернуті до нього, а не до інших відповідачів. Останні не позбавлені, зокрема, прав визнати ті вимоги, які позивач ставить до них, чи заявити про застосування до цих вимог позовної давності».

Тобто при солідарному обов'язку будь-який із відповідачів може заявити про застосування позовної давності.

4) Постанова КЦС ВС від 14.03.2018 у справі № 464/5089/15
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/72819436>

Тлумачення частини першої та п'ятої статті 261 ЦК свідчить, що потрібно розрізняти початок перебігу позовної давності залежно від виду позовних вимог. Вимога про визнання правочину недійсним відрізняється від вимоги про виконання зобов'язання не лише по суті, а й моментом виникнення права на захист. Для вимоги про визнання правочину недійсним перебіг позовної давності починається від дня, коли особа довідалась, або могла довідатись про вчинення цього правочину. Натомість для вимоги про виконання зобов'язання початок перебігу позовної давності обумовлюється виникненням у кредитора права на вимогу від боржника виконання зобов'язання. Тому положення частини п'ятої статті 261 ЦК застосовуються до вимог про виконання зобов'язання, а не до вимог про визнання правочину недійсним.

5) Постанова КЦС ВС від 24.02.2021 у справі № 405/1018/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95241427>

Аналіз частини третьої статті 261 ЦК України свідчить, що перебіг позовної давності пов'язується саме з початком виконання нікчемного правочину, незалежно від того, чи був такий нікчемний правочин виконано повністю і яка зі сторін здійснила виконання. Причому такий початок перебігу стосується будь-яких наслідків нікчемного правочину.

6) Постанова КЦС ВС від 17.04.2020 у справі № 645/3378/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88834131>

Тлумачення частини першої статті 267 ЦК України дозволяє зробити висновок, що оскільки вплив позовної давності не призводить до припинення суб'єктивного права або інтересу, не припиняється і кореспондуючий обов'язок особи.

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5044751225553361/?d=n>

7) Постанова КЦС ВС від 18.08.2021 в справі № 201/15310/16

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99250652>

Слід розмежовувати вимогу про стягнення боргу за основним зобов'язанням (*actio in personam*) та вимогу про звернення стягнення на предмет іпотеки (*actio in rem*). Вимога про звернення стягнення на предмет іпотеки «піддається» впливу позовної давності. На неї поширюється загальна позовна давність тривалістю у три роки. На вимогу про звернення стягнення на предмет іпотеки поширюються всі правила щодо позовної давності (початок перебігу, зупинення, переривання, наслідки спливу тощо).

Тлумачення статті 264 ЦК України дає підстави для висновку, що вона пов'язує переривання позовної давності з будь-якими активними діями іпотекодавця, внаслідок яких він визнає існування саме іпотеки. Тому переривання перебігу позовної давності за

основним зобов'язанням не перериває перебігу позовної давності за іншим обов'язком, у тому числі забезпечувальним.

Отже, вчиненням позичальником дій, що свідчать про визнання ним свого боргу за основним зобов'язанням, не переривається позовна давність за вимогою про звернення стягнення на предмет іпотеки, оскільки вимога про стягнення боргу за основним зобов'язанням і вимога про звернення стягнення на предмет іпотеки є різними вимогами (основною та додатковою), застосування до додаткових вимог наслідків переривання перебігу позовної давності за основною вимогою законом не передбачено.

У справі, що переглядається, суди встановили, що АТ КБ «ПриватБанк» позов про звернення стягнення на предмет іпотеки пред'явлено у листопаді 2016 року зі спливом позовної давності, оскільки внаслідок розірвання кредитного договору в односторонньому порядку з 01 липня 2010 року банк змінив строк виконання зобов'язання, тому право на позов щодо звернення стягнення на предмет іпотеки виникло у позивача в липні 2010 року. Відповідач заявила про застосування позовної давності. Підстав для переривання перебігу позовної давності по спірному забезпечувальному зобов'язанню суди не встановили, про поважність причин пропуску позовної давності позивач не заявляв. За таких обставин суди зробили правильний висновок про відмову в задоволенні позову про звернення стягнення на предмет іпотеки за спливом позовної давності. У зв'язку з цим правильно відмовили і у задоволенні вимоги про виселення, як похідної.

§ 2. Особисті немайнові права

Трохи про особисті немайнові права

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5231181580243657/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 13.06.2018 у справі № 357/15927/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75149134>

Тлумачення статті 277 ЦК України свідчить, що позов про спростування недостовірної інформації підлягає задоволенню за такої сукупності умов: поширення інформації, тобто доведення її до відома хоча б одній особі у будь-який спосіб; поширена

інформація стосується певної фізичної чи юридичної особи, тобто позивача; поширення недостовірної інформації, тобто такої, яка не відповідає дійсності; поширення інформації, що порушує особисті немайнові права; врахування положень статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини щодо її застосування.

Відповідно до статті 280 ЦК України якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню.

Встановивши, що поширена інформація в газеті «Соборна Київщина» є недостовірною та цим порушуються особисті немайнові права на повагу до гідності, честі та ділової репутації ОСОБА_1, суди зробили обґрунтований висновок про задоволення позову щодо спростування недостовірної інформації.

При цьому колегія суддів, погоджуючись із висновками судів про задоволення позову щодо спростування недостовірної інформації, враховує положення статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практику Європейського суду з прав людини.

Оцінюючи чи було втручання у здійснення свободи вираження поглядів обґрунтоване відповідно до пункту 2 статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод колегія суддів враховує ті критерії, що застосовуються Європейським судом з прав людини.

По-перше, чи було втручання встановлене законом. Втручання у здійснення свободи вираження поглядів у цій справі було встановлене законом і ґрунтувалося на статтях 277 та 280 ЦК України. Відповідач міг передбачити наслідки поширення недостовірної інформації в газетних публікаціях щодо позивача.

По-друге, чи переслідувало втручання легітимну мету. Вочевидь втручання переслідувало легітимну мету, якою був захист репутації та прав інших осіб, а саме позивача.

По-третє, чи було втручання «необхідним у демократичному суспільстві». При цьому, колегія суддів враховує тематику публікацій (які навряд чи стосувалися питань великого суспільного значення), статус позивача (сусід по квартирі відповідача), статус відповідача (засновник, головний редактор та видавець газети «Соборна Київщина»), і вважає, що втручання було «необхідним у демократичному суспільстві».

2) Постанова КЦС ВС від 30.01.2019 у справі № 308/5318/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79744914>

Тлумачення частини першої статті 308 ЦК України свідчить, що, за загальним правилом, фотографія на якій зображено фізичну особу, може бути публічно показана, відтворена, розповсюджена тільки за згодою фізичної особи. Винятком є випадки, за яких: (а) фізична особа позувала авторові за плату; (б) це викликано необхідністю захисту інтересів зображеної фізичної особи або інтересів інших осіб.

Суди не встановили будь-яких із зазначених випадків, які б виключали необхідність отримання згоди від ОСОБА_1 на публічний показ, відтворення та розповсюдження фотографії з її зображенням.

У цій справі не викликає сумнівів те, що публікація фотографії позивача з іншою особою тісно переплітається зі сферою її приватного життя.

Відповідно до частини першої статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод кожен має право на повагу до свого приватного і сімейного життя, до свого житла і кореспонденції.

У цій справі опублікована фотографія позивача не робила внеску для суспільного обговорення, оскільки позивач є приватною особою та не виконує публічних функцій. За таких обставин суд першої інстанції зробив обґрунтований висновок, що розповсюдження відповідачем фотографії із зображенням ОСОБА_1 без її згоди, шляхом розміщення у статті під назвою «Сімейний бізнес» чиновників Чопської влади у газеті «Сила народного контролю» за №2 (3) від 05 березня 2015 року, є порушенням особистих немайнових прав позивача.

3) Постанова КЦС ВС від 09.09.2020 у справі № 554/16874/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91554317>

Фізична особа має право на захист свого особистого немайнового права від протиправних посягань інших осіб. Захист особистого немайнового права здійснюється способами, встановленими главою 3 ЦК України. Захист особистого немайнового права може здійснюватися також іншим способом відповідно до змісту цього права, способу

його порушення та наслідків, що їх спричинило це порушення (частина перша статті 275 ЦК України).

При оцінці обраного позивачем способу захисту потрібно враховувати його ефективність, тобто спосіб захисту має відповідати змісту порушеного права, характеру правопорушення, та забезпечити поновлення порушеного права.

Європейський суд з прав людини зауважив, що «заявник скаржився, що високопосадовці стверджували про його вину за відсутності вироку суду, вплинувши, таким чином, на громадську думку та передчасно вирішивши його справу. Уряд стверджував, що органи влади просто інформували громадськість про хід розслідування у резонансній кримінальній справі. Суд повторює усталений принцип своєї практики, що пункт 2 статті 6 Конвенції забороняє посадовим особам оголошувати особу винною до винесення їй вироку судом. Посадові особи можуть інформувати громадськість про розслідування у кримінальних справах, наприклад, розкриваючи інформацію про вручення повідомлень про підозру, затримання та зізнання, якщо вони роблять це розсудливо та обачно. Вибір слів є важливим. Повертаючись до цієї справи, Суд зауважує, що оскаржувані заяви були зроблені не в межах самого кримінального провадження, а були частиною адресованих громадськості заяв у ЗМІ. Суд приймає до уваги довід Уряду, що мета оскаржуваних тверджень полягала в інформуванні громадськості про резонансну кримінальну справу. Дійсно, оскільки заявник був політиком, органи влади могли вважати за необхідне інформування громадськість про висунуті проти нього кримінальні обвинувачення. Однак Суд вважає, що твердження високопосадовців у ЗМІ щодо кримінального провадження проти заявника були далекими від розсудливих та обачних. Його особа була відома громадськості, та його назвали лідером злочинного угруповання, яке вчинила низку тяжких кримінальних правопорушень. У результаті ці твердження не могли не сприяти думці громадськості про вину заявника до того, як її було б встановлено в законному порядку. Отже, Суд доходить висновку, що було порушено пункт 2 статті 6 Конвенції» (KORBAN v. UKRAINE, № 26744/16, § 228 - 232, ЄСПЛ, від 04 липня 2019 року).

Суди встановили, що:

згідно відтвореного відеозапису прокурор ОСОБА_4. не висловлював відомості про те, що станом на 10 вересня 2014 року ОСОБА_1 повідомлено про підозру. Останній повідомив засоби масової інформації, виключно про те, що прокуратурою готується повідомлення про підозру у вчиненні цих двох кримінальних правопорушень, кожне з яких є особливо тяжким і кожне з яких передбачає покарання максимально у вигляді довічного позбавлення волі;

про винуватість ОСОБА_1 прокурор в категоричній формі не висловлювався, заяв засобом масової інформації з даного приводу не робив, а навпаки акцентував увагу журналістів на тому, що вироку відносно ОСОБА_1 немає;

коментар прокурора відділу прокуратури Полтавської області ОСОБА_4. не порушував презумпцію невинуватості ОСОБА_1 .

За таких обставин, колегія суддів вважає, що суди зробили обґрунтований висновок про те, що коментар прокурора не порушував презумпцію невинуватості, відповідав критеріям розсудливості та обачності, був зроблений з необхідною обережністю, та зводився до інформування громадськості про розслідування у резонансній кримінальній справі.

Тому колегія суддів відхиляє доводи касаційної скарги про неврахування судами в оскаржених рішеннях практики Європейського суду з прав людини, зокрема, висновків Європейського суду з прав людини викладених в § 42 справи GRABCHUK v. UKRAINE, № 8599/02, від 21 вересня 2006 року, § 67 справи PANTELEYENKO v. UKRAINE, № 11901/02, від 29 червня 2006 року, § 48, § 52-53 справи DOVZHENKO v. UKRAINE, № 36650/03, від 12 січня 2012 року, у справі KHUZHIN AND OTHERS v. RUSSIA, № 13470/02, від 23 жовтня 2008 року, у справі KRIVOLAPOV v. UKRAINE, № 5406/07, від 02 жовтня 2008 року.

Проте, у справі, що переглядається, суди відмовили в позові з декількох взаємовиключних підстав (зокрема, відсутність порушення презумпції невинуватості; спірна інформація є нічим іншим, як оціночними судженнями; позивач обрав спосіб захисту свого немайнового права - визнання дій незаконними, який не передбачений ЦК України). Тому судові рішення підлягають зміні, шляхом викладення їх мотивувальних частин в редакції цієї постанови. Але суди зробили правильний висновок про відмову у задоволенні позову.

4) Постанова КЦС ВС від 25.11.2020 у справі № 760/16924/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93217601>

завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси власне порушені, а учасники використовують цивільне судочинство для такого захисту. Приватно-правовий інструментарій (зокрема, ініціювання спору про захист честі, гідності та ділової репутації не для захисту цивільних прав та інтересів) не повинен використовуватися учасниками для спростування набуття

позивачем статусу підозрюваного в кримінальному провадженні та/або спростування факту про повідомлення особи про підозру в кримінальному провадженні.

У справі, що переглядається:

позов пред'явлений для спростування набуття позивачем статусу підозрюваного та спростування факту про повідомлення особи про підозру в кримінальному провадженні і відповідні відносини не є цивільними й не стосуються майнового чи немайнового цивільного права або інтересу позивача;

суди не врахували, що ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів позивача у цивільному процесі можливий за умови, що такі права, свободи чи інтереси справді порушені, а позивач використовує цивільне судочинство саме для такого захисту, а не з іншою метою;

суди не звернули увагу, що не відповідатиме завданням цивільного судочинства звернення до суду з позовом, спрямованим на спростування набуття статусу «підозрюваний у кримінальному провадженні» чи спростування факту про повідомлення особи про підозру в кримінальному провадженні та ініціювання позовного провадження з такою метою, а тому такий позов не підлягає судовому розгляду.

5) Постанова КЦС ВС від 12.03.2018 у справі № 210/5503/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/72700872>

Під поширенням інформації слід розуміти: опублікування її у пресі, передання по радіо, телебаченню чи з використанням інших засобів масової інформації; поширення в мережі Інтернет чи з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку; викладення в характеристиках, заявах, листах, адресованих іншим особам; повідомлення в публічних виступах, в електронних мережах, а також в іншій формі хоча б одній особі.

Нарахування боргу по оплаті за водопостачання і вказівка його в довідках не може бути розцінене як поширення недостовірної інформації в розумінні статті 277 ЦК. Крім цього рішенням суду першої інстанції, залишеним без змін судом апеляційної інстанції, визнано правовірними дії відповідача щодо нарахування позивачу плати за водопостачання за нормами водоспоживання, затвердженими рішенням виконавчого комітету Криворізької міської ради від 12 грудня 2012 року № 367.

6) Постанова ВС від 10.06.2019 по справі № 680/195/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82315938>

Згідно частини першої статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» право на звернення до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, має кожен, кому відомі факти такої поведінки.

У разі, якщо особа звертається до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури із заявою (скаргою) щодо поведінки адвоката, яка може бути підставою для дисциплінарної відповідальності, та в якій міститься та чи інша інформація, проте яка в ході перевірки інформація не знайшла свого підтвердження, вказана обставина не може сама по собі бути підставою для задоволення позову, оскільки у такому випадку мала місце реалізація особою права, передбаченого частиною першою статті 36 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а не поширення недостовірної інформації.

7) Постанова КЦС ВС від 05.12.2018 у справі № 522/24121/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78378746>

у випадку, коли особа звертається до органів державної влади, органів місцевого самоврядування із заявою, в якій міститься та чи інша інформація, і в разі, якщо цей орган компетентний перевірити таку інформацію та надати відповідь, проте в ході перевірки інформація не знайшла свого підтвердження, вказана обставина не може сама по собі бути підставою для задоволення позову, оскільки у такому випадку мала місце реалізація особою конституційного права, передбаченого статтею 40 Конституції, а не поширення недостовірної інформації.

Колегія суддів вважає, що лист (скарга) вих. №89 від 29 листопада 2016 року надісланий до Президента України, Голови Верховної Ради України, Голови депутатської фракції партії «Блок Петра Порошенка» та першого заступника Голови комітету з питань регламенту та організаційної роботи Верховної Ради України, перш за все, з метою здійснення компетентними органами відповідно до вимог закону заходів впливу на поведінку позивача. І це не свідчить про те, що відповідач не діяв в рамках, установлених законом для подання подібних листів та заяв. Надсилання листів є реалізацією особою

конституційного права, передбаченого статтею 40 Конституції, а не поширенням недостовірної інформації.

За таких обставин колегія суддів робить висновок, що задоволення позову про визнання інформації недостовірною, зобов'язання припинити дії з розповсюдження недостовірної інформації, за подання відповідачем скарги на адресу Президента України, Голови Верховної Ради України, Голови депутатської фракції партії «Блок Петра Порошенка» та першого заступника Голови комітету з питань регламенту та організаційної роботи Верховної Ради України щодо здійснення заходів впливу на позивача, є порушенням статті 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та статті 40 Конституції України.

§ 3. Об'єкти. Речі. Речові права

Трохи про речі і об'єкти

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5286701028025045/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 29.10.2018 у справі № 612/553/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77455987>

Індивідуалізація речі - це надання певній речі (або ж наявність у неї) відмітних властивостей (рис чи характеристик), що дозволяють в необхідних випадках виділити її з числа подібних.

Можливо виокремити три групи речей, визначених індивідуальними ознаками: унікальні речі, тобто єдині у своєму роді; речі, що відрізняються від подібних особливими позначеннями чи характеристиками; речі, індивідуалізовані в процесі вибору або відбору.

2) Постанова КЦС ВС від 21.08.2019 у справі № 296/8984/14-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84091782>

Тлумачення статті 187 ЦК України свідчить, що ознакою складової частини речі є неможливість відокремлення її від єдиної речі без її пошкодження або істотного знецінення. Пошкодження єдиної речі при виокремленні певної складової частини полягає в тому, що при цьому втрачається, що унеможлиблює (хоч би і тимчасово) її функціонування. Суттєве знецінення єдиної речі при виокремленні певної складової частини знаходить свій прояв, зокрема, у тому, що єдина річ, хоча й може функціонувати, але виникають проблеми із забезпеченням умов безпеки та рівня комфорту осіб, що управляють та користуються єдиною річчю.

Оскільки єдина річ існує тільки за наявності сукупності всіх її складових частин, при переході права на річ складові частини не підлягають відокремленню. Фактично це означає, що за відсутності хоча б однієї складової речі остання не може бути предметом правочину, спрямованого на перехід права власності на таку річ до іншого набувача.

3) Постанова ОП КЦС ВС від 10.10.2019 по справі № 295/4514/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174051>

Аналіз глави 26 ЦК України дозволяє зробити висновок, що частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному з співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не є конкретною часткою майна. Тобто, частка в праві спільної часткової власності та жиле приміщення є окремим об'єктом цивільних прав.

Тлумачення частини другої статті 109 ЖК УРСР, з урахуванням змісту статті 379, глави 26 ЦК України свідчить, що виселення без надання іншого житлового приміщення відбувається у тому разі, якщо саме це житлове приміщення було придбане за кредитні кошти. У разі, якщо за кредитні кошти було набуто інший об'єкт цивільних прав (частку в праві спільної часткової власності), а не житлове приміщення, що передано в іпотеку, то виселення без одночасного надання іншого постійного житлового приміщення не допускається.

У справі, що переглядається, суди встановили, що за кредитні кошти позичальником була придбана тільки частка в праві спільної часткової власності на квартиру (3/4), при цьому інша частка (1/4) в праві спільної часткової власності належала іпотекодавцю з 2002 року. За таких обставин, суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про відсутність підстав для виселення позивачів з предмета іпотеки без надання їм іншого житлового приміщення.

4) Постанова КЦС ВС від 02.12.2020 у справі № 734/519/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93336313>

Відповідно до частини другої статті 17 Закону України «Про охорону культурної спадщини» усі пам'ятки археології, в тому числі ті, що знаходяться під водою, включаючи пов'язані з ними рухомі предмети, є державною власністю. Такі рухомі предмети підлягають віднесенню до державної частини Музейного фонду України, обліку та збереженню у порядку, визначеному законодавством.

У постанові Великої Палати Верховного Суду від 12 червня 2019 року у справі № 487/10128/14-ц (провадження № 14-473цс18) вказано, що «за змістом абзацу другого частини другої статті 178 ЦК України обмежено оборотоздатні об'єкти можуть бути визначені як в окремому законі, присвяченому оборотоздатності об'єктів, так і в інших законах, зокрема кодексах, які визначають правовий режим певних об'єктів».

Пам'ятка археології є об'єктом обмеженим в цивільному обороті, оскільки може перебувати тільки в державній власності.

5) Постанова КЦС ВС від 16.09.2020 у справі № 344/5437/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91643785>

Об'єктом розпорядження співвласника є частка у праві спільної часткової власності, а не частка у майні. Тобто право самостійного розпорядження часткою у праві власності, не тотожне розпорядження частиною майна. Частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному з співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується частки майна

У справі, що переглядається, позивач, як спадкоємець за заповітом співвласника в спільній частковій власності, пред'явив вимогу про визнання права на частку до відповідача (за вказівкою позивача, відповідач є дочкою спадкодавця та має право на обов'язкову частку). Тому, в справі, що переглядається, підлягали встановленню такі обставини - чи прийняли сторони спадщину, чи відноситься відповідач до осіб, які мають право на обов'язкову частку.

Проте суд апеляційної інстанції при розгляді апеляційної скарги: не вказав, чи має відповідач право на обов'язкову частку та чи прийняла спадщину; не звернув уваги, що частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному з співвласників,

виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується частки майна. Позов про визнання права на частку в праві спільної часткової власності не є вимогою про поділ майна в натурі. Тому при визнанні права на частку не здійснюється вказівка які саме об'єкти в натурі відповідають частці в праві спільної часткової власності; не звернув увагу, що відповідач позовних вимог про визнання права на частку не заявляла.

Трохи про стипендію

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4919454114749740/?d=n>

Ухвала КЦС ВС від 07.10.2020 у справі № 607/3693/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92315165>

Колегія суддів вважає, що недопустимим є стягнення стипендії із випускника, в тому випадку, коли він отримував академічну (державну) стипендію та не відпрацював 3 роки, з таких підстав:

(1) аналіз норм ЦК України дає можливість стверджувати, що законодавець встановлює специфічний правовий режим для стипендії. Це проявляється, зокрема, у:

використанні щодо стипендії таких формулювань як: «грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування» (пункт 1 частини першої статті 1215 ЦК України); «інших соціальних виплат» (частина перша статті 1227 ЦК України);

наданні для неповнолітніх самостійного права розпоряджатися стипендією та специфічному механізмі обмеження чи позбавлення цього права (стаття 31 ЦК України);

недопустимості повернення стипендії як безпідставно набутого майна (пункт 1 частини першої статті 1215 ЦК України);

те, що в справі, яка переглядається, заявлені позовні вимоги внаслідок невиконання укладеного договору в жодній мірі не впливає чи не змінює специфічний правовий режим стипендії встановлений ЦК;

(2) тлумачення абзацу другого частини другої статті 54 та абзацу шостого частини шостої статті 64 Закону України «Про вищу освіту» (в редакції, чинній на час виникнення спірних правовідносин) свідчить, що:

законодавець розмежує стипендії, що призначаються державою та стипендії, призначені юридичними та фізичними особами, які направили студента на навчання; право на стипендію виникає через наявність в особи певних особистих «якостей», зокрема успішного навчання;

вочевидь, що з урахуванням специфічної правової природи, законодавець оперує словосполученням «забезпечуються стипендіями»;

(3) аналіз Типової угоди № 06075 від 01 вересня 2006 року свідчить, що на випускника покладено обов'язок відшкодувати саме вартість навчання.

Вартість навчання - це вартість тих послуг, які надаються студенту в навчальному процесі. У законодавстві, чинному на момент виникнення спірних правовідносин, відсутній термін «витрати замовника».

Стипендія (лат. stipendium - оклад) - постійна чи тимчасова грошова виплата, що надається регулярно (зазвичай щомісяця) учням і студентам середніх спеціальних та вищих навчальних закладів. Стипендія є матеріальною підтримкою (утримання) студента у вигляді грошових виплат. Якщо вартість навчання є витратами закладу освіти, то стипендія сплачується студенту.

Таким чином, до структури всіх витрат, передбачених пунктом 21 Порядку працевлаштування випускників державних вищих медичних (фармацевтичних) закладів освіти, підготовка яких здійснювалася за державним замовленням, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 25 грудня 1997 року № 367, отримана студентом стипендія не входить.

Тобто, стипендію не можна вважати ані витратами, ані вартістю навчання. Тому її стягнення з випускника, який не працював за направленням після закінчення вузу, не можливе. Тим більш неможливе стягнення персональної стипендії під час навчання, яка виплачується за особливі досягнення студента і представляє собою грошову виплату за результати навчання.

Тому отримана випускником вищого навчального закладу під час навчання академічна стипендія не входить до складу витрат, які випускник такого закладу має компенсувати замовникові у разі неприбуття за направленням або відмови без поважних причин приступити до роботи за призначенням.

Постанова ВП ВС від 26.01.2021 у справі № 607/3693/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98483111>

34. Згідно із статтею 53 Конституції України кожен має право на освіту. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної, вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах;

розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти, різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам (частина третя статті 53 Конституції України).

35. Відповідно до частини першої статті 54 Закону України від 17 січня 2002 року № 2984-III «Про вищу освіту» (в редакції, чинній на дату укладення угоди від 01 вересня 2006 року, далі - Закон про вищу освіту 2002 року) особи, які навчаються у вищих навчальних закладах, мають право на призначення стипендій. Абзац другий частини другої цієї ж статті передбачав, що студенти вищих навчальних закладів мають право на отримання стипендій, призначених юридичними та фізичними особами, які направили їх на навчання, а також інших стипендій відповідно до законодавства.

36. Абзац п'ятий частини шостої статті 64 Закону про вищу освіту 2002 року визначав, що особи, які успішно навчаються у вищих навчальних закладах державної або комунальної форми власності за денною (очною) формою навчання за кошти державного або місцевого бюджету, забезпечуються стипендіями у розмірі не менше ніж два неоподатковуваних мінімуми доходів громадян. Порядок призначення і виплати стипендій встановлюється Кабінетом Міністрів України.

37. Відповідно до частини першої статті 62 Закону України від 01 липня 2014 року № 1556-VII «Про вищу освіту» (в чинній редакції далі - Закон про вищу освіту 2014 року) особи, які навчаються у закладах вищої освіти, мають право на призначення стипендій (пункт 11).

38. Частина друга цієї ж статті Закону про вищу освіту 2014 року визначає, що особи, які навчаються у закладах вищої освіти за денною формою навчання за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, мають право на отримання академічних та соціальних стипендій у встановленому законодавством порядку.

39. Відповідно до частини четвертої цієї ж статті Закон про вищу освіту 2014 року соціальні стипендії призначаються студентам (курсантам) закладу вищої освіти в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Академічні стипендії призначаються особам, які досягли значних успіхів у навчанні та/або науковій діяльності згідно з критеріями, встановленими Кабінетом Міністрів України. Частка студентів (курсантів), які мають право на отримання академічних стипендій, встановлюється вченою радою закладу вищої освіти у межах визначеного Кабінетом Міністрів України загального відсотка студентів (курсантів), які мають право на отримання академічних стипендій, та стипендіального фонду. Студентам (курсантам) закладів вищої освіти, які мають право на отримання соціальної стипендії і набувають право на отримання академічної стипендії, надається один вид стипендії за їхнім вибором.

40. Частина п'ята статті 62 Закон про вищу освіту 2014 року визначає, що розмір академічної та соціальної стипендій, порядок їх призначення і виплати встановлюються Кабінетом Міністрів України.

41. Стаття 51 Закону України від 23 травня 1991 року № 1060-XII «Про освіту» (в редакції, чинній на дату укладення угоди від 01 вересня 2006 року, далі - Закон про освіту 1991 року) передбачала, що вихованці, учні, студенти, курсанти, слухачі, стажисти, клінічні ординатори, аспіранти, докторанти відповідно мають гарантоване державою право на призначення стипендій; забезпечення стипендіями, в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

42. Частина перша статті 53 Закону України від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII «Про освіту» (в чинній редакції далі - Закон про освіту 2017 року) передбачає, що здобувачі освіти мають право на забезпечення стипендіями у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

43. Відповідно до пункту 4 Порядку призначення і виплати стипендій, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2004 року № 882 «Питання стипендіального забезпечення» (в редакції, чинній на дату укладення угоди від 01 вересня 2006 року, далі - Порядок призначення і виплати стипендій) особам, зазначеним у пункті 1 Порядку призначення і виплати стипендій, можуть призначатися академічні або соціальні стипендії, а окремим категоріям цих осіб можуть призначатися одночасно академічні і соціальні стипендії.

44. Відповідно до пункту 1 Порядку призначення і виплати стипендій його дія поширюється на осіб, які навчаються у навчальних закладах та наукових установах за рахунок коштів загального фонду державного бюджету, у навчальних закладах, що перебувають у власності Автономної Республіки Крим, та комунальних навчальних закладах за рахунок коштів відповідних бюджетів.

45. Пункт 6 Порядку призначення і виплати стипендій передбачав, що соціальні стипендії призначаються студентам і курсантам, які потребують соціального захисту та яким за підсумками навчання не призначена академічна стипендія. Підставою для призначення соціальної стипендії є наявність в особи права на отримання державних пільг і гарантій, установлених законами для відповідних категорій громадян.

46. Пункт 1 Порядку призначення і виплати стипендій (в чинній редакції, далі - чинна редакція Порядку призначення і виплати стипендій) передбачає, що його дія поширюється на осіб, які навчаються у навчальних закладах або наукових установах (далі - навчальні заклади) за державним (регіональним) замовленням за рахунок коштів загального фонду державного (відповідного місцевого) бюджету, зокрема, студентів денної форми навчання вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації (наукових установ) (далі - студенти) (підпункт 2).

47. Відповідно до пункту 4 чинної редакції Порядку призначення і виплати стипендій особам, визначеним пунктом 1 цього Порядку, призначаються такі стипендії:

1) академічні, зокрема, особам, зазначеним у підпункті 2 пункту 1 цього Порядку - за результатами навчання у закладах вищої освіти (наукових установах);

2) соціальні - на підставі законів, що встановлюють державні пільги і гарантії щодо призначення соціальних стипендій для окремих категорій громадян.

48. З наведених норм випливає, що студентам, які навчаються за державним замовленням у закладах вищої освіти державної або комунальної власності, призначається академічна стипендія за результатами навчання з урахуванням критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України, або соціальна стипендія - як частина державних пільг і гарантій.

49. Таким чином, витрати на виплату академічної стипендії включаються до витрат на підготовку за державним замовленням одного фахівця.

50. Згідно з пунктом 1 частини першої статті 1215 ЦК України не підлягають поверненню безпідставно набуті заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача.

51. Отже, стипендія, надана фізичній особі як засіб до існування, належить до особистих майнових виплат, яка виплачується громадянинуві і не підлягає поверненню.

52. Водночас академічна стипендія призначається студентам як засіб заохочення академічної успішності і не ставить на меті забезпечення студента засобами для існування, на відміну від соціальної стипендії, яка призначається студенту саме як частина державної допомоги, тобто надається саме як засіб до існування.

53. Враховуючи викладене, Велика Палата Верховного Суду зазначає, що академічні стипендії, які сплачуються студентам закладів вищої освіти, належать до категорії витрат на навчання таких студентів, які за наявності на те підстав підлягають компенсації замовникові відповідного навчання.

122. Отриману випускником вищого навчального закладу під час навчання академічну стипендію слід вважати такою, що входить до складу витрат, які випускник такого закладу має компенсувати замовникові його навчання у разі неприбуття цього випускника за направленням або його відмови без поважних причин приступити до роботи за призначенням (зокрема, відпрацювати три роки в закладі охорони здоров'я, куди випускник направлений за розподілом).

123. Зобов'язання випускника вищого навчального закладу щодо повернення здійснених на навчання витрат, які випускник такого закладу має компенсувати замовникові його навчання у разі його неприбуття за направленням або відмови без поважних причин приступити до роботи за призначенням (зокрема відпрацювати три роки в закладі охорони здоров'я, куди випускник направлений за розподілом) є мірою цивільно-правової відповідальності цього випускника і водночас, способом захисту майнових прав та інтересів замовника навчання.

124. До спірних правовідносин між випускником вищого навчального закладу та замовником його навчання щодо повернення здійснених витрат на це навчання підлягає застосуванню відповідна норма статті 52 Закону України «Про освіту», чинна на момент

виникнення між відповідними випускником та вищим навчальним закладом правовідносин щодо навчання випускника, якщо відповідна міра цивільно-правової відповідальності передбачена укладеним договором про надання освітніх послуг.

Трохи про спільну часткову власність

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5178946445467171/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 12.12.2018 у справі № 442/7505/14-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78529763>

Спільна часткова власність є специфічною конструкцією оскільки, існує: (а) множинність суб'єктів. Для права власності характерна наявність одного суб'єкта, якому належить відповідне майно (наприклад, один будинок - один власник). Навпаки, спільна часткова власність завжди відзначається множинністю суб'єктів (наприклад, один будинок - два співвласники); (б) єдність об'єкта. Декільком учасникам спільної часткової власності завжди належить певна сукупність майна. Причому право спільної часткової власності може стосуватися як подільних/неподільних речей, так і майнових прав та обов'язків.

Аналіз статті 361 ЦК України дозволяє зробити висновок, що об'єктом розпорядження співвласника є частка у праві спільної часткової власності, а не частка у майні. Тобто право самостійного розпорядження часткою у праві власності, не тотожне розпорядження частиною майна. Частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному з співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується частки майна.

Тлумачення положень глави 90 ЦК України свідчить, що предметом спадкового договору може бути будь-яке майно, що належить відчужувачу. Зазвичай таким майном є саме нерухомість. Проте не виключається домовленості сторін спадкового договору про те, що предметом спадкового договору буде частка у праві спільної часткової власності.

2) Постанова КЦС ВС від 21.02.2019 у справі № 766/12152/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80112135>

Тлумачення статті 366 ЦК України свідчить, що тільки кредитор співвласника може заявляти вимоги про переведення прав та обов'язків співвласника боржника. У разі, якщо відсутній правовий режим спільної власності стаття 366 ЦК України не застосовується.

3) Постанова КЦС ВС від 03.03.2020 у справі № 748/2803/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88016780>

Тлумачення частини третьої статті 358 ЦК України свідчить, що право співвласника на компенсацію може виникати як в разі повної неможливості задоволення вимог співвласника на одержання у користування частини спільного майна, яка відповідає його частці у праві спільної часткової власності (наприклад, частка співвласника в спільній частковій власності є незначною і надання йому її у володіння та користування неможливо), так і в тому випадку, якщо співвласнику надається у володіння і користування частина майна, яка є меншою за його частку в праві спільної часткової власності.

4) Постанова КЦС ВС від 30.09.2020 у справі № 405/1873/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065560>

У справі за позовом іпотекодержателя про визнання права іпотеки та звернення стягнення на предмет іпотеки, який перебуває в спільній частковій власності, як відповідачі мають залучатись всі співвласники предмета іпотеки.

5) Постанова КЦС ВС від 26.09.2019 у справі № 200/23603/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84725556>

Тлумачення частини першої статті 358 ЦК України свідчить, що належними відповідачами за позовами про визнання права користування житловим приміщенням є власник (співвласники) спірного житлового приміщення.

б) Постанова ОП КЦС ВС від 10.10.2019 по справі № 295/4514/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174051>

Аналіз глави 26 ЦК України дозволяє зробити висновок, що частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному з співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не є конкретною часткою майна. Тобто, частка в праві спільної часткової власності та жиле приміщення є окремим об'єктом цивільних прав.

Тлумачення частини другої статті 109 ЖК УРСР, з урахуванням змісту статті 379, глави 26 ЦК України свідчить, що виселення без надання іншого житлового приміщення відбувається у тому разі, якщо саме це житлове приміщення було придбане за кредитні кошти. У разі, якщо за кредитні кошти було набуто інший об'єкт цивільних прав (частку в праві спільної часткової власності), а не житлове приміщення, що передано в іпотеку, то виселення без одночасного надання іншого постійного житлового приміщення не допускається.

7) Постанова КЦС ВС від 22.01.2020 у справі № 243/6275/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87144742>

Тлумачення статті 1278 ЦК України свідчить, що якщо спадкодавець склав заповіт і в ньому не зазначив частки спадкоємців, вони вважаються рівними. Навпаки, якщо заповідач розподілив спадщину між спадкоємцями в нерівних частках, то кожний має право саме на ту частку, яку вказав спадкодавець. За відсутності заповіту частки кожного спадкоємця в спадщині визнаються рівними. Відступ від цього принципу можливий за домовленістю спадкоємців між собою (стаття 1267 ЦК України). Спадщина належить спадкоємцям, які прийняли її на праві спільної часткової власності (частина четверта статті 355 ЦК України), а тому при її поділі застосовуються правила передбачені в главі 26 ЦК України, які регулюють відносини спільної часткової власності. Якщо згоди про поділ спадщини досягти не вдалося, то поділ провадиться в судовому порядку відповідно до часток, які належать кожному із спадкоємців за

законом або за заповітом. Вирішення судового спору щодо поділу спадкового майна не залежить від отримання спадкоємцями свідоцтва про право на спадщину.

8) Постанова КЦС ВС від 09.10.2019 у справі № 750/11178/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84900004>

Тлумачення пункту 4 частини першої статті 365 ЦК України свідчить, що припинення права на частку має відбуватися, якщо таке припинення не завдасть істотної шкоди інтересам співвласника та членам його сім'ї. Тобто можливе порушення інтересів як самого співвласника, так і членів його сім'ї виступатиме перешкодою для задоволення позову про припинення права на частку. висновок про істотність шкоди, яка може бути завдана співвласнику, вирішується в кожному конкретному випадку з урахуванням обставин справи та особливостей об'єкта, який є спільним майном. Ця умова спрямована на запобігання порушення інтересів співвласника та членів його сім'ї. Оскільки мається на увазі недопущення, то суд при розгляді справи повинен перевіряти, чи не будуть порушені інтереси й заподіяна шкода (майнова або немайнова) внаслідок припинення права на частку.

9) Постанова КЦС ВС від 15.08.2018 у справі № 545/3728/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75969978>

Відповідно до пункту 4 частини другої статті 16 ЦК України способом захисту цивільних прав та інтересів може бути відновлення становища, яке існувало до порушення. Цей спосіб пов'язаний з застосуванням певних заходів, спрямованих на відновлення порушеного суб'єктивного права особи у тому стані, в якому воно існувало до його порушення. Тобто, для того, щоб подати цей позов необхідно, щоб суб'єктивне право не було припинене, і його можна було відновити шляхом усунення наслідків правопорушення. Цей спосіб захисту може знаходити свій прояв у вимогах про усунення перешкод у здійсненні права спільної власності між співвласниками.

10) Постанова КЦС ВС від 29.05.2019 у справі № 362/3810/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82499438>

Тлумачення статті 362 ЦК України свідчить, що переважне право є організаційним, відносним та вторинним.

Переважне право є співвласника на купівлю частки є організаційним, оскільки завдяки йому створюється передумова для набуття його носієм права на частку в праві спільної часткової власності внаслідок створення можливості для укладення договору купівлі-продажу. Саме по собі переважне право учасника спільної власності не надає його суб'єктові будь-яких майнових прав (речових, зобов'язальних та ін.), які зумовлювали б виникнення або перехід права власності. Причому відповідне майнове право виникає тільки завдяки укладенню договору купівлі продажу частки або в результаті переведення прав та обов'язків за договором купівлі-продажу. У свою чергу, конструкція переважного права дозволяє організувати відносини учасників спільної часткової власності, створивши передумови для суб'єкта переважного права укласти договір купівлі-продажу частки.

Відносність переважного права співвласника полягає в тому, що це право реалізується в організаційних відносинах, учасники яких є персоніфікованими. Тобто в будь-якому разі чітко визначеними є суб'єкти правовідносин спільної власності. Однак його характеристика як відносного не позбавляє переважного права співвласника й певних абсолютних властивостей, які полягають в абсолютності захисту переважного права. Під абсолютністю захисту розуміється можливість носія переважного права пред'явити позов про переведення прав та обов'язків за договором купівлі-продажу частки до будь-якої іншої особи - не учасника спільної власності.

Вторинність переважного права проявляється в тому, що його виникнення зумовлене «перебуванням» у відносинах спільної власності, завдяки чому особа має статус учасника спільної часткової власності. Тобто переважне право є вторинним до права учасника на частку. За умови припинення права на частку або правовідносин спільної часткової власності припиняється й переважне право.

При визнанні недійсним договору купівлі продажу, який порушує переважне право, жодним чином не відновлюються інтереси особи, переважне право якої порушене. Переважне право за таких умов і не може бути захищеним, оскільки, визнання правочину недійсним вчиненого з порушенням переважного права не відновлює порушеного переважного права, тому що договір купівлі-продажу не завжди є наслідком реалізації переважного права і немає будь-яких передумов для зобов'язання співвласника для укладення договору. Також відсутні гарантії для покупця частки (депозит при переведенні прав та обов'язків) щодо отримання сплачених коштів.

Трохи про спільну сумісну власність

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5195743210454161/?d=n>

1) Постанова ОП КЦС ВС від 03.10.2018 по справі № 127/7029/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77009144>

Поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, здійснюється шляхом виділення його в натурі, а у разі неподільності присуджується одному з подружжя, якщо інше не визначено домовленістю між ними (частини перша, друга статті 71 СК України), або реалізується через виплату грошової чи іншої матеріальної компенсації вартості його частки (частина друга статті 364 Цивільного кодексу України).

У випадку відчуження майна одним із подружжя проти волі іншого з подружжя та у зв'язку з цим - неможливості встановлення його дійсної (ринкової) вартості, визначенню підлягає ринкова вартість подібного за своїми якостями (технічними характеристиками) майна на час розгляду справи. Такий підхід є гарантією справедливої сатисфакції особі у зв'язку з припиненням її права на спільне майно.

2) Постанова КЦС ВС від 15.04.2020 у справі № 565/495/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88857173>

поділ майна подружжя здійснюється таким чином: по-перше, визначається розмір часток дружини та чоловіка в праві спільної власності на майно (стаття 70 СК України); по-друге, здійснюється поділ майна в натурі відповідно до визначених часток (стаття 71 СК України). При цьому не виключається звернення одного із подружжя, при наявності спору, з позовом про визнання права на частку в праві спільної власності без вимог щодо поділу майна в натурі.

3) Постанова КЦС ВС від 09.01.2019 по справі № 643/4589/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79237953>

Тлумачення статті 61 СК України свідчить, що спільною сумісною власністю подружжя, що підлягає поділу, можуть бути будь-які види майна, за винятком тих, які згідно із законом не можуть їм належати (виключені з цивільного обороту), незалежно від того, на ім'я кого з подружжя вони були набуті.

4) Постанова КЦС ВС від 03.05.2018 у справі № 639/7335/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73896622>

Тлумачення частини четвертої статті 65 СК України свідчить, що той з подружжя, хто не брав безпосередньо участі в укладенні договору, стає зобов'язаною стороною (боржником), за наявності двох умов: 1) договір укладено другим із подружжя в інтересах сім'ї; 2) майно, одержане за договором, використане в інтересах сім'ї. Тільки поєднання вказаних умов дозволяє кваліфікувати другого з подружжя як зобов'язану особу (боржника). Тобто, на рівні закону закріплено об'єктивний підхід, оскільки він не пов'язує виникнення обов'язку другого з подружжя з фактом надання ним згоди на вчинення правочину. Навіть якщо другий з подружжя не знав про укладення договору він вважатиметься зобов'язаною особою, якщо об'єктивно цей договір було укладено в інтересах сім'ї та одержане майно було використано в інтересах сім'ї. Такий підхід в першу чергу спрямований на забезпечення інтересів кредиторів. Той з подружжя, хто не був учасником договору, не може посилається на відсутність своєї згоди, якщо договір було укладено в інтересах сім'ї.

5) Постанова КЦС ВС від 06.09.2021 у справі № 522/627/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99436629>

Тлумачення статті 64 СК дозволяє стверджувати, що: по-перше, договори між подружжям є родовим поняттям і охоплює собою як поійменовані (купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання, шлюбний договір тощо), так і не поійменовані договори; по-друге, договори між подружжям можуть одночасно бути укладені як щодо роздільного, так і стосовно спільного майна; по-третє, допускається укладення договору поміж подружжям про відчуження «частки в спільній сумісній власності», в якому відбудеться визначення частки і її відчуження на користь іншого із подружжя.

6) Постанова КЦС ВС від 04.08.2021 у справі № 663/908/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98869867>

У постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 12 грудня 2018 року у справі № 442/7505/14-ц (провадження № 61-453бсв18) зроблено висновок, що «частка в праві спільної часткової власності, що належить кожному з співвласників, виступає не як частина речі й не як право на частину речі, а як частина права на всю річ як єдине ціле. Тобто право спільної часткової власності поширюється на все спільне майно, а частка в праві спільної часткової власності не стосується частки майна».

Тлумачення наведеним норм права дає підстави для висновку, що частина перша статті 62 СК України не застосовується до частки у праві спільної власності на майно.

7) Постанова ОП КЦС ВС від 11.11.2019 по справі № 337/474/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85868754>

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними, тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Згідно частини третьої статті 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом. Недобросовісність поведінки подружжя при поділі спільного майна, зловживання правами й наявність негативних наслідків для кредитора підлягають доказуванню на загальних підставах.

8)Постанова КЦС ВС від 12.06.2019 у справі № 409/1959/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82797741>

Відповідно до Закону України «Про внесення зміни до статті 61 СК України щодо об'єктів права спільної сумісної власності подружжя» від 11 січня 2011 року статтю 61 СК України доповнено частиною п'ятою такого змісту: об'єктом права спільної сумісної власності подружжя є житло, набуте одним із подружжя під час шлюбу внаслідок приватизації державного житлового фонду, та земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації. Вказана норма набула чинності з 08 лютого 2011 року, однак була виключена на підставі Закону України «Про внесення змін до Сімейного кодексу України щодо майна, що є особистою приватною власністю дружини, чоловіка» № 4766 від 17 травня 2012 року, який набрав чинності 13 червня 2012 року. Натомість статтю 57 СК України доповнено пунктом 5 частини, згідно з яким особистою приватною власністю дружини, чоловіка є: земельна ділянка, набута нею, ним за час шлюбу внаслідок приватизації.

Отже, з урахуванням вказаних змін до СК України правовий режим приватизованої земельної ділянки змінювався. При цьому тільки в період часу з 08 лютого 2011 року до 12 червня 2012 року включно земельна ділянка, набута внаслідок безоплатної передачі її одному з подружжя із земель державної або комунальної власності, у тому числі приватизації, визнавалась спільною сумісною власністю подружжя; до 08 лютого 2011 року та після 12 червня 2012 року така земельна ділянка належала до особистої приватної власності чоловіка або дружини, яка використала своє право на безоплатне отримання частини земельного фонду.

9)Постанова КЦС ВС від 05.06.2020 у справі № 362/7078/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89793330>

Згідно з пунктом 1 розділу VII Прикінцевих положень СК України цей Кодекс набирає чинності разом з набранням чинності ЦК України, тобто з 01 січня 2004 року.

До сімейних відносин, які вже існували на цю дату, норми СК України застосовуються лише в частині тих прав і обов'язків, що виникли після набрання ним чинності. Ці права та обов'язки визначаються на підставах, передбачених СК України.

Таким чином, факт проживання однією сім'єю чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу набув юридичного значення після набрання чинності СК України та ЦК України з

01 січня 2004 року. Кодекс про шлюб та сім'ю УРСР не передбачав юридичних наслідків для чоловіка та жінки, які проживала разом без реєстрації шлюбу.

Отже, факт проживання однією сім'єю як чоловіка та жінки без шлюбу може бути встановлено судом лише з 01 січня 2004 року.

Про віндикацію предмета іпотеки

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5382252625136551/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 01.12.2021 у справі № 569/16702/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101754116>

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або прискіпати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати.

До правових наслідків недійсності правочину належить те, що він не створює юридичних наслідків. Тобто, правовим наслідком недійсності договору є по своїй суті «нівелювання» правового результату породженого таким договором (тобто вважається, що не відбулося переходу/набуття прав взагалі).

Віндикаційний позов - це вимога про витребування власником свого майна з чужого незаконного володіння. Тобто позов неволодіючого власника до володіючого невідомого. Віндикаційний позов заявляється власником при порушенні його правомочності володіння, тобто тоді, коли майно вибуло з володіння власника: (а) фізично - фізичне вибуття майна з володіння власника має місце у випадку, коли воно в нього викрадене, загублене ним тощо; (б) «юридично» - юридичне вибуття майна з володіння має місце, коли воно хоч і залишається у власника, але право на нього зареєстровано за іншим суб'єктом.

Право власності припиняється у разі, зокрема, звернення стягнення на майно за зобов'язаннями власника (пункт 8 частини першої статті 346 ЦК України).

У справі, яка переглядається, суди встановили, що право власності на квартиру АДРЕСА_1 зареєстровано за АТ КБ «Приватбанк» 17 жовтня 2016 року (номер запису 17118671) внаслідок укладення між ПАТ КБ «ПриватБанк» та ТОВ «Естейст Селлінг» договору купівлі-продажу квартири від 27 травня 2016 року та договору іпотеки від 25 липня 2016 року. При цьому рішенням Рівненського міського суду від 12 жовтня 2017

року визнано недійсним з моменту його укладення договір купівлі-продажу квартири від 27 травня 2016 року, укладений між АТ КБ «ПриватБанк» та ТОВ «Естейт Селлінг».

З набранням законної сили судовим рішенням про визнання договору купівлі-продажу квартири недійсним, укладеного в порядку звернення стягнення на належне позивачам нерухоме майно, відпала правова підстава припинення права власності позивачів на квартиру.

За таких обставин, оскільки договір купівлі-продажу квартири від 27 травня 2016 року, укладений між АТ КБ «ПриватБанк» та ТОВ «Естейт Селлінг» визнано недійсним, суди зробили правильний висновок про те, що квартира вибула з володіння позивачів поза їх волею, у зв'язку з чим підлягає витребуванню від АТ КБ «ПриватБанк» на підставі статті 387 ЦК України.

Аргументи касаційної скарги про те, що за наявності рішення Рівненського міського суду від 28 липня 2010 року, яке набрало законної сили, про звернення стягнення на предмет іпотеки немає підстав уважати, що квартира вибула з володіння позивачів поза їх волею, колегія суддів відхиляє, оскільки, як встановили суди, відчуження АТ КБ «ПриватБанк» на користь ТОВ «Естейт Селлінг» квартири на підставі договору купівлі-продажу від 27 травня 2016 року та подальше набуття права власності на нерухоме майно в порядку задоволення вимог іпотекодержателя відбулося з порушенням порядку, встановленого рішенням Рівненського міського суду від 28 липня 2010 року, що й стало підставою для визнання вказаних правочинів недійсними.

При цьому банк не позбавлений можливості задовольнити свої вимоги як іпотекодержателя у визначений рішенням Рівненського міського суду від 28 липня 2010 року спосіб звернення стягнення на предмет іпотеки.

§ 4. Виключні права

Трохи про виключні права

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5176400239055125&id=100000556016168

1) Постанова КЦС ВС від 08.05.2019 у справі № 646/1750/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82001334>

Визначення переліку прав інтелектуальної власності, які підлягають спадкуванню, має здійснюватися із врахуванням положень статей 1218 та 1219 ЦК України. Їх тлумачення, крізь призму наявності майнових та особистих немайнових прав інтелектуальної власності, дозволяє стверджувати, що спадкуватися можуть тільки майнові права. Як наслідок при визначенні спадкового активу який складається із прав інтелектуальної власності необхідно встановити чи відносяться відповідні права до майнових. Згідно частини першої статті 424 ЦК України до майнових прав інтелектуальної власності належить: право на використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності; виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання; інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом.

Відповідно до частини другої статті 425 ЦК майнові права інтелектуальної власності є чинними протягом строків, встановлених цим Кодексом, іншим законом чи договором. Тому майнові права можуть спадкуватися протягом строків їх чинності. В ЦК України для різних майнових прав встановлені відмінні строки їх чинності (зокрема статті 446, 456, 465, 475, 475, 488, 496 ЦК України). Проте це не виключає наявності винятків. Наприклад, майнові права на торговельну марку, за загальним правилом, є чинними протягом десяти років (стаття 496 ЦК України), Виключенням, у такому разі, є право на добре відому торговельну марку, оскільки воно не залежить від тих чи інших строків.

Тлумачення статті 428 ЦК України свідчить, що в ній передбачено конструкцію спільності прав інтелектуальної власності. При цьому законодавець не пов'язує спільну належність прав інтелектуальної власності із правовим режим спільної власності, оскільки вона є притаманною для речових відносин. У тому разі, якщо один із суб'єктів,

яким спільно належать певні права інтелектуальної власності, вибуває внаслідок тих чи інших підстав із цих правовідносин (зокрема, внаслідок смерті), то його спадкоємець (спадкоємці) можуть заявляти вимогу про визнання права інтелектуальної власності.

2) Постанова КЦС ВС від 26.06.2019 у справі № 760/21858/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82769284>

Тлумачення статті 33 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» свідчить, що суб`єктом, який може звертатися із позовом про визнання недійсним патенту може бути будь-яка заінтересована особа. Оскільки у статті 33 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» не передбачено певних кваліфікуючих вимог до особи, що звертається з відповідною вимогою.

3) Постанова КЦС ВС від 06.11.2019 у справі № 490/7017/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85493183>

Усталеним є розуміння переважного права як такого суб`єктивного цивільного право, яке надає його носієві можливість пріоритетно перед іншими особами набути інше або здійснити існуюче суб`єктивне право.

Законодавець розмежує конструкції «відмова від майнового права» і «передача майнового права». Правовим наслідком відмови від майнового права інтелектуальної власності на сорт рослин є те, що цей сорт стає суспільним надбанням і його може вільно використовувати будь-яка особа. Тобто, при відмові від майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин не відбувається їх передачі іншому суб`єктові. Натомість при укладенні договору про передачу майнових прав інтелектуальної власності на сорт рослин відбувається передача (перехід) від одного суб`єкта до іншого. Відмінність правових конструкцій «відмова від майнового права» і «передача майнового права» впливає і на вибір правових норм, які регулюють відносини при відмові від майнового права і при передачі (переході) майнового права.

Колегія суддів відхиляє аргумент касаційної скарги про необхідність застосування до спірних правовідносин абзацу другого пункту 1.3. Інструкції про реєстрацію договору про передачу майнового права на сорт і договору про передачу права на використання сорту, затвердженої наказом Міністерства аграрної політики України 21 лютого 2003 року № 244, з таких підстав.

Відповідно до абзацу другого пункту 1.3. Інструкції про реєстрацію договору про передачу майнового права на сорт і договору про передачу права на використання сорту, затвердженої наказом Міністерства аграрної політики України 21 лютого 2003 № 244 власник сорту, який не є автором сорту, може передати майнове право на сорт будь-якій фізичній або юридичній особі, попередньо повідомивши про це автора (авторів) сорту. У цьому разі автор (автори) сорту має переважне право на одержання майнового права і патенту впродовж трьох місяців від дати отримання ним (ними) повідомлення.

У частині п'ятій статті 4 ЦК України передбачено, що інші органи державної влади України, органи влади Автономної Республіки Крим можуть видавати нормативно-правові акти, що регулюють цивільні відносини, лише у випадках і в межах, встановлених Конституцією України та законом.

Тлумачення статті 4 ЦК України свідчить, що у ній встановлено повний перелік нормативно-правових актів, якими можуть регулюватися цивільні відносини. Крім Конституції України, ЦК України та інших законів України, цивільні відносини можуть регулюватися, за загальним правилом, лише такими підзаконними актами, як: акти Президента України, видані у випадках, установлених виключно Конституцією України; постанови Кабінету Міністрів України, що не суперечать положенням ЦК України та інших законів України. Якщо постанова Кабінету Міністрів України суперечить положенням ЦК України, або іншому закону, мають застосовуватися відповідні положення ЦК або іншого закону. Інші органи державної влади України та органи влади Автономної Республіки Крим можуть видавати нормативні акти, що регулюють цивільні відносини, лише у випадках і в межах, установлених Конституцією України та законом. Таким чином можливість видання актів цивільного законодавства на підзаконному рівні для зазначених органів суттєвим чином обмежена.

На рівні Конституції України та закону не передбачено можливості Міністерства аграрної політики України приймати нормативні акти, які встановлюють переважне право автора сорту на набуття майнових прав інтелектуальної власності та обов'язок суб'єкта майнових прав інтелектуальної власності на сорт повідомляти автора сорту про їх передачу іншій особі. Натомість в нормах ЦК України, Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» (в редакції чинній на момент виникнення спірних правовідносин) не закріплено переважного права автора сорту на набуття майнових прав інтелектуальної власності на сорт та обов'язку суб'єкта майнових прав інтелектуальної власності на сорт повідомляти автора сорту про їх передачу іншій особі.

4) Постанова КЦС ВС від 16.06.2021 у справі № 760/20855/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903449>

Усталеним в цивілістичній доктрині є те, що авторське право на твір виникає з моменту об'єктивізації твору. Для набуття авторського права не вимагається реєстрації твору чи будь-якого спеціального його оформлення, а також виконання яких-небудь інших формальностей. Тобто в сфері авторського права одним з принципів є принцип автоматичної охорони: охорона творів надається автоматично (фактом створення твору) і не залежить від його реєстрації, депонування, проведення експертиз та інших дій. Цим набуття авторського права істотно відрізняється, наприклад, від набуття прав на торговельну марку (частина перша статті 494 ЦК України, стаття 10 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»). За загальним правилом в Україні застосовується реєстраційна система набуття прав на торговельну марку, що передбачає проведення формальної та кваліфікаційної експертизи.

Аналіз цивільного законодавства свідчить, що недійсність реєстрації як приватно-правова категорія, покликана не допускати або прискіпати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. Правовим наслідком недійсності реєстрації в сфері інтелектуальної власності по своїй суті «нівелювання» правового результату породженого такою реєстрацією (тобто вважається, що не відбулося виникнення/переходу виключних прав взагалі).

Тому застосування недійсності реєстрації в сфері інтелектуальної власності, як способу захисту, ефективно для тих випадків, за яких для набуття виключного права застосовується реєстраційна система набуття прав, а в інших випадках такий спосіб не прискіпає порушення цивільних прав та інтересів та не відновлює їх.

Трохи про договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5121512104543939/?d=n>

5) Постанова КЦС ВС від 15.09.2021 в справі № 569/9366/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99818609>

Тлумачення статті 1107 ЦК України свідчить, що договори щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності - це група договорів у сфері інтелектуальної власності, які спрямовані на набуття, зміну або припинення майнових прав на об'єкти права інтелектуальної власності.

На рівні частини першої статті 1107 ЦК до договорів щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності віднесено: ліцензійний договір; договір про створення за замовленням і використання об'єкта права інтелектуальної власності; договір про передання виключних майнових прав інтелектуальної власності; інший договір щодо розпорядження майновими правами інтелектуальної власності.

Цей перелік не є вичерпним, оскільки законодавчо не можна передбачити все різнобарв'я договірних відносин у сфері інтелектуальної власності. Зокрема, до інших договорів можна віднести: договір між співавторами; договір про порядок розподілу прав на службові об'єкти інтелектуальної власності; договір про передачу ноу-хау тощо.

Трохи про недійсність реєстрації в сфері інтелектуальної власності

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4847946451900507/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 16.06.2021 в справі № 760/20855/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903449>

Усталеним в цивілістичній доктрині є те, що авторське право на твір виникає з моменту об'єктивізації твору. Для набуття авторського права не вимагається реєстрації твору чи будь-якого спеціального його оформлення, а також виконання яких-небудь інших формальностей. Тобто в сфері авторського права одним з принципів є принцип автоматичної охорони: охорона творів надається автоматично (фактом створення твору) і не залежить від його реєстрації, депонування, проведення експертиз та інших дій. Цим набуття авторського права істотно відрізняється, наприклад, від набуття прав на торговельну марку (частина перша статті 494 ЦК України, стаття 10 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг»). За загальним правилом в Україні застосовується реєстраційна система набуття прав на торговельну марку, що передбачає проведення формальної та кваліфікаційної експертизи.

У приватному праві недійсність (нікчемність чи оспорюваність) може стосуватися або «вразити» договір, правочин, акт органу юридичної особи, державну реєстрацію чи документ.

Аналіз цивільного законодавства свідчить, що недійсність реєстрації як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. Правовим наслідком недійсності реєстрації в сфері інтелектуальної власності по своїй суті «нівелювання» правового результату

породженого такою реєстрацією (тобто вважається, що не відбулося виникнення/переходу виключних прав взагалі).

Тому застосування недійсності реєстрації в сфері інтелектуальної власності, як способу захисту, ефективно для тих випадків, за яких для набуття виключного права застосовується реєстраційна система набуття прав, а в інших випадках такий спосіб не присікає порушення цивільних прав та інтересів та не відновлює їх.

Про добросовісність та недійсність свідоцтва України на знак для товарів і послуг

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5320304974664650/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 17.11.2021 в справі № 757/30424/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240543>

Торговельна марка – це будь-яке позначення або їх комбінація, які придатні для вирізнення товарів (і/або послуг), що виробляються (надаються) однією особою, від товарів (і/або послуг), що виробляються (надаються) іншими особами.

В основу поняття торговельної марки закладено декілька основних характеристик: по-перше, торговельна марка розуміється як позначення, тобто певний символ. Причому цими позначеннями можуть бути зокрема, слова, власні імена, літери, цифри, зображувальні елементи, комбінації кольорів; по-друге, торговельна марка є таким позначенням, яке здатне вирізнити з маси однорідних товарів (послуг) певні товари (послуги).

Основною спрямованістю торговельної марки є «індивідуалізація» товарів та послуг. В цьому проявляється її дистинктивний (розрізняльний) характер, який оцінюється стосовно тих товарів і послуг, для яких торговельна марка реєструється. Тобто, те чи інше позначення, яке здатне породжувати асоціативні образи з певним товаром або послугою.

У приватному праві недійсність (нікчемність чи оспорюваність) може стосуватися або «вражати» договір, правочин, акт органу юридичної особи, державну реєстрацію чи документ.

Недійсність свідоцтва України на знак для товарів і послуг як приватно-правова категорія, покликана не допускати або прискіпати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати, а не застосовуватися з іншою метою.

Суб'єктом, який може звертатися із позовом про визнання недійсним свідоцтва на знак для товарів і послуг може бути будь-яка заінтересована особа, оскільки у статті 19 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг» не встановлено певних кваліфікуючих вимог до особи, яка звертається з відповідною вимогою.

Проте очевидно, що особа яка заявляє вимогу про визнання недійсним свідоцтва України на знак для товарів і послуг, сама має діяти добросовісно, не допускати зловживання правом, зокрема й на реєстрацію певного позначення як знаку для товарів та послуг не з метою індивідуалізації товарів та послуг, а з метою перешкоджання іншому суб'єкту у використанні певного позначення.

§ 5. Зобов'язальне право. Договірне право

Виконання зобов'язань у практиці Касаційного цивільного суду

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4792948600733626/?d=n>

1) Постанова ОП КЦС ВС від 01.03.2021 у справі № 180/1735/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532945>

За загальним правилом підставою виникнення зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. По своїй суті зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є досить специфічним зобов'язанням, оскільки не на всіх етапах свого існування характеризується визначеністю змісту, а саме щодо способу та розміру компенсації. Джерелом визначеності змісту обов'язку особи, що завдала моральної шкоди, може бути: (1) договір особи, що завдала моральної шкоди, з потерпілим, в якому сторони домовилися зокрема, про розмір, спосіб, строки компенсації моральної шкоди; (2) у випадку, якщо не досягли домовленості, то рішення суду в якому визначається спосіб та розмір компенсації моральної шкоди.

У справі, що переглядається, з урахуванням встановлених судами обставин, підставою виникнення зобов'язання про компенсацію моральної шкоди між сторонами є факт її завдання відповідачу, а рішенням Марганецького міського суду

Дніпропетровської області від 12 березня 2014 року у справі № 180/149/14-ц конкретизовано її розмір (97 450,00 грн) та визначено спосіб компенсації (грошові кошти).

Згідно з пунктом 6 статті 3 ЦК України загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема, справедливість, добросовісність та розумність.

Тлумачення як статті 3 ЦК України загалом, так і пункту 6 статті 3 ЦК України, свідчить, що загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, в першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад.

Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії.

Усталеним як в цивілістичній доктрині, так і судовій практиці під принципами виконання зобов'язань розуміються загальні засади згідно яких здійснюється виконання зобов'язання. Як правило виокремлюється декілька принципів виконання зобов'язань, серед яких: належне виконання зобов'язання; реальне виконання зобов'язання; справедливість добросовісність та розумність (частина третя статті 509 ЦК України).

Принцип належного виконання полягає в тому, що виконання має бути проведене: належними сторонами; щодо належного предмету; у належний спосіб; у належний строк (термін); у належному місці.

У справі, що переглядається, з урахуванням того, що рішенням Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 12 березня 2014 року у справі № 180/149/14-ц конкретизовано розмір компенсації моральної шкоди (97 450,00 грн) та визначено спосіб її компенсації (грошові кошти), то боржник в зобов'язанні про компенсацію моральної шкоди мав сплатити на користь кредитора (відповідача) саме 97 450,00 грн.

2) Постанова КЦС ВС від 23.01.2019 у справі № 757/46709/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79411839>

Тлумачення положень статті 527 ЦК України свідчить, що кредитору дозволяється не приймати самостійно виконання зобов'язання у разі його переадресування, під яким розуміється уповноваження кредитором іншої особи на прийняття виконання від боржника, якщо така можливість передбачена договором, актом цивільного законодавства або ж впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Уповноважена кредитором особа приймає виконання (тобто вчиняє фактичні дії, зокрема щодо прийняття майна) без заміни кредитора, і всі правові наслідки настають для кредитора. Під уповноваженою особою слід розуміти будь-яку

особу, яка має повноваження від кредитора на прийняття виконання обов'язку боржником або іншою особою. Такі повноваження можуть бути визначені, зокрема: у договорі між кредитором уповноваженою особою; у договорі між боржником та кредитором; кредитором у виданій ним довіреності.

За загальним правилом, передбаченим у статті 531 ЦК України, виконання обов'язку достроково є правом боржника, якщо інше не встановлено договором, актами цивільного законодавства або не впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Як наслідок, виконання обов'язку боржником достроково є належним виконанням, якщо заборона не зумовлена договором, актами цивільного законодавства, сутністю зобов'язання або звичаями ділового обороту. При цьому в договорі між боржником та кредитором може бути встановлена процедура здійснення права на дострокове виконання.

3) Постанова КЦС ВС від 25.03.2020 у справі № 756/1381/17-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88460776>

Тлумачення статті 902 ЦК України свідчить, що за загальним правилом виконавець в договорі про надання послуг має надати послугу особисто. Проте не виключається, що сторони в договорі про надання послуг встановлять право виконавця покласти виконання договору про надання послуг на іншу особу, але виконавець залишається відповідальним в повному обсязі перед замовником за порушення договору. При покладенні на іншу особу виконання договору про надання послуг не відбувається виникнення обов'язку в іншій особі. Зрозуміло, що покладення виконання на іншу особу не робить її стороною в зобов'язанні, яке виникло на підставі договору про надання послуг, та не створює для неї жодних прав і обов'язків. По своїй суті дії іншої особи з виконання договору про надання послуг є діями самого виконавця. При цьому виконавець залишається стороною зобов'язання, яке виникло на підставі договору про надання послуг.

4) Постанова КЦС ВС від 17.04.2019 у справі № 519/654/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81360233>

Тлумачення абзацу другого частини п'ятої статті 261 та абзацу другого частини першої статті 1049 ЦК України свідчить, що у разі якщо строк повернення позики визначений моментом пред'явлення вимоги, то позику потрібно повернути протягом

тридцяти днів від дня пред'явлення позикодавцем вимоги і перебіг позовної давності в такому випадку починається після спливу тридцяти днів.

5) Постанова КЦС ВС від 10.01.2019 у справі № 320/4274/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79112666>

Тлумачення частини другої статті 530, пункту 3 частини першої статті 1006 ЦК України дозволяє зробити висновок, що у разі відсутності домовленості між повіреним та довірительом про встановлення строку (терміну) передачі одержаного у зв'язку з виконанням доручення, така передача має відбуватися негайно.

При цьому для довірителя не потрібно пред'являти вимогу про передачу одержаного у зв'язку з виконанням доручення, оскільки пункт 3 частини першої статті 1006 ЦК України є виключенням, що допускається частиною другою статті 530 ЦК України.

Трохи про неустойку

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5157808490914300/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 30.09.2020 у справі № 559/1605/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065561>

За загальним правилом обсяг договірної відповідальності регулюється в ЦК нормами, які мають диспозитивний характер. Тобто, сторони при укладанні конкретного виду договору можуть регулювати їх самостійно. Проте свобода у визначенні обсягу договірної відповідальності не безмежна, оскільки законодавець встановлює межі саморегулювання, гарантуючи охорону інтересів окремих учасників цивільного обороту (зокрема, споживачів) за допомогою встановлення імперативної заборони (ex ante). Тому правочин, яким скасовується або обмежується відповідальність за умисне невиконання або неналежне виконання зобов'язання, є нікчемним. З урахуванням правил, закріплених в статті 217 ЦК, нікчемною буде лише та частина договору (його пункти), в якій передбачено про скасування або обмеження відповідальності. При цьому,

це не має наслідком недійсності інших його частин і правочину в цілому, якщо буде встановлено, що договір був би укладений сторонами і без включення до нього умов про скасування або обмеження відповідальності за умисне порушення зобов'язання.

У справі, що переглядається, з урахуванням меж касаційного перегляду, встановлені судами обставини, дозволяють зробити висновок, що: в договорі про надання туристичних послуг (на туристичне обслуговування) № GR20068043 від 07 червня 2018 року відбулося обмеження договірної відповідальності (зменшення розміру пені із трьох відсотків до 0,01%, встановлення граничного розміру пені - 2000 грн) без врахування імперативної заборони передбаченої частиною третьою статті 614 ЦК України; умови договору № GR20068043 від 07 червня 2018 року щодо зменшення розміру пені із трьох відсотків до 0,01% та встановлення граничного розміру пені - 2000 грн слід кваліфікувати як нікчемні; до правовідносин сторін слід застосовувати розмір пені передбачений в частині п'ятій статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

За таких обставин, суд апеляційної інстанції зробив неправильний висновок, що сторонами договору встановлено максимальний розмір неустойки, яка підлягає стягненню - 2 000 грн, то розмір неустойки за порушення туроператором умов договору не може перевищувати цю суму. Тому постанова апеляційного суду в оскарженій частині підлягає скасуванню Натомість суд першої інстанції обґрунтовано вважав, що до правовідносин сторін слід застосовувати частину п'яту статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

2) Постанова КЦС ВС від 11.11.2020 у справі № 591/3176/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92973161>

По своїй суті неустойка - це конструкція, яка є видом забезпечення виконання зобов'язання та правовим наслідком його порушення (мірою цивільно-правової відповідальності). У статті 549 та в § 2 глави 49 ЦК України регулювання неустойки відбувається тільки з позицій забезпечення виконання зобов'язання. Неустойка (штраф чи пеня) може бути передбачена для забезпечення виконання зобов'язання. При цьому навіть визначення неустойки дозволяє констатувати, що законодавець пов'язує її стягнення саме з порушенням зобов'язання. Це підтверджується застосуванням таких понять та словосполучень, як «забезпечення зобов'язання», «порушення зобов'язання». Тому недопустимим є встановлення неустойки (штрафу чи пені) за правомірну відмову від виконання зобов'язання або односторонню відмову від договору».

3) Постанова КЦС ВС від 19.09.2018 у справі № 664/2784/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/76596860>

У постанові Верховного Суду України від 21 жовтня 2015 року у справі № 6-2003цс15 зроблено висновок, що відповідно до статті 549 ЦК України штраф і пеня є одним видом цивільно-правової відповідальності, а тому їх одночасне застосування за одне й те саме порушення строків виконання грошових зобов'язань за кредитним договором свідчить про недотримання положень, закріплених у статті 61 Конституції України щодо заборони подвійної цивільно-правової відповідальності за одне і те саме порушення.

У постанові Верховного Суду України від 21 жовтня 2015 року у справі № 6-2003цс15 відсутній висновок про те, який же вид неустойки (штраф чи пеню) підлягає стягненню та який критерій має бути застосовано для його вибору. Тлумачення статей 3 та 549 ЦК України дозволяє стверджувати, що при виборі того який вид неустойки (штраф чи пеня) повинен стягуватися, слід враховувати справедливість і розумність (пункт 6 статті 3 ЦК України). Тому необхідно визначити стягнення якого виду неустойки (штрафу чи пені) є нерозумним і несправедливим, з урахуванням їх розміру.

4) Постанова КЦС ВС від 03.05.2018 у справі № 686/6910/16
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73868603>

Тлумачення частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» дозволяє стверджувати, що вона поширюється на договори підряду та договори про надання послуг. Відповідно прострочення зобов'язань, що виникли із договору підряду або договору про надання послуг зумовлює нарахування пені у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги) або в розмірі трьох відсотків загальної вартості замовлення.

5) Постанова КЦС ВС від 05.09.2018 у справі № 760/3880/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/76290908>

Системне тлумачення підпункту 32.3.2 пункту 32.3 статті 32 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» та статей 258, 268 ЦК України дозволяє зробити висновок, що:

- серед переліку вимог, на які позовна давність не поширюється (стаття 268 ЦК України) відсутня вимога про стягнення пені, передбаченої підпунктом 32.3.2 пункту 32.3 статті 32 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»;

- не можливо стверджувати про опосередковане виключення застосування позовної давності до пені, передбаченої підпунктом 32.3.2 пункту 32.3 статті 32 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні»;

- до пені, передбаченої підпунктом 32.3.2 пункту 32.3 статті 32 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» має застосовуватися скорочена позовна давність в один рік, встановлена пунктом 1 частини другої статті 258 ЦК України.

б) Постанова КЦС ВС від 10.01.2019 у справі № 565/34/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79112658>

Тлумачення пункту 32.3 статті 32 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» дозволяє зробити висновок, що сторони в договорі можуть як зменшувати, так і збільшувати розмір пені.

Стягнення штрафу за попереднім договором

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5316959428332538/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 17.11.2021 в справі № 172/1159/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240426>

Тлумачення положень частини першої статті 549 ЦК України дозволяє стверджувати, що за допомогою неустойки (штрафу, пені) допускається забезпечуватися виконання значної кількості зобов'язань. Зокрема, неустойка може забезпечувати виконання: договірних зобов'язань, що традиційно для цивільного обороту, оскільки в більшості випадків саме в договорі його сторони встановлюють

неустойку (штраф або пеню). Причому це може відбуватися як під час укладення договору для забезпечення виконання зобов'язання, так і після, але до виконання тих зобов'язань, які виникли на його підставі.

Не виключається забезпечення зобов'язань, які виникли на підставі організаційного договору (зокрема, попереднього); недоговірних зобов'язань, що не характерно, проте положеннями статті 549 ЦК не виключається; позитивних та негативних зобов'язань. Як правило, неустойка встановлюється для забезпечення позитивних зобов'язань, які передбачають вчинення певних дій (передача речі, сплата грошовитих коштів та ін.).

Сутність негативних зобов'язань полягає в тому, що предметом виконання є утримання від дій, і зобов'язання виконується протягом усього часу його існування. Негативні зобов'язання можуть бути забезпечені тільки за допомогою штрафу, адже після порушення такого зобов'язання необхідність стимулювати його виконання шляхом нарахування пені, як це може мати місце при позитивних зобов'язаннях, не призведе до очікуваного результату, тобто його виконання.

У справі, що переглядається:

з урахуванням встановлених судами обставин, порушення попередніх договорів відповідачем, позивач має право на стягнення штрафу на підставі пунктів 9 попередніх договорів оренди землі від 27 лютого 2019 року в розмірі 375 570 грн (30 мін. зарплат*4173 грн*3 договори);

колегія суддів вважає, що штраф за трьома попередніми договорами оренди землі від 27 лютого 2019 року в розмірі 375 570 грн (125 000 грн за одним попереднім договором) не може вважатися таким, що відповідає загальним засадам цивільного законодавства (стаття 3 ЦК України);

при зменшенні розміру штрафу в розмірі 125 000 грн за одним попереднім договором колегія суддів враховує, що: штраф забезпечував виконання зобов'язання, яке виникло на підставі організаційного договору; сторони в попередньому договорі оренди домовилися про щорічну орендну плату в розмірі 18 736,81 грн; тому, з урахуванням встановлених судами обставин та загальних засад цивільного законодавства, колегія суддів вважає за можливе зменшити розмір штрафу за одним попереднім договором до 18 736,81 грн. Саме така сума штрафу є розумною та відповідає засаді справедливості;

за таких обставин, позивач має право на стягнення штрафу в розмірі 56 210,43 грн (18 736,81*3 договори). Як наслідок, судові рішення належить скасувати та ухвалити нове рішення про часткове задоволення позову.

Трохи про прострочення кредитора

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5276797522348729/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 03.11.2021 в справі № 705/3275/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100956854>

Кредитору дозволяється не приймати самостійно виконання зобов'язання у разі його переадресування, під яким розуміється уповноваження кредитором іншої особи на прийняття виконання від боржника, якщо така можливість передбачена договором, актом цивільного законодавства або ж впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Уповноважена кредитором особа приймає виконання (тобто вчиняє фактичні дії, зокрема щодо прийняття майна) без заміни кредитора, і всі правові наслідки настають для кредитора. Під уповноваженою особою слід розуміти будь-яку особу, яка має повноваження від кредитора на прийняття виконання обов'язку боржником або іншою особою. Такі повноваження можуть бути визначені, зокрема: у договорі між кредитором та уповноваженою особою; у договорі між боржником та кредитором; кредитором у виданій ним довіреності.

Прострочення кредитора полягає або в безпідставній відмові від прийняття належного виконання, або в невиконанні кредиторських обов'язків, або в інших діях чи бездіяльності з боку кредитора, які не дозволяють боржнику виконати зобов'язання належним чином. Якщо прострочення боржника - це прострочення у виконанні зобов'язання, то прострочення кредитора - це прострочення у прийнятті виконання зобов'язання.

Боржник за грошовим зобов'язанням у період прострочення кредитора звільняється від обов'язку сплати як процентів, передбачених договором, так і процентів, передбачених статтею 625 ЦК України. Слід підкреслити, що прострочення кредитора, звільняючи боржника від сплати процентів за весь період прострочення, не звільняє його від сплати суми основного боргу.

Трохи про припинення зобов'язання

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5173271149368034/?d=n>

1)Постанова ОП КЦС ВС від 10.10.2019 по справі № 320/8618/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85110992>

Тлумачення статей 14, 16 ЦК України дозволяє зробити висновок, що не є ефективним способом захисту визнання неправомірними дії в частині не зарахування чергових платежів, зобов'язання зарахувати перераховані щомісячні платежі, скасування та списання безнадійної заборгованості, зобов'язання скасувати суму пені, заборона здійснювати подальше нарахування пені та/або штрафів на основну суму заборгованості із зобов'язань за кредитним договором, зобов'язання вчинити дії із скасування нарахування відсотків за користування кредитом та штрафних санкцій, зобов'язання скасувати незаконно нараховані штрафні санкції за несвоєчасну здійснену оплату, оскільки не передбачають відповідного обов'язку іншого суб'єкта цивільного правовідношення та не забезпечують відновлення прав особи, що заявляє такі вимоги.

Об'єднана палата вважає, що позовна вимога про зобов'язання скасувати незаконно нараховані штрафні санкції за період з березня 2015 року по теперішній час у сумі 2500 грн на тіло кредиту по кредитному договору № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року, є неефективним способом захисту, оскільки не відновлює порушене право і жодним чином не нівелює негативні наслідки порушення її права.

Згідно з частиною першою та другою статті 598 ЦК України зобов'язання припиняється частково або у повному обсязі на підставах, встановлених договором або законом. Припинення зобов'язання на вимогу однієї із сторін допускається лише у випадках, встановлених договором або законом.

У частині першій статті 599 ЦК України передбачено, що зобов'язання припиняється виконанням, проведеним належним чином.

Кожна особа має право на ефективний засіб правового захисту, не заборонений законом. Тому, виходячи із загальних засад цивільного законодавства, у разі невизнання кредитором права боржника на припинення зобов'язання повністю або частково таке право підлягає захисту судом за позовом боржника шляхом припинення

правовідношення повністю або частково на підставі пункту 7 частини 2 статті 16 ЦК України.

У справі, що переглядається, суди встановили, що ОСОБА_1 02 березня 2015 року здійснила сплату чергового платежу в розмірі 267 грн за кредитним договором, укладеним між нею та ПАТ «Дельта Банк». Платіж було здійснено через ДП «Укрпошту», однак, з невідомих причин, їй почали нараховуватись штрафні санкції, хоча платіж був здійснений своєчасно. На виконання умов договору банком було запропоновано ОСОБА_1 щомісяця погашати зобов'язання через будь-яке відділення УДППЗ «Укрпошта», через картку, а також через інтернет-банк Дельта.

За схожих обставин у постанові Верховного Суду в складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 23 січня 2019 року у справі № 757/46709/16-ц (провадження № 61-8253св18) зроблено висновок по застосуванню статті 527 ЦК України та вказано, що «кредитору дозволяється не приймати самостійно виконання зобов'язання у разі його переадресування, під яким розуміється уповноваження кредитором іншої особи на прийняття виконання від боржника, якщо така можливість передбачена договором, актом цивільного законодавства або ж впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту. Уповноважена кредитором особа приймає виконання (тобто вчиняє фактичні дії, зокрема щодо прийняття майна) без заміни кредитора, і всі правові наслідки настають для кредитора. Під уповноваженою особою слід розуміти будь-яку особу, яка має повноваження від кредитора на прийняття виконання обов'язку боржником або іншою особою. Такі повноваження можуть бути визначені, зокрема: у договорі між кредитором уповноваженою особою; у договорі між боржником та кредитором; кредитором у виданій ним довіреності».

Постановою Київського апеляційного господарського суду від 30 січня 2018 року у справі № 910/18795/15 за позовом ПАТ «Дельта Банк» до ПАТ «Укрпошта», третя особа - Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, про стягнення 7 920 372,70 грн та розірвання договору та за зустрічним позовом ПАТ «Укрпошта» до ПАТ «Дельта Банк» про зобов'язання прийняти виконання по договору, встановлено, що: «[...] починаючи з лютого 2013 року УДППЗ «Укрпошта» приймало платежі у національній валюті від споживачів для перерахування їх в подальшому на рахунки Банку. Пунктами 4.1.1, 4.1.2 та 4.1.6 договору на приймання платежів встановлено обов'язок виконавця в особі об'єктів поштового зв'язку приймати від споживачів платежі для перерахування на рахунок замовника на умовах, визначених цим договором; своєчасно перераховувати суми прийнятих платежів на рахунок замовника та передавати реєстри прийнятих платежів у строки, визначені у пункті 2.2 договору; до 7 числа кожного місяця, наступного за звітним, готувати акт приймання-передачі наданих послуг з приймання платежів, зразок якого вказано в додатку №6 до цього договору, та передавати їх на підпис замовнику (положення щодо акту приймання-передачі з пересилання поштових відправлень, зразок якого вказано в додатку №7 до цього договору, виключено згідно

додаткової угоди №1 від 30.12.2013). [...] Однак, як вбачається з матеріалів справи та не заперечується сторонам, відповідач за первісним позовом належними чином своїх зобов'язань із перерахунку коштів не виконав, у передбачений п. 2.2 договору на приймання платежів строк отримані від споживачів кошти на користь банку не перерахував».

Оскільки ОСОБА_1 сплатила черговий платіж 02 березня 2015 року у сумі 267 грн відповідно до кредитного договору № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року, а також продовжувала сплачувати щомісячні платежі за період з квітня 2015 по жовтень 2015 у сумі 1 869 грн за кредитним договором № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року, а ПАТ «Дельта Банк» не зарахував зазначені платежі на тіло кредиту, то порушене право ОСОБА_1 підлягає захисту шляхом визнання припиненим зобов'язання за кредитним договором № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року в частині сплати тіла кредиту в сумі 267 грн, сплаченого 02 березня 2015 року відповідно до кредитного договору № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року та визнання припиненим зобов'язання за кредитним договором № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року в частині сплати тіла кредиту в сумі 1 869 грн, за період з квітня 2015 по жовтень 2015 у сумі за кредитним договором № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року на тіло кредиту.

Суди встановили, що не перерахування на рахунок ПАТ «Дельта Банк» чергового платежу ОСОБА_1 від 02 березня 2015 року за кредитним договором, укладеним між нею та ПАТ «Дельта Банк», відбулося по суті із вини УДППЗ «Укрпошта», що підтверджується також постановою Київського апеляційного господарського суду від 30 січня 2018 року у справі № 910/18795/15.

За таких обставин, Об'єднана палата погоджується з висновками судів, що притягнення ОСОБА_1 до відповідальності у вигляді неустойки суперечить принципу добросовісності (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України), і така підстава для нарахування неустойки не передбачена кредитним договором № 004-07421-200913 від 20 вересня 2013 року укладеним між ОСОБА_1 та ПАТ «Дельта банк».

Об'єднана палата вважає, що позовна вимога про зобов'язання скасувати незаконно нараховані штрафні санкції за період з березня 2015 року по теперішній час у сумі 2500 грн на тіло кредиту по кредитному договору № 004-074421-200913 від 20 вересня 2013 року є по суті запереченням (відзивом) на позов банку про стягнення заборгованості (у вигляді зменшення неустойки - у разі наявності підстав для її нарахування; у вигляді необґрунтованості позовної вимог - у разі відсутності підстав для її нарахування). У разі обґрунтованого нарахування неустойки та наявності підстав для її зменшення, суд у резолютивній частині рішення вказує про її зменшення. У разі необґрунтованого нарахування неустойки суд не вказує у резолютивній частині про її скасування (не зобов'язує скасувати), а констатує безпідставність її нарахування у мотивувальній частині рішення та відмовляє у задоволенні позову у цій частині.

Оскільки ПАТ «Дельта Банк» у цій справі не зверталоя із позовом до ОСОБА_1 про стягнення заборгованості, то в задоволенні цієї вимоги ОСОБА_1 потрібно відмовити.

2)Постанова КЦС ВС від 15.01.2020 у справі № 209/3022/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87000505>

Тлумачення статті 601 ЦК України свідчить, що потрібно розмежовувати зарахування та заяву про зарахування. Адже, сама по собі наявність зустрічних однорідних вимог не призводить до їх зарахування, і, відповідно не припиняє зобов'язання. Необхідним і достатнім є наявність заяви про зарахування зустрічних вимог хоча б однієї із сторін.

За таких обставин, оскільки відсутня заява хоча б однієї сторони (ОСОБА_1 чи ОСОБА_2) про зарахування, у судів першої та апеляційної інстанції були відсутні підстави для висновку про те, що відбулося зарахування 01 липня 2014 року.

У частині дванадцятій статті 265 ЦПК України передбачено, що у разі часткового задоволення первісного і зустрічного позовів про стягнення грошових сум суд проводить зустрічне зарахування таких сум та стягує різницю між ними на користь сторони, якій присуджено більшу грошову суму.

Оскільки первісний та зустрічний позов підлягають частковому задоволенню, то Верховний Суд проводить зустрічне зарахування грошових сум і стягує різницю в розмірі 24 930,50 грн з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2 .

3)Постанова КЦС ВС від 18.11.2020 у справі № 336/7326/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053317>

У приватному праві недійсність (нікчемність чи оспорюваність) може стосуватися або «вражати» договір, правочин, акт органу юридичної особи чи документ. Проте недійсність (нікчемність чи оспорюваність), з урахуванням її направленості на не допущення або прискання порушення цивільних прав та інтересів чи їх відновлення, не може стосуватися вимоги. По своїй суті в частині четвертій статті 36 Закону України «Про іпотеку» (в редакції чинній на момент виникнення спірних правовідносин) встановлено спеціальну підставу припинення забезпеченого іпотекою зобов'язання. Тобто, частина четверта статті 36 Закону України «Про іпотеку» (в редакції чинній на момент виникнення спірних правовідносин) є спеціальною нормою, яка поширюється лише на зобов'язання, забезпечені іпотекою, що виключає застосування загальної

норми статті 599 ЦК України про припинення зобов'язання лише належним виконанням. Така спеціальна підстава припинення забезпеченого іпотекою зобов'язання означає, що припиняються будь-які наступні вимог іпотекодержателя щодо виконання боржником основного зобов'язання. Тобто це правило поширюється на усі випадки позасудового врегулювання вимог іпотекодержателя на основне зобов'язання у повному обсязі, включаючи як основний обов'язок боржника, так і додаткові обов'язки, що існують в межах того ж самого зобов'язального правовідношення. Та обставина, чи залишилося після вказаного позасудового врегулювання фактично не виконаною будь-яка частина основного зобов'язання значення не має.

4) Постанова КЦС ВС від 23.09.2020 у справі № 497/1085/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91958372>

Зобов'язання припиняється внаслідок звільнення (прощення боргу) кредитором боржника від його обов'язків, якщо це не порушує прав третіх осіб щодо майна кредитора (стаття 605 ЦК України).

Аналіз статті 605 ЦК свідчить, що під прощенням боргу розуміють звільнення кредитором боржника від виконання обов'язку, що на ньому лежить, повністю або частково. За загальним правилом, прощенням боргу втілюється в односторонньому правочині. Хоча сторони договору не позбавлені можливості укласти договір про прощення боргу.

У справі, що переглядається, прощення боргу втілене в односторонньому правочині кредитора. Недійсність такого одностороннього правочину й законом прямо не встановлена, а тому в аспекті положень частини першої статті 204 ЦК України такий правочин є правомірним, якщо він не визнаний судом недійсним. Тобто, він може бути оспорений лише в судовому порядку і належним способом захисту в такому разі має бути визнання правочину недійсним (пункт 2 частини другої статті 16 ЦК України). Спроба позивача використати такий спосіб захисту, як визнання дій банку неправомірними, не відповідає засадам презумпції правомірності правочину. За таких обставин вимоги про визнання дій банку неправомірними щодо анулювання у 2015 році кредитного боргу та списання заборгованості, як безнадійної підлягають залишенню без задоволення.

5) Постанова КЦС ВС від 04.09.2019 у справі № 686/863/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84481448>

Тлумачення частини другої статті 604, статті 1053 ЦК України свідчить, що під новацією необхідно розуміти одну з підстав припинення зобов'язання, яка представляє собою домовленість сторін про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими ж сторонами. Борг, який виник із договору купівлі-продажу, договору найму (оренди) чи з іншої підстави, може бути замінений позиковим зобов'язанням.

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5086896464672170/?d=n>

б) Постанова КЦС ВС від 08.09.2021 в справі № 761/33621/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99555939>

Правочин є найбільш розповсюдженим юридичним фактом, за допомогою якого набуваються, змінюються, або припиняються права та обов'язки в учасників цивільних правовідносин. До односторонніх правочинів, зокрема, відноситься: видача довіреності, відмова від права власності, складання заповіту, публічна обіцянка винагороди, прийняття спадщини, згода іншого співвласника на розпорядження спільним майном; заява про здійснення зарахування. При вчиненні одностороннього правочину воля виражається (виходить) від однієї сторони. Між цим така сторона може бути представлена декількома особами, прикладом чого може виступати видання довіреності двома та більше особами, спільний заповіт подружжя та ін. Аналіз розуміння як правочину, так і одностороннього правочину свідчить, що односторонні правочини: є вольовими діями суб'єкта; вчиняються суб'єктами для здійснення своїх цивільних прав і виконання обов'язків; спрямовані на настання правових наслідків (набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків).

Потрібно розмежувати зарахування та заяву про зарахування. Адже, сама по собі наявність зустрічних однорідних вимог не призводить до їх зарахування, і, відповідно не припиняє зобов'язання. Необхідним і достатнім є наявність заяви про зарахування зустрічних вимог хоча б однієї із сторін.

Заява однієї із сторін про зарахування зустрічних вимог для досягнення бажаного правового ефекту не потребує відповіді з боку адресата, а потребує лише сприйняття заяви останнім. Наслідком подання заяви про зарахування зустрічних вимог, за наявності передбачених умов для зарахування, є остаточне і безповоротне припинення відповідних зобов'язань повністю або частково.

Вимоги, які можуть підлягати зарахуванню, мають бути зустрічними (кредитор за одним зобов'язанням є боржником за іншим, а боржник за першим зобов'язанням є кредитором за другим); однорідними (зараховуватися можуть вимоги про передачу речей одного роду); строк виконання таких вимог настав, не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимоги. Зарахування зустрічних вимог можливе на будь-якій стадії розвитку відносин сторін, у тому числі й на стадії виконання судового рішення.

Трохи про договір

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5152062818155534/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 21.03.2018 у справі № 761/11589/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/72970214>

Тлумачення статті 6 ЦК України свідчить, що сторони мають право укладати договори, які не передбачені актами цивільного законодавства, за умови, що вони відповідають загальним засадам цивільного законодавства. Такі договори є непонайменованими, оскільки не визначені в актах законодавствах. Свої відносини в непонайменованих договорах сторони врегульовують на власний розсуд.

2) Постанова КЦС ВС від 16.05.2018 у справі № 541/2246/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74120781>

Тлумачення статей 638, 651, 653, 654 ЦК України свідчить, що зміна договору за згодою сторін є правочином, спрямованим на зміну цивільних прав та обов'язків. Під формою зміни договору розуміється форма правочину, на підставі якого відбувається зміна договору. Зміна договору призводить до зміни зобов'язання в частині, зокрема, предмета, місця, строків виконання. У разі зміни договору за взаємною згодою сторін зобов'язання змінюється з моменту досягнення домовленості про зміну договору і втіленні такої зміни в належну форму.

3) Постанова КЦС ВС від 21.11.2018 у справі № 753/12832/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78044670>

Тлумачення частини третьої статті 631 ЦК України свідчить, що сторони в тому чи іншому договорі можуть передбачити застереження про застосування до відносин сторін, що виникли до укладення договору, умов договору, який укладається пізніше.

4) Постанова ОП КЦС ВС від 23.01.2019 по справі № 355/385/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79472438>

Реальним (від лататинського *res* - річ) вважається договір, що є укладеним з моменту передачі речі або вчинення іншої дії. Для укладення реального договору необхідна наявність двох юридичних фактів: а) домовленість між його сторонами стосовно істотних умов договору; б) передача речі однією стороною іншій стороні або вчинення іншої дії. по своїй юридичній сутності договір страхування, за загальним правилом, є реальним договором.

Тлумачення статті 629 ЦК України свідчить, що в ній закріплено один із фундаментів на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: (1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірванні договору в судовому порядку; (3) відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду).

Учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору здійснювати його кваліфікацію як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину.

5) Постанова КЦС ВС від 19.08.2019 у справі № 395/499/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/83749364>

Тлумачення частини другої статті 632 ЦК України свідчить, що в цій нормі закріплено принцип стабільності (або відносної неможливості зміни) встановленої сторонами ціни, що є проявом обов'язковості виконання умов договору (стаття 629 ЦК України). У частині другій статті 632 ЦК України допускається наявність винятків, які можуть бути встановлені договором або законом. При цьому в законі або ж договорі обов'язково мають бути визначені як випадки зміни ціни, так і умови такої зміни.

б) Постанова КЦС ВС від 07.04.2020 у справі № 369/9613/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88692182>

В СК України не визначено підстав розірвання договору про поділ майна подружжя, тому не виключається розірвання такого договору внаслідок істотного порушення, чи в інших випадках, встановлених договором або законом.

7) Постанова ОП КЦС ВС від 01.03.2021 у справі № 180/1735/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532945>

Джерелом визначеності змісту обов'язку особи, що завдала моральної шкоди, може бути: (1) договір особи, що завдала моральної шкоди, з потерпілим, в якому сторони домовилися зокрема, про розмір, спосіб, строки компенсації моральної шкоди; (2) у випадку, якщо не досягли домовленості, то рішення суду в якому визначається спосіб та розмір компенсації моральної шкоди.

8) Постанова КЦС ВС від 06.09.2021 у справі № 522/627/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99436629>

Тлумачення статті 64 СК дозволяє стверджувати, що: по-перше, договори між подружжям є родовим поняттям і охоплює собою як пойменовані (купівлі-продажу, міни, дарування, довічного утримання, шлюбний договір тощо), так і не пойменовані договори; по-друге, договори між подружжям можуть одночасно бути укладені як щодо

роздільного, так і стосовно спільного майна; по-третє, допускається укладення договору поміж подружжям про відчуження «частки в спільній сумісній власності», в якому відбудеться визначення частки і її відчуження на користь іншого із подружжя.

Трохи про договір купівлі-продажу

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5208709585824190/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 10.10.2018 у справі № 362/2159/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77037278>

Тлумачення статті частини 3 статті 698 ЦК України дозволяє зробити висновок, що: законодавець встановив пріоритет ЦК України в регулюванні договору роздрібною купівлі-продажу; у випадку відсутності регулювання на рівні ЦК України застосовується законодавство про захист прав споживачів.

2) Постанова КЦС ВС від 02.09.2020 у справі № 757/5252/17-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91433287>

По своїй юридичній суті договір купівлі-продажу є імперативно оплатним. Сторони договору купівлі-продажу можуть домовитися про ціну або про спосіб її визначення, або ж буде застосовуватися механізм передбачений статтею 632 ЦК України.

3) Постанова ОП КЦС ВС від 03.10.2018 по справі № 529/613/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77136268>

Тлумачення як положень частини першої статті 714, так і інших норм глави 54 ЦК дозволяє стверджувати, що по своїй суті договір, на підставі якого відбувається постачання теплової енергії споживачу, є видом договору купівлі-продажу.

Такий же висновок можливо зробити й при тлумаченні норм, закріплених в Законі України «Про тепlopостачання» (в редакції, чинній на час виникнення боргу). У тексті Закону України «Про тепlopостачання» (в редакції, чинній на час виникнення боргу) неодноразово вживається словосполучення «договір купівлі-продажу» (зокрема: стаття 1, частина четверта статті 19, частина перша статті 25, пункти 6, 7, 8 частини першої статті 31).

4) Постанова КЦС ВС від 30.01.2019 у справі № 164/882/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79573052>

Тлумачення пункту 1 частини другої статті 678 ЦК України свідчить, що у разі істотного порушення вимог щодо якості товару покупець має право вимагати повернення сплаченої за товар грошової суми лише за умови, якщо він відмовився від договору.

5) Постанова КЦС ВС від 19.05.2021 у справі № 693/624/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97103755>

Договором, що вчиняється на шкоду кредиторам (франдаторним договором), може бути як оплатний, так і безоплатний договір. Застосування конструкції «франдаторності» при оплатному цивільно-правовому договорі має певну специфіку, яка проявляється в обставинах, що дозволяють кваліфікувати оплатний договір як такий, що вчинений на шкоду кредитору. До таких обставин, зокрема, відноситься: момент укладення договору; контрагент з яким боржник вчиняє оспорюваний договір (наприклад, родич боржника, пасинок боржника, пов'язана чи афілійована юридична особа); ціна (ринкова/неринкова), наявність/відсутність оплати ціни контрагентом боржника)

У справі, що переглядається:

очевидно, що учасники цивільних відносин (сторони оспорюваних договорів купівлі-продажу) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (оспорювані договори купівлі-продажу) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника;

встановлені судами обставини, дозволяють зробити висновок, що оспорювані договори купівлі продажу є фраздаторними, тобто вчиненими на шкоду кредиторю; до обставин, які дозволяють кваліфікувати оспорювані договори як фраздаторні відноситься:

момент вчинення договорів (30 квітня 2016 року та 11 травня 2016 року, тобто після відкриття провадження, відмови в забезпеченні позову і до першого судового засідання в справі № 439/506/16-ц);

контрагент з яким боржник вчинив оспорювані договори (ТОВ «Автобастіон» вчинило оспорювані договори купівлі-продажу з ОСОБА_2 , який був учасником ТОВ «Автобастіон» на момент їх вчинення);

ціна в оспорюваних договорах купівлі-продажу (транспортний засіб марки DAF, модель FA 95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, чорного кольору, шасі № НОМЕР_5 , за ціною, яка складає 15 000 грн; транспортний засіб марки DAF, модель FA 95.430, 2005 року випуску, тип ТЗ сідловий тягач - Е, червоного кольору, шасі № НОМЕР_6 , за ціною, яка складає 100 грн; транспортний засіб марки SCHMITZ, модель SKI 24, 1999 року випуску, тип ТЗ причіп фургон ізотерм-Е, сірого кольору, шасі № НОМЕР_8 , за ціною, яка складає 100 грн);

боржник (ТОВ «Автобастіон»), який відчужує майно (транспортні засоби) на підставі договорів купівлі-продажу на користь свого учасника (ОСОБА_2) після пред`явлення до нього позову про стягнення заборгованості, діє очевидно недобросовісно та зловживає правами, оскільки вчинив оспорювані договори купівлі-продажу, які порушують майнові інтереси кредитора і направлені на недопущення звернення стягнення на майно боржника;

б) Постанова КЦС ВС від 05.03.2018 у справі № 2-682/11

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/72700852>

Тлумачення частини першої статті 512 ЦК дозволяє стверджувати, що відступлення права вимоги є одним із випадків заміни кредитора в зобов'язанні, яке відбувається на підставі правочину. Відступлення права вимоги не є окремим видом договору, це правочин, який опосередковує перехід права. Відступлення права вимоги може відбуватися, зокрема, внаслідок укладення договору: (а) купівлі-продажу чи міни (частина третя статті 656 ЦК); (б) дарування (частина друга статті 718 ЦК); (в) факторингу (глава 73 ЦК).

7) Постанова КЦС ВС від 27.08.2020 у справі № 587/823/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91314167>

Тлумачення абзацу 1 частини п'ятої статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів» свідчить, що цей абзац застосовується до договорів підряду та договорів про надання послуг, та не поширюється на договори купівлі-продажу майнових прав. Відповідно прострочення зобов'язань, що виникли із договору підряду або договору про надання послуг зумовлює нарахування пені у розмірі трьох відсотків вартості роботи (послуги) або в розмірі трьох відсотків загальної вартості замовлення.

8) Постанова КЦС ВС від 07.10.2020 у справі № 127/23781/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173331>

В частині позовних вимог про зобов'язання ФОП ОСОБА_2 передати ОСОБА_1 дві пружини за каталожним номером 546301H020 вартістю 1 586,31 грн. суд апеляційної інстанції послався на статті 662, 663, 693 ЦК України щодо права покупця за договором купівлі-продажу вимагати передання оплаченого товару або повернення суми попередньої оплати.

Разом з цим апеляційний суд не звернув увагу, що частиною другою статті 655 ЦК України встановлено, що якщо продавець відмовився передати річ, визначену індивідуальними ознаками, покупець має право пред'явити продавцеві вимоги відповідно до статті 620 ЦК України.

Тлумачення статті 620 ЦК України дає підстави для висновку, що вимагати примусового виконання обов'язку боржника передати кредиту річ як наслідок порушення зобов'язання можливо лише стосовно індивідуально визначеного майна. Тому такий спосіб захисту прав кредитора не може застосовуватись стосовно речей, визначених родовими ознаками, або у разі встановлення відсутності у боржника речі, визначеної індивідуальними ознаками.

За таких обставин суди зробили помилковий висновок про зобов'язання ФОП ОСОБА_2 передати ОСОБА_1 дві пружини за каталожним номером 546301H020, вартістю 1 586,31 грн.

Трохи про договір дарування

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5205114589517023/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 26.09.2019 у справі № 464/1509/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84746671>

Системний аналіз статті 727 ЦК України, дає підстави дійти висновку про те, що предмет договору дарування повинен бути річчю індивідуально визначеною, неспоживчою, відповідної цінності для дарувальника.

За таких обставин слід дійти висновку про те, що якщо річ була відчужена третій особі, її повернення не є можливим. Дарувальник може вимагати розірвання договору дарування лише у тому разі, коли дарунок на момент пред'явлення вимоги є збереженим, тобто знаходиться у власності обдаровуваного і його стан відповідає його призначенню. Наявність у обдаровуваного права власності на предмет дарунку є невід'ємною складовою збереженості дарунку на момент пред'явлення дарувальником вимоги про розірвання договору.

Збереженість дарунка передбачає знаходження дарунка у власності саме обдаровуваного, а не лише його фізична наявність як речі - предмета матеріального світу. Відсутність дарунка у власності обдаровуваного не відповідатиме критерію збереженості дарунка (частина четверта стаття 727 ЦК України).

Підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок про те, що якщо обдаровуваному не належить дарунок на праві власності на момент розірвання договору дарування, то за відсутністю речі (збереженості майна) правові наслідки, для повернення дарунку в натурі на підставі частини першої статті 727 ЦК України не виникають.

2) Постанова КЦС ВС від 26.09.2019 у справі № 389/1809/16-ц

<http://reyestr.court.gov.ua/Review/85110826>

Тлумачення статті 229 ЦК України свідчить, що помилятися повинна саме сторона правочину. У випадку, якщо сторона правочину представлена двома особами, то для визнання правочину недійсним на підставі статті 229 ЦК України, необхідно встановити,

що ці особи як сторона правочину вчинили правочин під впливом помилки. У справі, що переглядається, сторона дарувальника в оспорюваному договорі від 05 серпня 2014 була представлена двома особами - позивачем ОСОБА_1 та її чоловіком ОСОБА_4, який помер ІНФОРМАЦІЯ_1, після укладення цього договору. ОСОБА_4 за життя не оспорював договір дарування, тому відсутні підстави вважати, що при вчиненні оспорюваного договору дарування цього правочину ОСОБА_4, він діяв під впливом помилки.

3) Постанова КЦС ВС від 26.02.2020 у справі № 753/765/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87985060>

Цивільно-правовий договір (в тому числі й договір дарування) не може використовуватися учасниками цивільних відносин для уникнення сплати боргу або виконання судового рішення про стягнення боргу, що набрало законної сили. Боржник (дарувальник), проти якого розпочате судове провадження про стягнення боргу, та його мати (обдаровувана), які укладають договір дарування, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора. Оскільки укладають договір дарування, який порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

4) Постанова ОП КЦС ВС від 15.06.2020 у справі № 430/1281/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90143648>

Предмет правочину є іншою правовою категорією, а саме - об'єктом, а не його частиною. Відчуження спільного майна відбувається за згодою співвласників, а відчуження частки - лише за її наявності (після зміни правового режиму спільного майна подружжя зі спільної сумісної на спільну часткову). В такому разі співвласник вправі самостійно розпорядитися своєю часткою, але з додержанням вимог статті 362 ЦК України про переважно право купівлі частки (якщо відчуження частки відбувається на підставі договору купівлі-продажу). Якщо об'єкт належить на праві спільної сумісної власності кільком особам, то право власності кожного із співвласників у спільній сумісній власності поширюється на весь об'єкт, відтак передати у власність можна лише об'єкт в цілому.

5) Постанова КЦС ВС від 05.03.2018 у справі № 2-682/11
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/72700852>

Тлумачення частини першої статті 512 ЦК дозволяє стверджувати, що відступлення права вимоги є одним із випадків заміни кредитора в зобов'язанні, яке відбувається на підставі правочину. Відступлення права вимоги не є окремим видом договору, це правочин, який опосередковує перехід права. Відступлення права вимоги може відбуватися, зокрема, внаслідок укладення договору: (а) купівлі-продажу чи міни (частина третя статті 656 ЦК); (б) дарування (частина друга статті 718 ЦК); (в) факторингу (глава 73 ЦК).

6) Постанова ОП КЦС ВС від 05.09.2019 по справі № 638/2304/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84152558>

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. По своїй суті ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим. Приватно-правовий інструментарій (зокрема, ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або створення преюдиційного рішення суду для публічних відносин. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або створення преюдиційного рішення суду для публічних відносин, судове рішення стосується прав, інтересів та (або) обов'язків відповідного державного органу, покликаного захищати інтереси держави у відповідних відносинах.

Аналіз змісту рішення Держинського районного суду м. Харкова від 27 лютого 2017 року свідчить, що у мотивувальній частині цього рішення суд першої інстанції зробив висновок, що «в момент укладання договору, а саме 18 грудня 2015 року, відбулося повне виконання умов договору дарування, а саме передача дарувальником обдаровуваному та прийняття останнім дарунку - зазначеної в договорі грошової суми, що у судовому засіданні було стверджено представником позивача і не заперечувалось

представником відповідача, тому суд вважає, що з огляду на реальний характер зазначеного договору дарування, це є доказом не лише факту укладення договору дарування, а також його дійсності»

У постанові Харківського апеляційного адміністративного суду від 26 лютого 2018 року у справі № 820/4312/17 вказано, що: «рішенням Дзержинського районного суду м. Харкова від 27 лютого 2017 року у справі № 638/2304/17 року відмовлено у задоволенні позову ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання договору дарування грошових коштів від 18 грудня 2015 недійсним. При цьому, в даному судовому рішенні вказано, що недотримання сторонами договору вимог частини п'ятої статті 719 ЦК України щодо нотаріального посвідчення укладеного договору дарування було обумовлено об'єктивними, непереборними причинами, які не залежали від волі сторін, так як дарувальник ОСОБА_2 раптово помер. (а. с. 69-73, 154-158). Рішення Дзержинського районного суду м. Харкова від 27 лютого 2017 року у справі № 638/2304/17 року набрало законної сили. [...] Таким чином, рішенням Дзержинського районного суду м. Харкова від 27 лютого 2017 року у справі № 638/2304/17 вищевказаний договір дарування було визнано дійсним».

Аналіз матеріалів справи свідчить, що при обґрунтуванні права на апеляційне оскарження рішення Дзержинського районного суду м. Харкова від 27 лютого 2017 року головне управління державної фіскальної служби у Харківській області вказувало, що у провадженні Харківського окружного адміністративного суду перебуває справа № 820/4312/17 за позовом ОСОБА_2 до головного управління Державної фіскальної служби у Харківській області про скасування податкових повідомлень-рішень від 13 вересня 2017 року № 0000751314, № 0000731314, № 0000741314. Головне управління державної фіскальної служби у Харківській області вказувало, що рішення Дзержинського районного суду м. Харкова від 27 лютого 2017 року впливає на права та обов'язки ОСОБА_2, оскільки грошова сума у розмірі 10 000 000 грн є предметом розгляду у справі № 820/4312/17. Це матиме наслідком скасування податкових повідомлень-рішень про визначення грошового зобов'язання ОСОБА_2 з податку на доходи фізичних осіб та військового збору. Зазначене також вплине на обов'язок головного управління державної фіскальної служби у Харківській області по скасуванню суми грошового зобов'язання (а. с. 42, 43).

За таких обставин, зазначивши, що апелянтом не надано будь-яких доказів на підтвердження того, що оскарженим рішенням порушені його права і захистити їх в іншій спосіб він не має можливості, апеляційний суд не перевіряв доводи апеляційної скарги та зробив неправильний висновок про закриття апеляційного провадження.

7)Постанова КЦС ВС від 10.04.2019 у справі № 125/171/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81286312>

Наявність підстав для визнання договору недійсним має встановлюватися судом на момент його укладення. Оскільки договір дарування було укладено у 2003 році, то спір про визнання договору недійсним має вирішуватися на підставі норм, які були чинними в момент його укладення, тобто ЦК УРСР (в редакції, чинній на момент укладення договору дарування). Згідно частини першої статті 56 ЦК УРСР (в редакції, чинній на момент укладення договору дарування) угода, укладена внаслідок помилки, що має істотне значення, може бути визнана недійсною за позовом сторони, яка діяла під впливом помилки. Особа на підтвердження своїх вимог про визнання правочину недійсним на підставі частини першої статті 56 ЦК УРСР повинна довести, що така помилка дійсно мала місце, а також те, що вона має істотне значення.

Трохи про розірвання договору довічного утримання
<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5049308738430943/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 18.08.2021 в справі № 645/3284/19
<http://reyestr.court.gov.ua/Review/99088261>

Тлумачення пункту 1 частини першої статті 755 ЦК України свідчить, що договір довічного утримання (догляду) може бути розірваний за рішенням суду за умови доведення відчужувачем факту порушення набувачем своїх обов'язків за договором довічного утримання (догляду), що може проявлятися у вигляді неповного чи неналежного забезпечення доглядом, допомогою, харчуванням відчужувача або у вигляді повного невиконання вказаних дій.

У справі, що переглядається, пред'являючи позов, ОСОБА_1 посилалася на те, що відповідачка не спроможна забезпечити виконання взятих на себе зобов'язань за договором, до яких, зокрема, входить догляд за відчужувачем, оскільки перебуває за кордоном.

Згідно з пунктом 5 договору ОСОБА_2 зобов'язалася довічно утримувати ОСОБА_1, надаючи їй необхідне харчування, одяг і забезпечуючи за нею належний догляд та необхідну допомогу.

У пункті 7 договору сторони визначили вартість харчування, одягу та необхідної допомоги в розмірі 400 грн щомісячно, які набувач зобов'язалася перераховувати відчужувачу шляхом поштового переказу або через банківські установи, або іншим зручним для сторін способом.

Тобто, сторони погодили, що майновій оцінці в 400 грн підлягає виключно вартість харчування, одягу та необхідної допомоги. Належний догляд за відчужувачем є окремим обов'язком набувача, що передбачений в пункті 5 договору.

Установивши, що ОСОБА_2 з червня 2018 року проживає за межами України та в порушення умов договору не здійснює догляду за ОСОБА_4, яка є особою похилого віку та потребує сторонньої допомоги, суд першої інстанції зробив правильний висновок про наявність підстав для задоволення позову та розірвання договору довічного утримання.

Апеляційний суд помилково ототожнив поняття майнового утримання та догляду, не врахував невиконання набувачем обов'язків, передбачених договором довічного утримання, у зв'язку з чим скасував законне й обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

Трохи про договір найму (оренди)

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5220692424625906/?d=n>

Постанова ОП КЦС ВС від 10.04.2019 по справі № 390/34/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81263995>

Добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) - це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Наприклад, у статті І.-1:103 Принципів, визначень і модельних правил європейського приватного права вказується, що поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає

попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них.

Очевидно, що дії позивача, який уклав 24 грудня 2013 року додаткову угоду до договору оренди землі від 19 листопада 2007 року № 61, а згодом пред'являє позов про визнання договору оренди землі від 19 листопада 2007 року № 61 неукладеним, суперечить його попередній поведінці (укладенню додаткової угоди та отриманню плати за користування земельною ділянкою) і є недобросовісним.

За таких обставин, відмовляючи у задоволенні позову, апеляційний суд обґрунтовано врахував, що спірний договір оренди був укладений та підписаний за життя орендодавця, виконувався сторонами, його реєстрація після смерті власника земельної ділянки не свідчить про його неукладеність, умовами договору не передбачене автоматичне припинення оренди у зв'язку із переходом права власності на земельну ділянку, договір продовжував виконуватися й позивачем, який набувши права власності на земельну ділянку, уклав додатковий договір з орендарем щодо умов договору.

2) Постанова ОП КЦС ВС від 10.10.2019 по справі № 293/1011/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85110991>

Тлумачення пункту д) частини першої статті 141 ЗК України, частини другої статті 651 ЦК України свідчить, що «несплата орендної плати» охоплює випадки як невиклати орендної плати у цілому, так і її виплата у розмірі меншому, ніж визначеному договором (без урахування індексації, індексу інфляції тощо).

Об'єднана Палата Касаційного цивільного суду нагадує, що у постанові від 23 січня 2019 року у справі № 355/385/17 (провадження № 61-30435сво18) зроблено висновок, що «у статті 629 ЦК України закріплено один із фундаментів на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: (1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірванні договору в судовому порядку; (3) відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду).

3) Постанова ОП КЦС ВС від 09.12.2019 у справі № 709/1089/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87732935>

Внесення належних із боржника кредиторів грошей або цінних паперів у депозит нотаріуса на підставі статті 537 ЦК України є правом, а не обов'язком боржника.

А тому, не скориставшись своїм правом щодо внесення орендної плати на депозит нотаріуса, ТОВ «Силікат-1» не може вважатись таким, що порушило зобов'язання, а отже, несплата орендної плати у разі відсутності даних про орендодавця і не внесення грошових коштів у депозит не може тлумачитись як систематична несплата орендної плати і бути підставою для розірвання такого правочину.

4) Постанова КЦС ВС від 30.06.2020 у справі № 605/80/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90168929>

За загальним правилом саме власник тієї або іншої речі, реалізуючи право власності, укладає договір найму. Він може це здійснювати безпосередньо або ж за допомогою представника. Проте, не виключається укладення договору найму й особою, якій належать майнові права на предмет найму. Для визначення того, хто може бути орендодавцем в договорі оренди земельної ділянки, не виключається застосування положень частини першої статті 761 ЦК України (особа, яка має майнові права). Аналіз частини першої статті 761 ЦК України свідчить, що до особи, якій належать майнові права, відноситься також спадкоємець, який прийняв спадщину у вигляді права власності на земельну ділянку, але не отримав свідоцтво про право на спадщину та не здійснив державну реєстрацію права власності на земельну ділянку.

5) Постанова КЦС ВС від 21.04.2021 у справі № 613/129/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96628778>

Аналіз частини першої статті 761 ЦК України свідчить, що до особи, якій належать майнові права, відноситься також співвласник у праві спільної часткової власності на земельну ділянку.

Про індексацію орендної плати

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4767150536646766/?d=n>

б)Постанова КЦС ВС від 26.05.2021 у справі № 540/544/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97285635>

Договором або законом може бути встановлено періодичний перегляд, зміну (індексацію) розміру плати за користування майном (частина третя статті 762 ЦК України)

Аналіз частини третьої статті 762 ЦК України дозволяє стверджувати, що договором найму або законом може бути встановлено періодичний перегляд, зміну (індексацію) розміру плати за користування майном. Це правило розраховано на те щоб на майбутнє можна було змінювати або навіть забезпечити автоматичну зміну розміру плати за користування. Зокрема, сторони в договорі найму можуть встановити, що: розмір плати за користування за кожний наступний місяць визначається шляхом коригування розміру плати за попередній місяць на індекс інфляції за поточний місяць; плата за користування підлягає індексації. Індексація проводиться наймачем шляхом множення розміру орендної плати, визначеного в пункті 3 договору, на коефіцієнт індексації, що розраховується як добуток індексів інфляції за 12 календарних місяців, що передують місяцю, в якому виплачується плата за користування.

У справі, що переглядається:

суди встановили, що орендар не сплатив орендну плату за користування земельною ділянкою за 2015 рік. Зміни в письмовій формі до договору оренди сторонами не вносилися;

тлумачення умов договору оренди свідчить, що сторони не пов`язали автоматичну зміну розміру орендної плати залежно від збільшення нормативної грошової оцінки земельної ділянки та відповідні зміни до договору не вносилися. А тому підстави враховувати збільшення нормативної грошової оцінки земельної ділянки для визначення боргу з орендної плати за 2015 рік відсутні;

у пункті 10 договору оренди сторони домовилися про те, що обчислення розміру орендної плати за землю здійснюється з урахуванням індексів інфляції. Тому з урахування принципу належного виконання зобов`язання орендар був зобов`язаний сплатити орендодавцеві орендну плату за 2015 рік з індексом інфляції, як про це домовилися сторони в договорі;

аналіз умов договору оренди свідчить, що сторони не передбачали в договорі оренди правил обчислення орендної плати з індексом інфляції. Позивач наполягає на тому, що орендна плата за 2015 рік становить 637,19 грн * 3.711 (сукупний індекс інфляції з 20 жовтня 2005 року (дата реєстрації договору) по 01 грудня 2015 року (дата виконання зобов'язання) = 2 364,83 грн. Натомість відповідач вважає, що відповідно до умов договору орендар не був зобов'язаний самостійно змінювати розмір орендної плати;

оскільки сторони не передбачили в договорі оренди, що при обчисленні розміру орендної плати враховується сукупний індекс інфляції з 2005 року, то з урахуванням принципів цивільного права, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності і тлумачення умов договору оренди, зокрема, пункту 10 та 11 (періоду внесення орендної плати), на користь його дійсності, чинності та виконуваності, колегія суддів вважає, що коефіцієнт інфляції має обчислюватися для орендної плати за 2015 рік як добуток індексів інфляції з березня 2015 року по листопад 2015 року та складає 1,3109. А тому розмір орендної плати за 2015 рік, який підлягає стягненню з відповідача складає 835,29 грн;

суди, натомість, не визначили розмір орендної плати з індексом інфляції, і неправильно ототожнили інфляційні втрати за період з грудня 2015 року по червень 2018 року із розміром орендної плати з індексом інфляції (пункт 10 договору). Тому судові рішення в цій частині слід змінити в мотивувальній та резолютивній частині рішення суду першої інстанції.

7) Ухвала КЦС ВС від 06.02.2020 у справі № 548/1269/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517152>

Відповідно до частини шостої статті 762 ЦК України наймач звільняється від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним через обставини, за які він не відповідає.

Тлумачення частини шостої статті 762 ЦК України свідчить, що звільнення наймача від плати за весь час, протягом якого майно не могло бути використане ним поширюється тільки на ті випадки, за яких зовсім неможливо користуватися предметом найму. Саме тому закріплюється звільнення від виконання обов'язку за весь час. Обставини, за які не відповідає наймач, повинні охоплювати собою ті ситуації, за яких користування річчю неможливе або можливе тільки певною мірою внаслідок недоліків майна чи дій (бездіяльності) наймодавця.

Аналіз частини третьої статті 767 ЦК України дозволяє стверджувати, що на наймача при передачі речі покладено обов'язок перевірити у присутності наймодавця справність речі. У тому разі якщо наймач у момент передання речі в його володіння не

переконається у її справності, вона вважається такою, що передана йому в належному стані. Тобто встановлюється презумпція належного стану речі, за умови, що наймач не перевірить її справність.

8) Постанова КЦС ВС від 08.09.2021 у справі № 727/898/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99522004>

Правочин є найбільш розповсюдженим юридичним фактом, за допомогою якого набуваються, змінюються, або припиняються права та обов'язки в учасників цивільних правовідносин. До односторонніх правочинів, зокрема, відноситься: видача довіреності, відмова від права власності, складання заповіту, публічна обіцянка винагороди, прийняття спадщини, згода іншого співвласника на розпорядження спільним майном. При вчиненні одностороннього правочину воля виражається (виходить) від однієї сторони. Між цим така сторона може бути представлена декількома особами, прикладом чого може виступати видання довіреності двома та більше особами, спільний заповіт подружжя та ін.

Аналіз розуміння як правочину, так і одностороннього правочину свідчить, що односторонні правочини: є вольовими діями суб'єкта; вчиняються суб'єктами для здійснення своїх цивільних прав і виконання обов'язків; спрямовані на настання правових наслідків (набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків).

У цивільному законодавстві закріплено конструкцію «розірвання договору» (статті 651 - 654 ЦК України). Вона охоплює собою розірвання договору: за згодою (домовленістю) сторін; за рішенням суду; внаслідок односторонньої відмови від договору. У спеціальних нормах ЦК України досить часто використовується формулювання «відмова від договору» (наприклад, у статтях 665, 739, 766, 782). Односторонню відмову від договору в тих випадках, коли вона допускається законом або договором, слід кваліфікувати як односторонній правочин, оскільки вона є волевиявленням особи, спеціально спрямованим на припинення цивільних прав та обов'язків.

У справі, що переглядається:

суди не звернули увагу, що тлумачення змісту договору оренди від 06 березня 2012 року, зокрема шляхом порівняння різних частин правочину як між собою, так і зі змістом правочину в цілому, свідчить, що пункт 4.1 встановлює право на відмову від договору будь-якої із його сторін в будь-який час, а не тільки при продовженні строку договору;

суди не врахували, що односторонню відмову від договору в тих випадках, коли вона допускається законом або договором, слід кваліфікувати як односторонній

правочин, оскільки вона є волевиявленням особи, спеціально спрямованим на припинення цивільних прав та обов'язків. 24 вересня 2019 року ОСОБА_2 направив орендарю ОСОБА_1 повідомлення про розірвання договору оренди з 1 листопада 2019 року на підставі пункту 4.1. договору, тобто відмовився від договору;

суди не звернули увагу, що не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом;

за таких обставин, оскільки ОСОБА_2 відмовився від договору, то в позивача відсутнє суб'єктивне цивільне право, яке б підлягало захисту в судовому порядку. Тому судові рішення належить скасувати та ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позову.

9)Постанова КЦС ВС від 16.05.2018 у справі № 541/2246/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74120781>

Тлумачення статей 638, 651, 653, 654 ЦК України свідчить, що зміна договору за згодою сторін є правочином, спрямованим на зміну цивільних прав та обов'язків. Під формою зміни договору розуміється форма правочину, на підставі якого відбувається зміна договору. Зміна договору призводить до зміни зобов'язання в частині, зокрема, предмета, місця, строків виконання. У разі зміни договору за взаємною згодою сторін зобов'язання змінюється з моменту досягнення домовленості про зміну договору і втіленні такої зміни в належну форму.

10)Постанова від 06.10.2021 в справі № 263/11275/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100352102>

Аналіз статті 205 ЦК України свідчить, що волевиявлення учасника(-ів) правочину може виражатися в: певних діях; мовчанні; усній формі; письмовій (електронній) формі. Мовчання слід вважати вираженням волі сторони правочину, коли воно при конкретній ситуації може бути підданим оцінці як прояв волі, направленої на вчинення правочину. Законодавець передбачає можливість вираження волі сторони правочину мовчанням тільки в разі якщо це встановлено договором або законом (частина третя статті 205 ЦК України). Традиційним прикладом такого випадку виступає конструкція поновлення договору найму (*tacite reconduction*). Якщо наймач продовжує користуватися річчю після закінчення строку договору найму, то за відсутності заперечень наймодавця

протягом одного місяця договір вважається поновленим на строк, який був раніше встановлений договором (стаття 764 ЦК України).

Сутність поновлення договору найму полягає в тому, що договір найму автоматично поновлюється на той же самий строк за умови, що: (а) наймач продовжує користуватися майном після закінчення строку договору найму; (б) відсутні заперечення наймодавця протягом одного місяця. При поновленні договору відбувається продовження договірних зв'язків після закінчення строку договору найму, коли наймач продовжує користуватися майном і відсутні заперечення наймодавця протягом одного місяця. Цей договір поновлюється на той же строк та з умовами, що були передбачені у договорі.

Форма договору найму нежитлового приміщення вчиненого на три роки і більше

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5398863146808832&id=100000556016168

Постанова КЦС ВС від 08.12.2021 у справі № 759/9443/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101913114>

Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. Така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недійсним». Нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, не створює юридичних наслідків, тобто, не «породжує» (змінює чи припиняє) цивільних прав та обов'язків.

Нежитлове приміщення в розмінні статті 793 ЦК України (в редакції, чинній станом на 22 травня 2014 року) є окремою частиною будівлі.

Договір найму нежитлового приміщення на три роки і більше підлягає нотаріальному посвідченню.

У випадку відсутності нотаріального посвідчення договору найму нежитлового приміщення, укладеного на три роки і більше, такий договір є нікчемним.

Трохи про ризики в договорі найму

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5234758023219346/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 22.09.2021 в справі № 207/3254/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100644122>

Тлумачення як статті 3 ЦК України загалом, так і її пункту 6 свідчить, що загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер, й інші джерела правового регулювання, насамперед, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, виявляється в тому, що загальні засади (принципи) по своїй суті є нормами прямої дії та мають враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах цивільного законодавства.

Сторони в договорі найму можуть встановити обов'язок наймача укласти договір страхування речі, яка передана в найм. При цьому може бути передбачено, зокрема, строки укладення договору страхування, вартість на яку страхується річ, порядок підтвердження виконання такого обов'язку тощо. У разі якщо договором або законом встановлено обов'язок наймача укласти договір страхування речі, що передана у найм, то постає питання про правові наслідки невиконання такого договірного обов'язку, оскільки ні у статті 771 ЦК України, ні в параграфі 1 глави 58 ЦК України вони не визначаються.

Сторони в договорі найму можуть самостійно визначити правові наслідки невиконання обов'язку наймача укласти договір страхування речі, що передана у найм, зокрема, передбачити штраф або встановити додаткову підставу відмови чи розірвання договору найму або відшкодування збитків. За відсутності встановлення в договорі правових наслідків більш справедливим і розумним є застосування на підставі аналогії закону (частина перша статті 8 ЦК України) частини другої статті 12 Закону України «Про оренду землі». Стаття 772 ЦК України регулює розподіл ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження речі, яка передана в найм. Втім змістовно назва статті 772 ЦК України ширша за її зміст, оскільки стаття 772 ЦК України визначає розподіл ризику лише у разі затримки наймачем повернення речі. Тому статтю 772 ЦК України належить тлумачити та застосовувати у взаємозв'язку із статтею 323 ЦК України.

За загальним правилом ризик випадкового знищення та випадкового пошкодження (псування) майна несе його власник (стаття 323 ЦК України). Сторони в договорі найму не позбавлені можливості застосувати статтю 323 ЦК України, яка є

диспозитивною нормою, і передбачити, що такий ризик покладається на наймача і під час найму, а не лише в разі затримки повернення орендованої речі.

Суть правила про ризик випадкового знищення або пошкодження речі, яка передана в найм, зводиться до того, що: (а) коли майнові втрати (знищення чи пошкодження) настають за відсутності вини наймача або наймодавця, то за загальним правилом покладаються на власника (наймодавця); (б) при розподілі ризику в договорі найму таким чином, що він перекладений на наймача, то у разі випадкового знищення або пошкодження предмета найму наймач зобов'язаний компенсувати наймодавцю як власнику його майнові втрати. Це пов'язано з тим, що на наймача покладено ризик випадкового знищення або пошкодження.

У справі, що переглядається, позивач (наймодавець, власник майна) обґрунтував позов тим, що у разі виконання наймачем свого обов'язку, встановленого пунктом 6.9 договору, він мав би змогу звернутися до страхової компанії про відшкодування майнової шкоди, що заподіяна його майну третіми особами. В результаті таких неправомірних дій відповідача він позбавлений можливості скористатись цим механізмом. Таким чином, позивач вважає, що у зв'язку з фактом недобросовісного невиконання наймачем обов'язку у нього виникло право на відшкодування шкоди, завданої внаслідок підпалу. Водночас у договорі найму сторони не передбачали жодних правових наслідків неукладення наймачем договору страхування і не поклали на наймача ризик випадкового знищення або пошкодження предмету найму, а тому такий ризик несе позивач (наймодавець, власник майна).

Суди встановили, що завдання майнової шкоди відбулося невстановленими особами внаслідок підпалу. Апеляційний суд не врахував, що порушення наймачем договірного обов'язку укласти договір страхування, за відсутності відповідного правового наслідку в договорі та відсутності переозподілу ризику випадкового знищення майна, не є підставою для відшкодування шкоди. За таких обставин підстав для задоволення позову немає, а тому постанова апеляційного суду підлягає скасуванню. Суд першої інстанції зробив правильний висновок про відмову в задоволенні позову, проте відмовив у позові з інших мотивів, а тому рішення суду першої інстанції підлягає зміні в мотивувальній частині.

Трохи про договори про надання послуг

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5199197230108759/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 25.03.2020 у справі № 756/1381/17-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88460776>

Тлумачення статті 902 ЦК України свідчить, що за загальним правилом виконавець в договорі про надання послуг має надати послугу особисто. Проте не виключається, що сторони в договорі про надання послуг встановлять право виконавця покласти виконання договору про надання послуг на іншу особу, але виконавець залишається відповідальним в повному обсязі перед замовником за порушення договору. При покладенні на іншу особу виконання договору про надання послуг не відбувається виникнення обов'язку в іншій особі. Зрозуміло, що покладення виконання на іншу особу не робить її стороною в зобов'язанні, яке виникло на підставі договору про надання послуг, та не створює для неї жодних прав і обов'язків. По своїй суті дії іншої особи з виконання договору про надання послуг є діями самого виконавця. При цьому виконавець залишається стороною зобов'язання, яке виникло на підставі договору про надання послуг.

2) Постанова КЦС ВС від 10.03.2021 у справі № 753/731/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95502347>

Тлумачення як статті 3 ЦК України загалом, так і пункту 6 статті 3 ЦК України, свідчить, що загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, в першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії.

Тлумачення пункту 3 частини першої статті 989 ЦК України свідчить, що переддоговірний обов'язок страхувальника надати страховику достовірні відомості про об'єкти страхування і фактори ризику є проявом найвищої добросовісності (доктрина *uberrima fides*) і пов'язаний з ризиковим характером договору страхування. По суті страховику потрібна інформація для оцінки страхового ризику. Нікчемність другого договору страхування пов'язується із невиконанням переддоговірного обов'язку, який має суттєве значення для виконання майбутнього договору страхування. Цивільне законодавство не містить вказівки про те, який стандарт розкриття інформації майбутнім страхувальником має бути застосований.

З урахуванням принципів цивільного права, слід зробити висновок, що для розкриття інформації майбутнім страхувальником потрібно застосувати конструкцію

«розумного повідомлення про ризик», тобто, майбутній страхувальник повинен надати інформацію, яку він знає або повинен знати щодо об'єкта, який страхується. У справі, що переглядається, відповідно до даних із централізованої бази даних МТСБУ станом на момент укладення договору страхування від 15 березня 2014 року № АС/7858283 в ній містилася інформація про різні автомобілі BMW X5 державний номер НОМЕР_1 і різних страхувальників. Очевидно, що розумна і обачна людина не може допустити існування ситуації, за якої різні транспортні засоби (BMW X5) належні різним власникам мають однакові державні номерні знаки. З урахуванням саме таких обставин та застосовуючи конструкцію «розумного повідомлення про ризик» слід констатувати, що страхувальник не міг повідомити страховика про те, що стосовно його об'єкта страхування укладені інші договори страхування. Тому суди зробили обґрунтований висновок про те, що страхувальник не порушував вимоги частини 1 пункту 3 статті 989 ЦК України, відсутні підстави для констатації нікчемності договору страхування від 15 березня 2014 року № АС/7858283 та задовольнили позов.

3) Постанова КЦС ВС від 10.03.2021 у справі № 607/11746/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532879>

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4798510420177444/?d=n>

З урахуванням принципів цивільного права, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо дійсності, чинності та виконаності договору (правочину) повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконаності.

Перекваліфікація відповідного договору може мати місце, зокрема, при: (а) недійсності договору (зокрема, удаваності договору); (б) тлумаченні змісту договору. Перекваліфікація договору можлива тільки в тих випадках, коли вона відбувається в межах спору, що стосується такого договору. Саме такий висновок зумовлений тим, що по своїй суті перекваліфікація направлена на з'ясування справжньої волі сторін договору, який перекваліфіковується в інший. А це, відповідно, можливо зробити тільки в рамках спору щодо такого договору.

Презумпція вини особи має бути спростована тільки за умови, якщо буде встановлено, що саме внаслідок дій або бездіяльності конкретної особи завдано збитків. Тому тільки за умови встановлення конкретної особи, яка завдала збитків,

відбувається розподіл тягаря доказування: (а) позивач повинен довести наявність збитків та причинний зв'язок; (б) відповідач доводить відсутність протиправності та вини.

У справі, що переглядається: при кваліфікації відносин сторін між позивачем та відповідачем суди не врахували, що експедитором за договором транспортного експедирування може бути тільки суб'єкт господарювання. В справі не встановлено, що відповідач є суб'єктом господарювання; установлені судами попередніх інстанцій факти, зміст розписки від 11 вересня 2017 року та тлумачення її змісту (зокрема, з урахуванням намірів сторін, які вони виражали при вчиненні правочину) дозволяють зробити висновок проте, що між ОСОБА_2 (комісіонер) та ОСОБА_1 (комітент) укладено договір комісії на вчинення правочинів по придбання автомобілів на території Швейцарської Конфедерації; комісіонер порушив зобов'язання і допустив втрату майна (грошових коштів в розмірі 549 461,51 грн) комітента; комісіонер не довів, що втрата майна відбулася не з його вини; за таких обставин, 549 461,51 грн слід стягнути як реальні збитки, а тому оскаржені рішення належить змінити, виклавши їх мотивувальні частини в редакції цієї постанови.

4) Постанова КЦС ВС від 30.09.2020 у справі № 559/1605/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92065561>

У договорі про надання туристичних послуг (на туристичне обслуговування) № GR20068043 від 07 червня 2018 року сторони домовилися про те, що: за загальним правилом обсяг договірної відповідальності регулюється в ЦК нормами, які мають диспозитивний характер. Тобто, сторони при укладанні конкретного виду договору можуть регулювати їх самостійно. Проте свобода у визначенні обсягу договірної відповідальності не безмежна, оскільки законодавець встановлює межі саморегулювання, гарантуючи охорону інтересів окремих учасників цивільного обороту (зокрема, споживачів) за допомогою встановлення імперативної заборони (ex ante). Тому правочин, яким скасовується або обмежується відповідальність за умисне невиконання або неналежне виконання зобов'язання, є нікчемним.

З урахуванням правил, закріплених в статті 217 ЦК, нікчемною буде лише та частина договору (його пункти), в якій передбачено про скасування або обмеження відповідальності. При цьому, це не має наслідком недійсності інших його частин і правочину в цілому, якщо буде встановлено, що договір був би укладений сторонами і без включення до нього умов про скасування або обмеження відповідальності за умисне порушення зобов'язання.

У справі, що переглядається, з урахуванням меж касаційного перегляду, встановлені судами обставини, дозволяють зробити висновок, що: в договорі про надання туристичних послуг (на туристичне обслуговування) № GR20068043 від 07 червня 2018 року відбулося обмеження договірної відповідальності (зменшення розміру пені із трьох відсотків до 0,01%, встановлення граничного розміру пені - 2000 грн) без врахування імперативної заборони передбаченої частиною третьою статті 614 ЦК України; умови договору № GR20068043 від 07 червня 2018 року щодо зменшення розміру пені із трьох відсотків до 0,01% та встановлення граничного розміру пені - 2000 грн слід кваліфікувати як нікчемні; до правовідносин сторін слід застосовувати розмір пені передбачений в частині п'ятій статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів»

За таких обставин, суд апеляційної інстанції зробив неправильний висновок, що сторонами договору встановлено максимальний розмір неустойки, яка підлягає стягненню - 2 000 грн, то розмір неустойки за порушення туроператором умов договору не може перевищувати цю суму. Тому постанова апеляційного суду в оскарженій частині підлягає скасуванню. Натомість суд першої інстанції обґрунтовано вважав, що до правовідносин сторін слід застосовувати частину п'яту статті 10 Закону України «Про захист прав споживачів».

5) Постанова КЦС ВС від 15.04.2020 у справі № 643/14079/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88857167>

Договір зберігання може укладатися із зберігачем чи професійним зберігачем. При цьому, правовий статус (зберігач чи професійний зберігач) впливає на ті обставини, які виключають відповідальність зберігача (професійного зберігача) за втрату речі. Кваліфікуючою ознакою професійного зберігача є те, що особа, що здійснює зберігання на засадах підприємницької діяльності. Тобто така діяльність має здійснюватися особою, яка є підприємцем, систематично.

За загальним правилом, за втрату речі, під час строку зберігання, зберігач відповідає, якщо: відбулося порушення обов'язку повернути поклажодавцеві у схоронності річ; поклажодавцеві завдано збитків у вигляді втрати речі; наявний причинний зв'язок між діями (бездіяльністю) зберігача і негативними наслідками, що виявились результатом таких дій (бездіяльності); вини зберігача у настанні щодо речі негативних наслідків, яка проявилась у будь-якій формі, тобто умислу чи необережності зберігача до невиконання чи неналежного виконання своїх обов'язків.

Натомість професійний зберігач має довести наявність втрату речі сталася внаслідок непереборної сили, або через такі властивості речі, про які зберігач,

приймаючи її на зберігання, не знав і не міг знати, або внаслідок умислу чи грубої необережності поклажодавця. У всіх інших випадках, навіть якщо вини професійного зберігача немає, він зобов'язаний відшкодувати збитки поклажодавцеві. У разі якщо зберігання здійснюється зберігачем після закінчення строку зберігання, то зберігач відповідає лише за наявності його умислу або грубої необережності. Розмір збитків завданих втратою речі зберігачем має доводитися поклажодавцем (кредитором).

6) Постанова КЦС ВС від 11.06.2020 у справі № 2209/2626/12
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/89824672>

За загальним правилом, договір зберігання є реальним, тобто вважається укладеним з моменту передачі поклажодавцем речі зберігачу. Розписка, квитанція або інший документ є документом, який видається зберігачем поклажодавцю за договором зберігання, підтверджуючи як його укладення, так і умови договору, а також засвідчуючи отримання зберігачем від поклажодавця певної речі (речей).

7) Постанова КЦС ВС від 03.04.2019 у справі № 463/3605/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80980391>

Добросовісність (пункт 6 статті 3 ЦК України) - це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Тлумачення статті 629 ЦК України свідчить, що в ній закріплено один із фундаментів на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: (1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірванні договору в судовому порядку; (3) відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду).

У постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18 квітня 2018 року у справі № 753/11000/14-ц зроблено висновок, що у разі, якщо з'ясувати справжній зміст відповідної умови договору неможливо за допомогою

загальних підходів до тлумачення змісту правочину, передбачених у частинах третій та четвертій статті 213 ЦК України, слід застосовувати тлумачення *contra proferentem*. *Contra proferentem* (лат. *verba chartarum fortius accipiuntur contra proferentem* - слова договору повинні тлумачитися проти того, хто їх написав). Особа, яка включила ту або іншу умову в договір, повинна нести ризик, пов'язаний з неясністю такої умови.

Як свідчить аналіз договору добровільного страхування наземного транспорту № 457/15-Т/ЛВ від 31 серпня 2015 року сторони визначили, що саме на страховика покладається обов'язок вжити заходів щодо оформлення в подальшому всіх необхідних документів для своєчасної виплати страхового відшкодування та затвердити форму абандону.

Суди не встановили, що страховик на підставі пункту 27.13. договору добровільного страхування наземного транспорту № 457/15-Т/ЛВ від 31 серпня 2015 року відстрочував прийняття рішення про виплату або відмову у виплаті страхового відшкодування.

За таких обставин суд першої інстанції, встановивши, що ПАТ «СК «Арсенал Страхування» не довела, що позивач отримувала вимогу про оформлення абандону, зробив правильний висновок про задоволення позову. Натомість апеляційний суд скасував законне й обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

8) Постанова КЦС ВС від 18.03.2020 у справі № 456/2946/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88337788>

Сторони мають право укласти договір, в якому містяться елементи різних договорів (змішаний договір). До відносин сторін у змішаному договорі застосовуються у відповідних частинах положення актів цивільного законодавства про договори, елементи яких містяться у змішаному договорі, якщо інше не встановлено договором або не впливає із суті змішаного договору (частина друга статті 628 ЦК України). По своїй суті договір № 1107/1а від 11 липня 2017 року є змішаним, оскільки в ньому містяться елементи різних договорів. В частині регулювання відносин між ПП «Дуоком Плюс» та ОСОБА_1 договір № 1107/1а від 11 липня 2017 року є договором про надання послуг.

Не можна вважати неукладеним договір після його повного чи часткового виконання сторонами. Якщо дії сторін свідчать про те, що договір фактично був укладений, суд має розглянути по суті питання щодо відповідності цього договору вимогам закону та залежно від встановлених обставин вирішити питання щодо наслідків його часткового чи повного виконання сторонами. У такому разі визнання вказаного договору укладеним не буде належним способом захисту

у статті 629 ЦК України закріплено один із фундаментів на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: (1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірванні договору в судовому порядку; (3) відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду)

Суд першої інстанції встановив, що ПП «Дуоком Плюс» виконало свої зобов'язання перед ОСОБА_1 відповідно до договору № 1107/1а від 11 липня 2017 року щодо інформаційного забезпечення та сприяння в підписанні між ОСОБА_2 та ОСОБА_1 договору купівлі-продажу квартири АДРЕСА_1, а ОСОБА_1 не виконала зобов'язання, передбачені вказаним договором, не оплатила виконавцеві за зазначену договором послугу, а тому необхідно стягнути з ОСОБА_1 на користь ПП «Дуоком Плюс» суму боргу в розмірі 44 200 грн за договором № 1107/1а від 11 липня 2017 року. За таких обставин, суд першої інстанції зробив правильний висновок про задоволення первісного позову та відмову у задоволенні зустрічного позову. Натомість апеляційний суд скасував законне та обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

9) Постанова КЦС ВС від 10.01.2019 у справі № 320/4274/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79112666>

Тлумачення частини другої статті 530, пункту 3 частини першої статті 1006 ЦК України дозволяє зробити висновок, що у разі відсутності домовленості між повіреним та довірительом про встановлення строку (терміну) передачі одержаного у зв'язку з виконанням доручення, така передача має відбуватися негайно.

При цьому для довірителя не потрібно пред'являти вимогу про передачу одержаного у зв'язку з виконанням доручення, оскільки пункт 3 частини першої статті 1006 ЦК України є виключенням, що допускається частиною другою статті 530 ЦК України.

Страхові спори в практиці Верховного Суду

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4737404486288038&id=100000556016168

1) Постанова ВС ОП КЦС від 23 січня 2019 року у справі № 355/385/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79472438>

Реальним (від латинського res - річ) вважається договір, що є укладеним з моменту передачі речі або вчинення іншої дії. Для укладення реального договору необхідна наявність двох юридичних фактів: а) домовленість між його сторонами стосовно істотних умов договору; б) передача речі однією стороною іншій стороні або вчинення іншої дії. По своїй юридичній сутності договір страхування, за загальним правилом, є реальним договором.

В статті 629 ЦК України закріплено один із фундаментів на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: (1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірванні договору в судовому порядку; (3) відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду).

Тлумачення статей 215 та 216 ЦК України свідчить, що учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору здійснювати його кваліфікацію як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину.

2) Постанова ВС КЦС від 10 березня 2021 року у справі № 753/731/16

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95502347>

Тлумачення пункту 3 частини першої статті 989 ЦК України свідчить, що переддоговірний обов'язок страхувальника надати страховику достовірні відомості про об'єкти страхування і фактори ризику є проявом найвищої добросовісності (доктрина *uberrima fides*) і пов'язаний з ризиковим характером договору страхування. По суті страховику потрібна інформація для оцінки страхового ризику. Нікчемність другого договору страхування пов'язується із невиконанням переддоговірного обов'язку, який має суттєве значення для виконання майбутнього договору страхування. Цивільне законодавство не містить вказівки про те, який стандарт розкриття інформації майбутнім страхувальником має бути застосований. З урахуванням принципів цивільного права, слід зробити висновок, що для розкриття інформації майбутнім страхувальником потрібно застосувати конструкцію «розумного повідомлення про ризик», тобто, майбутній страхувальник повинен надати інформацію, яку він знає або повинен знати щодо об'єкта, який страхується.

У справі, що переглядається, відповідно до даних із централізованої бази даних МТСБУ станом на момент укладення договору страхування від 15 березня 2014 року № АС/7858283 в ній містилася інформація про різні автомобілі BMW X5 державний номер НОМЕР_1 і різних страхувальників. Очевидно, що розумна і обачна людина не може допустити існування ситуації, за якої різні транспортні засоби (BMW X5) належні різним власникам мають однакові державні номерні знаки. З урахуванням саме таких обставин та застосовуючи конструкцію «розумного повідомлення про ризик» слід констатувати, що страхувальник не міг повідомити страховика про те, що стосовно його об'єкта страхування укладені інші договори страхування. Тому суди зробили обґрунтований висновок про те, що страхувальник не порушував вимоги частини 1 пункту 3 статті 989 ЦК України, відсутні підстави для констатації нікчемності договору страхування від 15 березня 2014 року № АС/7858283 та задовольнили позов.

3) Постанова ВС КЦС від 09 січня 2019 року у справі № 638/2795/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79231643>

Тлумачення підпункту 37.1.3. пункту 37.1. статті 37 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» свідчить, що порушення потерпілим передбаченого законом обов'язку, зокрема надання страховику пошкодженого транспортного засобу не в тому вигляді, в якому він знаходився після ДТП, є підставою для відмови у виплаті страхового відшкодування лише у тому разі, якщо такі порушення унеможливили МТСБУ встановити розмір заподіяної шкоди.

4) Постанова ВС КЦС від 21.01.2021 року в справі № 337/5617/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94591650>

За загальним правилом обсяг договірної відповідальності регулюється в ЦК нормами, які мають диспозитивний характер.

Тобто, сторони при укладанні конкретного виду договору можуть регулювати їх самостійно.

Проте свобода у визначенні обсягу договірної відповідальності не безмежна, оскільки законодавець встановлює межі саморегулювання, гарантуючи охорону інтересів окремих учасників цивільного обороту (зокрема, споживачів) за допомогою встановлення імперативної заборони (*ex ante*).

Тому правочин, яким скасовується або обмежується відповідальність за умисне невиконання або неналежне виконання зобов'язання, є нікчемним. З урахуванням правил, закріплених в статті 217 ЦК, нікчемною буде лише та частина договору (його пункти), в якій передбачено про скасування або обмеження відповідальності. При цьому, це не має наслідком недійсності інших його частин і правочину в цілому, якщо буде встановлено, що договір був би укладений сторонами і без включення до нього умов про скасування або обмеження відповідальності за умисне порушення зобов'язання.

У договорі добровільного страхування наземного транспорту № 556/14-Т/ЗП1 від 26 лютого 2014 року сторони обумовили, що у разі вирішення питання про стягнення грошових коштів з винної сторони за даним договором в судовому порядку нарахування пені на час розгляду судової справи не здійснюється (пункт 30.3).

Тлумачення пункту 30.3 договору добровільного страхування наземного транспорту № 556/14-Т/ЗП1 від 26 лютого 2014 року свідчить, що цей пункт договору охоплює собою й випадки скасування відповідальності за умисну не сплату страхового відшкодування, тобто спрямований на скасування відповідальності на час розгляду судової справи, обмеження відповідальності за умисне порушення зобов'язання. Тому пункт 30.3 договору добровільного страхування наземного транспорту № 556/14-Т/ЗП1 від 26 лютого 2014 року в частині скасування відповідальності на час розгляду судової справи за умисну не сплату страхового відшкодування є нікчемним на підставі частини третьої статті 614 ЦК України. За таких обставин суд апеляційної інстанції неправильно визначив період нарахування пені.

5) Ухвала ВП ВС від 27 квітня 2021 року у справі № 201/16373/16-ц (провадження № 14-27цс21)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96669485>

20. Підхід за якого потерпілий в будь-якому випадку повинен звернутися із заявою (позовом) до страхової компанії, у якій застрахована цивільно-правова відповідальність особи, яка завдала шкоди, не розрахований на ті випадки, коли на момент настання страхового випадку страхова компанія позбавлена членства в МТСБУ і перебуває в стані припинення (банкрутства) або фактично не здійснює діяльності. У таких випадках цей підхід є несправедливим, адже очевидно, що потерпіла особа в ДТП, навіть стягнувши із такого страховика страхове відшкодування на підставі судового рішення, не отримає реального відшкодування завданої в ДТП шкоди. Натомість скасування судового рішення, яким стягнуто шкоду безпосередньо з винної особи, в такому разі призведе до неможливості відновлення прав потерпілого.

21. Колегія суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду за умови відсутності процесуальної можливості іншого, зазначила, що вважає за необхідне відступити від висновків Великої Палати Верховного Суду, викладених у постановках від 04 липня 2018 року у справі № 755/18006/15-ц (провадження № 14-176цс18) та від 03 жовтня 2018 року в справі № 760/15471/15-ц (провадження № 14-316цс18) шляхом їх конкретизації та зазначення виключень із загального правила відповідальності страхової компанії за шкоду спричинену страхувальником, а саме що у разі, якщо страхова компанія позбавлена ліцензії, виключена із МТСБУ, перебуває в стані припинення (банкрутства), фактично не здійснює діяльності, ці висновки не застосовуються та потерпілий може звернутися, з позовом про стягнення шкоди безпосередньо до особи, яка її завдала.

Трохи про обов'язковість умов договору страхування

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5333801979981616/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 03.11.2021 у справі № 757/39725/19-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101179578>

Загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, в першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що

загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах цивільного законодавства.

Тлумачення статті 629 ЦК України свідчить, що в ній закріплено один із фундаментів на якому базується цивільне право - обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати. Не виконання обов'язків, встановлених договором, може відбуватися при: (1) розірванні договору за взаємною домовленістю сторін; (2) розірванні договору в судовому порядку; (3) відмові від договору в односторонньому порядку у випадках, передбачених договором та законом; (4) припинення зобов'язання на підставах, що містяться в главі 50 ЦК України; (5) недійсності договору (нікчемності договору або визнання його недійсним на підставі рішення суду).

У справі, що переглядається:

згідно умов договору основним документом, які підтверджують факт настання страхового випадку та розмір, при настанні страхового випадку за ризиком «ДТП», збитків є довідка поліції (оригінал) встановленого зразка, завірена круглою печаткою, яка містить інформацію про обставини страхового випадку, наявність (відсутність) алкогольного, токсичного або наркотичного сп'яніння у водія, відомості про винуватця ДТП, а також за вимогою страховика або у разі неможливості отримання зазначеної довідки, - постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, в якій вказана винна особа (підпункт 8.1.1.2 пункту 8.1.);

ОСОБА_1 були додані письмові пояснення, в яких ОСОБА_1 власноручно та добровільно зазначив, що від проходження експертизи відмовився, посилаючись на те, що був у стані афекту та не мав довіри до місця, яке було запропоновано (а. с. 92-93);

відповідно до довідки про ДТП, виданої УПП в м. Києві, ОСОБА_1 відмовився від перевірки на стан сп'яніння;

ОСОБА_1 06 листопада 2017 року звернувся до ПАТ «СК «Універсальна» з заявою на отримання страхового відшкодування;

суди не врахували, що одним із фундаментів на якому базується цивільне право є обов'язковість договору. Тобто з укладенням договору та виникненням зобов'язання його сторони набувають обов'язки (а не лише суб'єктивні права), які вони мають виконувати;

суди не звернули уваги, що умовами договору передбачено підтвердження факту наявності/відсутності алкогольного, токсичного або наркотичного сп'яніння у водія довідкою поліції.

За таких обставин, суди зробили необґрунтований висновок про задоволення позову, а тому судові рішення належить скасувати та в позові відмовити.

Невиконання страховиком свого обов'язку щодо подання інформації про укладений договір до централізованої бази даних не зумовлює його нікчемність
<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4959433137418504/?d=n>

Постанова ВС КЦС від 28.07.2021 у справі № 759/24061/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98765019>

У приватному праві недійсність (нікчемність чи оспорюваність) може стосуватися або «вражати» договір, правочин, акт органу юридичної особи, державну реєстрацію чи документ.

Усталеним в судовій практиці та цивілістичній доктрині є поділ недійсних правочинів на нікчемні та оспорювані.

В ЦК України закріплений підхід, при якому оспорюваність правочину конструюється як загальне правило. Навпаки, нікчемність правочину має місце тільки у разі, коли існує пряма вказівка закону про кваліфікацію того або іншого правочину як нікчемного.

До спростування презумпції правомірності правочину всі права, набуті сторонами за ним, можуть безперешкодно здійснюватися, а створені обов'язки підлягають виконанню. Спростування презумпції правомірності правочину відбувається тоді: коли недійсність правочину прямо встановлена законом (тобто має місце його нікчемність); якщо він визнаний судом недійсним, тобто існує рішення суду, яке набрало законної сили (тобто оспорюваний правочин визнаний судом недійсним).

Договір страхування може бути нікчемним або оспорюваним. Нікчемність договору страхування має місце, зокрема, у разі: недодержання письмової форми договору страхування; неповідомлення страхувальником страховика про те, що об'єкт уже застрахований. Законодавець не пов'язує нікчемність договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності з неподанням інформації страховиком про укладені договори до централізованої бази даних. Тобто, невиконання страховиком свого обов'язку щодо подання інформації про укладений договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності до централізованої бази даних не зумовлює його нікчемність.

У справі, що переглядається:

суди не врахували, що сторони в заявах по суті справи визнавали укладення договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, оформленого полісом № АЕ/8230605 (зокрема: позивач

визнавав цю обставину в позові; позивач на підставі спільного повідомлення водіїв забезпечених транспортних засобів про дорожньо-транспортну пригоду 08 січня 2017 року здійснив страхову виплату у розмірі 44 896,27 грн);

суди не звернули увагу, що спростування презумпції правомірності правочину відбувається тоді: коли недійсність правочину прямо встановлена законом (тобто має місце його нікчемність); якщо він визнаний судом недійсним, тобто існує рішення суду, яке набрало законної сили (тобто оспорюваний правочин визнаний судом недійсним). До спростування презумпції правомірності правочину всі права, набуті сторонами за ним, можуть безперешкодно здійснюватися, а створені обов'язки підлягають виконанню. Законодавець не пов'язує нікчемність договору обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності з неподанням інформації страховиком про укладені договори до централізованої бази даних. Тобто, невиконання страховиком свого обов'язку щодо подання інформації про укладений договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності до централізованої бази даних не зумовлює його нікчемність;

суди в оскаржених судових рішеннях застосували норми права без урахування висновків щодо застосування норми права у подібних правовідносинах, викладеному у постанові постанови Великої Палати Верховного Суду від 04 липня 2018 року у справі № 755/18006/15-ц (провадження № 14-176цс18);

ПАТ «СК «АРКС» має право звернутися з позовом до ПАТ «СК «НОВА» (страховика, в якого завдавач шкоди застрахував свою цивільно-правову відповідальність). Тому оскаржені судові рішення належить скасувати та ухвалити нове рішення про відмову в задоволенні позову.

Трохи про стягнення боргу

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5244521368909678/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 19.12.2018 у справі № 544/174/17-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78977672>

Згідно частини другої статті 545 ЦК України якщо боржник видав кредиторів борговий документ, кредитор, приймаючи виконання зобов'язання, повинен повернути його боржникові. У разі неможливості повернення боргового документа кредитор

повинен вказати про це в розписці, яку він видає. Тобто кредитор має виконати свій обов'язок з повернення боргового документа, або видачі розписки при неможливості повернення боргового документа під час прийняття виконання.

Зміст розписки про одержання виконання у статті 545 ЦК України не встановлений, але, для забезпечення визначеності у відносинах суб'єктів логічним видається вказувати в ній, зокрема: підставу виникнення зобов'язання (наприклад, номер та дату укладення договору); ім'я (найменування) кредитора та боржника; суб'єктів, які здійснили виконання (боржник або інша особа) та які прийняли виконання (кредитор або уповноважена ним особа); зміст зобов'язання (наприклад, сплата грошових коштів); дату або момент виконання зобов'язання; місце виконання зобов'язання; обсяг виконання (повний або частковий); місце знаходження (проживання) кредитора та боржника. дату і місце складення розписки.

У частині 545 ЦК України передбачено презумпцію належності виконання обов'язку боржником, оскільки наявність боргового документа в боржника підтверджує виконання ним свого обов'язку. І навпаки, якщо борговий документ перебуває у кредитора, то це свідчить про неналежне виконання або невиконання боржником його обов'язку.

У контексті презумпції належності виконання обов'язку боржником потрібно акцентувати на декількох аспектах: (а) формулювання «наявність боргового документа у боржника» варто розуміти розширено, адже такий документ може перебувати в іншій особі, яка на підставі статті 528 ЦК України виконала зобов'язання; (б) вона є спростовною, якщо кредитор доведе протилежне. Тобто кредитор має можливість доказати той факт, що не зважаючи на «знаходження» в боржника (іншої особи) боргового документа, він не виконав свій обов'язок належно; (в) у частині третій статті 545 ЦК України регулюються як матеріальні, так і процесуальні відносини. Матеріальні втілюються в тому, що наявність боргового документа в боржника (іншої особи) свідчить про належність виконання зобов'язання. У свою чергу, процесуальні відносини проявляються в тому, що презумпція належності виконання розподіляє обов'язки з доказування обставин під час судового спору; (г) частина третя статті 545 ЦК України не охоплює всіх підстав підтвердження виконання зобов'язання, перерахованих у коментованій статті. Це пов'язано з тим, що і розписка про одержання виконання доводить належність виконання боржником обов'язків, особливо у тих випадках, за яких кредитору не передавався борговий документ. Тобто й наявність у боржника (іншої особи) розписки кредитора про одержання виконання підтверджує належність виконання боржником свого обов'язку.

2) Постанова КЦС ВС від 25.04.2018 у справі № 667/933/14-ц

Як свідчить тлумачення статей 520, 521 ЦК України при заміні боржника первісний боржник вибуває із зобов'язання і замінюється новим боржником. Для породження переведенням боргу правових наслідків необхідним є існування двох складових: по-перше, вчинення двостороннього правочину між новим та первісним боржниками, причому такий правочин має вчинятися у такій самій формі, що і правочин, на підставі якого виникло зобов'язання; по-друге, надання кредитором згоди на переведення боргу.

Тлумачення частини другої статті 1047 ЦК України дозволяє зробити висновок, що розписка не є формою договору, а може лише підтверджувати укладення договору позики. По своїй суті розписка позичальника є тільки заміником письмової форми договору позики, оскільки вона підписується тільки позичальником. Відповідно для переведення боргу, з урахуванням суми позики, необхідним є укладення в письмовій формі договору між новим та первісним боржниками про переведення боргу.

Суди встановили, що позивач такого письмового договору між новим та первісним боржниками про переведення боргу суду не надав.

Відповідно, розписка ОСОБА_3 не може бути кваліфікована як договір про переведення боргу. Таким чином, неправильними є висновки судів про те, що відбулося переведення боргу з ОСОБА_4 на ОСОБА_3

3) Постанова КЦС ВС від 17.04.2019 у справі № 519/654/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81360233>

Системний аналіз статей 540 та 541 ЦК дозволяє зробити висновок, що при існуванні множинності осіб у зобов'язанні виникають часткове зобов'язання. Тому кредитор у частковому зобов'язанні має право вимагати виконання, а кожний із боржників повинен виконати свій обов'язок у рівній частці. Натомість солідарне зобов'язання виникає у випадках, встановлених договором або законом, зокрема, у разі неподільності предмета зобов'язання.

Як свідчить аналіз судових рішень в них відсутнє посилання на будь-яку норму закону, що передбачала б виникнення солідарного зобов'язання в такому випадку. Також немає вказівки й на пункт договору позики, який встановлює виникнення солідарного зобов'язання.

Таким чином, оскільки на підставі договору позики від 15 липня 2011 року виникло зобов'язання із множинністю осіб, то таке зобов'язання є частковим і кожний із боржників повинен виконати обов'язок у рівній частці.

Тлумачення абзацу 1 частини першої статті 1046, абзацу 1 частини першої статті 1049 ЦК України дозволяє стверджувати, що законодавцем не забороняється стягнення боргу за договором позики в іноземній валюті. Більше того, цивільним законодавством покладається обов'язок на позичальника повернути те, що він отримав на підставі договору позики. Це підтверджується використанням таких формулювань: «зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики) або таку ж кількість речей того ж роду та такої ж якості» (абзац 1 частини першої статті 1046 ЦК України); «позику (грошові кошти у такій самій сумі або речі, визначені родовими ознаками, у такій самій кількості, такого самого роду та такої самої якості, що були передані йому позикодавцем)» (абзац 1 частини першої статті 1049 ЦК України).

4) Постанова КЦС ВС від 10.05.2018 у справі № 569/6719/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74021868>

Тлумачення частини другої статті 1047 ЦК України дозволяє зробити висновок, що розписка не є формою договору, а може лише підтверджувати укладення договору позики. По своїй суті розписка позичальника є тільки заміником письмової форми договору позики, оскільки вона підписується тільки позичальником.

5) Постанова КЦС ВС від 10.01.2019 у справі № 320/4274/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79112666>

Тлумачення частини другої статті 530, пункту 3 частини першої статті 1006 ЦК України дозволяє зробити висновок, що у разі відсутності домовленості між повіреним та довірительом про встановлення строку (терміну) передачі одержаного у зв'язку з виконанням доручення, така передача має відбуватися негайно.

При цьому для довірителя не потрібно пред'являти вимогу про передачу одержаного у зв'язку з виконанням доручення, оскільки пункт 3 частини першої статті 1006 ЦК України є виключенням, що допускається частиною другою статті 530 ЦК України.

Встановивши, що відповідач не надала доказів виконання свого обов'язку, що встановлений статтею 1006 ЦК України про передачу грошових коштів, отриманих за договором купівлі-продажу від 29 грудня 2014 року, апеляційний суд зробив правильний висновок про задоволення позову.

6) Постанова КЦС ВС від 04.04.2018 у справі № 640/3730/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73219706>

В цивільному законодавстві передбачена презумпція відплатності договору (частина 5 статті 626 ЦК України). У частині першій статті 1048 ЦК України закріплено загальне правило про відплатність договору позики, за яким позикодавець має право на одержання від позичальника процентів від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом. Тобто у частині першій статті 1048 ЦК України передбачена презумпція відплатності договору позики, яка діє за умови, якщо безоплатність договору позики прямо не встановлена нормою закону або конкретним договором.

7) Постанова КЦС ВС від 30.09.2019 у справі № 755/9348/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84725563>

Тлумачення частини другої статті 524 та частини другої статті 533 ЦК України дозволяє зробити висновок, що сторони можуть визначити грошовий еквівалент зобов'язання в іноземній валюті. Таким чином, ЦК України надає сторонам договору можливість встановити «валютне застереження» у вигляді грошового еквівалента в іноземній валюті при укладенні договору. При цьому грошовий еквівалент в іноземній валюті буде виступати складовим елементом ціни в договорі.

За загальним правилом при наявності «валютного застереження», тобто визначення грошового еквіваленту в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом. Інші правила визначення суми платежу можуть встановлюватися, зважаючи на прямий припис в частині другій статті 533 ЦК України, тільки договором, законом чи іншими нормативно-правовими актами.

8) Постанова КЦС ВС від 10.01.2019 у справі № 483/2085/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79112638>

Тлумачення частини другої статті 604, статті 1053 ЦК України свідчить, що під новацією слід розуміти одну з підстав припинення зобов'язання, яка представляє собою домовленість сторін про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими ж сторонами. Борг, який виник із договору купівлі-продажу, договору найму (оренди) чи з іншої підстави, може бути замінений позиковим зобов'язанням.

9) Постанова КЦС ВС від 07.08.2019 у справі № 496/1561/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/83665996>

При частковому задоволенні заяви про перегляд у цій справі Верховний Суд України у постанові від 18 жовтня 2017 року вказав, що «суди дійшли передчасного висновку про стягнення боргу за договором позики до настання події, з якою сторони пов'язали зобов'язання відповідача повернути кошти, а саме до продажу будинку».

Тлумачення частини першої та третьої статті 212 ЦК України дозволяє зробити висновок, що в самому тексті закону з метою характеристики сутності умови в правочині вжито термін «обставина», а не «подія», що дозволяє вважати, що законодавець не обмежує коло умов виключно подіями. Тому допустимим є вчинення умовних правочинів, в яких умовою є дія/дії та/або волевиявлення сторін правочину і третіх осіб. Це слідує також із загальноцивілістичного принципу свободи договору - якщо сторони бажають домовитися саме про таку умову в правочині, то немає жодних підстав їх в цьому обмежувати. Звісно, за винятком загальних обмежень свободи договору як такої. Для сторони, яка недобросовісно перешкоджає настанню обставини, передбачено правовий наслідок у вигляді настання обставини.

У справі, яка переглядається, очевидно, що дії відповідача, який отримав від ОСОБА_1 грошові кошти в сумі 85 000,00 дол США для будівництва будинку на АДРЕСА_1 та погодився повернути кошти після продажу будинку, а згодом не вчиняє дій по реалізації вказаного будинку суперечить його попередній поведінці (отриманню коштів та встановленню обов'язку їх повернути після продажу будинку) і є недобросовісним.

Суд першої інстанції встановив, що відповідач не виконує та не намагається виконати свого обов'язку по виконанню зобов'язання або поверненню коштів. За таких обставин, з врахуванням змісту частини третьої статті 212 ЦК України та того, що відповідач будинок не продав, реальних дій щодо його продажу не здійснив, і йому це не вигідно, колегія суддів вважає, що у відповідача існує обов'язок по поверненню отриманих грошових коштів і тому суд першої інстанції ухвалив правильне по суті рішення про їх стягнення, хоча й не застосував пункт 3 статті 6, статтю 212 ЦК України. Натомість апеляційний суд скасував обґрунтоване рішення суду першої інстанції.

Трохи про внесення інформації про особу до Єдиного реєстру боржників.

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4883100068385145/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 16.06.2021 в справі № 757/22958/19-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903461>

Відповідно до пункту 8-1 частини першої статті 49 Закону України «Про нотаріат» (в редакції, яка діяла на час відмови у вчиненні нотаріальної дії) нотаріус або посадова особа, яка вчиняє нотаріальні дії, відмовляє у вчиненні нотаріальної дії, якщо, особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного їй майна, внесена до Єдиного реєстру боржників, зокрема за виконавчими провадженнями про стягнення аліментів за наявності заборгованості з відповідних платежів понад три місяці.

Тлумачення пункту 8-1 частини першої статті 49 Закону України «Про нотаріат» (в редакції, яка діяла на час відмови у вчиненні нотаріальної дії) свідчить, що нотаріус відмовляє у вчиненні нотаріальної дії у всіх випадках, якщо особа, яка звернулася з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного їй майна, внесена до Єдиного реєстру боржників.

Законодавець не пов'язував відмову у вчиненні нотаріальної дії із тим, що видавався виконавчий лист на звернення стягнення на іпотеку і особа була іпотекодавцем, а не боржником за основним зобов'язанням. Тобто, цивілістичне розмежування статусу боржника та іпотекодавця не було покладено в основу для формулювання підстави для відмови у вчиненні нотаріальної дії, оскільки відмова у вчиненні нотаріальної дії залежить тільки від внесення особи до Єдиного реєстру боржників.

Встановивши, що на момент звернення з проханням про вчинення нотаріальної дії щодо відчуження належного йому майна, позивач був внесений до Єдиного реєстру боржників, суди зробили правильний висновок, що нотаріус діяв в межах наданих законом повноважень та обґрунтовано відмовили в задоволенні позовної вимоги про визнання протиправною відмови у вчиненні нотаріальних дій.

Трохи про кондикцію

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5183451538349995/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 25.03.2020 у справі № 537/4259/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88461090>

Тлумачення частини третьої статті 651, частини четвертої статті 653, пункту 3 частини третьої статті 1212 ЦК України свідчить, що якщо одна із сторін договору передала у власність іншій стороні певне майно (сплатила кошти) і судом встановлено порушення еквівалентності зустрічного надання внаслідок невиконання або неналежного виконання своїх обов'язків однієї із сторін, сторона, що передала майно (сплатила кошти), має право вимагати повернення переданого іншій стороні в тій мірі, в якій це порушує погоджену сторонами еквівалентність зустрічного надання.

Тобто, якщо сторона яка вчинила виконання, проте не отримала зустрічного надання в обсязі, який відповідає переданому майну (сплаченим коштам) і згодом відмовилася від договору, то вона може вимагати від сторони, яка порушила договір і не здійснила зустрічне надання, повернення майна (коштів) на підставі пункту 3 частини третьої статті 1212 ЦК України.

2) Постанова КЦС ВС від 27.11.2019 у справі № 396/29/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86400669>

Системне тлумачення абзацу 1 частини першої статті 216 ЦК України та пункту 1 частини третьої статті 1212 ЦК України свідчить, що:

(а) законодавець не передбачив можливість здійснення односторонньої реституції;

(б) правила абзацу 1 частини першої статті 216 ЦК України застосовуються тоді, коли відбувається саме двостороння реституція;

(в) в тому разі, коли тільки одна із сторін недійсного правочину здійснила його виконання, то для повернення виконаного підлягають застосуванню положення глави 83 ЦК України.

3) Постанова КЦС ВС від 26.09.2019 у справі № 520/4210/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84725485>

Тлумачення статті 1212 Цивільного кодексу України свідчить, що необхідно встановити наступні обставини, які у сукупності є підставою для виникнення такого зобов'язання: факт набуття особою майна або його збереження за рахунок іншої особи; відсутність для цього підстав.

4) Постанова ОП КЦС ВС від 01.03.2021 у справі № 180/1735/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532945>

У справі, що переглядається, з урахуванням того, що належним виконанням зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є сплата боржником 97 450,00 грн, рішення суду, на підставі якого визначено розмір і спосіб компенсації моральної шкоди на користь ОСОБА_1, не скасовано й не змінено, тому Об'єднана палата вважає, що між сторонами у справі не виникло кондикційне зобов'язання (адже підстава не відпала і кошти сплачувалися з наявністю правової підстави).

Тобто, відсутні умови, які необхідні для виникнення кондикційного зобов'язання. Оскільки кондикційне зобов'язання між сторонами не виникло, то підстави для застосування до відносин сторін норм глави 83 ЦК України відсутні.

Посилання позивача й висновки суду апеляційної інстанції про те, що такою умовою, тобто відсутністю правової підстави для збереження відповідачем у себе коштів, є преюдиційна постанова Дніпропетровського окружного адміністративного суду від 19 грудня 2014 року у справі № 804/19273/14, залишеною без змін ухвалою Дніпропетровського апеляційного адміністративного суду від 28 травня 2015 року, якою визнано протиправною та скасовано постанову державного виконавця Кіровського відділу державної виконавчої служби Дніпропетровського міського управління юстиції Біловола В. О. про стягнення з боржника виконавчого збору від 06 листопада 2014 року у виконавчому провадженні № 44364939 (справа № 804/19273/14), є помилковими, оскільки підставою виникнення зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є факт її завдання та рішення Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 12 березня 2014 року у справі № 180/149/14-ц, яким конкретизовано розмір компенсації моральної шкоди (97 450,00 грн) та визначено спосіб її компенсації (грошові кошти).

5) Постанова КЦС ВС від 04.08.2021 у справі № 185/446/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881542>

Європейський суд з прав людини зауважує, що національні суди мають вибирати способи такого тлумачення, які зазвичай можуть включати акти законодавства, відповідну практику, наукові дослідження тощо (VOLOVIK v. UKRAINE, № 15123/03, § 45, ЄСПЛ, 06 грудня 2007 року).

У пункті VII.-2:101 Принципів, визначень і модельних правил європейського приватного права вказано, що збагачення є безпідставним, за винятком таких випадків: особа, яка збагатилася, має право на отримання збагачення за рахунок потерпілого в силу договору чи іншого юридичного акту, судового рішення або норми права; або потерпілий вільно і без помилки погодився на настання не вигідних для себе наслідків.

Відповідно до частини першої статті 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Верховенство права - це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України. Таке розуміння права не дає підстав для його ототожнення із законом, який іноді може бути й несправедливим, у тому числі обмежувати свободу та рівність особи. Справедливість - одна з основних засад права, є вирішальною у визначенні його як регулятора суспільних відносин, одним із загальнолюдських вимірів права (пункт 4.1. Рішення Конституційного Суду України від 02 листопада 2004 року № 15-рп/2004).

Загальними засадами цивільного законодавства є, зокрема, справедливість, добросовісність та розумність (пункт 6 статті 3 ЦК України).

Тлумачення як статті 3 ЦК України загалом, так і пункту 6 статті 3 ЦК України, свідчить, що загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, в першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах цивільного законодавства.

Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), базується ще на римській максимі- «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці). В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них».

При визначенні того чи підлягають безпідставно набуті грошові кошти потерпілій особі слід враховувати, що акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад, зокрема, добросовісності. Безпідставно набуті грошові кошти не підлягають поверненню якщо потерпіла особа знає, що в неї відсутнє зобов'язання (відсутній обов'язок) для сплати коштів, проте здійснює таку сплату, тому що вказана особа поводить себе суперечливо, якщо згодом вимагає повернення сплачених коштів.

У справі, що переглядається:

при відмові в задоволенні позовних вимог про стягнення коштів у розмірі 1 200 000 грн апеляційний суд вказав, що кошти позивачем перераховувались на рахунок відповідача добровільно та без зазначення призначення платежу для ведення спільного бізнесу, придбання товару, тощо, а тому кошти в розмірі 1 200 000,00 грн не є отриманими відповідачем безпідставно у розумінні статті 1212 ЦК України та не є такими, що підлягають поверненню;

апеляційний суд не врахував, що в основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них;

апеляційний суд не звернув уваги, що безпідставно набуті грошові кошти не підлягають поверненню, якщо потерпіла особа знає, що в неї відсутнє зобов'язання (відсутній обов'язок) для сплати коштів, проте здійснює таку сплату, оскільки вказана особа поводить себе суперечливо, якщо згодом вимагає повернення сплачених коштів. Позивач, перераховуючи кошти відповідачу, які сторони спільно витрачали, знав, що між ними відсутнє зобов'язання (відсутній обов'язок), а тому поведінка позивача є суперечливою (тобто, потерпіла особа вільно і без помилки погодилася на настання не вигідних для себе наслідків). За таких обставин відсутні підстави для задоволення позовних вимог стягнення коштів в розмірі 1 200 000 грн;

суд апеляційної інстанції зробив правильний висновок про відмову у задоволенні позовних вимог про стягнення коштів в розмірі 1 200 000 грн, проте помилився щодо мотивів такої відмови. Тому постанову апеляційного суду в частині відмови у задоволенні позовних вимог про стягнення коштів в розмірі 1 200 000 грн належить змінити в мотивувальній частині.

б)Постанова ОП КЦС ВС від 06.02.2019 по справі № 545/163/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80005690>

Згідно з пунктом першим частини першої статті 1215 ЦК України не підлягає поверненню безпідставно набуті заробітна плата і платежі, що прирівнюються до неї, пенсії, допомоги, стипендії, відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, аліменти та інші грошові суми, надані фізичній особі як засіб до існування, якщо їх виплата проведена фізичною або юридичною особою добровільно, за відсутності рахункової помилки з її боку і недобросовісності з боку набувача.

Її тлумачення свідчить, що законодавцем передбачені два виключення із цього правила: по-перше, якщо виплата відповідних грошових сум є результатом рахункової помилки зі сторони особи, яка проводила таку виплату; по-друге, у разі недобросовісності зі сторони набувача виплати.

Зазначений висновок міститься і в постанові Верховного Суду України, прийнятої у справі №6-91цс14 від 02 липня 2014 року.

З урахуванням викладеного суд першої інстанції, дійшов обґрунтованого висновку про відсутність правових підстав, передбачених частиною третьою статті 36 Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» та статтею 1212 ЦК України, для стягнення з відповідача виплаченої їй допомоги по безробіттю. При цьому місцевим судом правильно зазначено про відсутність недобросовісності з боку відповідача, оскільки на момент набуття ОСОБА_2 статусу безробітної договір про надання послуг між нею та ПрАТ «СК «Ейгон Лайф Україна» був припинений.

Користування чужим майном (майном потерпілого) як безпідставно
набуте майно

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5398863146808832&id=100000556016168

Постанова КЦС ВС від 08.12.2021 у справі № 759/9443/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101913114>

Нікчемність правочину конструюється за допомогою «текстуальної» недійсності, оскільки вона існує тільки у разі прямої вказівки закону. Така пряма вказівка може втілюватися, зокрема, в термінах «нікчемний», «є недейсним». Нікчемний правочин, на відміну від оспорюваного, не створює юридичних наслідків, тобто, не «породжує» (змінює чи припиняє) цивільних прав та обов'язків.

Нежитлове приміщення в розмінні статті 793 ЦК України (в редакції, чинній станом на 22 травня 2014 року) є окремою частиною будівлі.

Договір найму нежитлового приміщення на три роки і більше підлягає нотаріальному посвідченню.

У випадку відсутності нотаріального посвідчення договору найму нежитлового приміщення, укладеного на три роки і більше, такий договір є нікчемним.

Тлумачення як статті 3 ЦК України загалом, так і пункту б статті 3 ЦК України, свідчить, що загальні засади (принципи) цивільного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, в першу чергу, акти цивільного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії та повинні враховуватися, зокрема, при тлумаченні норм, що містяться в актах цивільного законодавства.

У статті VII-3:101 Книги VII Модельних правил європейського приватного права щодо змісту збагачення зазначено, що особа вважається збагаченою у випадку: а) збільшення доходів або зменшення обов'язків; б) отримання послуги або результатів виконаної роботи; с) користування чужим майном.

Тлумачення статті 1212 ЦК України дозволяє зробити висновок, що до безпідставно набутого майна набувача, з урахуванням розумності, відноситься користування чужим майном (майном потерпілого). Причому потерпілий, якому

належить майно, що користувався набувач, має право вимагати від набувача повернення такого збагачення.

У справі, що переглядається: позивач пред'явив позов про стягнення з відповідача коштів за користування нежитловим приміщенням. Відповідач факт користування вказаним приміщенням не заперечував, як і узгоджений сторонами розмір плати за таке користування, посилаючись лише на втрату доказів проведення розрахунків за орендоване майно та нікчемність договору оренди (а. с. 28?30); суди не врахували, що до безпідставно набутого майна набувача, з урахуванням розумності, відноситься користування чужим майном (майном потерпілого).

За таких обставин судові рішення слід змінити в мотивувальній частині та в частині вказівки в резолютивній частині про стягнення заборгованості за договором оренди, а в іншій частині залишити без змін.

Трохи про делікти

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5182742675087548/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 12.03.2018 у справі № 344/1447/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73157148>

Як свідчить тлумачення статті 1201 ЦК України законодавець для характеристики кредитора у такому зобов'язанні використовує формулювання «особа, яка зробила ці витрати». Тобто, кредитором у зобов'язанні по відшкодуванню витрат на поховання може бути будь-яка фізична чи юридична особа, яка понесла такі витрати.

2) Постанова КЦС ВС від 03.03.2020 у справі № 686/7590/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/88017547>

Тлумачення статті 5 та пункту 4 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України свідчить, що за загальним правилом, дія актів цивільного законодавства в часі має футороспективний характер, тобто спрямована на майбутнє. У зв'язку з чим законодавець передбачає, що акти цивільного законодавства регулюють відносини, які

виникли з дня набрання ними чинності. Проте із загального правила про застосування актів цивільного законодавства до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ними чинності пунктом 4 Прикінцевих та перехідних положень передбачається виняток і допускається застосування ЦК України до прав та обов'язків, які продовжують існувати після набрання ним чинності.

Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, здійснюється щомісячними платежами (абзац 1 частини першої статті 1202 ЦК України).

За заявою потерпілого у разі підвищення вартості життя розмір відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, підлягає індексації на підставі рішення суду. За заявою потерпілого у разі збільшення розміру мінімальної заробітної плати розмір відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю, підлягає відповідному збільшенню на підставі рішення суду (стаття 1208 ЦК України).

Тобто, цивільним законодавством для охорони прав фізичних осіб - кредиторів встановлена можливість збільшення розміру відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю у триваючих правовідносинах.

3) Постанова ВС від 23.01.2019 по справі № 674/1666/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79472450>

Зобов'язання про відшкодування майнової шкоди завданої джерелом підвищеної небезпеки виникає за таких умов: наявність шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи яка завдала шкоди та її результатом - шкодою.

Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи яка завдала моральної шкоди та її результатом - моральною шкодою.

4) Постанова ОП КЦС ВС від 10.10.2019 по справі № 607/3451/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85174050>

У цивільному законодавстві містяться правила відшкодування витрат на спорудження надгробного пам'ятника. За загальним правилом, у разі понесення таких витрат на спорудження надгробного пам'ятника, боржником у зобов'язанні щодо їх відшкодування є особа, яка завдала шкоди смертю потерпілого, а кредитором - особа, яка здійснила такі витрати.

При цьому, у статті 1201 ЦК України не встановлено межі по відшкодуванню витрат на спорудження. У випадку, якщо було укладено договір обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власника наземного транспортного засобу, то у разі понесення таких витрат на спорудження надгробного пам'ятника, боржником у зобов'язанні щодо їх відшкодування

є страховик (МТСБУ). При цьому, законодавцем у пункті 27.4. статті 27 Закону України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» встановлено межу щодо розміру відшкодування, і загальний розмір якого стосовно одного померлого не може перевищувати 12 мінімальних заробітних плат у місячному розмірі, встановлених законом на день настання страхового випадку.

До регулювання цивільно-правових відносин щодо визначення витрат на спорудження надгробного пам'ятника не застосовуються положення Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

5) Постанова КЦС ВС від 05.08.2020 у справі № 456/881/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/90905819>

Умовою застосування частини четвертої статті 1187 ЦК України є заволодіння транспортним засобом внаслідок протиправних дій іншої особи (осіб), тобто поза волею його власника (володільця). При цьому передання власником транспортного засобу з порушенням публічних норм (зокрема, особі, яка перебуває в стані алкогольного сп'яніння) не є його неправомірним заволодінням, з огляду на наявність волі власника.

Тому посилання судів на постанову Стрийського міськрайонного суду Львівської області від 20 лютого 2015 року, якою встановлені обставини незаконної передачі ОСОБА_5 належного йому автомобіля ОСОБА_6, який перебував у стані алкогольного сп'яніння, не свідчить про те, що він має відповідати за шкоду, завдану смертю ОСОБА_7

6) Постанова ОП КЦС ВС від 27.01.2020 у справі № 459/274/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/87517112>

Тлумачення статей 2, 11, 172, 1167, 1173 ЦК України дозволяє зробити висновок, що за загальним правилом підставою виникнення зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. Зобов'язання про компенсацію моральної шкоди завданої особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу місцевого самоврядування при здійсненні своїх повноважень виникає за таких умов: наявність моральної шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала моральної шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи яка завдала моральної шкоди та її результатом - моральною шкодою. Тобто боржником є відповідний орган місцевого самоврядування, яка бере участь у справі як відповідач.

7) Постанова ОП КЦС ВС від 06.03.2019 по справі № 308/6023/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/80458232>

Правовідносини за договорами позики та поруки будуть припинені між сторонами відповідно до статті 599 ЦК України належним їх виконанням, а неналежне їх виконання тягне майнову цивільно-правову відповідальність.

Натомість наявність кримінально-правового правопорушення не впливає на договірні правовідносини, не спростовує їх існування та не припиняє їх.

Вимоги потерпілого про майнову відповідальність правопорушника, що настає внаслідок злочину, можуть бути пред'явлені на підставі цивільного позову у кримінальному провадженні. Проте у справі, яка переглядається, такий позов не пред'являвся.

Також відносини із відшкодування шкоди й відповідно відповідальність за завдану шкоду може мати місце, як правило, лише за відсутності договірних правовідносин, а за їх наявності має йтися про договірну відповідальність.

Таким чином, між сторонами у справі, яка переглядається, склалися та існують до належного виконання договірні правовідносини, які виникли на підставі кредитного договору, виконання якого забезпечено договорами поруки, а тому підстав для стягнення недоговорної шкоди відсутні.

8) Постанова КЦС ВС від 03.04.2019 у справі № 757/3725/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81171053>

Аналіз положень статей 11 та 1166 ЦК України дозволяє зробити висновок, що підставою виникнення зобов'язання про відшкодування шкоди є завдання майнової шкоди іншій особі. Зобов'язання про відшкодування майнової шкоди виникає за таких умов: наявність шкоди; протиправність поведінки особи, яка завдала шкоди; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою особи, яка завдала шкоди, та її результатом - шкодою; вина особи, яка завдала шкоди.

По своїй суті зобов'язання про відшкодування майнової шкоди є досить специфічним зобов'язанням, оскільки не на всіх етапах свого існування характеризується визначеністю змісту, а саме щодо способу та розміру відшкодування.

Джерелом визначеності змісту обов'язку особи, що завдала шкоди, може бути: (1) договір особи, що завдала шкоди, з потерпілим, в якому сторони домовилися зокрема, про розмір, спосіб, строки відшкодування шкоди; (2) у випадку, якщо не досягли домовленості, то рішення суду в якому визначається спосіб та розмір відшкодування шкоди. Тільки після конкретизації змісту зобов'язання про відшкодування шкоди за допомогою рішення суду або договору про відшкодування шкоди, те чи інше зобов'язання може бути кваліфіковане як грошове, і відповідно може відбутися прострочення боржника (особи, що завдала шкоди) щодо його виконання.

Компенсація моральної шкоди в судовій практиці

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5071725296189287&id=100000556016168

1) Постанова КЦС ВС від 04 квітня 2018 року у справі № 212/2362/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73408624>

Тлумачення частини другої статті 1168 ЦК України свідчить, що до суб'єктів, яким компенсується моральна шкода внаслідок смерті, відносяться діти потерпілого. В частині другій статті 1168 ЦК України не деталізуються, що до них належать зачаті, але не народжені діти потерпілого. Проте, з урахуванням справедливості та розумності (статті 3 ЦК України), до суб'єктів, яким компенсується моральна шкода внаслідок смерті потерпілого, потрібно віднести зачатих дітей, але народжених після смерті потерпілого. Протилежний висновок ставив би в нерівне положення зачатих дітей, але

народжених після смерті потерпілого, стосовно дітей, народжених на час смерті потерпілого, і суперечив принципу верховенства права (стаття 8 Конституції України).

Суди встановили, що у зв'язку зі смертю батька малолітнього ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, йому заподіяно моральну шкоду, пов'язану із втратою батька, що тягне за собою порушення нормальних життєвих зв'язків та необхідності докладання матір'ю позивача додаткових зусиль для організації життя свого сина.

Колегія суддів погоджується з висновками судів, що винні дії померлого ОСОБА_3 не можуть бути підставою для відмови у задоволенні позову про відшкодування моральної шкоди, завданої смертю особи від нещасного випадку, що стався на виробництві.

2) Постанова ВП ВС від 01 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/91644731>

Виходячи з положень статей 16 і 23 ЦК України та змісту права на відшкодування моральної шкоди в цілому як способу захисту суб'єктивного цивільного права, компенсація моральної шкоди повинна відбуватися у будь-якому випадку її спричинення - право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства.

3) Постанова КЦС ВС від 30 січня 2019 року у справі № 308/5318/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/79744914>

Тлумачення частини першої статті 308 ЦК України свідчить, що, за загальним правилом, фотографія на якій зображено фізичну особу, може бути публічно показана, відтворена, розповсюджена тільки за згодою фізичної особи. Винятком є випадки, за яких: (а) фізична особа позувала авторові за плату; (б) це викликано необхідністю захисту інтересів зображеної фізичної особи або інтересів інших осіб.

Суди не встановили будь-яких із зазначених випадків, які б виключали необхідність отримання згоди від ОСОБА_1 на публічний показ, відтворення та розповсюдження фотографії з її зображенням.

У цій справі не викликає сумнівів те, що публікація фотографії позивача з іншою особою тісно переплітається зі сферою її приватного життя.

У цій справі опублікована фотографія позивача не робила внеску для суспільного обговорення, оскільки позивач є приватною особою та не виконує публічних функцій. За таких обставин суд першої інстанції зробив обґрунтований висновок, що розповсюдження відповідачем фотографії із зображенням ОСОБА_1 без її згоди, шляхом розміщення у статті під назвою «Сімейний бізнес» чиновників Чопської влади у газеті «Сила народного контролю» за №2 (3) від 05 березня 2015 року, є порушенням особистих немайнових прав позивача.

Колегія суддів відхиляє доводи касаційної скарги про те, що суд першої інстанції не врахував усіх обставин, які впливають на визначення розміру компенсації моральної шкоди.

Згідно статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

У статті 280 ЦК України передбачено, що якщо фізичній особі внаслідок порушення її особистого немайнового права завдано майнової та (або) моральної шкоди, ця шкода підлягає відшкодуванню.

Європейський суд з прав людини вказує, що оцінка моральної шкоди по своєму характеру є складним процесом, за винятком випадків коли сума компенсації встановлена законом (STANKOV v. BULGARIA, № 68490/01, § 62, ЄСПЛ, 12 липня 2007 року).

Встановивши, що позивачу заподіяна моральна шкода, суд першої інстанції, з урахуванням вимог розумності та справедливості, обґрунтовано визначив розмір грошової компенсації моральної шкоди в сумі 1 500,00 грн.

4) Постанова ВС ОП КЦС від 01 березня 2021 року у справі № 180/1735/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95532945>

Верховний Суд нагадує, що у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 20 червня 2019 року у справі № 632/580/17 (провадження № 61-51сво18) зроблено висновок, що «юридичними фактами є певні факти реальної дійсності, з якими нормою права пов'язується настання правових наслідків, зокрема виникнення, зміна або припинення цивільних прав та обов'язків. Тлумачення частини третьої статті 11 ЦК України свідчить, що правові норми самі по собі не можуть створювати суб'єктивних прав та обов'язків, оскільки необхідна наявність саме юридичного факту».

Підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі (пункт 1 частини другої статті 11 ЦК України).

Тлумачення положень статей 11 та 23 ЦК України дозволяє зробити висновок, що за загальним правилом підставою виникнення зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є завдання моральної шкоди іншій особі. По своїй суті зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є досить специфічним зобов'язанням, оскільки не на всіх етапах свого існування характеризується визначеністю змісту, а саме щодо способу та розміру компенсації. Джерелом визначеності змісту обов'язку особи, що завдала моральної шкоди, може бути: (1) договір особи, що завдала моральної шкоди, з потерпілим, в якому сторони домовилися зокрема, про розмір, спосіб, строки компенсації моральної шкоди; (2) у випадку, якщо не досягли домовленості, то рішення суду в якому визначається спосіб та розмір компенсації моральної шкоди.

У справі, що переглядається, з урахуванням встановлених судами обставин, підставою виникнення зобов'язання про компенсацію моральної шкоди між сторонами є факт її завдання відповідачу, а рішенням Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 12 березня 2014 року у справі № 180/149/14-ц конкретизовано її розмір (97 450,00 грн) та визначено спосіб компенсації (грошові кошти).

Усталеним як в цивілістичній доктрині, так і судовій практиці під принципами виконання зобов'язань розуміються загальні засади згідно яких здійснюється виконання зобов'язання. Як правило виокремлюється декілька принципів виконання зобов'язань, серед яких: належне виконання зобов'язання; реальне виконання зобов'язання; справедливість добросовісність та розумність (частина третя статті 509 ЦК України).

Принцип належного виконання полягає в тому, що виконання має бути проведене: належними сторонами; щодо належного предмету; у належний спосіб; у належний строк (термін); у належному місці.

У справі, що переглядається, з урахуванням того, що рішенням Марганецького міського суду Дніпропетровської області від 12 березня 2014 року у справі № 180/149/14-ц конкретизовано розмір компенсації моральної шкоди (97 450,00 грн) та визначено спосіб її компенсації (грошові кошти), то боржник в зобов'язанні про компенсацію моральної шкоди мав сплатити на користь кредитора (відповідача) саме 97 450,00 грн.

У справі, що переглядається, з урахуванням того, що належним виконанням зобов'язання про компенсацію моральної шкоди є сплата боржником 97 450,00 грн, рішення суду, на підставі якого визначено розмір і спосіб компенсації моральної шкоди на користь ОСОБА_1, не скасовано й не змінено, тому Об'єднана палата вважає, що між сторонами у справі не виникло кондиційне зобов'язання (адже підстава не відпала і кошти сплачувалися з наявністю правової підстави).

Тобто, відсутні умови, які необхідні для виникнення кондикційного зобов'язання. Оскільки кондикційне зобов'язання між сторонами не виникло, то підстави для застосування до відносин сторін норм глави 83 ЦК України відсутні.

5) Постанова ВП ВС від 15 грудня 2020 року у справі № 752/17832/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95177479>

Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянинові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливості реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру. У випадках, коли межі відшкодування моральної шкоди визначаються у кратному співвідношенні мінімальним розміром заробітної плати чи неоподатковуваним мінімумом доходів громадян, суд при вирішенні цього питання має виходити з такого розміру мінімальної заробітної плати чи неоподаткованого мінімуму доходів громадян, що діють на час розгляду справи.

Розмір моральної шкоди суд визначає залежно від характеру та обсягу страждань (фізичних, душевних, психічних тощо), яких зазнав позивач, характеру немайнових втрат (їх тривалості, можливості відновлення тощо) та з урахуванням інших обставин.

Суди визначили мінімальний розмір моральної шкоди виходячи з установленого законодавством розміру заробітної плати на момент розгляду справи судом за кожен місяць перебування під слідством та судом, а саме станом на 2016 рік. Тобто цей розмір у будь-якому випадку не може бути зменшено, оскільки він є гарантованим мінімумом.

Визначаючи розмір відшкодування, суд має керуватися принципами розумності, справедливості та співмірності. Розмір відшкодування моральної шкоди має бути не більшим, ніж достатньо для розумного задоволення потреб потерпілої особи, і не повинен приводити до її безпідставного збагачення.

6) Постанова КЦС ВС від 21 квітня 2021 року у справі № 2-3897/10
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96498387>

Аналіз статті 8 СК України та частини першої статті 9 ЦК України дозволяє зробити висновок, що положення Цивільного кодексу України можуть субсидіарно застосовуватися для регулювання сімейних відносин.

Особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав (частина перша статті 23 ЦК України).

Велика Палата Верховного Суду в пункті 49 постанови від 01 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16-ц вказала, що виходячи з положень статей 16 і 23 ЦК України та змісту права на відшкодування моральної шкоди в цілому як способу захисту суб'єктивного цивільного права, компенсація моральної шкоди повинна відбуватися у будь-якому випадку її спричинення - право на відшкодування моральної (немайнової) шкоди виникає внаслідок порушення права особи незалежно від наявності спеціальних норм цивільного законодавства.

Положення пункту 6 частини другої статті 18 СК України не можуть вважатися такими, що виключають можливість відшкодування, на підставі загальних норм ЦК України, моральної шкоди, у випадку її спричинення у сімейних відносинах.

Однак, з огляду на різноманітність суспільних відносин було б некоректним вважати, що право на відшкодування моральної шкоди у сімейних відносинах підлягає обмеженню лише вказаними у Сімейному кодексі України шістьма випадками або має бути прямо передбачено у договорі між учасниками сімейних відносин, при тому, що наприклад, у цивільних правовідносинах компенсація моральної шкоди внаслідок порушення права особи, за загальним правилом, може відбуватися у випадку її спричинення незалежно від наявності спеціальних норм (статті 16, 23 ЦК України, пункт 49 постанови Великої Палати Верховного Суду від 01 вересня 2020 року в справі № 216/3521/16-ц), а у трудових - у випадку порушення законних прав працівника, які призвели до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя (стаття 2371 Кодексу законів про працю України).

Обмеження права учасників сімейних відносин на відшкодування моральної шкоди лише випадками, передбаченими пунктом 6 частини другої статті 18 СК України, істотно звужує їх право на захист, і не може вважатися таким, що відповідає справедливості, добросовісності та розумності, як загальним засадам цивільного законодавства і засадам регулювання сімейних відносин (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України, частина дев'ята статті 7 СК України).

7) Постанова КЦС ВС від 28 листопада 2018 року в справі № 761/11472/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78376562>

Позовна вимога про відшкодування моральної шкоди є майновою вимогою, оскільки позивач її визначив у грошовому вимірі.

Доводи касаційної скарги про те, що відшкодування моральної шкоди є вимогою немайнового характеру є безпідставними, оскільки відшкодування моральної шкоди

визначено сумою грошових коштів, тому заявлена ОСОБА_2 позовна вимога є майновою.

§ 6. Спадкове право

Трохи про спадкування

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5144867382208411&id=100000556016168

1) Постанова КЦС ВС від 14.05.2018 у справі № 296/10637/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74055079>

Аналіз статті 1301 ЦК України дозволяє стверджувати, що до інших випадків, які встановлені законом, відноситься, зокрема, визнання заповіту недійсним, визнання відмови від спадщини недійсною, визнання шлюбу недійсним, порушення у зв'язку з видачею свідоцтва про право на спадщину прав інших осіб.

Тлумачення статті 1273 ЦК України свідчить, що відмова від прийняття спадщини може бути здійснена протягом строку, встановленого законом для прийняття спадщини. Право на відмову від прийняття спадщини існує у спадкоємця лише в межах строку, встановленого для прийняття спадщини, після спливу якого відмова не допускається і продовження (поновлення) якого законом не передбачено.

2) Постанова КЦС ВС від 19.06.2019 у справі № 359/11363/15-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82541625>

Законодавець розмежовує поняття «виникнення права на спадщину» та «виникнення права власності на нерухоме майно, що входить до складу спадщини», і пов'язує із виникненням цих майнових прав різні правові наслідки. Виникнення у спадкоємця права на спадщину, яке пов'язується з її прийняттям, як майнового права зумовлює входження права на неї до складу спадщини після смерті спадкоємця, який

не одержав свідоцтва про право на спадщину та не здійснив державну реєстрацію права.

3) Постанова КЦС ВС від 27.01.2021 у справі № 463/1540/14-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94591648>

Аналіз статті 1301 ЦК України свідчить, що заявляти вимогу про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину може будь-яка особа, цивільні права чи інтереси якої порушені видачею свідоцтва про право на спадщину.

4) Постанова КЦС ВС від 17.11.2020 у справі № 662/541/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93053286>

При застосуванні буквального тлумачення частини першої статті 1230 ЦК України можливий висновок, що спадкоємці набуватимуть лише право на відшкодування збитків завданих спадкодавцеві у договірних зобов'язаннях. Однак це не в повній мірі відповідало би нормам статей 608, 1218, 1219 ЦК України, та суперечило б принципу справедливості, інакше в нерівному становищі опинялися спадкоємці кредитора-учасника договірному зобов'язанню та спадкоємці кредитора-учасника недоговірному зобов'язанню. Тому основним критерієм, при включенні таких прав до складу спадщини, повинно бути встановлено чи є право нерозривно пов'язаним із особою кредитора. Додатковим аргументом включення права на відшкодування шкоди у недоговірному зобов'язанні до складу спадщини вказує зміст частини першої статті 1231 ЦК України, у якій передбачено перехід у спадщину обов'язку відшкодувати майнову шкоду у недоговірному зобов'язанні.

5) Постанова КЦС ВС від 08.05.2019 у справі № 205/9764/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81841615>

Тлумачення частини першої статті 1231 ЦК України свідчить, що законодавець не деталізує того, обов'язки в яких зобов'язаннях переходять в порядку спадкування – договірних чи недоговірних.

Власне, відсутні будь-які передумови для обмеження законодавцем переходу в порядку спадкового правонаступництва обов'язку відшкодувати майнову шкоду (збитки) в договірних чи недоговірних зобов'язаннях. Такий висновок підтверджується й системним аналізом випадків використання законодавцем словосполучення «майнова шкода», наприклад, у статтях 22, 623, 1166, 1177 ЦК України.

б) Постанова ВС від 20.06.2018 по справі № 643/1216/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75068671>

В основі спадкування за законом знаходиться принцип черговості, який полягає у встановленні пріоритету прав одних спадкоємців за законом перед іншими. Кожна черга - це визначене коло осіб, з урахуванням ступеня їх близькості спадкодавцеві, яке встановлене законом на підставі припущення про те, що спадкодавець залишив би своє майно найближчим родичам, членам сім'ї, утриманцям і (або) іншим родичам до шостого ступеня споріднення.

Системне тлумачення положень статей 1258, 1259 та інших положень книги 6 ЦК України дозволяє стверджувати про необхідність розмежовувати такі правові конструкції як «одержання права на спадкування наступною чергою» (частина друга статті 1258 ЦК України) та «зміну суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом». «Одержання права на спадкування наступною чергою» (частина друга статті 1258 ЦК України) стосується другої - п'ятої черг і пов'язується із такими негативними юридичними фактами як: відсутність спадкоємців попередньої черги; усунення спадкоємців попередньої черги від права на спадкування; неприйняття спадкоємцями попередньої черги спадщини; відмова від прийняття спадщини.

На «зміну суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом» в межах певної черги впливають так юридичні факти як: зміна черговості на підставі договору або рішення суду (стаття 1259 ЦК України); застосування правил про право представлення (стаття 1266 ЦК України); відмова спадкоємця від прийняття спадщини на користь іншого спадкоємця за законом (частина друга статті 1274 ЦК України); спадкова трансмісія (стаття 1276 ЦК України); збереження правового зв'язку при усиновленні (частина третя статті 1260 ЦК України). Зміна суб'єктного складу осіб, які набувають право на спадкування за законом стосується першої - п'ятої черги.

Аналіз статті 1266 ЦК України свідчить, що спадкуванням за правом представлення - це такий порядок набуття права на спадкування за законом при якому спадкоємці п'ятої черги включаються до складу першої, другої чи третьої черги замість спадкоємця внаслідок того, що він помер до відкриття спадщини.

По своїй суті спадкування за правом представлення - це специфічний порядок набуття права на спадкування за законом, і він не є окремою підставою або видом спадкування. У такому разі суб'єктами спадкування за правом представлення будуть певні спадкоємців за законом. Спадкування за правом представлення надає можливість спадкоємцям п'ятої черги за законом переміститися у вищу чергу (першу, другу або третю чергу).

Тлумачення абзацу 2 частини першої статті 1265 ЦК України дозволяє зробити висновок, що ступінь споріднення визначається за числом народжень, що віддаляють родича від спадкодавця. Народження самого спадкодавця не входить до цього числа. Ступінь є свого роду одиницею вимірювання споріднення поміж родичами за походженням. Він надає можливість встановити «відстань» між спорідненими особами (родичами за походженням). Причому така «відстань» може характеризувати як більш близьке споріднення, так і віддалене. Як наслідок чим далі біологічно особи знаходяться одна від одної, тим більший порядковий ступінь споріднення їх пов'язує.

7) Постанова КЦС ВС від 02.08.2018 у справі № 705/3890/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75691382>

Тлумачення статті 1241 ЦК України свідчить, що право на обов'язкову частку – це суб'єктивне майнове право окремих спадкоємців першої черги (стаття 1261 ЦК України) отримати певну частку у спадщині, незалежно від змісту заповіту. Хоча норми про право на обов'язкову частку розміщені у главі, присвяченій спадкуванню за заповітом, за своєю сутністю право на обов'язкову частку належить до спадкування за законом. Тобто право на обов'язкову частку існує лише за наявності заповіту. Коло осіб, які мають право на обов'язкову частку у спадщині, визначене статтею 1241 ЦК України, є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає.

8) Постанова КЦС ВС від 17.03.2021 у справі № 761/36415/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95642841>

Аналіз статті 71 Закону України «Про нотаріат» (в редакції, чинній на момент вчинення оспорюваної постанови нотаріуса) свідчить, що законодавець не пов'язує видачу свідоцтва про право власності на частку в їх спільному майні із спливом строку на прийняття спадщини.

9) Постанова ВС від 06.11.2019 по справі № 483/637/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85493136>

У випадку, коли місцем відкриття спадщини є територія України, і до складу спадщини включаються права на нерухомість, спадкова справа відкривається компетентним органом (нотаріусом) України, із застосуванням законодавства України, який здійснює оформлення спадкових прав і видачу свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно, яке знаходиться на території України А оформлення спадкових прав і видача свідоцтва про право на спадщину на нерухоме майно, яке знаходиться на території РФ здійснюється компетентним органом Російської Федерації, але на підставі і з урахуванням відомостей (коло спадкоємців, які прийняли спадщину, розмір їх часток у спадщині тощо), наявних у спадковій справі, заведеної компетентним органом (нотаріусом) України. Для спадкових правовідносин за правильно визначеним місцем відкриття спадщини не може породжувати правові наслідки факт оформлення спадщини за неправильно визначеним місцем відкриття спадщини.

Ще трохи про спадкування

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5189517071076775/?d=n>

1) Постанова ОП КЦС ВС від 01.03.2021 у справі № 473/1878/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/95904937>

Тлумачення статті 216 та 1254 ЦК України свідчить, що частина четверта статті 1254 ЦК України стосується тільки тих випадків, за яких новий заповіт визнано недійсним через дефект волі заповідача на підставі статті 225 ЦК України (заповідач у момент вчинення заповіту не усвідомлював значення своїх дій та (або) не міг керувати ними) чи статті 231 ЦК України (заповіт вчинено під впливом насильства), дія попереднього заповіту відновлюється; частина четверта статті 1254 ЦК України розрахована тільки на визначення правових наслідків недійсності оспорюваного заповіту (відповідно до статей 225 і 230 ЦК України) і не регулює впливу нікчемності заповіту на відновлення попереднього заповіту; частина четверта статті 1254 ЦК

України не може регулювати правові наслідки нікчемності заповіту, оскільки нікчемний заповіт не породжує будь-який правовий результат.

При нікчемності другого заповіту слід вести мову не про відновлення чинності першого заповіту, а про те, що вчинення наступного нікчемного заповіту, не може скасовувати попередній заповіт; положення частини четвертої статті 1254 ЦК України є виключенням із загального правила про наслідки недійсності правочину, а отже, за аналогією застосовані бути не можуть. Також немає підстав застосовувати аналогію закону (частина перша статті 8 ЦК України), оскільки питання наслідків нікчемності правочину (у тому числі й заповіту, як одностороннього правочину) врегульовані частинами першою та другою статті 216 ЦК України.

2) Постанова ВС від 26.06.2019 по справі № 369/3186/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82797694>

При складенні заповідачем декількох заповітів може мати місце їх «конкуренція», оскільки необхідно з'ясувати, який саме заповіт (заповіти) визначає (визначають) спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкове майно.

Аналіз частини другої та третьої статті 1254 ЦК України дозволяє констатувати, що законодавець для випадку, коли заповідачем складено декілька заповітів, передбачив правила, що повинні враховуватися для того, щоб визначити який саме заповіт (заповіти) визначає (визначають) спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкове майно. Такі правила полягають в тому, що:

по-перше, внаслідок складення нового заповіту відбувається втрата чинності попереднім заповітом. Тобто, якщо новий заповіт повністю суперечить попередньому заповіту, то новий заповіт скасовує попередній заповіт і визначення спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкового майна відбувається на підставі останнього заповіту;

по-друге, внаслідок складення нового заповіту відбувається часткова втрата чинності попереднім заповітом. Тобто, якщо новий заповіт частково суперечить попередньому заповіту, то новий заповіт тільки частково скасовує попередній заповіт і визначення спадкоємця (спадкоємців) і/або спадкового майна відбувається на підставі двох заповітів.

Тлумачення частини третьої статті 1254 ЦК України свідчить, що складення нового заповіту, яким зменшено обсяг спадкової маси, порівняно з попереднім, але не змінено спадкодавця, скасовує попередній заповіт у відповідній частині, оскільки спадкодавець визначив спадкоємця тільки щодо частини спадщини.

3) Постанова КЦС ВС від 23.05.2018 у справі № 285/1055/16-ц (№ в ЄДРСР 74439885)

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74439885>

Тлумачення частини першої та четвертої статті 1236 ЦК України дозволяє зробити висновок, що заповітом може бути охоплено: ті права і обов'язки, які належать спадкодавцю на момент його складення; не тільки права і обов'язки, які належать спадкодавцю на момент його складення, а й ті, що виникнуть у спадкодавця після складання заповіту. Заповідач, як власник, може на свій розсуд як набувати права на майно, так і припиняти їх. Наявність заповіту не обмежує завідача в тому, щоб майно, вказане в заповіті, продати, подарувати або укласти щодо нього договір довічного утримання тощо.

4) Постанова КЦС ВС від 03.09.2018 у справі № 743/126/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/76207304>

Тлумачення статі 1279, 1280 ЦК України дозволяє зробити висновок, що реалізація переважних прав може відбуватися на стадії поділу спадкового майна, виділу з нього частки чи перерозподілу спадщини, якщо майно збереглося у натурі, тобто здійснення спадкових прав спадкоємцями, які набули право на спадкування та прийняли спадщину.

5) Постанова КЦС ВС від 07.10.2020 у справі № 450/2286/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92173296>

До спадкоємця в порядку спадкування може переходити право на оспорення документу чи юридичного факту (зокрема, правочину, рішення органу юридичної особи, свідоцтва тощо), яке належало спадкодавцю, та не припинилося до його смерті.

Добросовісність (пункт б статті 3 ЦК України) - це певний стандарт поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Доктрина *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки), базується ще на римській максимі - «*non concedit venire contra factum proprium*» (ніхто не може діяти всупереч своїй попередній поведінці). В основі доктрини *venire contra factum proprium* знаходиться принцип добросовісності. Поведінкою, яка суперечить добросовісності та чесній діловій практиці, є, зокрема, поведінка, що не відповідає попереднім заявам або поведінці сторони, за умови, що інша сторона, яка діє собі на шкоду, розумно покладається на них. Якщо особа, яка має право на оспорення документу (наприклад, свідоцтва про право на спадщину) чи юридичного факту (зокрема, правочину, договору, рішення органу юридичної особи), висловила безпосередньо або своєю поведінкою дала зрозуміти, що не буде реалізовувати своє право на оспорення, то така особа пов'язана своїм рішенням і не вправі його змінити згодом. Спроба особи згодом здійснити право на оспорення суперечитиме попередній поведінці такої особи і має призводити до припинення зазначеного права.

У справі, що переглядається, особа, яка мала право на оспорення (спадкодавець ОСОБА_4), висловила як прямо (в заяві від 19 липня 2002 року), так і своєю поведінкою (оскільки протягом майже 14 років не оспорувала свідоцтво про право на спадщину видане в 2002 році її сину), що не буде реалізовувати своє право на оспорення. За таких обставин, право на оспорення свідоцтва про право на спадщину, яке мала ОСОБА_4, припинилося, відповідно його не успадкував ОСОБА_1, а тому підстави для задоволення первісних позовних вимог ОСОБА_1, як спадкоємця ОСОБА_4, про визнання недійсним свідоцтва про право на спадщину за законом на 3/4 частки спадкового майна та скасування реєстраційного посвідчення на 3/4 частки житлового будинку, відсутні.

б)Постанова КЦС ВС від 16.06.2021 в справі № 554/4741/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97903488>

Строк як часова категорія характеризується не тільки початковим, а й кінцевим моментом.

Для правильного обчислення різних видів строків важливе значення має визначення початок їх перебігу. Перебіг строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок. Тобто день, в якому безпосередньо мав місце момент початку перебігу строку, при обчисленні останнього не враховується;

Положення статті 253 ЦК України поширюються й на інші випадки встановлення початку перебігу строків. Колегія суддів, з урахуванням принципу розумності, враховує, що в окремих положеннях ЦК міститься правило про визначення перебігу строку «від дня» чи «з часу», а не «від наступного дня». Такий прийом законодавчої техніки

законодавець застосував, керуючись принципом економії нормативного матеріалу, проте він жодним не змінює загального правила передбаченого в статті 253 ЦК України. Тому початок перебіг строку для прийняття спадщини починається з наступного дня після відповідної календарної дати, тобто строк для прийняття спадщини має обчислюватись з наступного дня після дня смерті особи або оголошення її померлою.

При визначенні кінцевого дня строку слід ураховувати, що правила частини п'ятої статті 254 ЦК України поширюються на будь-які сфери цивільно-правового регулювання і стосуються будь-яких суб'єктів цивільних правовідносин. Тому коли останній день строку припадає на вихідний, святковий або інший неробочий день, що визначений відповідно до закону у місці вчинення певної дії, днем закінчення строку є перший за ним робочий день.

7) Постанова КЦС ВС від 10.05.2018 у справі № 497/1870/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/73896650>

Аналіз положень статті 1228 ЦК України дозволяє зробити висновок, що спадкодавець може розпорядитися правом на вклад двома способами: 1) склавши заповіт або 2) зробивши відповідне розпорядження банку (фінансовій установі). За умови їх відсутності правонаступництво права на вклад відбувається внаслідок спадкування за законом.

Тлумачення статті 1268 ЦК України дозволяє стверджувати, що прийняття спадщини має безумовний характер. Це означає, що приймаючи спадщину, спадкоємець не може обумовити правові наслідки цього правочину з настанням певної обставини. Тому спадкоємець не може обумовити прийняття спадщини прийняттям чи неприйняттям спадщини іншими спадкоємцями; не можна прийняти частину спадщини, а від решти відмовитись; так само не допускається прийняття лише спадкових активів з відмовою від пасивів (боргів) спадкодавця.

8) Постанова ВС від 30.05.2018 по справі № 483/597/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74439989>

Тлумачення абзацу другої частини першої статті 1241 ЦК України свідчить, що зменшення розміру обов'язкової частки у спадщині можливе з урахуванням (а) характеру відносин між спадкоємцями і спадкодавцем; (б) наявності інших обставин, що мають істотне значення. Позбавлення особи права на обов'язкову частку судом ЦК

України не передбачено, хоча особа, яка має право на обов'язкову частку, може бути усунена від права на спадкування відповідно до статті 1224 ЦК України.

9) Постанова ВС від 20.06.2018 по справі № 161/17119/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74809229>

Тлумачення статті 225 ЦК України свідчить, що правила цієї статті поширюються на випадки, коли фізична особа хоча і є дієздатною, однак у момент вчинення правочину вона перебувала в такому стані, коли не могла усвідомлювати значення своїх дій та (або) не могла керувати ними (тимчасовий психічний розлад, нервово потрясіння тощо).

Підставою для визнання правочину недійсним на підставі, передбаченій частиною першою статті 225 ЦК України, має бути встановлена судом неспроможність особи в момент вчинення правочину розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними.

Встановлення неспроможності особи в момент вчинення заповіту розуміти значення своїх дій та (або) керувати ними такого стану на момент вчинення заповіту відбувається з урахуванням як висновку посмертної судово-психіатричної експертизи, так і інших доказів, що підтверджують чи спростовують доводи про те, що в момент вчинення заповіту особа не розуміла значення своїх дій та не могла керувати ними.

З позовом про визнання правочинів недійсними на підставі ст. 225 ЦК України звертається:

(а) або сторона правочину, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними;

(б) або в разі її смерті - інші особи, чиї цивільні права або інтереси порушені. До інших осіб відносяться, зокрема, спадкоємці сторони правочину, яка не усвідомлювала значення своїх дій та (або) не могла керувати ними.

10) Постанова КЦС ВС від 14.11.2018 у справі № 2-1316/2227/11
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/78426211>

Тлумачення частини другій статті 1272 ЦК України що до кола спадкоємців, згода яких вимагається, включаються як спадкоємці, які своєчасно подали заяви про прийняття спадщини, так і спадкоємці, які вважаються такими, що прийняли спадщину відповідно до положень статті 1268 ЦК України. При цьому згода спадкоємців, які прийняли спадщину, повинна бути виражена у письмовій формі.

11)Постанова КЦС ВС від 13.06.2018 у справі № 758/8549/15-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/74777340>

Тлумачення статті 1281 ЦК свідчить, що вказана норма не встановлює певного порядку пред'явлення вимог кредиторів. Пред'являння вимог може відбуватися як безпосередньо спадкоємцю, так і через нотаріуса.

Несвоєчасне здійснення державної реєстрації посвідченого заповіту не зумовлює його недійсність
<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5330653876963093/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 17.11.2021 у справі № 755/8776/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240485>

Тлумачення норм цивільного законодавства свідчить, що несвоєчасне здійснення державної реєстрації посвідченого заповіту в Спадковому реєстрі не зумовлює його нікчемність та не є підставою для оспорюваності заповіту.

Значення усиновлення для спадкування
<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5385116764850137/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 01.12.2021 в справі № 544/1615/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101754062>

Усиновлення є по своїй суті правоприпиняючим та правовстановлюючим юридичним фактом.

В сфері спадкового права правоприпиняючий ефект полягає в тому, що з моменту здійснення усиновлення припиняються особисті та майнові права і обов'язки між батьками та особою, яка усиновлена, а також між нею та іншими її родичами за походженням.

Завдяки припиненню правового зв'язку поміж усиновленим і його батьками усиновлений та його нащадки не спадкують за законом після смерті батьків усиновленого, інших його родичів за походженням по висхідній лінії.

Батьки усиновленого та інші його родичі за походженням по висхідній лінії не спадкують за законом після смерті усиновленого та його нащадків. Відповідно правостворюючий ефект зводиться до того, що з моменту усиновлення виникають взаємні особисті немайнові та майнові права і обов'язки між особою, яка усиновлена (а в майбутньому - між її дітьми, внуками), та усиновлювачем і його родичами за походженням.

При збереженні правового зв'язку між усиновленим та його батьками відбувається вплив на набуття права на спадкування за законом, який виражається в тому, що:

усиновлений та його нащадки, з одного боку, та усиновлювач і його родичі - з другого, прирівнюються до родичів за походженням. Як наслідок вони спадкують один після одного;

один із батьків (батько чи мати) і його родичі й усиновлений та його нащадки спадкують один після одного;

у разі смерті баби, діда усиновленого він має право на спадкування тільки за правом представлення, за дотримання умов викладених в частині першій статті 1266 ЦК.

Усиновленому не надається права на спадкування в п'яту чергу; після смерті усиновленого його баба, дід спадкують на загальних підставах, тобто в другу чергу; у разі смерті брата, сестри за походженням усиновленого він має право на спадкування як спадкоємець другої черги; за умови смерті усиновленого його брат, сестра за походженням спадкують на загальних підставах, тобто в другу чергу.

Трохи про пред'явлення кредитором вимог до спадкоємців боржника

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5060915020603648/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 01.09.2021 в справі № 266/5745/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99362627>

Як свідчить тлумачення статті 526 ЦК України цивільне законодавство містить загальні умови виконання зобов'язання, що полягають у його виконанні належним чином відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться. Це правило є універсальним і підлягає застосуванню як до виконання договірних, так і недоговірних зобов'язань. Недотримання умов виконання призводить до порушення зобов'язання.

Тлумачення статті 1281 ЦК України (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) свідчить, що вказана норма не встановлює певного порядку пред'явлення вимог кредиторів. Пред'явлення вимог може відбуватися як безпосередньо спадкоємцю, так і через нотаріуса.

У справі, що переглядається:

суди відмовили в задоволенні позовної вимоги про стягнення коштів у розмірі 280 628,80 грн внаслідок недоведеності;

суди встановили, що оригінал розписки від 04 травня 2007 року знаходиться в позивача. Як наслідок суди не врахували, що: якщо борговий документ перебуває у кредитора, то це свідчить про неналежне виконання або невиконання боржником його обов'язку. Тому суди зробили неправильний висновок про необґрунтованість позовної вимоги про стягнення коштів у розмірі 280 628,80 грн із відповідача як спадкоємця ОСОБА_5, який помер ІНФОРМАЦІЯ_1 ;

суди не звернули увагу, що зі смертю боржника грошові зобов'язання включаються до складу спадщини, строки пред'явлення кредитором вимог до спадкоємців боржника, а також порядок задоволення цих вимог регулюється статтями 1281 і 1282 ЦК України;

суди не з'ясували: коли позивач, як кредитор спадкодавця, дізнався або міг дізнатися про відкриття спадщини; чи позивач, як кредитор спадкодавця, пред'являв вимогу до відповідача як спадкоємця чи через нотаріуса; чи не пропущені строки передбачені статтею 1281 ЦК України. За таких обставин суди зробили передчасний висновок про відмову в задоволенні позовної вимоги про стягнення коштів у розмірі 280 628,80 грн.

Трохи про дію в часі ЦК України та відумерлість спадщини

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4753181788043641/?d=n>

Постанова ОП КЦС ВС від 24.05.2021 по справі № 671/22/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97174867>

Під відкриттям спадщини розуміється настання певних юридичних фактів, що зумовлюють виникнення спадкових правовідносин. При цьому як юридичний факт відкриття спадщини характеризується двома параметрами: (1) часом відкриття; (2) місцем відкриття. Час відкриття спадщини має важливе значення, оскільки на час відкриття спадщини визначаються, зокрема: склад спадщини; коло спадкоємців; матеріальний закон, який буде застосовуватись до спадкових відносин.

За загальним правилом, дія актів цивільного законодавства в часі має футороспективний характер, тобто спрямована на майбутнє. У зв'язку з чим законодавець передбачає, що акти цивільного законодавства регулюють відносини, які виникли з дня набрання ними чинності. Проте із загального правила про застосування актів цивільного законодавства до прав та обов'язків, що виникли з моменту набрання ними чинності абзацом 2 пункту 5 Прикінцевих пунктом передбачається виняток.

У ЦК УРСР законодавець, на відміну від ЦК України та існування конструкції «відумерлої спадщини», передбачав автоматичний перехід спадщини за правом спадкоємства до держави. Будь-яких дій щодо прийняття спадщини держава не здійснювала. Держава при існуванні юридичних фактів, визначених пунктами 1-5 частини першої статті 555 ЦК УРСР, завжди приймала спадщину і не могла від неї відмовитися. Оскільки держава не мала права відмовитися від прийняття спадщини, то у випадку, коли спадкоємці за законом або за заповітом не прийняли спадщину або відмовилися від спадщини, спадщина вважалася прийнятою державою. З урахуванням того, що в частині першій статті 555 ЦК УРСР закріплювався автоматичний перехід спадщини до держави, та існував строк шість місяців для прийняття спадщини іншими спадкоємцями, то абзац 2 пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України може застосовуватися тільки, якщо спадщина відкрилась після 01 липня 2003 року, проте не була прийнята ніким зі спадкоємців, що мали право спадкування відповідно до норм ЦК УРСР. Тому однорічний строк, який встановлений частиною другою статті 1277 ЦК України та в абзаці 2 пункту 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, може підлягати обчисленню, починаючи не раніше 01 липня 2003 року.

§ 7. Сімейне право

Трохи про сімейне право

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4910380452323773&id=100000556016168

Постанова ОП КЦС ВС від 20.06.2019 по справі № 632/580/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82857515>

Аналіз статті 8 СК України та частини першої статті 9 ЦК України дозволяє зробити висновок, що положення ЦК України субсидіарно застосовуються для регулювання сімейних відносин.

У частинах першій, другій статті 11 ЦК України передбачено, що цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, що передбачені актами цивільного законодавства, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки. Підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є: 1) договори та інші правочини; 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності; 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі; 4) інші юридичні факти.

Усталеним є розуміння юридичних фактів як певних фактів реальної дійсності, з якими нормою права пов'язується настання правових наслідків, зокрема виникнення, зміна або припинення цивільних прав та обов'язків.

Тлумачення частини третьої статті 11 ЦК України свідчить, що правові норми самі по собі не можуть створювати суб'єктивних прав та обов'язків, оскільки необхідна наявність саме юридичного факту. Зміна законодавцем мінімального розміру аліментів, які підлягають стягненню з платника аліментів на одну дитину, не є підставою для зміни розміру аліментів відповідно до статті 192 СК України.

Постанова ОП КЦС ВС від 14.12.2020 у справі № 661/905/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708957>

Положення ЦК України субсидіарно застосовуються для регулювання сімейних відносин. Стягнення пені, передбаченої абзацом 1 частини першої статті 196 СК України, можливе лише у разі виникнення заборгованості з вини особи, зобов'язаної сплачувати аліменти. У СК України не передбачено випадки, коли вина платника аліментів виключається. У такому разі підлягають застосуванню норми цивільного законодавства. Якщо платник аліментів доведе, що вжив всіх залежних від нього заходів щодо належного виконання зобов'язання, то платник аліментів є невинуватим у виникненні заборгованості і підстави стягувати неустойку (пеню) відсутні. Саме на платника аліментів покладено обов'язок доводити відсутність своєї вини в несплаті (неповній сплаті) аліментів.

Постанова ОП КЦС ВС від 25.01.2021 у справі № 758/10761/13-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94666367>

Тлумачення положень СК України, зокрема положень статті 81, частини третьої статті 181, частини другої статті 182, статті 183 СК України, свідчить про те, що законодавець ототожнює поняття «заробітку» та «доходу», передбачаючи можливість стягнення на користь дитини мінімального рекомендованого розміру аліментів з обох джерел отримання грошових коштів. Загальні засади (принципи) приватного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, у першу чергу, акти сімейного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад. Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії. З урахуванням вимог справедливості та розумності будь-який суб'єкт приватного права безумовно спрямовує на споживання лише такі доходи, які становлять безумовний приріст його майна (заробітна плата, гонорари, плата за надання послуг, доходи від процентів по депозитам, орендна плата тощо). Саме тому лише той дохід, який збільшує майно платника аліментів, якщо тільки він прямо не звільнений від цього Переліком видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів, має враховуватись під час визначення розміру аліментів.

Натомість, грошовий дохід, який є просто еквівалентом відчуженого платником аліментів майна, не повинен враховуватись під час визначення розміру аліментів.

Виручення боржником грошових коштів від продажу нерухомого майна, в обмін на передачу покупцю права власності на зазначене нерухоме майно, не має наслідком отримання доходу платником аліментів, а є грошовим еквівалентом вартості цього майна до його продажу та не є видом заробітку (доходу), з якого стягуються аліментні платежі, у розумінні Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.

Трохи про аліменти

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5186002824761533/?d=n>

1) Постанова КЦС ВС від 07.11.2018 по справі № 400/1621/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/77720678>

Тлумачення статті 204 СК України (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) свідчить, що вона може застосовуватися, якщо встановлено у сукупності такі обставини: (а) непрацездатність матері, батька; (б) потребу матері, батька в матеріальній допомозі; (в) ухилення матері, батька від виконання батьківських обов'язків. Тобто, звільнення від обов'язку утримувати матір, батька може мати місце лише у випадку, якщо такий обов'язок у дочки, сина виник.

2) Постанова КЦС ВС від 12.09.2019 по справі № 459/1381/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84375458>

Тлумачення статті 198, 200 СК України свідчить, що при встановленні, чи повнолітні непрацездатні дочка чи син потребують матеріальної допомоги, повинні враховуватися будь-які обставини, які свідчать про необхідність в матеріальній допомозі. При цьому, отримання повнолітнім непрацездатним дочкою, сином доходів, які є більшими за прожитковий мінімум, автоматично не свідчить, що вони не потребують матеріальної допомоги.

3) Постанова ОП КЦС ВС від 20.06.2019 по справі № 632/580/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/82857515>

Аналіз статті 8 СК України та частини першої статті 9 ЦК України дозволяє зробити висновок, що положення ЦК України субсидіарно застосовуються для регулювання сімейних відносин.

Усталеним є розуміння юридичних фактів як певних фактів реальної дійсності, з якими нормою права пов'язується настання правових наслідків, зокрема виникнення, зміна або припинення цивільних прав та обов'язків.

Тлумачення частини третьої статті 11 ЦК України свідчить, що правові норми самі по собі не можуть створювати суб'єктивних прав та обов'язків, оскільки необхідна наявність саме юридичного факту. Зміна законодавцем мінімального розміру аліментів, які підлягають стягненню з платника аліментів на одну дитину, не є підставою для зміни розміру аліментів відповідно до статті 192 СК України.

4) Постанова ОП КЦС ВС від 14.12.2020 у справі № 661/905/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93708957>

Положення ЦК України субсидіарно застосовуються для регулювання сімейних відносин. Стягнення пені, передбаченої абзацом 1 частини першої статті 196 СК України, можливе лише у разі виникнення заборгованості з вини особи, зобов'язаної сплачувати аліменти. У СК України не передбачено випадки, коли вина платника аліментів виключається. У такому разі підлягають застосуванню норми цивільного законодавства. Якщо платник аліментів доведе, що вжив всіх залежних від нього заходів щодо належного виконання зобов'язання, то платник аліментів є невинуватим у виникненні заборгованості і підстави стягувати неустойку (пеню) відсутні. Саме на платника аліментів покладено обов'язок доводити відсутність своєї вини в несплаті (неповній сплаті) аліментів.

5) Постанова ОП КЦС ВС від 25.01.2021 у справі № 758/10761/13-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/94666367>

Тлумачення положень СК України, зокрема положень статті 81, частини третьої статті 181, частини другої статті 182, статті 183 СК України, свідчить про те, що законодавець ототожнює поняття «заробітку» та «доходу», передбачаючи можливість стягнення на користь дитини мінімального рекомендованого розміру аліментів з обох джерел отримання грошових коштів.

Загальні засади (принципи) приватного права мають фундаментальний характер й інші джерела правового регулювання, у першу чергу, акти сімейного законодавства, мають відповідати змісту загальних засад.

Це, зокрема, проявляється в тому, що загальні засади (принципи) є по своїй суті нормами прямої дії. З урахуванням вимог справедливості та розумності будь-який суб'єкт приватного права безумовно спрямовує на споживання лише такі доходи, які становлять безумовний приріст його майна (заробітна плата, гонорари, плата за надання послуг, доходи від процентів по депозитам, орендна плата тощо). Саме тому лише той дохід, який збільшує майно платника аліментів, якщо тільки він прямо не звільнений від цього Переліком видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів, має враховуватись під час визначення розміру аліментів.

Натомість, грошовий дохід, який є просто еквівалентом відчуженого платником аліментів майна, не повинен враховуватись під час визначення розміру аліментів.

Виручення боржником грошових коштів від продажу нерухомого майна, в обмін на передачу покупцю права власності на зазначене нерухоме майно, не має наслідком отримання доходу платником аліментів, а є грошовим еквівалентом вартості цього майна до його продажу та не є видом заробітку (доходу), з якого стягуються аліментні платежі, у розумінні Переліку видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів.

б) Постанова КЦС ВС від 06.08.2018 у справі № 748/2340/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/75743886>

Тлумачення статті 199 СК України дозволяє зробити висновок, що обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчатися після досягнення повноліття (незалежно від форми навчання), виникає за обов'язкової сукупності таких юридичних фактів: походження дитини від батьків або наявність між ними іншого юридично значущого зв'язку (усиновлення); досягнення дочкою, сином віку, який перевищує 18, але є меншим 23 років; продовження ними навчання; потреба у зв'язку з цим у матеріальній допомозі; наявність у батьків можливості надавати таку допомогу (батьки самі мають бути працездатними та мати такий заробіток, який дозволив би їм утримувати себе та свою повнолітню дитину).

Аналіз статті 191 СК України свідчить, що для стягнення аліментів за минулий час позивач повинен довести: (а) вжиття заходів щодо одержання аліментів з відповідача; (б) ухилення відповідача від надання утримання дитині.

7) Постанова КЦС ВС від 15.05.2019 у справі № 760/6860/17-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81908400>

Тлумачення частини першої статті 182 та частини п'ятої статті 183 СК України (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) свідчить, що обмеження щодо розміру аліментів, передбачене частиною п'ятою статті 183 СК України встановлено виключно для справ, що розглядаються у порядку наказного провадження, яке призначене для стягнення грошових сум незначного розміру.

8) Постанова КЦС ВС від 25.11.2020 у справі № 523/2927/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93246109>

Відповідно до частини першої статті 184 СК України (у редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) суд за заявою одержувача визначає розмір аліментів у твердій грошовій сумі.

Аналіз вказаних норм свідчить, що кошти на утримання дитини (аліменти) присуджуються у частці від доходу її матері, батька або у твердій грошовій сумі за вибором того з батьків або інших законних представників дитини, разом з яким проживає дитина. Тобто, визначення способу (в твердій грошовій сумі чи частці) залежить тільки від вибору одержувача аліментів. При цьому для визначення розміру аліментів у твердій грошовій сумі не має значення, що, зокрема: платник аліментів одержує заробіток (дохід) повністю або частково в іноземній валюті; або має нерегулярний, мінливий дохід, частину доходу одержує в натурі.

9) Постанова КЦС ВС від 08.04.2019 у справі № 711/11054/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/81138822>

Аналіз пункту 2 частини 2 статті 18 СК України (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) дозволяє зробити висновок, що критерії правомірності примусу учасника сімейних відносин до певних дій (бездіяльності) пов'язуються з тим, що відповідні дії (бездіяльність) мають бути обов'язковими для такого суб'єкта.

Тлумачення статті 186 СК України (в редакції, чинній на момент виникнення спірних правовідносин) свідчить, що на рівні закону на орган опіки та піклування покладено здійснення контролю за цільовим витрачанням аліментів, який може здійснюватися як власною ініціативою органу, так і за заявою платника. Для платника аліментів у разі нецільового витрачання аліментів передбачено звернутися до суду з

позовом про зменшення розміру аліментів або про внесення частини аліментів на особистий рахунок дитини у відділенні Державного ощадного банку України.

10) Постанова КЦС ВС від 01.10.2018 у справі № 534/1603/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/76859712>

Тлумачення частини другої статті 84, частини другої статті 91 СК України свідчить, що для виникнення права на утримання потрібна сукупність таких умов: проживання з жінкою (чоловіком) дитини, яка не досягла трьох років; походження дитини від жінки, чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою (кровне споріднення) або наявність між ними іншого юридично значущого зв'язку (усиновлення); можливість другої сторони надавати матеріальну допомогу.

11) Постанова ОП КЦС ВС від 05.09.2019 по справі № 212/1055/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84182574>

Тлумачення статті 202 СК України свідчить, що обов'язок повнолітніх дітей по утриманню своїх батьків виникає на підставі складу юридичних фактів: 1) походження дитини від матері, батька (кровне споріднення) або наявність між ними інших юридично значущих зв'язків (зокрема, усиновлення);

2) непрацездатність матері, батька; 3) потреба матері, батька в матеріальній допомозі. Зобов'язання повнолітніх дітей по утриманню батьків не виникає у разі відсутності хоча б однієї із вказаних умов. Обов'язок повнолітніх дітей не пов'язується з їх працездатністю і можливістю надавати батькам матеріальну допомогу.

При встановленні, чи батьки потребують матеріальної допомоги, повинні враховуватися будь-які обставини, які свідчать про необхідність в матеріальній допомозі. При цьому, отримання матір'ю чи батьком доходів, які є більшими за прожитковий мінімум, автоматично не свідчить, що батько (мати) не потребують матеріальної допомоги.

Використання подружжям приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню недопустиме

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5000506126644538/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 11.08.2021 в справі № 723/826/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99037704>

Дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Приватно-правовий інструментарій не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу (коштів, збитків, шкоди) або виконання судового рішення про стягнення боргу (коштів, збитків, шкоди), що набрало законної сили. Про зловживання правом і використання приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню проявляється в тому, що:

особа (особи) «використовувала/використовували право на зло»;

наявні негативні наслідки (різного прояву) для інших осіб (негативні наслідки являють собою певний стан, до якого потрапляють інші суб'єкти, чії права безпосередньо пов'язані з правами особи, яка ними зловживає; цей стан не задовольняє інших суб'єктів; для здійснення ними своїх прав не вистачає певних фактів та/або умов; настання цих фактів/умов безпосередньо залежить від дій іншої особи; інша особа може перебувати у конкретних правовідносинах з цими особами, які «потерпають» від зловживання нею правом, або не перебувають);

враховується правовий статус особи /осіб (особа перебуває у правовідносинах і як їх учасник має уявлення не лише про обсяг своїх прав, а і про обсяг прав інших учасників цих правовідносин та порядок їх набуття та здійснення; особа не вперше перебуває у цих правовідносинах або ці правовідносини є тривалими, або вона є учасником й інших аналогічних правовідносин).

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06 березня 2019 року у справі № 317/3272/16-ц (провадження № 61-156св17), на яку посилався ОСОБА_2 в касаційній скарзі, зазначено, що «згідно частини третьої статті 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчиняються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах. Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин

мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою інтересів іншої сторони договору або відповідного правовідношення. Поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом».

У справі, що переглядається:

очевидно, що учасники цивільних відносин (подружжя, яке перебувало в розірваному шлюбі на підставі заочного рішення 2011 року) «вживали право на зло», оскільки цивільно-правовий інструментарій (позов про визнання права на частку та звільнення майна з під арешту за умови скасування заочного рішення 2011 року, закриття провадження в справі про розірвання шлюбу, після пред`явлення позову в цій справі) використовувався учасниками для недопущення звернення стягнення на майно боржника;

суди не звернули увагу на те, що заява ОСОБА_1 про перегляд заочного рішення, яким розірвано шлюб, та заява ОСОБА_3 про відмову від позову про розірвання шлюбу були подані за спливом 8 років після звернення з позовом та ухвалення рішення - після звернення ОСОБА_2 з позовом про стягнення заборгованості зі ОСОБА_3 ; відповідач ОСОБА_3 та ОСОБА_4 позовні вимоги визнавали,

суди не врахували, що поділ спільного майна подружжя не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та його дружина, які здійснюють поділ майна, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки поділ майна порушує майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишати поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом;

за таких обставин, суди зробили неправильний висновок про задоволення позовних вимог. Тому судові рішення належить скасувати та в позові відмовити.

Належні відповідачі у спорах про визначення способів участі у вихованні дитини

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5118549994840150/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 15.09.2021 в справі № 757/39693/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99714054>

У справі за позовом одного з батьків про визнання незаконним рішення органу опіки та піклування про визначення способів участі у вихованні дитини та спілкуванні того з батьків, хто проживає окремо від неї, належними відповідачами є: особа рішення якої стосується (той з батьків, для якого визначено способи участі у вихованні дитини та спілкуванні) та орган опіки та піклування, рішення якого оскаржується.

У справі за позовом одного з батьків про визначення способів участі у вихованні дитини та спілкуванні належним відповідачем є інший з батьків, а не орган опіки та піклування.

У справі, що переглядається:

позов ОСОБА_1 пред'явив до органу опіки та піклування. ОСОБА_1 до ОСОБА_2 позовних вимог не заявляв, клопотань про залучення до участі у справі ОСОБА_2 як співвідповідача не заявляв;

у задоволенні позовної вимоги про визнання незаконним та скасування розпорядження голови Печерської районної в місті Києві державної адміністрації від 04 вересня 2020 року № 444 слід відмовити внаслідок неналежного складу співвідповідачів. Натомість у задоволенні вимоги про визначення способу участі ОСОБА_2 у вихованні синів ОСОБА_3 , ІНФОРМАЦІЯ_1 і ОСОБА_4 , ІНФОРМАЦІЯ_2 , потрібно відмовити, оскільки вона пред'явлена до неналежного відповідача;

суди відмовили в задоволенні позову внаслідок необґрунтованості, а тому судові рішення підлягають зміні в мотивувальній частині. Проте суди зробили правильний висновок про відмову у задоволенні позову.

Трохи про недійсність шлюбу

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=5422156397812840&id=100000556016168

Постанова КЦС ВС від 14.12.2021 в справі № 761/16077/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/102010360>

В СК закріплено три види недійсності шлюбу, який: (а) є недійсним в силу вказівки закону (стаття 39); (б) визнається недійсним за рішенням суду (стаття 40); (в) може бути визнаний недійсним за рішенням суду (стаття 41).

Добровільність шлюбу є однією з основних засад сучасного сімейного права (стаття 24 СК України). Тому порушення умов щодо добровільності шлюбу є підставою для визнання його недійсним. Згода особи є способом зовнішнього виявлення її внутрішньої волі на реєстрацію шлюбу. Згода особи не вважається вільною, зокрема, якщо в момент реєстрації шлюбу особа страждала тяжким психічним розладом, в результаті чого не усвідомлювала сповна значення своїх дій і (або) не могла керувати ними. У разі коли особа страждала тяжким психічним розладом, вона, без сумніву, не могла сповна усвідомлювати значення своїх дій і (або) керувати ними. Причому шлюб визнається судом недійсним, якщо особа саме в момент реєстрації шлюбу страждала тяжким психічним розладом, тобто, коли її хворобливий психічний стан не є хронічним. Якщо ж особа була визнана недієздатною у зв'язку з тим, що вона внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати значення своїх дій та (або) керувати ними (частина перша статті 39 ЦК України), то шлюб з такою особою є недійсним і в силу прямого вказівки закону (частина третя статті 39 СК України).

У частині третій статті 40 СК України передбачена можливість конвалідації шлюбу як зареєстрованого без вільної згоди сторін, так і фіктивного. У разі встановлення на момент розгляду справи судом, що відпали обставини, які засвідчували відсутність згоди особи на шлюб або її небажання створити сім'ю, шлюб не може бути визнаний недійсним.

У статті 42 СК України законодавцем визначено коло осіб, які мають право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним. У зв'язку з тим, що в цьому разі вказується про звернення особи з позовом до суду, то можна зробити висновок, що стаття 42 СК України стосується лише двох видів недійсного шлюбу, а саме

шлюбу, який: визнається недійсним за рішенням суду (стаття 40 СК України); може бути визнаний недійсним за рішенням суду (стаття 41 СК України). Шлюб, який є недійсним (стаття 39 СК України), не потребує звернення особи до суду з відповідним позовом, оскільки його недійсність визначається безпосередньо законом. Право на звернення до суду з позовом про визнання шлюбу недійсним мають, зокрема, інші особи, права яких порушені у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу. Тобто у разі пред'явлення позову особою, яка вважає, що були порушені її права у зв'язку з реєстрацією цього шлюбу слід встановити в чому таке порушення полягає.

Застосування позовної давності щодо шлюбу, який є недійсним в силу вказівки закону (статті 39 СК) виключається, оскільки така недійсність встановлена на рівні норми закону і не вимагається пред'явлення позову. Гіпотетично позовна давність могла б стосуватися тих різновидів недійсності шлюбу для настання яких необхідне рішення суду (статті 40 та 41 СК), адже саме у цьому разі слід пред'являти позов про визнання шлюбу недійсним. Проте згідно положень статті 20 СК України до вимог, що впливають із сімейних відносин, позовна давність не застосовується. Тобто всі вимоги, які пов'язані з недійсністю шлюбу на підставі статей 40 та 41 СК України, виключені з сфери дії позовної давності.

§ 8. Трудове право

Трохи про трудове право

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=4906966505998501&id=100000556016168

Ухвала КЦС ВС від 11.11.2020 у справі № 487/8206/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/92972846>

Трудове право по своїй суті є невід'ємною частиною приватного права. Саме в межах приватного права воно виникло, розвивалось, а згодом і відокремилось в окрему галузь. В трудовому праві домінує диспозитивний метод правового регулювання, а імперативні норми виконують радше функцію гарантій соціально-трудова прав та компенсацій за їх порушення. З цих підстав, правовому регулюванню у сфері праці

непритаманна надмірна зарегульованість відносин, на відміну від публічно-правових відносин, де кожен крок суб`єктів останніх визначається імперативними нормами.

Постанова ОП КЦС ВС від 14.12.2020 у справі № 569/11722/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/93564592>

У приватному праві, частиною якого є трудове право, недійсність може стосуватися або «вражати» різноманітні договори, не є винятком й колективні договори. При цьому для трудового законодавства є характерним, з урахуванням того, що імперативні норми гарантують не тільки мінімальні соціально-трудові стандарти, але і визначають підстави нікчемності договорів (їх умов) у сфері праці. В частині другій статті 5 Закону України «Про колективні договори і угоди» передбачений спеціальний випадок нікчемності умови колективного договору у разі, коли відповідна умова погіршує порівняно з чинним законодавством становище працівника.

В трудовому законодавстві не міститься правил, які мають засовуватися при тлумаченні того чи іншого колективного договору, а тому з врахуванням принципів, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо його дійсності, чинності та виконуваності повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконуваності, за умови, що положення колективного договору не погіршують, порівняно з чинним законодавством, становище працівників. У випадку, якщо колективним договором передбачена виплата, яка за своєю сутністю та підставою нарахування є доплатою за певні умови та характер праці (зокрема – за години викладацької роботи, виконані понад встановлене річне навантаження), і яка передбачена нормами позитивного права, то неправильна назва такої виплати «премією» нічого не змінює у її правовому режимі, вона все одно підлягає виплаті в обов'язковому порядку за наявності законних підстав для її здійснення.

Постанова КЦС ВС від 27.04.2021 у справі № 536/232/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/96668940>

У приватному праві, частиною якого є трудове право, недійсність може стосуватися або «вражати» різноманітні договори, не є винятком й трудові договори. При цьому для трудового законодавства є характерним, з урахуванням того, що імперативні норми гарантують не тільки мінімальні соціально-трудові стандарти, але і визначають підстави нікчемності договорів (їх умов) у сфері праці. В статті 9 КЗпП

передбачений спеціальний випадок нікчемності умови, якщо відповідні умови договорів погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю. В трудовому законодавстві не міститься правил, які мають засовуватися при тлумаченні того чи іншого трудового договору, а тому з врахуванням принципів, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо його дійсності, чинності та виконуваності повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконуваності, за умови, що не погіршують становище працівників, порівняно з законодавством України про працю. Позовна вимога про визнання недійсною умови трудового договору для якої встановлено нікчемність на рівні закону не є належним способом захисту права чи інтересу позивача.

Постанова ВП ВС від 08.06.2021 у справі № 487/8206/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98146718>

89. Трудове право по своїй суті є невід'ємною частиною приватного права.

90. Саме в межах приватного права воно виникло, розвивалось, а згодом і відокремилось в окрему галузь.

91. У трудовому праві домінує диспозитивний метод правового регулювання, а імперативні норми виконують радше функцію гарантій соціально-трудоових прав та компенсацій за їх порушення.

92. З цих підстав правовому регулюванню у сфері праці не притаманна надмірна врегульованість відносин, на відміну від публічно-правових відносин, де кожен крок їх суб'єктів визначається імперативними нормами.

Недійсність в трудовому праві

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5300647733297041/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 10.11.2021 в справі № 757/76070/17

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101064178>

У приватному праві, частиною якого є трудове право, недійсність може стосуватися або «вражати» різноманітні договори, не є винятком й трудові договори. При цьому для трудового законодавства є характерним, з урахуванням того, що імперативні норми гарантують не тільки мінімальні соціально-трудова стандарти, але і визначають підстави нікчемності договорів (їх умов) у сфері праці. В статті 9 КЗпП передбачений спеціальний випадок нікчемності умови, якщо відповідні умови договорів погіршують становище працівників порівняно з законодавством України про працю.

В трудовому законодавстві не міститься правил, які мають застосовуватися при тлумаченні того чи іншого трудового договору, а тому з врахуванням принципів, зокрема, добросовісності, справедливості та розумності, сумніви щодо його дійсності, чинності та виконаності повинні тлумачитися судом на користь його дійсності, чинності та виконаності, за умови, що не погіршують становище працівників, порівняно з законодавством України про працю. Позовна вимога про визнання недійсною умови трудового договору для якої встановлено нікчемність на рівні закону не є належним способом захисту права чи інтересу позивача. В трудовому законодавстві не передбачено випадків нікчемності наказу про звільнення.

§ 9. Процесуальні питання

Трохи про забезпечення позову до відкриття провадження в справі

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4809198775775275/?d=n>

Постанова ОП КЦС ВС від 14.06.2021 по справі № 308/8567/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/97656944>

Законодавець передбачив відповідний процесуальний порядок розгляду заяви про забезпечення позову та вирішення питання про відкриття провадження у справі. Для розгляду заяви про забезпечення позову та вирішення питання про відкриття провадження у справі встановлені різні процесуальні строки: два та п'ять днів відповідно. Першочерговим при надходженні на розгляд суду заяви про забезпечення позову є надання оцінки щодо порядку звернення з нею до суду, за умови дотримання якого здійснюється її розгляд по суті.

У випадку одночасного подання позовної заяви та заяви про забезпечення позову, розгляд заяви про забезпечення позову не залежить від вирішення питання про

відкриття провадження у справі. Законодавець не покладає обов'язку на суд відкрити провадження у справі, а тільки потім вирішувати питання про забезпечення позову. У разі повернення позовної заяви, відмови у відкритті провадження у справі передбачений процесуальний механізм скасування заходів забезпечення позову.

Трохи про судовий збір і споживача бібліотечних послуг

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5373068156054998/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 24.11.2021 у справі № 591/5058/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101424168>

Системне тлумачення норм статті 5 Закону України «Про судовий збір» та статті 22 Закону України «Про захист прав споживачів» дозволяє зробити висновок про те, що сама по собі відсутність такої категорії осіб як споживачі серед переліку осіб, які мають пільги щодо сплати судового збору, не може безумовно означати те, що споживачі такої пільги не мають або позбавлені. Оскільки така пільга встановлена спеціальною нормою (стаття 22 Закону України «Про захист прав споживачів»), що закріплена в законі, який гарантує реалізацію та захист прав споживачів.

Звільнення споживачів від сплати судового збору має відбуватися не тільки у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), але й на наступних стадіях цивільного процесу (при подачі апеляційної та касаційної скарги). Ці стадії судового захисту є єдиним цивільним процесом, завдання якого є справедливий розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушеного права.

Аналогічний висновок зроблений і в постанові Великої Палати Верховного Суду від 21 березня 2018 року у справі № 761/24881/16-ц (провадження № 14-57цс18).

За таких обставин, апеляційним судом безпідставно покладено на ОСОБА_1 витрати відповідача зі сплати судового збору за подання апеляційної скарги.

Трохи про судовий збір у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я при здійсненні судового контролю за виконанням судових рішень

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5138977906130692/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 22.09.2021 у справі № 308/5733/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99861125>

Тлумачення пункту 2 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір» дозволяє зробити висновок про те, що звільнення позивачів у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи, від сплати судового збору має відбуватися не тільки у суді першої інстанції (при пред'явленні позову), але й на наступних стадіях цивільного процесу (при подачі апеляційної та касаційної скарги, а також при здійсненні судового контролю за виконанням судових рішень). Ці стадії судового захисту є єдиним цивільним процесом, завданням якого є справедливий розгляд і вирішення цивільних справ з метою захисту порушеного права.

У справі, що переглядається:

- вироком Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області від 17 грудня 2020 року у справі № 308/8677/20, зокрема, ОСОБА_2 визнано винним у вчиненні кримінального проступку, передбаченого частиною другою статті 125 КК України, та стягнуто з нього на користь ОСОБА_1 3 000,00 грн у рахунок відшкодування моральної шкоди та 276,60 грн у рахунок відшкодування матеріальних витрат;

- 26 січня 2021 року на виконання зазначеного вироку Ужгородський міськрайонний суд Закарпатської області видав виконавчий лист № 308/8677/20;

- постановою державного виконавця від 03 лютого 2021 року відкрито виконавче провадження з виконання вказаного виконавчого листа;

- у травні 2021 року ОСОБА_1 оскаржив бездіяльність державного виконавця, посилаючись на тривале невиконання судового рішення;

- ухвалою від 07 травня 2021 року суд першої інстанції відмовив у відкритті провадження у справі за скаргою ОСОБА_1 на бездіяльність державного виконавця;

- в апеляційній скарзі на ухвалу суду першої інстанції представник ОСОБА_1 наголошував на тому, що він звільнений від сплати судового збору на підставі пункту 2 частини першої статті 5 Закону України «Про судовий збір», відповідно до якої від сплати

судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі - у справах про відшкодування шкоди, заподіяної ушкодженням здоров'я. Додатково вказав, що провадження з виконання судових рішень є завершальною та невід'ємною частиною (стадією) судового провадження по конкретній справі, в якій провадження за скаргою не відкривається;

- ухвалою від 19 травня 2021 року апеляційний суд відмовив у задоволенні клопотання про звільнення від сплати судового збору, залишив апеляційну скаргу без руху та встановив строк для надання доказів сплати судового збору;

- 25 червня 2021 року ОСОБА_1 отримав копію ухвали апеляційного суду від 19 травня 2021 року про залишення його апеляційної скарги без руху;

- ухвалою від 29 липня 2021 року апеляційний суд повернув апеляційну скаргу ОСОБА_1 .

Апеляційний суд, повертаючи апеляційну скаргу, не врахував, що провадження з виконання судових рішень є завершальною і невід'ємною частиною (стадією) виконавчого провадження по конкретній справі - у даному випадку вироку суду про відшкодування майнової та моральної шкоди, заподіяної внаслідок тілесного ушкодження, а тому ОСОБА_1 звільнений від сплати судового збору за подання скарги на бездіяльність державного виконавця.

Таким чином, апеляційний суд безпідставно поклав на ОСОБА_1 , який звернувся, як позивач у справі про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, обов'язок зі сплати судового збору та передчасно визнав апеляційну скаргу неподаною і повернув її.

Трохи про процедуру компенсації судового збору за рахунок держави на користь сторони, яка понесла такі витрати, у разі звільнення протилежної сторони від такого обов'язку

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5208407275854421/?d=n>

Окрема ухвала КЦС ВС від 22.09.2021 у справі № 428/13541/19
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100141517>

Згідно з частинами першою і шостою статті 262 ЦПК України суд, виявивши при вирішенні спору порушення законодавства або недоліки в діяльності юридичної особи,

державних чи інших органів, інших осіб, постановляє окрему ухвалу, незалежно від того, чи є вони учасниками судового процесу.

Аналіз наведених положень Порядку № 845 дає підстави для висновку, що цей нормативно-правовий акт не містить правил щодо порядку та умов компенсації судового збору, сплаченого учасником справи, на певному етапі розгляду справи, у разі звільнення протилежної сторони від такого обов'язку.

Компенсація судових витрат стороні за рахунок держави у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, за правилами частини сьомої статті 141 ЦПК України є результатом розподілу судових витрат, який здійснюється судом за наслідками вирішення справи на відповідному етапі (розгляд справи по суті, апеляційний чи касаційний перегляд справи).

За таких обставин, враховуючи, що у справі, яка переглядалася у Верховному Суді, заявник сплатив судовий збір у належному розмірі, висновки про його помилковість чи надмірність сплати відсутні, компенсація судового збору стороні здійснена як результат розподілу судових витрат у справі, Верховний Суд не встановив наявності умов для застосування Порядку № 845 до спірних правовідносин, які мають іншу правову природу на відміну від помилково чи надмірно сплаченого судового збору.

При вирішенні заяви Управління виконавчої дирекції Фонду соціального страхування України у Луганській області про виправлення описки, Верховним Судом проаналізовано можливість застосування постанови Кабінету Міністрів України від 27 квітня 2006 року № 590. За висновком Верховного Суду указаний нормативний документ також не регулює питання компенсації судового збору на підставі частини сьомої статті 141 ЦПК України.

Отже, за наведених обставин, Верховний Суд констатує наявність не врегульованих суспільних відносин, що виникають з підстав, передбачених частиною сьомою статті 141 ЦПК України.

Наявність описаної прогалини у законодавстві має бути усунута повноважним органом державної влади. Враховуючи, що головним розпорядником бюджетних коштів є Кабінет Міністрів України, то саме він і має визначити, якими є видатки за частиною сьомою статті 141 ЦПК України та у якому порядку, за рахунок яких коштів та за яких умов вони підлягають компенсації стороні, яка їх понесла.

Станом на цей час правило частини сьомої статті 141 ЦПК України носить бланкетний характер, оскільки у законодавстві не передбачено механізму реалізації її положень.

Кількість звернень учасників судових процесів до суду з вимогами про стягнення компенсації понесених судових витрат у вигляді судового збору за рахунок коштів держави шляхом списання їх безпосередньо з Державного бюджету України зростає, зокрема, і шляхом подання заяв про усунення описок у судових рішеннях, як і у цій справі, тому Верховний Суд дійшов висновку про наявність підстав для постановлення окремої ухвали за результатами розгляду заяви Управління виконавчої дирекції Фонду

соціального страхування України у Луганській області про виправлення описки у постанові Верховного Суду.

Відповідно до частин сьомої і дев'ятої статті 262 ЦПК України з метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює у ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання.

Ураховуючи наведене, Верховний Суд вважає за необхідне інформувати Кабінет Міністрів України про виявлену при здійсненні правосуддя судами України неврегульованість процедури компенсації судового збору за рахунок держави на користь сторони, яка понесла такі витрати, у разі звільнення протилежної сторони від такого обов'язку.

Трохи про перегляд заочного рішення

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5344490072246140/?d=n>

Постанова ВП ВС від 09.11.2021 у справі № 214/5505/16

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101473381>

32. 12 червня 2019 року Велика Палата Верховного Суду у справі № 761/23218/17 (провадження № 14-172цс19) постановила ухвалу про закриття касаційного провадження про оскарження у касаційному порядку ухвали суду першої інстанції про залишення без розгляду заяви про перегляд заочного рішення через пропуск строку на подання цієї заяви та відсутність клопотання про його поновлення. Мотивувала закриття касаційного провадження тим, що оскільки згідно зі статтею 353 ЦПК України ухвалу про залишення без розгляду заяви про перегляд заочного рішення не можна оскаржити в апеляційному порядку окремо від судового рішення по суті спору, таку ухвалу суду першої інстанції відповідно до частини першої статті 389 ЦПК України не можна оскаржити і у касаційному порядку (пункт 21 ухвали Великої Палати Верховного Суду).

33. З огляду на висновки, викладені у цій постанові, Велика Палата Верховного Суду відступає від висновку, викладеного в її ухвалі від 12 червня 2019 року у справі № 761/23218/17. Це відповідає висновку, сформульованому Верховним Судом у складі

колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 1 листопада 2018 року у справі № 761/41616/16-ц (провадження № 61-1019св18).

35. Для забезпечення єдності судової практики щодо застосування приписів Глави 11 Розділу III ЦПК України до порядку розгляду заяви про перегляд заочного рішення, поданої поза межами встановленого строку, Велика Палата Верховного Суду відступає від висновку, сформульованого у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 січня 2021 року у справі № 1519/2-4031/11. Такий відступ полягає у тому, що суд приймає до розгляду належно оформлену заяву про перегляд заочного рішення незалежно від пропуску строку на її подання та залишає цю заяву без задоволення у разі, якщо нема підстав для поновлення вказаного строку.

43. Заяву про перегляд заочного рішення, оформлену відповідно до вимог, установлених частинами першою - сьомою статті 285 ЦПК України, суд приймає та розглядає у порядку, передбаченому статтями 286, 287 ЦПК України. За змістом речення першого частини першої статті 286 ЦПК України суд зобов'язаний прийняти до розгляду заяву про перегляд заочного рішення, якщо вона відповідає зазначеним вимогам, тобто є належно оформленою.

44. Визначений у статті 287 ЦПК України порядок розгляду заяви про перегляд заочного рішення застосовний як до розгляду суті цієї заяви, так і до розгляду на предмет дотримання строку її подання. У результаті розгляду заяви про перегляд заочного рішення суд може своєю ухвалою: 1) залишити заяву без задоволення; 2) скасувати заочне рішення і призначити справу до розгляду за правилами загального чи спрощеного позовного провадження (речення перше частини третьої статті 287 ЦПК України).

45. У разі відмови у задоволенні заяви про поновлення строку на подання заяви про перегляд заочного рішення суд з цієї причини відмовляє у задоволенні такої заяви про перегляд. Тоді відповідач, який її подав, може оскаржити в апеляційному порядку заочне рішення, обґрунтувавши, зокрема, поважність причин для пропуску строку на подання заяви про перегляд цього рішення. Передбачене у реченні другого частини четвертої статті 287 ЦПК України спеціальне правило про початок відліку строку на апеляційне оскарження заочного рішення застосовне лише до тих рішень, які суд ухвалив за правилами, що діють з 15 грудня 2017 року.

Трохи про зупинення провадження в справі на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/4978551448840006/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 04.08.2021 в справі № 185/446/18
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/98881542>

Підставою для зупинення провадження у справі апеляційний суд вказав пункт 6 частини першої статті 251 ЦПК України та те, що ухвалою Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 15 січня 2020 року було скасовано заходи забезпечення позову у справі № 185/446/18 саме на підставі постанови Дніпровського апеляційного суду від 03 грудня 2019 року про відмову у задоволенні позовних вимог, дію якої зупинено до закінчення її перегляду касаційним судом, законність постанови Дніпровського апеляційного суду від 03 грудня 2019 року безпосередньо впливає на результат розгляду апеляційної скарги ОСОБА_1 на ухвалу Павлоградського міськрайонного суду Дніпропетровської області від 15 січня 2020 року.

Тлумачення пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України свідчить, що зупинення провадження відповідно до пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України можливе до вирішення саме іншої справи. Натомість виключається можливість зупинення провадження на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України, зокрема в разі оскарження судових рішень в тій же справі.

У справі, що переглядається, апеляційний суд не звернув увагу на те, що зупинення провадження відповідно до пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України можливе до вирішення саме іншої справи. Натомість виключається можливість зупинення провадження на підставі пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України, зокрема в разі оскарження судових рішень в тій же справі. За таких обставин підстави для зупинення провадження згідно пункту 6 частини першої статті 251 ЦПК України відсутні. Тому апеляційний суд зробив неправильний висновок про зупинення провадження і оскаржена ухвала апеляційного суду перешкоджає подальшому провадженню у справі.

Трохи про апеляційне оскарження особою, яка не брала участі в справі
<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5347983588563455/?d=n>

1) Постанова ОП КЦС ВС від 05.09.2019 по справі № 638/2304/17
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/84152558>

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. По своїй суті ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим. Завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси власне порушені, а учасники цивільного обороту використовують цивільне судочинство для такого захисту. Приватно-правовий інструментарій (зокрема, ініціювання спору про недійсність договору не для захисту цивільних прав та інтересів) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або створення преюдиційного рішення суду для публічних відносин.

У частині першій статті 352 ЦПК України (у редакції, чинній на момент подання апеляційної скарги) визначено коло осіб, які наділені процесуальним правом на апеляційне оскарження судового рішення і які поділяються на дві групи - учасники справи, а також особи, які участі у справі не брали, але судові рішення стосується їх прав, інтересів та (або) обов'язків. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для невиконання публічних обов'язків, звільнення майна з під арешту в публічних відносинах або створення преюдиційного рішення суду для публічних відносин, судові рішення стосується прав, інтересів та (або) обов'язків відповідного державного органу, покликаного захищати інтереси держави у відповідних відносинах.

2) Постанова КЦС ВС від 27.10.2021 в справі № 522/2736/16-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100704345>

Встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкта незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні як приватно-правові категорії покликані забезпечити визначеність в приватних відносинах, захист прав та інтересів. Натомість ініціювання спору про встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту

незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні не для захисту прав та інтересів є недопустимим.

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення, судове рішення стосується прав та/або інтересів особи на користь якої постановлено таке судове рішення.

У справі, що переглядається:

апеляційний суд не врахував, що встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні, як приватно-правові категорії, покликані забезпечити визначеність в приватних відносинах та захист прав та інтересів. Натомість ініціювання спору про встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні не для захисту прав та інтересів є недопустимим;

апеляційний суд не звернув увагу, що приватно-правовий інструментарій (зокрема, встановлення факту проживання однією сім'єю, визнання спільною сумісною власністю об'єкту незавершеного будівництва та визнання права на частку в спільному майні) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення чи унеможливлення виконання судового рішення, судове рішення стосується прав та/або інтересів особи, на користь якої постановлено таке судове рішення;

апеляційний суд не врахував, що: позов в цій справі пред'явлено в 2016 році, після звернення з позовом та ухвалення рішення в справі № 2-218/11; відповідач ОСОБА_2, який був також відповідачем і в справі № 2-218/11, позовні вимоги визнав. Тому апеляційний суд не надав належної оцінки рішенню Приморського районного суду м. Одеси від 20 грудня 2012 року в справі № 2-218/11, яке набрало законної сили, та обставинам які встановлені в справі № 2-218/11 з позицій унеможливлення чи уникнення виконання рішення в справі № 2-218/11 внаслідок задоволення позову в цій справі, та, що внаслідок судовим рішенням в цій справі вирішено питання про права та інтереси ОСОБА_3;

за таких обставин, апеляційний суд не перевіряв доводи апеляційної скарги та зробив неправильний висновок про залишення рішення суду першої інстанції без змін.

3) Постанова КЦС ВС від 27.10.2021 в справі № 346/6034/13-ц
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100704340>

Недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або присікати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. Учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору (в тому числі, й мирової угоди) здійснювати кваліфікацію певного договору як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину, домовлятися про застосування реституції. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину. По своїй суті застосування конструкції недійсність акту та/або реституції не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим.

Приватно-правовий інструментарій (зокрема, затвердження мирової угоди із застосуванням реституції, визнання недійсним акту) не повинен використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення чи унеможливлення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу, судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора.

У справі, що переглядається:

апеляційний суд при закритті апеляційного провадження вважав, що у ТОВ «Галицька торгова компанія» відсутнє порушене суб'єктивне право чи майновий інтерес, оскільки за результатом розгляду спору не вирішено питання про їх права та обов'язки. Товариством необґрунтовано належними правовими підставами, що рішення в даній справі впливає на реалізацію його прав, як стягувача. Окрім цього, мирову угоду затверджено в листопаді 2013 році. Матеріали апеляційної скарги не містять жодних належних та допустимих доказів, що ОСОБА_4 на даний час не має іншого майна і не працює, доходів не отримує;

аналіз матеріалів справи свідчить, що при обґрунтуванні права на апеляційне оскарження ухвали суду першої інстанції ТОВ «Галицька торгова компанія» зазначала, що: судом першої інстанції постановлено ухвалу без врахування майнових інтересів як кредитора; згідно рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 31 серпня 2011 року, яке набрало законної сили, ОСОБА_4 є боржником ТОВ «Галицька торгова компанія» (а. с. 109 - 113). На підтвердження надано: рішення Господарського суду Івано-Франківської області від 31 серпня 2011 року в справі № 5010/1550/2011-27/71; наказ в справі № 5010/1550/2011-27/71 інформацію про виконавче провадження (а. с. 121-127; 132-135);

апеляційний суд не врахував, що недійсність договору як приватно-правова категорія, покликана не допускати або прискіпати порушення цивільних прав та інтересів або ж їх відновлювати. Учасники цивільних відносин не можуть на рівні того чи іншого договору (в тому числі, й мирової угоди) здійснювати кваліфікацію певного договору як недійсного (нікчемного чи оспорюваного), визначати правові наслідки нікчемності правочину, домовлятися про застосування реституції. За домовленістю сторін можуть змінюватися тільки правові наслідки оспорюваного правочину. По своїй суті застосування конструкції недійсність акту та/або реституції не для захисту цивільних прав та інтересів є недопустимим;

апеляційний суд не звернув уваги, що у разі використання приватно-правового інструментарію не для захисту цивільних прав та інтересів, а для уникнення сплати боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу, судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора;

за таких обставин, апеляційний суд не перевірів доводи апеляційної скарги та зробив неправильний висновок про закриття апеляційного провадження.

4)Постанова КЦС ВС від 17.11.2021 в справі № 361/2679/21
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/101240427>

Завданням цивільного судочинства є саме ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів. Такий захист можливий за умови, що права, свободи чи інтереси власне порушені, а учасники цивільного обороту використовують цивільне судочинство для такого захисту.

По своїй суті ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора перед іншим в процедурі виконавчого провадження є недопустимим. При цьому, у разі ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора перед іншим в процедурі виконавчого провадження судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора.

У справі, що переглядається:

апеляційний суд не звернув уваги, що у разі ініціювання питання про визначення частки боржника для створення переваг одного кредитора перед іншим в процедурі виконавчого провадження судові рішення стосується прав та/або інтересів кредитора;

апеляційний суд не врахував, що задоволення подання приватного виконавця про визначення розміру частки боржника ОСОБА_2 у спільному майні подружжя, при наявності шлюбного договору, у відповідності до умов якого земельна ділянка (що є предметом подання приватного виконавця) є особистою приватною власністю ОСОБА_3

, порушує майнові інтереси ОСОБА_4, який є стягувачем у виконавчому провадженні № 61564286, де боржником виступає ОСОБА_3;

за таких обставин, апеляційний суд не перевіряв доводи апеляційної скарги та зробив неправильний висновок про закриття апеляційного провадження.

5) Постанова КЦС ВС від 27.11.2019 у справі № 347/532/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/86034923>

У постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 05 вересня 2019 року у справі № 638/2304/17 (провадження № 61-2417сво19) зроблено висновок, що «аналіз частини першої статті 352 ЦПК України дозволяє зробити висновок, що ця норма визначає коло осіб, які наділені процесуальним правом на апеляційне оскарження судового рішення і які поділяються на дві групи - учасники справи, а також особи, які участі у справі не брали, але судові рішення стосується їх прав, інтересів та (або) обов'язків».

У пункті 3 частини першої статті 362 ЦПК України передбачено, що суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов'язки такої особи не вирішувалося.

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 03 жовтня 2018 року у справі № 2516/1356/12-ц (провадження № 61-28938св18) зроблено висновок, що «за позовом спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини з поважної причини, суд може визначити йому додатковий строк, достатній для подання ним заяви про прийняття спадщини (частина третя статті 1272 ЦК України). Таким чином, позов спадкоємця, який пропустив строк для прийняття спадщини, про визначення йому додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини порушує права іншого спадкоємця, який спадщину прийняв, а тому належними відповідачами у спорах про визначення додаткового строку для подання заяви про прийняття спадщини є спадкоємці, які прийняли спадщину. За відсутності таких спадкоємців відповідачем виступає територіальна громада в особі органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини».

Аналіз матеріалів свідчить, що ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_3) в апеляційній скарзі зазначав, що перебував на утриманні ОСОБА_4, після її смерті вступив в управління та володіння спадковим будинком і відповідно до частини першої статті 531 та частини

першої статті 549 ЦК УРСР (в редакції станом на 23 травня 1990 року) є спадкоємцем ОСОБА_4 (а. с. 25-26).

За таких обставин, оскільки ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_3), як спадкоємець, який прийняв спадщину є належним відповідачем за позовом ОСОБА_2 про встановлення додаткового строку на прийняття спадщини, а тому апеляційний суд зробив неправильний висновок, що рішення суду першої інстанції не стосується прав та інтересів ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_3).

б)Постанова КЦС ВС від 08.09.2021 у справі № 726/822/21

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99555875>

У пункті 3 частини першої статті 362 ЦПК України передбачено, що суд апеляційної інстанції закриває апеляційне провадження, якщо після відкриття апеляційного провадження за апеляційною скаргою, поданою особою з підстав вирішення судом питання про її права, свободи, інтереси та (або) обов`язки, встановлено, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов`язки такої особи не вирішувалося.

Тобто, в разі подання апеляційної скарги особою, яка не брала участі у справі, і встановлення апеляційним судом, що судовим рішенням питання про права, свободи, інтереси та (або) обов`язки такої особи не вирішувалося, апеляційне провадження підлягає закриттю, а рішення суду першої інстанції не має переглядатися по суті

У справі, що переглядається, апеляційний суд: не звернув увагу, що ТОВ «Фінансова компанія «Укрфінстандарт» є особою, які не брали участі у справі; не встановив чи вирішувалося питання про права, свободи, інтереси та (або) обов`язки саме ТОВ «Фінансова компанія «Укрфінстандарт». За таких обставин, апеляційний суд зробив передчасний висновок про залишення без змін ухвали суду першої інстанції.

7)Постанова КЦС ВС від 09.10.2019 по справі № 522/12151/16-ц

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/85075251>

При поданні апеляційної скарги особою, яка не має передбаченого статтею 292 ЦПК права на апеляційне оскарження, у тому числі особою, яка не брала участі у справі, про права та обов`язки якої суд першої інстанції питання не вирішував, подання скарги на ухвалу суду, що не підлягає апеляційному оскарженню, суддя-доповідач відповідно до цієї норми та частини третьої статті 297 ЦПК постановляє ухвалу про відмову в

прийнятті апеляційної скарги. Якщо зазначені обставини будуть встановлені після прийняття апеляційної скарги до розгляду, апеляційний суд постановляє ухвалу про закриття апеляційного провадження у справі за такою скаргою.

Суд апеляційної інстанції не звернув уваги на те, що в провадженні Київського районного суду м. Одеси перебувала на розгляді цивільна справа №520/16860/16-ц за позовом ОСОБА_5 до ОСОБА_2, треті особи: Київський відділ державної виконавчої служби Одеського міського управління юстиції, ОСОБА_3, ОСОБА_1, ОСОБА_4, служба у справах дітей Одеської міської ради про переведення права і обов'язку, визнання права власності, припинення права власності, зменшення суми боргу.

Згідно частини третьої статті 13 ЦК України не допускаються дії особи, що вчинюються з наміром завдати шкоди іншій особі, а також зловживання правом в інших формах.

Однією із основоположних засад цивільного законодавства є добросовісність (пункт 6 частини першої статті 3 ЦК України) і дії учасників цивільних правовідносин мають бути добросовісними. Тобто відповідати певному стандарту поведінки, що характеризується чесністю, відкритістю і повагою іншої сторони договору або відповідного правовідношення.

Переведення прав та обов'язків співвласника не може використовуватися учасниками цивільного обороту для уникнення сплати боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу. Боржник, проти якого ухвалене судове рішення про стягнення боргу та накладено арешт на його майно, та інші співвласники, діють очевидно недобросовісно та зловживають правами стосовно кредитора, оскільки переведення прав та обов'язків співвласника зачіпає майнові інтереси кредитора і направлений на недопущення звернення стягнення на майно боржника. Тому правопорядок не може залишити поза реакцією такі дії, які хоч і не порушують конкретних імперативних норм, але є очевидно недобросовісними та зводяться до зловживання правом.

Апеляційний суд належним чином не перевірів доводи ОСОБА_5 про те, що він також є кредитором ОСОБА_2 на підставі рішення Київського районного суду м. Одеси від 06 вересня 2013 року по справі № 520/1930/13-ц, яким стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_5 заборгованість в розмірі 1 598 000 гривень.

Ухвала суду першої інстанції про відмову у задоволенні клопотання про витребування доказів не може бути оскаржена в апеляційному порядку

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5266669100028238/>

Постанова ОП КЦС ВС від 01.11.2021 в справі № 520/14132/18

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100817047>

Тлумачення та застосування положень статті 353 ЦПК України має відбуватися із урахуванням можливості/неможливості поновити свої права особою, яка подає апеляційну скаргу, в інший спосіб, аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду. При цьому будь-яка ухвала суду підлягає перегляду в апеляційному порядку самотійно або разом з рішенням суду. Законодавець розмежовує ухвали суду першої інстанції про витребування доказів та про забезпечення доказів. Якщо подається клопотання про забезпечення доказів шляхом їх витребування, тобто, за наявності підстав для забезпечення доказів та сплати судового збору за подання заяви про забезпечення доказів, то ухвала суду першої інстанції про відмову у задоволенні такого клопотання може бути оскаржена в апеляційному порядку на підставі пункту 2 частини першої статті 353 ЦПК України.

Ухвала суду першої інстанції про відмову у задоволенні клопотання про витребування доказів у переліку, визначеному пунктом 2 частини першої статті 353 ЦПК України, відсутня.

Ухвала суду першої інстанції про відмову у задоволенні клопотання про витребування доказів не може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки, з урахуванням стадії розгляду справи, особа, яка подає апеляційну скаргу, не позбавлена можливості поновити свої права в інший спосіб - шляхом оскарження в апеляційному порядку такої ухвали разом із рішенням суду першої інстанції.

Ухвала суду першої інстанції про повернення зустрічної позовної заяви (позову) підлягає апеляційному оскарженню

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5261114987250316/?d=n>

Постанова ОП КЦС ВС від 01.11.2021 в справі № 333/6667/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/100817041>

Виходячи зі змісту положень частини шостої статті 185, частин другої, третьої статті 194, пункту 15.10 розділу XIII «Перехідні положення» ЦПК України, ухвала суду першої інстанції про повернення зустрічної позовної заяви (позову) підлягає апеляційному оскарженню у відповідності до пункту 6 частини першої статті 353 ЦПК України.

Ухвала про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення, може бути оскаржена в апеляційному порядку <https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5257205897641225/?d=n>

Постанова ОП КЦС ВС від 01.11.2021 в справі № 2-41/2006 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/100817034>

Об'єднана палата враховує та нагадує, що питання про те, які ухвали підлягають оскарженню в апеляційному порядку без рішення суду неодноразово вирішувалися Об'єднаною палатою. Зокрема:

(1) у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 18 квітня 2018 року у справі № 296/2944/16-ц (провадження № 61-6555сво18) зазначено, що «у статтях 175, 293 ЦПК України у редакції 2004 року не міститься прямої заборони оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції щодо відмови у визнанні мирової угоди, у пункті 8 частини першої статті 293 цього Кодексу передбачено право оскарження в апеляційному порядку ухвали про визнання мирової угоди за клопотанням сторін. У зв'язку з наведеним висновком суду апеляційної інстанції про те, що така ухвала суду не може бути оскаржена в апеляційному порядку, не відповідає як принципу верховенства права, Конституції України, так і нормам процесуального права і зазначеним вище Рішенням Конституційного Суду України»;

(2) у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 12 вересня 2018 року у справі № 752/1016/17 (провадження № 61-19138сво18) зроблено висновок, що «тлумачення пункту 15 частини першої статті 293 ЦПК України (у редакції, чинній на момент звернення ПАТ «Укрсоцбанк» із апеляційною скаргою) має відбуватися із урахуванням можливості/неможливості поновити свої права, особою, яка подає апеляційну скаргу, в інший спосіб аніж шляхом оскарження в

апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду. Ухвала про відмову у залишенні заяви без розгляду не перешкоджає подальшому провадженню у справі (не є остаточним рішенням), а тому особа має право оскаржити в апеляційному порядку ухвалу про відмову у залишенні заяви без розгляду разом з рішенням суду першої інстанції»;

(3) у постанові Верховного Суду у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду від 06 березня 2019 року в справі № 756/671/16-ц (провадження № 61-42865сво18) вказано, що «ухвала суду першої інстанції за результатами вирішення питання про привід боржника може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки особа, яка подає апеляційну скаргу, не може поновити свої права в інший спосіб аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції».

При цьому, Об'єднана палата була послідовною у свої правових висновках щодо можливості/неможливості апеляційного оскарження відповідної ухвали.

тлумачення та застосування положень статті 353 ЦПК України має відбуватися із урахуванням можливості/неможливості поновити свої права особою, яка подає апеляційну скаргу, в інший спосіб, аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції окремо від рішення суду. При цьому будь-яка ухвала суду підлягає перегляду в апеляційному порядку самостійно або разом з рішенням суду. Ухвала про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення, може бути оскаржена в апеляційному порядку, оскільки, з урахуванням стадії укладення мирової угоди, особа, яка подає апеляційну скаргу, не може поновити свої права в інший спосіб аніж шляхом оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про відмову у затвердженні мирової угоди, яка укладена на стадії виконання судового рішення.

У зв'язку із цим Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду відступає від висновку, викладеного в постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 28 липня 2021 року у справі № 460/3535/16-ц (провадження №61-8555св21).

Натомість підстави для відступу від висновку зробленого у постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Третньої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 січня 2020 року у справі № 744/880/19 (провадження № 61-18606св19) відсутні, оскільки в справі № 744/880/19 ухвала про відмову у затвердженні мирової угоди була постановлена не на стадії виконання судового рішення.

Трохи про закриття провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5131443583550791/?d=n>

Постанова ОП КЦС ВС від 20.09.2021 в справі № 638/3792/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99861085>

Предмет спору - це об'єкт спірного правовідношення, з приводу якого виник спір. Під предметом позову розуміється певна матеріально-правова вимога позивача до відповідача, стосовно якої позивач просить прийняти судове рішення. Підстави позову - це обставини, якими позивач обґрунтовує свої вимоги щодо захисту права та охоронюваного законом інтересу. Тобто, правові підстави позову - це зазначена в позовній заяві нормативно-правова кваліфікація обставин, якими позивач обґрунтовує свої вимоги. З урахуванням викладеного, відсутність предмета спору унеможлиблює вирішення справи по суті незалежно від обґрунтованості позову, а відповідно і здійснення ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів осіб.

Відповідно до правового висновку, висловленого Великою Палатою Верховного Суду у постанові від 26 червня 2019 року у справі № 13/51-04, провадження № 12-67гс19, прикладами відсутності предмета спору можуть бути дії сторін, чи настання обставин, якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань або самими сторонами врегульовано спірні питання. Суд закриває провадження у справі у зв'язку з відсутністю предмета спору, зокрема у випадку припинення існування предмета спору, якщо між сторонами у зв'язку з цим не залишилося неврегульованих питань.

З огляду на підхід, який Велика Палата Верховного Суду застосувала у постанові від 26 червня 2019 року у справі № 13/51-04, провадження № 12-67гс19, слід відступити від висновку, сформульованого у постановах Верховного Суду у складі колегії суддів: Першої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 10 квітня 2019 року у справі № 456/647/18, провадження № 61-2018св19; Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 13 травня 2020 року у справі № 686/20582/19, провадження № 61-1807св20; Першої судової палати Касаційного цивільного суду у постанові від 09 вересня 2020 року у справі № 750/1658/20, провадження № 61-9658св20, конкретизувавши цей висновок так, що закриття провадження у справі на підставі пункту 2 частини першої статті 255 ЦПК України можливе, якщо предмет спору був відсутній як на час пред'явлення позову, так і на час ухвалення судом першої інстанції судового рішення.

Трохи про письмове провадження в апеляційному суді

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5007287815966369/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 18.08.2021 в справі № 199/7148/20

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99088099>

Апеляційні скарги на рішення суду у справах з ціною позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження, розглядаються судом апеляційної інстанції без повідомлення учасників справи (частина перша статті 369 України).

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 16 червня 2021 року в справі № 204/9551/18 (провадження № 61-11394св20) зазначено, що «приписи частини першої статті 369 ЦПК України щодо письмового провадження за наявними у справі матеріалами можуть бути застосовані судами апеляційної інстанції лише у випадку, якщо позивачем заявлені виключно вимоги майнового характеру і розмір ціни позову менше ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, крім тих, які не підлягають розгляду в порядку спрощеного позовного провадження. Якщо ж у справі наявні вимоги немайнового характеру, то розгляд такої справи у суді апеляційної інстанції здійснюється в судовому засіданні з повідомленням учасників справи».

У справі, що переглядається:

ухвалою Дніпровського апеляційного суду від 10 лютого 2021 року закінчено дії по підготовці справи за апеляційною скаргою ТОВ «ФК «Гелексі» на рішення Амур-Нижньодніпровського районного суду Дніпропетровської області від 18 грудня 2020 року та призначено справу до судового розгляду в порядку спрощеного позовного провадження без повідомлення (виклику) сторін (том 2, а. с. 36);

в оскарженій постанові апеляційного суду вказано, що «відповідно до частини першої статті 368 ЦПК України, справа розглядається судом апеляційної інстанції за правилами встановленими для розгляду справи в порядку спрощеного провадження, з особливостями встановленими цією главою. Зважаючи на те, що ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розгляд справи здійснено в порядку письмового провадження, без виклику сторін» (том 2, а. с. 58);

ОСОБА_1 пред`явив, зокрема, немайнові вимоги (про визнання недійсним договорів);

аналіз матеріалів справи свідчить, що повідомлення (виклик) учасників справи на 31 березня 2021 року не здійснювалось;

розгляд цієї справи судом апеляційної інстанції мав відбуватися з повідомленням учасників справи і колегія суддів вважає помилковим висновок апеляційного суду про можливість розгляду цієї справи в порядку спрощеного провадження без повідомлення сторін.

Трохи про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, яка підтверджена судовим рішенням

<https://www.facebook.com/100000556016168/posts/5110564955638654/?d=n>

Постанова КЦС ВС від 15.09.2021 в справі № 761/47759/19

<https://reyestr.court.gov.ua/Review/99714052>

Суд, що розглядав справу як суд першої інстанції, може за заявою стягувача або державного чи приватного виконавця звернути стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, яка не оспорується зазначеною особою або підтверджена судовим рішенням, що набрало законної сили (частина перша статті 440 ЦПК України).

Рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано (частина перша статті 273 ЦПК України).

Суд при здійсненні судочинства може використовувати лише текст судового рішення, який опубліковано офіційно або внесено до Реєстру (частина третя статті 6 Закону України «Про доступ до судових рішень»).

Аналіз Єдиного державного реєстру судових рішень свідчить, що

рішенням Дарницького районного суду міста Києва від 28 жовтня 2019 року у справі № 753/10678/19 позовні вимоги Кредитної спілки «КС Володар» до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості - задоволено. Стягнуто з ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_1 , адреса: АДРЕСА_1 , РНОКПП НОМЕР_2) на користь кредитної спілки «КС Володар» (адреса місцезнаходження: м. Київ, просп. Перемоги, 90-А, ЄДРПОУ 26476970) заборгованість за

кредитним договором № ДЗ-2544.3 від 25.11.2016, у розмірі 1 150 530 грн 33 коп. Стягнуто з ОСОБА_2 (ІНФОРМАЦІЯ_1, адреса: АДРЕСА_1, РНОКПП НОМЕР_2) на користь Кредитної спілки «КС Володар» (адреса місцезнаходження: м. Київ, просп. Перемоги, 90-А, ЄДРПОУ 26476970) суму сплаченого судового збору у розмірі 17 257 грн. 95 коп. В Єдиному державному реєстрі судових рішень вказано, що його дата набрання законної сили: 28.11.2019;

рішенням Дарницького районного суду міста Києва від 30 січня 2020 року у справі № 753/5063/19 позов кредитної спілки «КС Володар» задоволено. Стягнуто з ОСОБА_2 на користь кредитної спілки «КС Володар» заборгованість за кредитним договором в сумі 1 503 723 грн 21 коп. та судові витрати в сумі 22 555 грн 85 коп., а усього 1 526 279 грн 06 коп. Позивач: кредитна спілка «КС Володар», код ЄДРПОУ 26476970, місцезнаходження: м. Київ, проспект Перемоги, 90-А. Відповідач: ОСОБА_2, ІНФОРМАЦІЯ_1, останнє відоме місце проживання за адресою: АДРЕСА_1, рнокпп НОМЕР_2. В Єдиному державному реєстрі судових рішень вказано, що його дата набрання законної сили: 02.03.2020;

рішенням Дарницького районного суду міста Києва від 02 червня 2020 року у справі № 753/10675/19 позовні вимоги Кредитної спілки «КС Володар» до ОСОБА_2 про стягнення заборгованості задоволено. Стягнуто з ОСОБА_2 (РНОКПП НОМЕР_2) на користь Кредитної спілки «КС Володар» (код ЄДРПОУ 26476970) заборгованість за кредитним договором № ДЗ-2545.3 від 25.11.2016 року у сумі 330 207,90 грн, а також витрати по сплаті судового збору у сумі 4953,12 грн. В Єдиному державному реєстрі судових рішень вказано, що його дата набрання законної сили: 03.07.2020;

У справі, що переглядається:

суд першої інстанції відмовив у задоволенні заяви з двох підстав: відсутні докази, що рішення у справах № 753/10678/19, № 753/5063/19, № 753/10675/19 набрали законної сили та того, що у боржника наразі відсутнє майно, на яке за законом можливе звернути стягнення. Апеляційний суд, не змінюючи мотивів відмови суду першої інстанції, погодився тільки з тим, що судові рішення стосовно ОСОБА_2 не набрали законної сили;

суди не звернули увагу, що відповідно частини першої статті 273 ЦПК України рішення суду набирає законної сили після закінчення строку подання апеляційної скарги всіма учасниками справи, якщо апеляційну скаргу не було подано;

суди не врахували, що суд при здійсненні судочинства може використовувати лише текст судового рішення, який внесено до Єдиного державного реєстру судових рішень;

суди не звернули увагу, що згідно Єдиного державного реєстру судових рішень рішення у справах № 753/10678/19, № 753/5063/19, № 753/10675/19 набрали законної сили 28.11.2019, 02.03.2020, 03.07.2020;

за таких обставин, суди по суті заяву не розглянули, а тому зробили передчасний висновок про відмову в задоволенні заяви.

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100000556016168>

